כתב הרמב"ם בא לסיים דבריו בשלש רגלים. וקודם זה דבר על פסחים. ונשאר לו לדבר על ענין סכות. ושבועות. ולא נמצא לו מה שידבר בשבועות. אלא דברים מיוחדים בכל יו"ט. והיא מסכת ביצה. והקדים סוכה על ביצה. לרוב המצות שיש בסוכות. ע"כ: ר"ל סוכה. ונטילת הד' מינים. וניסוך המים. ומ"ש שלא נמצא לשבועות דברים מיוחדים. ואע"פ שיש לחם הבכורים. וזבחי שלמים. איידי דזוטרן לא חיבר מהם מסכת מיוחדת. והניחם במקומם שבסדר קדשים. ומפני כן חיבר גם שמה דיני העומר שבפסחים. ובספר יוחסין בשם רב שרירא [גאון]. בתר סדר יומא תנינן מסכת סוכה. דבתר יוה"כ הוה. וחג גדול הוא. ובתריה יו"ט דחד ענינא הוא:

מסכת סוכה

פרק א **א סוכה** שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה. דסכת דירת ערלי בעינן דכתיב (דברים ט"ז) חג הסכות תעשה לך שבעת ימים. אמרה תורה עשה סכה לשבעת ימים. ולמעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת ערלי אלא דירת קבע: ור"י מכשיר. דסבר סכה דירת קבע בעינן. ואין הלכה כר"י: ושאינה גבוהה י' טפחים פסולה. דדירה סרוחה היא ואין אדם דר בדירה סרוחה: ושאין לה ג' דפנות. דכתיב בסכת בסכות שנים חסרים ואחד מלא חד לסכך דפירוש סכה סכך פשו להו תלתא לג' דפנות אחיא הלכה למשה מסיני ובגריה לדופן חדא ואוקמיה אטפח נשארו שתים כהלכתן ושליש אפי' טפח לפיכך סוכה שיש לה שתי דפנות זו אצל זו עושה דופן ג' שיש בו טפח ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לאחד משתי הדפנות שכל פחות מג' כלבוד דמי וגחשב כאילו הוא דופן של ד' טפחים *וגמלא רוב דופן עשוי. והרי יש לסוכה ז' ג' דפנות. ולריך לעשות לה לורת פתח. ואם שתי הדפנות הם זו כנגד זו ובינתיהן מפולש מביא פס שיש בו ד' טפחים ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לאחד משתי הדפנות ונחשב כאילו יש בפס זה ז' טפחים שהוא שעור הכשר סוכה לארכה ולרחבה שהסוכה לריכה שתהא ז' על ז' כדי שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו. ו' על ו' לראשו ורובו. ונטפח על טפח לשולחנו: ושחמתה מרובה מצילתה

פרק א **א למעלה** מעשרים אמה פסולה. כתב הר"ב דסוכה דירת ערלי כו'. ולמעלה מכ' אין אדם עושה כו' שלריך לעשות ידיעותיה ומחיצותיה קבועין וא"ל דבבנין קבוע קפיד [*אלא לעשותו אפילו בלמטה מכ'] דודאי דלא אתא רחמנא לאוות מה שאי אפשר לעמוד עליו דבאיזה דבר נשער אם הבנין ראוי לשבעה בלבד או ליותר מכן. אלא בשעור שאפשר שיעשה בו דירת ערלי אחיא מלתא. הר"ן: עשרים אמה. עיין בפירוש הר"ב רפ"ק דערובין: פסולה. בגמ' פריך דבמבוי רפ"ק דערובין תני בכה"ג דהכא ותנן ימעטו. ומ"ש דהכא תני פסולה. ומשמי סוכה דאורייתא תני פסולה. דכל כמה דלא מתקנה הויא פסולה מימות משה רבינו ע"ה שלמן מדתה אבל מבוי דרבנן ובעכיו מתחילין להראות שיעורו מאי פסלות שייך למימר הלכך תני ימעטו. כ"פ רש"י. ובתוס' מפרש בע"א. א"ל סוכה נפישי מילה לענין גובה ולענין דפנות ולענין סכך וכי הוה תני בחדא תקנתא. מיבעי למתני בכולהו הלכך כללינהו לכולהו בלישנא דפסולה דלעולם ילמד אדם לתלמידיו בלשון קלרה: ושאינה גבוהה עשרה. פירש הר"ב דדירה סרוחה [היא] כו'. הלכך אפילו היא גבוהה מי' אלא שהולין יורדין לתוך י'. אע"ג דחמתן של הולין מרובה מצלתן ואימא דלא למעטו קמ"ל דמשום דירה סרוחה פסולה. כדאיתא להאי דינא בגמרא דף ד'. אבל לענין שעור גובה י' עצמו הא מסקינן בגמרא דף ה' ע"ב דלרבי מאיר משנה ו' פרק י"ז דכלים דהלכה כמותו. דכל אמה אפילו דכלים באמה בת ו' ויליפין לה מכרובים שבמשכן דכתיב גבייהו (שמות כ"ה) סוככים בכנפיהם [על הכפורת ונעיל מיניה כתיב פורשי כנפים] למעלה מצמע למעלה מראשיהם. ועל כפורת הארון היו עומדים שגובהו לארון אמה ומחצה שהן ט' טפחים והכפורת עוביו טפח דיליף ממסגרת דשלחן. וכמו דבמקדש דשלמה היו מגיעים הכרובים עד שליש גובה הבית ה"נ במשכן. וגובהו במשכן י' אמות שהן ס' טפחים שהשליש ך' טפחים נמצאו הכרובים פורשי כנפים על הארון בי' טפחים חלל וקרי להו סכך. ולר"י דמשנת כלים דלא הוו אלא באמה בת ה' אמרינן דהלכתא גמירי לה מהלכה למשה מסיני: ושאין לה ג' דפנות. מ"ש הר"ב לורת הפתח פירשו כמ"ש בערובין רפ"ק. וגבי פס ד' לא כתב הר"ב לורת הפתח ואפשר דסובר דכשעושה בפס ד' ומשהו בסמוך לא בעינן לורת הפתח הואיל ויש בו הכשר סוכה כשאתה מעמידו בפחות מג' אבל הרמב"ם כתב שו ג"כ לריכה לורת הפתח. והרא"ש והר"ן כתבו שיש בזה מחלוקת בין הפוסקים. ומ"ש הר"ב ו' על ו' לראשו ורובו. לשון הירושלמי דגברא באמתא יתיב. ועיין משנה ז' פ"ב: ושחמתה מרובה מצילתה. פי' למטה וא"כ הן שיש למעלה ואפי' הכי פסולה מקום דמיעוט הלל דלמטה בטלה לגבי חמתה שהיא מרובה ממנה הר"ן ע"פ פירש"י ז"ל

יכין תפארת ישראל יכין

פ"א א) חלל סוכה: ב) כל אמה בת ו' טפחים [מג"א תרל"ג]: ג) דלריך שיהא שיעור גבהה, באופן שאפשר לבנותה ערלי, ובגבוה כ' [אב"י יותר מכ' כנ"ל] לריך לבנותה קבע: ד) דס"ל סוכה לריך דירת קבע: ה) דהו"ל דירה סרוחה: ו) וסגי בב' דפנות, וס"ל שיטת

חקק בה להשלימה לעשרה אם יש משפת חקק ולבותל שלשה טפחים סטולה פחות משלשה טפחים כשירה. גמ' (דף ד'). והגה בתוס' שם ד"ה פחות הקשו מפ"ק דשבת דף ז') גבי בית שאין תוכו עשרה וחקק בו להשלימו לעשרה אמאי לא מחלק ג"כ אם יש משפת חקק ולבותל שלשה טפחים. וכן הקשו כל הראשונים הרא"ש והר"ן והרשב"א והריטב"א והרמב"ן פ"ש דגבי סוכה בעינן תוך שלשה דוקא ובגי שבה לא בעינן תוך שלשה. ונראה לי לומר דהסבר הדבר עפ"י מ"ש הטור (סי' תרל"ג) בסוכה דאינו כשר אלא תוך החקק וא"כ אתי שפיר דבסוכה דאין המחיצות מועילות בסמוך להן רק לתוך החקק לכך בעינן דוקא תוך שלשה אבל ברחוקין שלשה אינן מועילות כלום לא בסמוך להן ולא לחקק כיון דרחוקין שלשה אבל בתוך שלשה אף דאינן מועילות בסמוך להן עכ"ז מועילות לחקק דאמרינן לבוד משא"כ בשבת דכיון דמקום החקק נעשה רה"י שוב מפילא נעשה הכל חורי רה"י וא"כ כל מה שתוך המחיצות הוי רה"י והמחיצה מועלת לכל מה שבתוכה שפיר הוי מחיצה אף ברחוק דכך הוא המחיצה מהחקק על גובה המחיצה בעיקום והיא מועילה לכל מה שבתוכה משא"כ בסוכה דאינה מועילה אלא לחקק לכך בעינן סמוכה. ואף דהא דמועיל בשבת לסמוך לה משום חורי רה"י אינו אלא לאחר שנעשה החקק רה"י הוי אינך רה"י אבל לולא הא דהחקק הוי רה"י גם אינך לא הוי רה"י א"כ לבאורה תחלה אנו צריכין לדון על החקק לחוד אי הוי רה"י וא"כ ניבעי סמוך כמו בסוכה דז"א דפ"ם תרווייהו נעשין באחד הרה"י והורי רה"י ושפיר אמרינן דהמחיצות אהני לכל מה שבתוכה אף בסמוכות להן משא"כ בסוכה דלא אהני

פ"א א סוכה שהיא גבוהה. כ' ע"מ ז' ע"ש ציונין כ' ע"מ יקשה מאמר לסז סלל"ר פ"ו ס"ל מכל סוכה ה"מ מ"ג עמין ע"ב פוסק"ש מ"ח ס"ו מלל"ג מ"מ: ושאינה גבוהה. מ"י. שם פוסק"ש שם סעיף מ': ושאין לה. מ"י. שם ס"ב סמ"ג שם פוסק"ש שם ס מן מל"ל סעיף כ': ושחמתה מרובה. כ"ב ע"ם ומשלמי ציונין ע"מ ס"מ מ"י שם ס"ם ס"ש סמ"ג שם פוס"ש שם מימן מלל"מ סעיף מ':

שנויי נוסחאות

פ"א א גבוהה מד"ל גבוה (ז) וכן בסמוך. (למעלה) במס' ד' פחרו ובכי"ק ליתא ועי' ר"ן וכמ"ש נרש פ"ק דעירובין. ר"י במסב"ב ובמסכ"ל ור"י. שלשה מד"ל ובכי"ק וכמ"מ ובמסכ"ל שלש.

תוספת חדשים

פ"א א הר"ב ד"ה שחמתה מרובה כו' והוקא שהן שוין מלמטה כו' עכ"ל וכ"פ בס"ע סימן תרל"ח סעיף ח'. ולענין גובה למעלה מעשרים לא למטה מעשרה עכמ"ש פסולה בס"ע סימן תרל"ג. ולענין ג' דפנות בכל דיניהם בסי' תר"ל:

תוספת רעק"א

פ"א א [אות א] במשנה סוכה שהיא גבוה. היינו חללה דלא מפסל אא"כ חללה גבוהה מכ' אמה ומש"ה קתני למעלה מכ' אמה ולא קתני שהיא גבוהה מכ' אמה אלא ע"כ דהכי קאמר סוכה שהיא הסכך שהוא למעלה מעשרים אמה מחללה ר"ן: שם [אות ב] למעלה מעשרים אמה. ואם מיעט חללה אא"כ ע"י שהציע תחתיו כרים וכסתות אף בבטלו לא מהני דכטלה דעתו אצל כ"א. אבל בתבן ועפר ובטלו בפירוש מהני וכהה"ר דפסק"ז מ"ז דאהלות ולא בע"א שיבטלם לעולם דבביטול לשבעת ימי החג מהני. הרא"ש והר"ן: [אות ג] בהרע"ב ד"ה ושאין לה. ונמצא רוב דופן עשוי. אע"ג דבפסח כל דהו ג"כ הוי רוב דופן דהוא פפי מג"מ ומחצה אפ"ה בפחות. סר' לא חשיב מקום בשום דוכתא. הר"ן:

אור גדול

פרק **א** א במשנה ושאינה גבוהה עשרה טפחים כו'. ואם

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

ז"ל. ועיין לקמן מבנה ח' והסתירא שכתב הר"ב פירשו הרא"ש ז"ל. מעבע נחושת ורחב יותר מזוזא: בית שמאי פוסלין. פי' הר"ב דבעו סוכה לשמה דכתיב (דברים ט"ז) חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים סוכה העשוי לשם חג בעינן [סוסת תעשה לחג סרס המקרא ודרשהו]. וכ"ה מבעי להו לעושין סוכה בחולו של מועד אם לא עשאה מתחלה. וכ"ש סברי דלא עשין. גמרא: ב כאילו עשאה בתוך הבית. מבסכת חסר כתיב. ולא תחת הבית ולא תחת האילן במסמע. כמו לקמן בסמוך בעינן סוכה תחת סוכה. והא דתני לה בתוך הבית והל"ל פסולה דהא מחד קרא נפקא. אלא לאסמועינן דדוקא כשהאילן דומיא דבית מה בית לילתו מרובה מחמתו אף אילן כן. אבל כשחמתו מרובה מצילתו [וחבטן ועירבן עם הסכך הכשר כשר כמו במשנה ד' ואי מהתם ה"א ה"מ בדיעבד אבל לכתחלה לא קמ"ל. גמרא: ותחתונה פסולה. דכתיב בסכת תשבו. וכתיב חסר לומר דתרי סוכות שייט סוכה תחת סוכה פסולה. וכתבו התוספות אפי' למ"ד יש לא למקרא [כמו שכתב הר"ב במשנה ח' פ"ח דתרומות] מודה דלא לחגם נכתב המסורת וכי פליגי במלאה דמכתבי אהדדי. עיין רפ"ג ועיין בד"ו ע"ב בתוספות בד"ה ורבי שמעון סבר כו': רבי יהודה אומר אם אין דיורין כו'. פירש הר"ב דכי פליגי כשיכולה לקבל על ידי הדחק כו' דתנא קמא סבר כו'. בגמרא. וכתב הר"ן דתנא קמא למעמיה אזיל דסבירא ליה לעיל דירת ערלי בעינן. ור"י למעמיה אזיל דסבירא ליה דירת קבע בעינן: ג מפני החמה. או תחתיה מפני הגשר. פירש הר"ב שלא יהו עלין וכו' על השלחן כפרש"י ולפי זה מפני החמה להגין על האדם מפני החמה. וכן מבואר בתוס' וכתב המרדכי דלא דמי לגאותה דכשרה [כמ"ש הר"ב] דשאני התם דהו

מצילתה פסולה. הא בשון שהחמה כלל כשירה. ודוקא שאין מלמטה בקרקעית הסוכה. דבידוע שלמעלה בסכך גלתה מרובה מחמתה. דלמרי איכי כזוזא מלעיל כאסתירא מלרע: בית שמאי פוסלין. דבעו סוכה לשמה. וזו סתם נעשית. ואילו תוך שנשים לחג כיון שנוהגים בהלכות החג ל' יום קודם לחג סתם העושה סוכה לשם חג הוא עושה. אבל קודם ל' סתמא לאו לשם חג הוא: וב"ח מכשירין. דלא בעו סוכה לשם חג: ב כאלו עשאה בתוך הבית. ופסולה: תחתונה פסולה. דשני סככין יש לה. וקרא קא פסיל סכה שתחת הסכה: אם אין דיורין בעליונה. שאינה ראויה לדירה כגון שאין גג התחתונה יכולה לסבול כריס וכסתות של עליונה. ולא נחלקו ת"ק ורבי יהודה כשאינה יכולה לסבול כלל. דבהא טלי עלמא מודו שהתחתונה כשרה בסכך העליונה שהגג שלה אינו חשוב גג. ולא הויא סכה שתחת הסכה. ואם היא בריאה ויכולה לקבל כריס וכסתות של עליונה. כ"ע לא פליגי שהיא פסולה. כי פליגי כשיכולה לקבל ע"י הדחק כגון שגג התחתונה מתנועע וכופף מכריס וכסתות של עליונה ת"ק סבר דבהכי מקרי סכה שתחת הסכה ופסולה ור"י סבר כיון שאינה מקבלת כריס וכסתות של עליונה אלא על ידי הדחק. אינו חשוב גג. ואין זו סכה שתחת הסכה. ואין הלכה כר"י: ג נשר. שלא יהו עלין וקסמין יורדין על השלחן. פ"א שלא יפסלו העלין לאחר שיבשו ותהא הסכה חמתה מרובה מצלתה וסדין דבר המקבל טומאה הוא ופסול לסכך. ודוקא מפני הגשר. אבל לגאותה כשרה: או

ספירס

שנויי נוסחאות

סוכה ישנה בד"ב. הישנה. ואיזו היא (סוכה) ישנה כד"ל איזוהי..ן בכי"מ ליתא וכן ליתא במסכ"ל עוסה. הישנה) ובבי"ק עוסה אי זו הישנה). (אבל) אם בכי"ק ובכי"מ ליתא (ובהכא ראם) וכן ליתא ברא"ש ובתוס'. לשם חג בד"ב..חגג. מתחלת בד"ב בתחלת. ב על גבי בכי"מ מ' שעל גבי. התחתונה כשרה בכ"מ' ד' פירנו אף התחתונה.. ועי' ד"ס ובכ"ן. ג פירס בד"ב ובכי"ק פרס וכן בסמוך שפרס ונפי' ל"ה פירש.

תוספת חדשים

ב בהר"ב ד"ה אם אין דיורין כו' ואין הלכה כר"י וכ"ם בפ"ע סימן תרכ"ח וע"ש איזה מיוקי דוקיס: ג במשנה פירס כו' וכ"ם בפ"ע כי' תרכ"ט סעיף י"ט פירס פס מפני הגשר שלא יהיו עלין וקסמין יורדין. אבל לגאותה כשרה וכתב שיהא בתוך ד' לסכך. וי"א דוקא בשפסדין גורס שלא יפרו עלין ואחת תמתה מרובה אבל אם אינו עושה אלא להגין מפני החמה נמי כשרה ושייס ומיהו לכתחלה לא יעשה אא"כ מכר לכל שמכוין כדי להגן וכו' וכ"ה המ"א שם ואם הגשמים מוטפין מהסכך טוב לפרוס סדין משוחבל תוך לכותס מיהו לא יהיה ליבש בסוכה ודיו נקליטי המעה בסימן תרכ"ז:

הוספת רעק"א

[אות ד] במשנה ואיזו היא סוכה ישנה. כי' תוס' ראפילו לב"ה נ"מ שא"צ לחדש בה דבר ב ד א י ת א בירושלמי דבסוכה ישנה לב"ה צריך לחדש בה דבר. ואפילו לא נ"מ אלא לב"ש יש יו לתנא לפרש במה נ ח ל ק ו ול"ש לאקשויי מעמא דב"ש אתא לאשמעינן אלא היכי דפליגי תנאי אליבא

יכין תפארת ישראל יכין

ומליטים רק בפס שרחב קצת יותר מטפח, ויעמיד הפס טפח תוך ג' טפחים לאחד מהדפנות, דעי"ז מדאמרינן לבוד הוא כאילו נס דוקן זה רחב ד"ט, דהו"ל רוב שיעור המשך דוקן של סוכה, שדינו שיהיה לכל הפחות רחב ז' טפחים. ולריך שיעמיד נמי בסוף המשך הכוהל הבלטית קנה דק, ויניח קנה אחד על הפס טפח ועל קנה הדק שבסוף הכוהל כלורת הפתח, כזה מיהו בדוקן אחת במזרח ודוקן אחת במערב ובינייהן מכולם, לריך שיהיה דופי הבלטית רחבה ממש ד' טפחים ומשהו, שמעמידו בפחות מג' טפחים סמוך לאחד מהג' דפנות, כדי שיהיה ע"י לבוד נחשב כז' טפחים ביחד, שהוא שיעור סוכה שלם. וי"א דבכה"ג א"ל לרת הפתח. ונהגו לעשות ג' מחיצות שלמעלה [תר"ל פ"ם]: ז) ר"ל שמרובה חמתה מצלתה למטה. דלמעלה אפילו שיש סכך להאריכים שבין הסכך, פסול, דהחמה מתפשט למטה טפי מהלל [תרל"ח]: ח) ר"ל שהגיה סככה סתם קודם ל' יום שלפני החג [תרל"ז]: ט) ומכל מקום נסון

שיחדש בהסכך טפח על טפח במקום אחד, או כל דהו ע"פ כל מורכה או רחבה. וה"ה בעשאה כתם תוך ל' לרך חדוש. [ולגלגוס נכה"ג מ"ל חדוש]. מיהו בעשאה בפירוש לשם חג אפילו מתחלת הסכה מ"ל חדוש. ובעשאה בפירוש שלא לשם מלוה, רק לגלג בעלמא, ג"כ סגי בחידוש [ופי' משנות שם סק"ג]: י) ופסול. מיהו אם הסוכה גילתה מרובה מחמתה בלי האילן, והאילן חמתו מרובה מגילתו ועירב הסכך פסול עם הכשר, אף שיכר הפסול במקומו כשר [מג"א תרכ"ו סק"ד]: יא) מדכתיב בסוכה לשון יחיד, והרי התחתון יושב תחת ב' הסככים. ודוקא שיש ביניהן ' טפחים: יב) אם אין הסכך שעל גבי תחתונה יכולה לקבל כלי בית שבעליונה אפילו על ידי הדחק, גם לת"ק שהיהן כשרות. ורק כלונתייהו, ביכול הסכך של התחתונה לקבל הכלי בית שבעליונה ע"י הדחק, דאז הו"ל התמים של תחתונה רק ערלאי ור"י לטעמיה דס"ל סוכה דירת קבע בעינן והו"ל הערלאי כמאן דליתא. והלכה כת"ק [תרל"ח]: יג) [טעפסיך], דמדמקבל טומאה פסול לסכך: יד) שלא יפער בה: טו) תחת הסכך: טז) שלא יפשרו העלין על שולחנו וכ"ש בפרסו שלא יהיה הסכך לא גד"א

שאינו

אור גדול

סוכה וע"ב משום דתחלה אנו דנין על מקום החקק ואח"כ נמשך מוח הדין על השאר ג"כ. וא"כ ח"נ גבי שבת ושפיר חקשי. אבל לדעת המור לק"ם וכנ"ל:

דק למקום החקק וכנ"ל. והדברים משושים ונכונים מאוד עד שאני תמה על כל הראשונים שנתקשו בזה ולא תירצו בפשוט כנ"ל. ונ"ל מזה ראיה דהם סוברים כהמג"א (שם) דכולה כשר גם גבי

דב"ש וכו' ועי' בתי"ם רפ"ג דעאה והר"ן כתב דברי ש"א תאסר דב"ה מכשרי דוקא בעשאה תוך ל' יום סמוך לחג להכי קס"ל דבכה"ג אפילו לב"ש כשרה ומינה דלב"ה בכל גווני כשרה: ב [אות ה] במשנה סוכה ע"ג סוכה. ודוקא אם כל אחד בפ"ע צלתה מרובה מחמתה. אבל אם העליונה חמתה מרובה מצלתה. התחתונה כשרה. ואם העליונה צלתה מרובה מחמתה והתחתונה חמתה מרובה מצלתה שתיהן כשירות. והטרש שבין סוכה לסוכה אפלגו אמוראי בגמרא ופסק הרי"ף כמ"ד עשרה: אות ו] ת"ם ד"ה כאילו. וחבטן ועירבן עם הסכך. אבל בלא"ה לא מתכשר. ודעת תוספות דוקא כשאין הסוכה צלתה מרובה מחמתה בלא האילן אבל אם א"צ לאילן גם בלא הכנן

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

שפירים על גבי הקינוף. כלומר לו אפילו לא פרסו מפני הגשם. אלא לעני על מטתו ע"ג הקינוף שהן ד' קונדסין לד' רגלי מטתו שהן גבוהין ומניח כלונסות מזה לזה על גביהן ופירס סדין עליהם והרחיקו מן הסכך דהשתא לא מסכך בדבר המקבל טומאה דהא לאו לסכוכי שמתיה התם פסולה משום דאינו יושב בסוכה דאהל מפסיק ביניהם: אבל פורס הוא ע"ג מטה שיש לה נקליטין. שאינו אלא גנים והן יוצאין באמצע המטה אחד למראשותיה ואחד לרגליה ונותנין מזו לזו [כלונסא ופורס עליו סדין] ומשום דאין לה גג טפח רחב מלמעלה לא מקרי אהל: **ד** הדלה עליה. הגביה על גבה: קיסום. לוידלא1) בלע"ז והיא גדלה כנפן וכדלעת: פסולה. לפי שאין מסككין במחובר: ואם היה הסכוך הרבה מהם. שהיה שם סכך כשר הרבה יותר מהנפן והדלעת כשרה. והוא שחבטן וערבן עם הסכך כשר ואין גרגין בעין דסכך כשר רבה עליהן ומבטלן כשהן מעורבין: או שקצצן. אף לאחר שסכך בהן

1) אלדר"א עפסיי עיין פ"ה מ"ח דכלאים.

יוסף סוף סימן תרכ"ז: **ד** הדלה. פירש הר"ב הגביה. והרבה במסכת כלאים: ובוכך על גבה. וא"א על גבן וגרלה שזהו גירסת הר"ן שכתב דר"ת מוכיח מדלא קתני סיכך והא"כ הדלה דכשר נעשה בכשרות ואפילו הכי מפסלה. וכ"ש הדלה ואח"כ סיכך. אלא ודאי לא פסלה אלא כדקתני הדלה וסיכך דתחילתו בפיסול נעשית. ולהו ראייה היא דמתניתין תרתי קתני הדלה וכו' או סיכך. כלומר בין שקדם הסיכוך כדקתני הדלה עליה. בין שקדם האילן וסיכך עליו. ומיהו על גבה נמי ניחא וקאי אדלעת וקיסוס: פסולה. פירש הר"ב לפי שאין מסككין במחובר. דאמר מר באספר מגרגר ומיקדך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר.רש"י: ואם היה סכוך הרבה מהן. פירש הר"ב והוא שחבטן. כל לשון חבטה שבגמרא לשון הפלה. והמפרש חבטה תלשה. או שליפה. טועה. דאי מחובר הוא מאי אהני ואי תלוש הא קתני לו שקצצן. מכלל דאיכא מחוברין וכו'. רש"י דף ט' ע"ב. ולפי מה שכתבתי במכנה ב' הא דאמרן הכא דמהני ערוב דוקא כשהמודלה חמתו מרובה מצלתו. וי"א דאם הסוכה צלתה מרובה מחמתה בלא המודלה אין צריך לערוב. והכא כשהסוכה אין צלתה מרובה אלא על ידי המודלה. וי"א דאם עצפי האילן מכוונים כנגד סכך הכשר אפי' לא הסוכה מרובה בלא המודלה בעי ערוב. ועיין עליהם בטור סימן תרכ"ו. ומ"ש הר"ב דסכך כשר רבה ומבטלן דמדאורייתא כל מילי בטל ברובא ומהכי היתי למפסלה לא משום שני סככים איכא דהא חד סכך הוא. ולהו משום מחובר איכא דהא בטיל ליה. לשון רש"י שם: כל שהוא מקבל טומאה. נפקא לן בגמרא מהן

יכין תפארת ישראל יכין

שאינו לצורך ישיבת הסוכה. אבל בעשה כן לנאותה, כשירה, דכל לנאותה הוי"ל לצורך סוכה ובטל לגבה. והוא שיהיה תוך ד' טפחים מהסכך. וי"א דמפני האמה דמתניתין דפסול, היינו בפירסו שלא יתיבם הסכך, ויהיה האמה מרובה מצילתה. אבל בעשה כן כדי שלא ינועו באמה, הו"ל לנאותה, שיתענג בה, וכשירה. מיהו בנסמים מנטפין מהסכך, יפרוס סדין ויסב שם, דהרי לדעה בנייה כשירה מדלוכך ישיבה היא, רק שפק ברכות להקל, ולכן לא יברך לישב בסוכה [מג"א תרכ"ט]: יז) הוא מטה עם ד' קונדסין בד' זויותיה, אפילו אין גבוהין י' טפחים, והמטה עומדת בהסוכה: יח) הוא מטה שיש בה ב' קונדסין, א' באמצע ראש המטה, וא' באמצע מרגלות המטה. ובפירס סדין עליהן כשר, דמדאין הגג פסול רחב עשה, לא חשיב אהל לבטל אהל דסוכה שעל גבו. ודוקא באין גבוה י' טפחים עד ראש הקונדסין. ויש מכשירין אפילו גבוהין י"ט [תרכ"ז]: יט) ר"ל הגביה והמשיך שיהיה נסכך על הסוכה: כ) [עפלקרויט], והוא מין עשב שנדלה כנפן: כא) ר"ל שהיתה סכך כשר ע"ג הנפן או איפכא: כב) דמחובר פסול לסכך. [ולבאורה היה י"ל, מדלא מחלק הש"ס הכא דאם לנאותה כשירה ופירס כשאין סכך כשר רבה על הפסול ולעיל סי' ט"ז, ש"מ דאע"ג דשאמט"ו ותלוש תרוייהו מחד קרא נפקי דכתיב מנרגך, דהיינו פסולה גורן שהוא תלוש ואינו מקבל טומאה, אפ"ה דוקא בשמקט"ו, שהוא תלוש, שייך שפיר לומר שכשהוא לנאותה בטלו לגבי קיסוס דסוכה ואפשר גמי דאינו מק"ט

אבל פורס. יונתן פוסי פ"ב ה"ח: **ד** הדלה עליו. י"ח פ"ח ה' פ"ב פיין יונתן כאן פ"ח ה"ח ויונתן פיונין פ"ח ה"ח בפרי רמה פיונין ק"ד יונקוס נלה נמז' מפקן"ו מיי' פ"ח מה' סוכה הנ' י"ב פמ"ב עיין בפי' ג. ואם דיה מיי' וסה"ב שם פוס"ב שם פ' פכל"ו פע"ח. או שקצצן מיי' שם פוס"ע שם סעיף ג': כל שהוא מיי' שם הנ' ח"ב סמ"ב שם פוס"ב ה"ד סל"ח הכ"ח כפיף ח"ב:

שנויי נוסחאות

הקינוף בכי"מ ח' קינוף; בפי' ר"ה הקינופות. אבל פורס הוא על גבי נקליטי המטה. בכי"ק (ושם ניקלטי) ובמאני"ר ליתא בכי"מ ח' אם פורס ע"ג ניקלטי המטה כשרה ובלישנא דבריתא בגמ' (ל, ב) ולא אמ"ש הכא בעל ד"ס ז"ל וז"ל, ולא מלאתי תנר לגי' זו" [ומוסיף עוד] "ונס מסמע מן הירושלמי שמוטעת היא דאמר ע"ז שכן הוא עושה תלג בתאלי ידין והתם ודאי אמדש עושה כן וליכ נמנע" עכ"ל וגם זה ליכ כלום ול"ע בטבחת הרע"ב. **ד** הקיסום במאב"ב בקלת דפו' ובמאני"ר הקיסוס. **על** גבה בד"ג ובכי"ק ובמאני"ר על גבן ועי' תוי"ט. ואם היה סיכוך בכי"ק ובמאני"ר אם.. הסיכוך: בכי"מ ב' ואם היתה הסיכוך. **כל** שהוא מקבל בד"ג ובכי"ק ובמאני"ר דבר שהוא.. בכי"מ ח' בל דבר שמקבל וכ"ה בכי"מ ב' (ושם המקבל) וכן הגיה הב"מ ז"ל כאן עפ"י הר"מ בגמ' (יא, ב).

תוספת הדשים

ד הר"ב ד"ה או שקצן כו' והוא מיעטע כו' וכ"פ בפ"ע סימן תרכ"ז סעיף ב' ואם הסוכה מלאתה מרובה ממחתה בלא המחובר. שני דעות בפ"ע שם אי צריך להפסיל העצפים או לקצן ושייר רמ"א מיהו אם הפסיל העצפים למטה ועירבן עם הסכך כשר שאין איכרין בטלין וכן אם היה הסכך כשר על הפסול מקרי עירוב וכשר:

תוספת דעק"א

חבטן כשר והא דלא מוקי מתני' ב ה ב י. דמלתא דשמיעה הוא ולא הוצרך למתני כאילו עשאה בתוך חבית למירק מיניה דאם אילן חמתו מרובה מצלתה כשרה. ודעת הר"ן אף אם בלא אילן צלתה מרובה מחמתה מ"מ אם כשינגל מה שתחת האילן לא

ישאר אח"כ הכשר סוכה פסול בלא חבטן דמה שתחת האילן וסכוך לגנרו מפסל עיי"ש והביאו התי"ם בקצרה בסמוך משנה ד': ג [אות ז] תי"ם ד"ה מפני. כך כתוב בתוספות. אבל לחנן על הא"ם מפני החסה הוי בכלל לנאותה וכשר אף דהסדין מסתמא צלתה מרובה מחמתה ומ"מ בעינן שלא יהא בין הסדין להסכך יו"ד טפחים דאז פסול מדין סוכה שתחת סוכה. ועיין במהרש"א דבעיא ג"ב דקדם צל סכך לצל סדין עיי"ש: ד [אות ח] במשנה ואת הדלעת. עי' פ"ח דאהלות פ"ח ומ"ש שם על הגליון;

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

מהך דבאספך דלקמן בפירוש הר"ב: ואין גידולו מן הארץ. כגון עורות בהמה ואפילו לא מקבלי טומאה כגון שמחוסרין מלאכה. רש"י. ובגמרא פירש עוד דאע"ג שהארץ מגדלתן במרעה ופרנסה [ונקרא גדולי הארץ לענין מעשר שני במשנה ג' פ"ק דמ"ש] גידולו מן הארץ לא קרי אלא מה שגומח מן הקרקע. ועיין בפרק ו' דב"מ משנה ב': וגידולו מן הארץ. כתב הר"ב דכתיב באספך מגרנך ומיקבך כו'. כלומר מן הגאר וכו' דמגורן ולא גרן עצמו מיקב ולא יקב עצמו. דאילו גורן קנין עם הקבולה. ויקב האסקולות עם הענבים ה"ל דבר המקבל טומאה ואהא אמרינן הך דרשא בגמרא. והר"ב אסמכיה לגידולו מן הארץ. דממילא נמי ילפינן לה מיניה: ה וחבילי זרדים. כתב הר"ב מין קנים. זה לשון רש"י מין קנים הן שעושין זרדים טויל"ש1) בלע"ז [ולונדין ל)] לחוסם ובעודם לחים וכו'. ע"כ. ועיין מכנה ג' פרק ב' דבכיעית: אין מסככים בהם. פירש הר"ב דפעמים שאדם בא וכו' והוי עשוי בפסול. מסיים רש"י הלכך גזור רבנן שלא יסככו בחבילים אפילו הוא מטילן עליהם לשם סוכת החג גזירה משום חבילין דכל השנה דאיכא פסול דאורייתא ע"כ. ומ"ש הר"ב וזה לא נעשה אפילו לגל. דאע"ג דלא בטו סוכה לשם חג [כב"ה דרש פרקין] לשם סוכה בעינן ולגל הוא דמקריא סוכה שסוככת מן המורב. רש"י דף ח' ע"ב: וכולן כשרות לדפנות. כתב הר"ב דסכך משמע ולא דפנות. מסיים רש"י ודנפקא לן דפנות. מנסכת בסכת בסכות. [כדפירש הר"ב בר"פ] מיתורא דקראי ילפינן ולא ממשמעותא. הלכך תעשה באספך מגרנך. אסכך הוא דקאי: ן ורבי מאיר אוסר. פירש הר"ב כיון דנפקי מתורת לבוד ופירש"י שאם היה חויר במקום אחד מהן לא מצי למימר לבוד הויבי להיות דומה לתקרה וגזריכן: נתן עליה נסר כו'. לדברי הכל. וסוכה כשרה וכגון דיהבינן אגל הדופן. דסכך פסול אינו פוסל מן הצד אלא בד' אמות דאמרינן דופן עקומה [במשנה י'] רש"י: ובלבד שלא יהיו תחתיו. להכי נקט שינה דאפילו ערלי אסור. דתנן במשנה ד' פרק ב' דאוכלין ושותין ערלי חוץ לסוכה ופני עלה [דף כ"ו] ואין ישנים ערלי חוץ לסוכה. משום דאין קבע לשינה שאין אדם קובע עצמו לשינה שפעמים שאינו אלא מנמנם מעט ודיו בכך: ן שאין עליה מעזיבה. שאם היה בה מעזיבה לא הוי סני במפקפק. דמעזיבה ומפר סכך פסול ניהו דלאו גידולי קרקע הן. הר"ן: מעזיבה פי' הר"ב המיט או הסיד וכו'. ודומה ל

במקלת

1) טויל"ש בלשון עיין ברש"י סוכה י"ב ע"א שפירש על חבילי זרדים מין קנים שעושין מהן כעין זמר גפן ושעשין מהן תבלין ומקרא בל"א בלשון. אבל הרש"ל הלא לפרכו בענין אחר ע"ש. ובמחילת כבודו פירושו אינו שולם יפה לפי הלשון שהביא רש"י ז"ל;
ל) בתוי"ט נדשמיס הקנים ומזרדין וכן היה לפניו הלשון ברש"י. וע"פ המפרש"ל הוגה ברש"י ולונדין:

יכין תפארת ישראל יכין

היה כבר, אמנם אחר שנסכך בכשרות, יכול לסגור ולפתוח הדלתות כחפצו, מדהיה החלה בכשרות. ואפילו ביו"ט שרי [תרכ"ו] : כה) כלים או בגדים וכדומה: כו) או שמין וכו': בו) בעורות וכדומה לף שאין מקבל"ו כגון שלא נגמר מלאכתן להתשמים שיחזן ל: כח) קשה למה לא נקט נמי מחובר בזה הכלל. ואת"ל מדכבר תני ליה, הרי גם מקט"ו. כבר תנא ליה בפירש עליה סדין. ותו למה הפסיק בעיבד במחובר בין פירש עליה סדין לזה הכלל, והרי הכי שייכי להדדי. ונ"ל דאי הוה תני זה הכלל מיד אחר פירש סדין, סד"א דבזה הכלל נכלל נמי מחובר וכשר לסכך, דהרי מחובר נדולו מן הארץ ואמקט"ו, אבל לבתר דכבר תנא פסול של מחובר, שפיר מצי למנקט זה הכלל. אמנם ק' כללא בארא ל"ל, והרי מכללא קמא שמעינן לה מדיוקא, ובריש"ף באמה לא נקט רק כללא בארא. ונ"ל דאיצטריך, דאי מרישא סד"א דהרבי בעי, קמ"ל פיסא לאשמעינן דבחד ליעותה כני: כט) אגודת קנים: ל) גזירה שמא יניח שם להתיבש, ושלא לשם סכך, ואח"כ ימלוך עליה שישארו שם לסכך, והרי כתיב תעשה בהן כשרה והוא שינענעם לאחר קנילה דאי לאו הכי פסול דאמרה תורה (דברים ט"ז) חג הסוכות תעשה ולא מן העשוי. כלומר כשתעשה תהא ראוי לסוכה ולא מן העשוי בפסול כאין ראוי לסוכה ואתה מתקנה כי הא דמכשר לה בקנילה ולא סדר סחר לה אבל כשמנענע שוי כסותר וחוזר ומפכך שמגביה כל אחד לבד ומניחו וחוזר ומגביה את חבירו ומניחו: כל דבר שאינו בו'. לאפוקי כלי עץ ובגדי פשתן ומחלאות שאע"פ שגדוליהם מן הארץ אין מסככין בהן טומאה ומקבלין טומאה: וגידוליו מן הארץ וכו'. דכתיב חג הסכות [תעשה לך באספך] מגרנך ומיקבך בפסולת גרן ויקב הכתוב מדבר כלומר מן הגאר אחר שאספת הגורן והיקב כגון קנים וזמורות מהם עשה סוכה: ה וחבילי זרדין. מין קנים ובעודן לחים בהמה אוכלן. וכשיבשו עומדין להיסק: אין מסככין. בהן קשורים. ולא מפני שהן פסולים אלא פעמים שאדם בא וחבילתו על כתפו ומעלה ומניחה על גבי סוכה ליבשה ונמלך עליה לסכוך. והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי בפסול. וזה לא נעשה אפילו לגל אלא ליבש. והוי עשוי בפסול: וכולן. הפסולים בשנינו בסכך: כשרים לדפנות. דסכה סכך משמע ולא דפנות. הילכך סוכות תעשה לך מגרגך אסכך משמע ולא לדפנות: ן מסככין בנסרים דברי ר' יהודה. בנסרים שיש בהם ארבעה שהוא שעור מקום חבוב דברי הכל פסולה. פחות משלשה דברי הכל כשרה דחשיבי כקנים. כי פליגי משלשה ועד ארבעה. רבי יהודה סבר. כיון דליתא בהו שעור מקום חשוב לא גזרינן שמא יבא תחת תקרת הבית. ורבי מאיר סבר כיון דנפקי מתורת לבוד גזרינן שמא יאמר מה לי לסכך בחלו מה לי ליבב תחת תקרת ביתי. והלכה כר' יהודה: ן תקרה. גג העשוי מקורות לא נסרים: מעזיבה. המיט או הסיד שרגילין ליתן על גבי הקורות והנסרים קרוי מעזיבה: מפקפק

ן חבילי קש ר"ג פ"ק פ"ב פ"ד: פסל' פוסק כ"י פמ"ג עפין פ"ג פוס"ע פ"ח סימן תרכ"ב בפ"ד פ"ד. וכולן שהתירן פ"ד: פס פוס"ע פס פמיע י"ח. וכולן כשרות פ"ד כ"ד פס פלי פ"ז ספ"ב פס פוס"ע פס פ"ג פרי"ל פמיע ל': ן מסככין בנסרים י"ד פ"ק פ"ו פ"ע פ"ל ל"ו פ"ח. אוסר פי' פ"ב מהל' סוכה פ"ז פמ"ג עפין פ"ח פוס"ע פ"ח פ"ל פ"ב. נתן עליה נסר ח"ז ע"ב: ן תקרה פ"ו פ"ח.

שנויי נוסחאות

ואין גידולי בד"ג וכלי"ק ונמבני"ל אם אין גידוליו ולא"ש מלון ופי' כפי' הרמב"ם ובדוגר כסמוך. (וכל דבר שאמקט"ם וגדולו מן הארץ מסככין בו) בד"ג ובכלי"ק וכלי"מ ליתא; במס' ד' פיזרו ליהא לגבא הרלשונה וכל דבר שהוא מקט"ם ואין גדולו מ"ה אין מסככין בו) וכן ליהא בריר"ף ועי' רע"ב ולא שהי' שחי' מסחלות בלחד היה כנגא דרישא ובהשי כנגא דסיפא ונעשה הדפוס מהעדכו שהיכן וגי' הכי"מ דליהא אלא בגא הרלשונה מיקר כמ"ש הריטב"א (ד"ס). ה וכולן שהתירן כשרות בד"ג וכלי"ק ואם התירן בשרות וכ"ה בהרבה מן הרלשונים וכ"ה בכי"מ ב' (ומס.. בשר) וכ"ה בד"ג ובמבני"ל (ובהס אם..); בכי"מ ל' ואם הוי מותרין כשרין וכ"ה ברוס' כלו ועי' רש"ש ופי' ד"ם ול"ע. ן ור"מ במס"ל ובכי"ק ר"מ. ן ר' יהודה אומר בית

תוספת הדרשים

ה במשנה חבילי קש כו' ולין הבילה פחות מכ"ם קנים (ירוש'). בס"ע סימן תרכ"ב סעיף ט"ו. וכל חבילה שאינה קשורה ממני רחבה אינה חבילי (רמ"א שם): ובחבילה שהעלה ליבש ומלך עליה לסיכוך לא מהני הכרה אלא בעונת ג"כ: (שם סעיף י"ו):

ן בר"ב ד"ה מסככין בנסרים כו' וכלי כר"י עכ"ל בס"ע סימן תרכ"ב מצד הדין מסככין בהן אם בם בפחות מרוחב ד'. אך המנהג שלא לסכך בכם בלל ובטעם בסמ"ק דלמא יבוא לסכך בהם בקביעות בענין שלא יוכלו הנשמים לירד שם:

תוספת רעק"א

ה [אות מ] בהרע"ב ד"ה אין מסככין. אלא פעמים. ואפילו דיעבד פסול מ דרבנן כ"כ תוס' ממשמעות סוגיין: [אות י] שם ד"ה כשרים לדפנות דסכה סכך וכו' ובמאור הביא ירושלמי וסכות על האדון את הפרוכת מבאן שעושין דפנות

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

מפקפק. סותר ומגמגם כלן: או נוטל אחת מבינתים, ונותן סכך כשר במקומה. ורבי יהודה לטעמיה דמכשיר לסכך בנסרים הלכך בפקפוק סגי ובלא פקפוק לא לפסר משום העשה ולא מן העבור: ר"מ אומר. לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה שכולן מודים שצריך ליטול אחד מבינתים ופקפוק היו מועיל. ור"מ לטעמיה דאמר אין מסככין בנסרים. והלכה כר' יהודה באמר משום בית הלל: ח שפודין. אין ראוין לסכך. לפי שאינן גדולי קרקע: [ב)][בארובות] המטה. כלים המקבלים טומאה: אם יש ריוח ביניהן כמותן. לא דוקא כמותן ממש ולא יותר. דהא מקום שפוד כפרון הוא נחשב וכשעתן סכך כשר בין שפוד לשפוד אם אין ביניהן אלא כמותן הוי פרון כעומד ופסול. אלא ע"כ הריוח שביניהן משהו יותר מכמותן: החוטטו בגדיש. נטל מן העומרים למטה סמוך לארץ ועשה חלל כשעור סוכה והסכך נמצא עמוד ועומד מאליו. והתורה אמרה תעשה ולא מן העבור. אבל אם היה בו חלל טפח במשך שבעה עשוי לשם סכך וחטט בו עד שהגביה את החלל לשעור גובה עשרה [אין] זו היא עשייתו שהרי אינו מתקן אלא הדפנות ובדפנות לא אמרי' תעשה ולא מן העבור והרי היא כסוכה פחותה מעשרה ותקן בה להשלימה לעשרה: ט המשלשל. מוריד. שהתחיל לארוג הדפנות סמוך

אומר. בית שמאי אומרים מפקפק[לה], ונוטל אחת מבינתים[לו]. ובית הלל אומרים. מפקפק. או נוטל אחת מבינתיב[לז]. רבי מאיר אומר. נוטל אחת מבינתים. ואין מפקפק[מא]: ח המקרה סוכתו בשפודין[מב]. או בארובות המטה[מג]. אם יש ריוח ביניהן כמותן, בשרה[מד], החוטטו בגדיש לעשות בו סוכה[מה]. אינה סוכה[מו]: ט המשלשל[מז] דפנות מלמעלה למטה[מח]. אם גבוה מן

במקרא ויעזבו את ירושלים עד התומה. בספר עזרא. [נחמיה ג'] מלאה עפר להחזיק התומה. רש"י: מפקפק ונוטל ס'. ה"ק אע"פ שמפקפק או נוטל אחת מבינתים אין. אי לא. לא. גמר': ונוטל אחת מבינתים. לשון העור סימן תרל"ח שיטול מבין כל שני נסרים אחד. ועיין במשנה דלקמן: מפקפק או נוטל ס'. כתב הר"ב ורבי יהודה לטעמיה דמכשיר לסכך בנסרים. פירוש שהן מג' עד ד' אלא דמתוך שהתקרה היתה עשויה בהן כבר שייכא בהו גזירת תקרה בר מפסולא דאורייתא דאית בהו תעשה ולא מן העבור. ומיהו במפקפק או נוטל אחת מבינתים. בחד מהני סגי לבית הלל משום דכי היכי דמפיק לה בהכי משום תעשה ולא מן העבור מפיק לה נמי מגזירת תקרה. ובית שמאי ס"ל דהכי דמפקפק מפיק ליה מתעשה ולא מן העבור לא מפיק לה מגזירת תקרה. וכן לרבי מאיר אליבא דכולי עלמא. זו היא שיטת הרי"ף כמ"ש הר"ן ונראה לי לפרש דברי הר"ב בהכי שדבריו סובלין זה הפירוש יותר מפירושו של רש"י ז"ל: ח המקרה סוכתו בשפודין. כמו אלו עושין ממסדרים לוגסית תחלה בסכך וטהגין פסל עליהן. רש"י: בארובות המטה. ולשון הר"ב") בארובות בבי"ת. וכן לשון הר"ן גם המגיד. אבל מלשון המשנה דפי"ח דכלים ומייתי לה הכא בגמרא גרלה ודאי הגירסא בכ"ף דקרי לסכגנדה קלרה. ומיהו מליגו בי"ת במקום כ"ף כיולא בזה במשנה ב' פט"ו דכלים. ומ"ש הר"ב דמקבלים טומאה מוקי לה בגמרא בארוכה וב' כרעים. עיין משנה ה' פי"ח דכלים: אם יש ריוח ביניהן כמותן. כתב הר"ב לאו דוקא כמותן ממש וכו' דהוי פרון כעומד ופסול וכו'. וכן כתב הרמב"ם. ותימה דבמשנה ח' פ"ק דערובין כתבו דפרון כעומד מותר. וגם כתב הרמב"ם שכן בכל התורה. ותירץ המגיד פ"ה דכיון דסכך פסול כפרון נחשב [כדתולה בגמרא] הלכך גבי סוכה בעינן שיהא סכך כשר טפי פורתא. דאי לא מאחר דכפרון הוא הוא לה למעה חמתה מרובה מלאתה [כמ"ש הר"ב בריש פירקין] דזוזא מלעיל וכו' עכ"ד. ובית יוסף סימן תרל"ח אמר שהו דוחק ומייתב דהייט טעמא דלא סגי בכמותן ממש משום שהרי גם מהסכך עצמו נכנסת המה על כל פנים שהרי אינה מעובה כמין בית. [דהא דתנן במשנה ב' פרק ב' דמעובה כמין בית כשרה. הייט בדיעבד כדאיתא בטור סימן תרל"ח]. ומצטרף מקום הסכך הפסול שהוא נחשב כפרון עם האויריס של הסכך עצמו כדאמרן והוי פרון מרובה על העומד הלכך צריך שיהא הסכך הכשר על הפסול עכ"ד. ואם שפירושו זה טולה יפה בלשון הרמב"ם שבחבורו שכ"כ ואם היה זה כמו זה בלמלוס כו' פסולה. מפני שסכך פסול כפרון נחשב עכ"ל. מיהו לשונו שבפירושו סובל יותר פירוש המגיד שכתב כי כשהסוכה פרון כעומד פסולה וכו'. ולפיכך צריך כו'. ואז תהיה כשרה מפני שהעומד מרובה על הפרון עכ"ל. ולהב"י ז"ל שיהא העומד מרובה. אלא שלא יהא הפרון מרובה ושוב מצאתי שכדברי המגיד כתב הר"ן במשנה ב' דפרק דלקמן: כשרה. וכשאין בהן בסכך הפסול כשעור הנזכר בפירוש הר"ב במשנה י' דפסלי בכך: החוטטו בגדיש כו'. כתב הר"ב אבל אם היה חלל טפח דאהל הוא [ועיין בסוף פירקין] וכשעשאה לשם סוכה אז לא. הר"ן. וכך כתב הרמב"ם בפ"ה. ומ"ש הר"ב וחטט בו עד שהגביה את החלל לשעור גובה י' וכו'. וז"ל רש"י. וכשחוטט בו מלמטה למעלה עד שיגביה כו'. ע"כ. ואין להקשות דהרי הסכך דמעיקרא נטל ליתיה. וסכך

ב) בגרס"ב ד"ר וארובות והתוי"ט הגיה כאן בכע"ב ולארוכות מטעמיה ע"ש ובהערה. ג) כל"ל וכ"ה בהוי"ט ד' פרלא וקרלקא הרלשוים. ובדפו' המדשים שהגיהו ולשון הרמב"ם לא יפה עשו כי לא נמצא זה ברמב"ם לא בפירושו ולא בחיבורו.

יכין תפארת ישראל יכין

בתקרה: לח) ר"ל פותח: לט) ר"ל אפי' פותר ומגמגם כולן, אפ"ה חוקת אם נ"כ מבין כל נסר לנסר נוטל נסר א' מבינתיים ומניח סכך כשר במקומו כשר, ואי לא, פסול, דמדהיו הקרה, אף שיפקפק יש גזירת הקרה: מ) ומתן סכך כשר במקום הנסר שנטל ואז כשר אפילו הנשתריס רחבים ד"ט. וי"ל דוקא בפחותים מד' טפחים [תרלי"ח]: מא) לטעמיה במ"ש אחיל, דס"ל אין מסככים בנסרים כשהן מג' טפחים עד ד' טפחים: מב) לא מבעיא של מחכות דפסול מדאורייתא, מדאין גדולו מן הארץ, וגם מקבל טומאה. אלא אפילו שפוד של עץ, דהו"ל פסוטי כלי עץ דאינו מקבל טומאה מדאורייתא, עכ"פ מדסומך אח ידו לעמדים על השפוד בשעה שטלה בו בשר, סו"ל משמש לאדם ולמשמשיו, דנכה"ג גם פסוטי כ"ע מק"ט עכ"פ מדרבנן [ועי' בפתיחה לשערות אות מ"ז]: מג) הייטו הקרשים שהן דופני המטה מכאן ומכאן. ומייתי אפילו נשברים שאר המטה, שאז הארובות אמקע"ש אפ"ה עכ"פ הו"ל שברי כלים. והמיה הארובות על הסוכה כקורות, כדי להניח הסכך עליהן. וקמ"ל דלא מבעיי' בשפודין שהן כלים, רק אפי' ארובות שהן שברי כלים, אפ"ה פסולין לסכך [תרכ"ע ודלא כר"ב ורתוי"ט]: מד) ודוקא בסכך כשר מרובה על הפסול, ואין בהפסול ד' טפחים במקום ג': מה) בגדים מונחים לגובה תבן הרבה זה על זה, והוליא לגובה התחתונות מתחת העליונות, ונעשה עי"ז חלל כשיעור סוכה: מו) הסכך נעשה מילא ע"י החטיטה, והו"ל תעשה ולא מהעבור. מיהו בסיוך תחלה על גובה טפח אחר, ואח"כ חטט והרחיב החלל עד כשיעור סוכה, כשר [תרל"ה]: מז) כ"ל שהוא מלשון אלשלת עצות [נעפלאכטען]: מח) שארג הדפנות מן הסכך למעלה כלפי מטה, כדי שיהיה לדפנות: אפילו

ובתו"א מפקפק פי' פ"ש מהנ"ל סוכה ה"ח מפ"ש מפקן מ"ש מהש"ש מ"ח מ"ח מ"ח מרגל"ח מ"ר מ"ר: ח המקרה סוכתו ע"ר מ"ש מיחנין מ"ר מ"ש מ"ר מ"ר מ"ר

וסכך דהשתא לית ביה תעשה ולא מן העשוי. דכל דבהדי סככה לפילו סמיך טובא סככה הוי. אלא דהשתא קלים ליה מלמטה הלכך שפיר דמי כמ"ש הר"ן. אלא שהוא תלה זה בדעת אחרים ומרש"י פירש דוקא מלמעלה למטה. ובודאי שלשון אחר מזמן לו. ואי משום שהביא ראיה מהיא דחקק כו'. והלכך על כרחין צריך להגיה בלשונו מלמעלה למטה. דומיא דחקק. ואו כלום הוא דשאני התם במימרא דחקק שאין הסכך מעובה ואי אפשר להשלים אלא ע"י החקק. אבל הכא דאפשר אה"נ. ועל הב"י אני תמה שהביא לשון רש"י בסימן תרל"ה בלשונו שלפניו וכתב עליהם דברי הר"ן. ומ"ש הר"ב והרי היא כסוכה כו'. כ"כ רש"י. ומימרא היא בגמרא דף ד': [*ט שלשה טפחים פסולה. [כתב הר"ב] היינו שעור שיזדקר כו'. פירש"י בפ' כילד הרגל ד' כ"א זקירה קפיצה]: י ארבע אמות פסולה. כתב הר"ב פחות מכאן כשרה וכו'. ורואין תקרת הבית כאילו נעקס ראש הדופן. וז"ל רש"י רואין תקרת הבית כאילו היא הדופן שנעקס למעלה כו'. וכתב עוד ואינו מפרש רואין את הדופן כאילו הוא עקוס והולך תחת הסכך פסול. ומגיע לסכך כשר ומוציא את הפסול מן הסוכה. דת"ל בחויר נמי נימא הכי. ולעיל תנן הרחיק הסכוך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה פ"ב. ומ"ש הר"ב ולא יישן תחתיו. כ"כ רש"י ולאו למימרא דאפילו במשהו לא ישן תחתיו אלא או בד' טפחים. כדעת המור סימן תרל"ב. או בג' טפחים כדעת הראב"ד בב"י בס: וכן חצר שהיא מוקפת אכסדרה. כתב הר"ב מקום מוקף מג' מחיצות. וז"ל רש"י כל חצר שבגמרא לפני הבתים והבתים פתוחים לו. וחצר זו מוקפת בתים מתוכה ופתוחין לה סביב מג' רוחות ולפני הבתים נעשו אכסדראות סביב לג' רוחותיה והאכסדרה פתוחה היא ואין לה דופן לצד החצר ויש עליה תקרה וזה סיכך על גבי כל אויריה של כל חצר שבאמצע היקף אכסדראות ואין דופן לסוכה זו אלא מחיצות הבתים המפסיקות בין בתים לאכסדרה ונמצאת תקרת האכסדרה מפסקת סביב בין סכך לדפנות: סוכה גדולה. כתב הר"ב כל שאילו יגעל כו'. ישאר בה שבעה על שבעה וכן לשון הרמב"ם. וכתב הכסף משנה בפ"ה. יש להסתפק בלשון זה אי ס"ל דז' טפחים על ז' טפחים מצטרפין. כלומר שאם סכך פסול מתחיל מהדופן שמהצד ואילו מגיע עד הדופן האחר ואם נצרף סכך שאצל הפתח ע"י הצד שאין מגיע לו סכך פסול יש בסוכה זו שבעה על שבעה ונכשיר. או נימא דאין מצטרפין וצ"ע. ע"כ: שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו. ונריכא דלא אבמועינן בית שנפחת דמחיצות לבית עבידן להיות דופן לבית והרי הבית נעשה סוכה הלכך שדינן מחיצות בתר סוכה ע"י עקוס. אבל חצר שמוקפת אכסדרה דמחיצותה לאו לאכסדרה עבידי אלא לביתא. הלכך ליכא למימר תקרת אכסדרה עקימת דפנות הללו היא ולא נשדיהו לדפנות הכא לצד סוכה נריכא. ואי אבמועינן הני תרתי משום דסככן סכך כשר הוא כלומר ממין סכך כשר הוא ופסולו משום תעשה ולא מן העשוי. אבל סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו דסככה סכך פסול הוא. אימא לא לכשרה על ידי עקוס נריכא. גמרא. ומ"ש הר"ב ואויר שאין שם סכך כו'. בין בגדולה בין בקטנה קאמר דמדתנן הרחיק וכו'

סמוך לסכך ואורג ובא כלפי מטה: שלשה טפחים פסולה. היינו שיעור שיזדקר הגדי בבא אחת ויכנס דאמרן דבכהאי גוונא אינה מחיצה: כיון שהגיע לעשרה כשרה. ואפי' [אינן] מגיעות לסכך ומופלגות ממנו הרבה: רבי יוסי אומר כשם שמלמטה למעלה. דין בארינת עשרה: כך מלמעלה למטה. ואפילו גבוהות מן האדן הרבה דסבר מחיצה תלויה מתרת ואין הלכה כר' יוסי: הרחיק את הסיכוך. אלא בגובה קאמר אלא ברוחב שהיה אויר בין דופן לסכך. באורך הסוכה. או ברחבה: י בית שנפחת. גנו באמצעו והדפנות רחוקות מן הסכך כשר: אם יש מן הכותל לסכך כשר ארבע אמות פסולה. פחות מכאן כשרה. דהלכה למשה מסיני דאמרינן דופן עקומה עד ד' אמות ורואים תקרת הבית כאילו נעקס ראש הדופן ובא עד הארץ שלשה טפחים פסולה. מלמטה למעלה. אם גבוה מן הארץ עשרה טפחים כשרה[מט]. ר' יוסי אומר כשם שמלמטה למעלה. עשרה טפחים. כך מלמעלה למטה עשרה טפחים[נ]. הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים[נא]. פסולה: י בית שנפחת[נב]. וסיכך על גביו. אם יש מן הכותל לסיכוך. ארבע אמות. פסולה[נג]. וכן חצר שהיא מוקפת אכסדרה[נד]. סוכה גדולה[נה]. שהקיפוה בדבר שאין מסככים בו. אם יש תחתיו ארבע אמות. פסולה[נו]: הלך הסכך הכשר ולא יישן התחתיו: וכן בחצר שהיא מוקפת אכסדרה. וסיכך באויריה של חצר רחוק מכותלי האכסדרה. ואכסדרה הוא מקום מוקף מג' מחיצות: סוכה גדולה. כל שאילו יגעל הסכך פסול. ישאר בה שבעה טפחים על שבעה טפחים סכך כשר. זו היא סוכה גדולה: שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו. דוקא מן הצד אמרינן שאין סכך פסול אלא בארבע אמות משום טעמא דדופן עקומה אבל באמצע הסוכה פוסל בארבעה טפחים. ואויר שאין שם סכך כלל. בין באמצע בין מן הצד מפחים כדעת הראב"ד בב"י שם: וכן חצר שהיא מוקפת אכסדרה. כתב הר"ב מקום מוקף מג' מחיצות. וז"ל רש"י כל חצר שבגמרא לפני הבתים והבתים פתוחים לו. וחצר זו מוקפת בתים מתוכה ופתוחין לה סביב מג' רוחות ולפני הבתים נעשו אכסדראות סביב לג' רוחותיה והאכסדרה פתוחה היא ואין לה דופן לצד החצר ויש עליה תקרה וזה סיכך על גבי כל אויריה של כל חצר שבאמצע היקף אכסדראות ואין דופן לסוכה זו אלא מחיצות הבתים המפסיקות בין בתים לאכסדרה ונמצאת תקרת האכסדרה מפסקת סביב בין סכך לדפנות: סוכה גדולה. כתב הר"ב כל שאילו יגעל כו'. ישאר בה שבעה על שבעה וכן לשון הרמב"ם. וכתב הכסף משנה בפ"ה. יש להסתפק בלשון זה אי ס"ל דז' טפחים על ז' טפחים מצטרפין. כלומר שאם סכך פסול מתחיל מהדופן שמהצד ואילו מגיע עד הדופן האחר ואם נצרף סכך שאצל הפתח ע"י הצד מגיע לו סכך פסול יש בסוכה זו שבעה על שבעה ונכשיר. או נימא דאין מצטרפין וצ"ע. ע"כ: שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו. ונריכא דלא אבמועינן בית שנפחת דמחיצות לבית עבידן להיות דופן לבית והרי הבית נעשה סוכה הלכך שדינן מחיצות בתר סוכה ע"י עקוס. אבל חצר שמוקפת אכסדרה דמחיצותה לאו לאכסדרה עבידי אלא לביתא. הלכך ליכא למימר תקרת אכסדרה עקימת דפנות הללו היא ולא נשדיהו לדפנות הכא לצד סוכה נריכא. ואי אבמועינן הני תרתי משום דסככן סכך כשר הוא כלומר ממין סכך כשר הוא ופסולו משום תעשה ולא מן העשוי. אבל סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו דסככה סכך פסול הוא. אימא לא לכשרה על ידי עקוס נריכא. גמרא. ומ"ש הר"ב ואויר שאין שם סכך כו'. בין בגדולה בין בקטנה קאמר דמדתנן הרחיק וכו'

הרחיק את הסיכוך י"ז ע"ב ירושלמי פרטנו ע"ז ב"ח פוסה ע"ח ס"ח, מיי' ע"ה מהל' סוכה פ"ב סמ"ע או"ח סי' תנ"ג סעיף ג': י בית שנפחת. י"ז ב' ל' ע"ח מיי' ע"ה מה' סוכה פנ"ו ח"ד סמ"ג עשין מ"ג טוש"ע או"ח סי' תנ"ג סמ"ח.
וכן חצר י"ע ע"ח:

שנויי נוסחאות

ב' טפחים. בכ"מ אי ובמכ"ם גבוהות. אם גבוה (מן הארץ). וכ"ה במכ"ע וכ"י"ק ובמכ"ל וכ"ה בגליון כ"מ א' (ומס גבוהה) וכ"ה בכ"מ ב' (ומס גבוהות); במכ"ב ליתא. עשרה (טפחים) כשרה. בכ"מ א' ליתא. הרחיק בכ"מ א' אם הרחיק. י מן הכותל לסכוך וכ"ה במכ"ב; במכ"ע ובמכ"ל בין הכותל.. וכ"ה בכ"ק (ומס בותל); בכבלי (י"ז, ח) לסכך בין הסכוך לכותל וכ"ה ברש"י במשנה (ומס מן). ד"א פסולה. בכ"מ ב'.. פסולה ואם לאו כשרה, ומדאמר עליה ביומו' הא פחות מיכן כשרה משמע אלא היה כתוב כן בגוף המשנה (ד"ס). וכן חצר. במכ"ע וכ"ק ובמכ"ל ..בהצר. שהיא מוקפת אכסדרה. במכ"ב שהוא.. ואינו נכון; בכ"מ א' המוקפת לאכסדרה וכ"ה ברש"י כ"י בגמ'; בכ"מ ב' המוקפת אכסדרה וסיכך ע"ג אם יש מן הכותל לסיכוך ד"א פסולה ואם לאו כשרה ועי' רא"ש ועי' לעיל בד"ה ד"א פסולה. בדבר.. בו. במכ"ל דבר.. וכ"ה במכ"ב (ומס בעעות בח). תחתיו. בכ"מ א' תחתיה ואינו נכון.

תוספת חדשים

במסקנא אפילו נשבר רק כרע אחת מהמעה פסול לסכך בו משום שברי כלים וכ"ם כל הפוסקים א"ל ס"ל להר"ב ולהתי"ט לפרש אליבא דהלכתא:

ממהורש"ת ז"ל:

מ ברי"ב ד"ח ר"י כו' ואין הלכה כר"י עכ"ל וכ"ם בס"ע סימן תר"ל סעיף ע. וכ' שם דאמרי' לגוד למעלה. ולמעה בפשט א' ואם אין מדופן אלא ד' טפחים-וג' משהוין כשרה שמפחידה באמצע וכוי לגוד למעלה ולמטה: שם ד"ה אם יש כו' ולא יישן תחתיו עכ"ל וכ"ם בס"ע סי' תרל"ב דסיינו בלים יש בה ד"ט. וכסוכה קטנה שאין בה אלא ז' על ז' בין באמצע בין מן הצד בג"ע פסולה בפחות מג' כשרה ויישן תחתיו, ואויר בין בגדולה בין בקטנה שויס. בג"ע פסולה. ובפחות מג' כשרה. וע"ש עוד תלוקי דיוקים:

יכין תפארת ישראל יכין

מט) אפילו אאמי הדפנות ומוכין הרבה מהסכך, רק שיהיה ראש הדפנות מכוון כנגד הסכך או חוץ ג"ט מנגד המכוון [תרי"ל פ"ם]: נ) אפילו רחוקות הרבה מהסכך: נא) ברוחב הסוכה [תרי"ב]: נב) באמצעית הגג, והפחת רחוק מהדפנות: נג) אבל בפחות מזה, כשר, דחזינן כאילו המעזיבה שייך לדופן שנתעקמה. אמנם כל שם עקום ד' טפחים אסור ליתב תחתיו [שם]: נד) דסיינו שיולא כעין תקרה מאמצעית גובה כתלי הבתים שהן סביב לחצר, וסיכך על האויר שבאמצע התקרה זו, נמצא הסכך רחוק מכותלי הבתים, אם רחוק מהן ד' אמות, פסולה. וקמ"ל בית שנפחת אף דמחיצות לתוכו עבידין אפ"ה בשם ד' אמות לא אמרינן דופן עקומה, וקמ"ל אכסדרה שבאחר דאף דמחיצות לבית עבידין, ולא שייכין להקרא האכסדרה, אפ"ה כשאין רחוקים מסכך ד' אמות, אמרינן דכשר מכח דופן עקומה: נה) ר"ל סוכה גדולה שיש בה סכך כשר ז' טפחים על ז' טפחים רוחבים באמצע, והקיפוה וכו': נו) סד"ל דוקא בית שנפחת או אכסדרה, דפסולייהו רק משום תעשה ולא מן העשוי, דהרי הן מקורין מנסרים שהן ממין סכך, להכי אמרינן גבייהו

תוספת רע"ק

בארוכה. הוא תמוה דלמה דפסקינן דסככה בבלאי כלים פסול ביון דבאים מדבר שהיה מקבלים טומאה. א"ב א"צ לאוקמי בארוכה וב' כרעיים. ופסוניא אמרי' כן בדרך דחייה דליכא לאוכיחי מתתני' דסככה בבלאי כלים פסול די"ל דסיירי בארוכה וב' כרעיים. אבל לפי האמת א"צ לזה. וכ"ב הר"ן בפתני' אי בארובות המטה אע"פ שאין המטה שלימה פסולים לסיכוך דהא אמרי' בגמ' דסככה בבלאי כלים כיון דמכלים שלמים אתו פסולים עכ"ל. וכן פסקי' בש"ע

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

אלא פוסל בג' טפחים: **יא** כמין צריף. הדפנות לוגטות זו בזו מלמעלה [מזה] מלמטה: או שסמכה: שהטה רחבי הקנים על הכותל והולכים בשפוע למטה לארץ: מפני שאין לה גג. אינו נוכר מהו גג. ומהו כותל. דלהכל משופע לאו כמיה אהל אלא ה"כ יש לו גג טפח. והלכה כר' אליעזר: מחצלת של קנים וכו'. במחצלת קטנה כולי עלמא לא פליגי דסתמא לסכיכה ואין מסככין בה כי פליגי בגדולה הגא קמא סבר סתם גדולה לסיכוך עבידא וסתם קטנה לסכיכה. והכי קאמר מחצלת גדולה סתמא לסיכוך ואם פירש שעשאה לסכיכה מקבלת טומאה ואין מסככין בה. ולסיכוך מסככים בה. הכי קאמר ומחצלת קטנה סתמא לסכיכה ואם פירש שיעשה לסיכוך מסככין בה: רבי אליעזר אומר אחת גדולה ואחת קטנה. סתמן לסכיכה. ועשאה לסכיכה דקאמר כלומר עשויות הן מתחלתן סתמא לסכיכה. הלכך אף הגדולה מקבלת טומאה ואין מסככין בה. ואם פירש שהיא לסיכוך מסככין בה. ואין הלכה כרבי אליעזר:

יא העושה סוכתו במין צריף[נו]. או שסמכה לכותלו[נז]. רבי אל עזר פוסל. מפני שאין לה גג[נח]. והכמים מכשירין. מחצלת קנים[נט] גדולה עשאה לשכיבה[סא] מקבלת טומאה ואין מסככין בה[סב]. לסיכוך מסככין בה. ואינה מקבלת טומאה[סג]. ר' אליעזר אומר אחת קטנה. ואחת גדולה. עשאה לשכיבה[סד] מקבלת טומאה. ואין מסככין בה. לסיכוך[סה]. מסככין בה ואינה מקבלת טומאה[סו]:

מלין לה גג. ורלשי ומתרחבים והולכים בשפוע למטה לארץ: מפני שאין לה גג. אינו נוכר מהו גג. ומהו כותל. דלהכל משופע לאו כמיה אהל אלא ה"כ יש לו גג טפח. והלכה כר' אליעזר: מחצלת של קנים וכו'. במחצלת קטנה כולי עלמא לא פליגי דסתמא לסכיכה ואין מסככין בה כי פליגי בגדולה הגא קמא סבר סתם גדולה לסיכוך עבידא וסתם קטנה לסכיכה. והכי קאמר מחצלת גדולה סתמא לסיכוך ואם פירש שעשאה לסכיכה מקבלת טומאה ואין מסככין בה. ולסיכוך מסככים בה. הכי קאמר ומחצלת קטנה סתמא לסכיכה ואם פירש שיעשה לסיכוך מסככין בה: רבי אליעזר אומר אחת גדולה ואחת קטנה. סתמן לסכיכה. ועשאה לסכיכה דקאמר כלומר עשויות הן מתחלתן סתמא לסכיכה. הלכך אף הגדולה מקבלת טומאה ואין מסככין בה. ואם פירש שהיא לסיכוך מסככין בה. ואין הלכה כרבי אליעזר:

וכו' לעיל ["מייתינן לה"]. ומתניתין מסמע דכין בגדולה כי בקטנה מירי. בית יוסף סימן תרל"ב: **יא** מפני שאין לה גג. וכתב הר"ב אלא א"כ יש לה גג טפח דהייטו שהגביה מן הקרקע טפח. דכיון שיש שעור לאהל בזקיפה הוי אהל אי נמי ההיא דסמכה לכותל שהרחיק ראש הסמוך לכותל טפח מהכותל. ולתוספות אותה טפח. שהגביה גריך שיהא עשוי בגמין ולרש"י אפילו אויר כגון שהעמידו על יתדות ומטעם לבוד. וכן בטפח דהרחקה נמי. לתוספות גריך שימלאנה בסכך שאין אויר חשוב גג. ולרש"י אין גריך מטעם לבוד. וכתב הר"ן ומיהו דוקא כגון שיש לה שש עשר טפחים שהם שבעה עשר בהדי האי טפח כי היכי דלהוו שבעה מיימיהו לסכך. ועשרה למחילה. ובעשה השעור הגריך לסכך מדפנות אלו מדבר במסככים בו. שהרי שיעור זה מדפנות אלו עולה הוא לסכך עד כאן לשונו. ובשם הרב ר' אליהו מזרחי כתב הבית יוסף דאלו שבעה טפחים דסכך יותר משבעה הם שתוספת האלכסון על הגלע לא שבעה טפחים בלבד. כדברי הר"ן. עד כאן. ואינו יודע למה ביאר זה בשבעה טפחים דסכך. דגראה דהגהו עשרה דמחילות נמי גריכים שיהיו יותר מעשרה כתוספת האלכסון על הגלע. ומה שכתב הר"ב והלכה כרבי אליעזר משום דמסקי בגמרא. דמתניתין יחידאה היא ורבי נתן בעלה כך ואיפכא הויא דר"א מכשיר. וחכמים פוסלים. וקיימא לן כחכמים: מחצלת של קנים כו'. פירש הר"ב בקטנה כולי עלמא לא פליגי דסתמא לסכיכה. ופירש הר"ן כדי שכיבה: ואינה מקבלת טומאה. כיון דלסיכוך עבידא אינה מקבלת טומאה אפילו יסכב בה הזב. כן פי' הר"ן וימוקו עמו דכל שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתינו אינו מקבל טומאת מסכב. כמפורש במשנה ג' פרק כ' דכלים. ואין גראה פי' התוספות שכתבו הטעם מבוס דכל היולא מן הענן אינו מטמא טומאת אהלים אלא פשתן. כדתנן במשנה ג' פרק ב' דשבת ע"כ. דהכא לא בעינן דווקא טומאת אהלים אלא כל קבלת טומאה מפסלה לסכך. ועוד דהא פשטא דמתניתין מסמע ודאי דבטומאת מסכב איירינן:

יכין תפארת ישראל יכין

נבייהו דופן עקומה. קמ"ל דאף נגדי סכך פסול נמי אמרינן בפחות מד' אמות דופן עקומה: נז) [ריטב"א] בלי דפנות, והסכך משפע לכל לד עד לארץ: נח) שהסכך משפע והולך מלמעלה נובה כותל בית, עד לארץ: נט) דשפוע אהל לא הוה אהל. והכי קיי"ל. וקמ"ל גריף לרבותא דרבנן אף שאין שם כותל כלל אפ"ה מכשרי, וקמ"ל שמכה לכותל דאף שיש שם כותל אפ"ה פסל ר"א. מיהו אם היה בשפולי הסכך דופן נובה טפח, או שהיה בראש השפוע גג שוה טפח בכל המקום אורך הסוכה כשר [תרלא מ"ו]: ס) [ראהרמאטע] גדולה: סא) ר"ל אם עשאה בפירוש שתהיה לשכיבה: סב) אבל סתמא לסיכוך קיימי: סג) סיפא מיירי בקטנה דסתמא לשכיבה, ולהכי דוקא בעשאה בפירוש לסיכוך, אינה מק"ט ומסככין בה: סד) ר"ל אפילו גדולה מסתמא עשאה לשכיבה, ולהכי מקבלת וכו': סה) ר"ל אבל אם פירש שהיה לסיכוך: סו) דכל שעשאה לסיכוך, אפילו יש עליה אוד אינה מק"ט, דאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתינו, שהרי אינו מיומד לשכיבה ומ"ל הרי מקבל טומאה כשהאילה על מת, ליתא דכל היולא מהענן אינו מקבל טומאת אהלים [כפ"ב דשבת מ"ג]. וקיי"ל כת"ק. מיהו בהיה לה שפה, אפילו נעלה השפה אז אפילו מהגלע גדולה, פסולה [תרכ"ט] מדהו"ל עכ"ש שברי כלים:

הלכתא גבירתא. כללא דפרק א.

פרק א מ"א מדכתיב בסוכות תשבו שבעת ימים ולו' כי בסוכות הושבתי את בני ישראל הם ענני כבוד שהקיפם, מיהא עיקר לשון סוכה היינו סכך, דעל שם הסכך נקראת סוכה, וצריך רחיות חלל הסוכה, דהיינו הנחת הסכך לא למטה מעשרה טפחים, דלמטה מי"ט הוה דירה ברוחה, ולא למעלה מעשרים אמות, בת י"ז טפחים מצומצמים, דצריך שיהי' שיעור גבהה באופן שאפשר לבנותה עראי, ואז אפילו עשאה קבע שעשה מחיצות של ברזל יצא. משא"כ בגבוה יותר מכ', מחמת גובה הדפנות צריך לבנותה רק קבע. והרי אמרה התורה בסוכת תשבו ז' ימים, כל ז' ימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי. ולא קשה האיך אפשר דער כ' מחשיב אפילו קבע עראי וכשר, וקצת יותר פסול, דכל שיעורי הכמים כך הוא, וא"א בלי גבול, ונכר"ה דיינ, א', כל מדות חכמים כך הוא: ובגבוה יותר מכ' ועגפי הסכך והעלין יורדין למטה עד שמגיע להלל כ', אז דוקא אם צלתן דחוצין מרובין מהמתן כשרה, מיהא במיעט הגובה דיותר מכ' ע"י שתלה בה דברים נאים, או ע"י כרים ובסתות ואפי' בישלם, לא הוי מיעוט, אבל במיעטה בתבן או עפר וכיוצא בזה נלא בסתם שיהי' מונח שם ז' ימים הוה מיעוט ואסור למעטה בי"מ ובסוכה שגבוה י"מ ועגפים ועלין דסכך יורדין לתוך י' אפי' אם חמתן מרובה מצלתן פסולה, דדירה ברוחה היא, משא"כ נוי שיורד לתוך י' אינו פוסל. ובסוכה למטה מי' וחקק בה ל' שלימה לי' טפחים דוקא ביש בחקק לפחות ז' על ז' טפחים וגם אין בין שפת החקק לבותלים סביב ג' טפחים בשרה. גודל סוכה ז"מ על ז"מ, ולענין גודל אין לה שיעור. ובנתן בגדים לנאותה שממעטי' אותה מן' על ז' פסולה. ואעפ"י שעיקר לשון סוכה הוא סבך, לא דפנות, מכמ"ק הלכה למשה מסיני דלא קרוי סוכה אלא עם דפנות, ומדכתיב בסכת, בסכת, בסוכות, ויש אם למסורת, דנסתר ב' פעמים בלשון יחיד בלא ויו, דרי באן שנים, ופעם א' בלשון רבים ומיעוט רבים שנים, הרי באן ארבעה, דל חד קרא לגיפיה דמצוה, משו לחו תלתא, שתים בהלכתן ואתא הללמים למינרעיה לרופן שלישית דסוכה, דסגי לה בטפח. ומצוה מן המו חר שיעשה ד' דפנות שלימות דהיינו דלת בדופן

יא העושה סוכתו. י"מ ע"ב ו' ע"ב: ר"א פוסל. מיי' פ"ד מה' סוכה ה"ט פמ"ב עטין מ"ב עוש"ע א"ח סימן תרל"ב סעיף י': מחצלת קנים. מיי' פ"ד ה"ט עפ"ל כלים הא"ב: ואין מסככין בה. מיי' ש"ב: מה' סוכה ה"ט פמ"ב עטין מ"ב שע"ע א"ח סימן תרל"ב סעיף ו':

שנוי נוסחאות

יא מפני נכי"מ מ' לפי ולי"ה נרש"י. מחצלת קנים גדולה וכ"ה כ"מ ב"ב; במשנה"פ ובמשכי"ל מחצלת קנים מחצלת גדולה וכ"ה בעיכוך ע' מחצל; נכי"ק. ומחצלת גדולה וכ"ה כרי"ף ובכ"מ ובהוס' רי"ד ופלטן ר"ום' רי"ד שהוה כמו לו מהלה ופי' מהלה קנים לעשו' שהיא קשה כיון שהיא קשה סתמא לסיכוך קלי וכ"ל לא פליג עלי', לו מהלה של עכנים גדולה עשאה לשכיבה כ' ועני' הוא דפליג ר"ל (ד"ס) ועי' בסוגיין; נכי"מ מ' מחצלת הקנים. וכ"ה כי"מ כ' ובס הוגה של קנים (ד"ס) וכ"ה נרע"ב. לסכוך נכי"ק ולסיכוך וכ"ה במשכי"ל וכן בסיוון; כי"מ כ' עשאה לסיכוך (וכן בסמוך) וכ"ה בר"מ"ם. ר' אליעזר נכי"ק בעשות ר' לעזר. אחת קטנה ואחת גדולה במשנו"ם ונכי"ק ובמשכי"ל לבסוף אחת גדולה. וכ"ה כרי"ף ובר"מ"ם וברע"ב ועי' רש"י (יט, ב) ד"ה אימא סיפא ובס (כ, ב) ד"ה מי הכי. (לסיכוך מסככין בה) כ"ז ליתא נכי"ק נע"ם.

תוספת חדשים

יא הר"ב ד"ה מפני שאין לה גג כו' והנ' כר"ל עכ"ל. וכ"ה בס"ע סימן תרל"ב סעיף י' ואם סיה לה גג אפילו עשה לו שהגביה הדופן הסמוך לכותל מן הקרקע עשה כגרה וי"ל שעשה לא יהיה אויר רק מן הדופן לו הסכך. וגריך שיהיה בה ז"ע על ז"ע בנובה י"ע גם גריך שיהיה הדפנות לאמר שהם גבוהים י' עטויות מדבר שמסככין בהם דהא הם הסכך ולענין מחצלת אין הלכה כר"ל וכ"ה בס"ע סימן תרכ"ט סעי' ו': תוי"מד"ה ואינה מקבלת טומאה וכו' לא דהי לסוף

אור גדול

יא במשנה מחצלת קנים. ברא"ש איתא הגירסא מחצלת הקנים ומחצלת

לקוטים

יא מפני שאין לה גג התי"ם מוכך במ"ם הכ"ל בשם סרב מזרחי דשבעה על שבעה - דסיך גיכים לביות יותר מז' כתוספת האלכסון על הגלע דמ"ש מדפנות

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

לגוף דמתו דהא ודאי מלאת דמיטיעא דמהני בטומאת מדרס לחייבי ולאין זו איך מדרס לפנים אצל התום, הוא דכו לפרס אצל הקפה אמתי אם עמה לסיכוך מסכיכין בה בהי דלית בה טומאת מדרס גם לקבל אצל טומאות מגע אין בה לפי שאין לה בית קיבול מ"מ אמתי לאוי היא לקבל טומאה מחמת אהל המת. לכך סיכוכו המוספות דטומאת אהלים נמי לא שייכא בה לפי שהוא הן הענן וכל סיומא הן הענן אינו מטמא טומאת אהלים אלא אפשר וזה פשוט.

מפי אמ"ו הגאון הגדול אב"ד ור"מ מוהר"ר שאול זצ"ל:

אור גדול

ומחצלת הקש. וסבואר דאף במחצלת של קש איכא חילוק בין גדולה לקטנה. וכן הוא בטור ושו"ע או"ח סי' תרכ"ם סעי' ו'. אמנם הרמב"ם פ"ה מסוכה הל' ו' השמיט קש יעו"ש. ובכוונה גדולה השמיט. דיעוי' ברמב"ם סב"ה מכלים הל' י"ג מבואר דקש לעולם מתטמא במדרס ואין חילוק בין עשאה לשכיבה או לסיכוך ובין גדולה לקטנה וא"כ לעולם אין מסכיכין. וצ"ע שלא ראיתי מי שהרגיש בזה. וצ"ע לדינא.

לקוטים

מדסמא דלא נעשן כלי ולי נעשן ככי הסכך כ"ם בדסמא ולעד"ג דלא דמי דנסכך לו נקיקעית הסוכה דנכלל מכו ולחנו נשיטר לחד דוקא נעיק שיהיה בתוספת הלכסון על הלא מעוס דהלכסון נגדר מכלתרך וכזוחב יהד אצל לא בגובה הדסמא דלא בכלל לחכם עמו שעכל בהומא הלכסון (הוספעלו (הון עביר): (שם) מחצלת קנים גדולה לפי מה שכתב הר"ב יש לישב לשנא דמהני בדוחק נעמן זה מחלת קנים גדולה עשאה לסיכוך מקבלת טומאה לסיכוך כלומר וכשהיא עשויה לסיכוך דהייט סחמת (דיקא נמי דלא קחני ביה עבאה כמו בריאה) מסכיכין בה ולאינה מקבלת טומאה ומדקתני גחלה ס"מ שבקנה אינה כן אלא אם לא שתפטלת מרובה, ואיר מצטרף לאוכל, כשקצרם לאוכל, ואפילו נמלך אח"כ עליה לסיכוך פוסל, ורק בעשה מעשה שניכר שרוצה אותם לסיכוך בגון שידוש אותם או שקצרם מיד לסיכוך מצטרף לפטולת ומותר. ונמיהא במאכל בהמה אע"פ שבג"א אוכלים אותו לרפואה כפענבעל, מסכיכין) ולהעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה לש"ע אסור, ולרמג"א

בדופן חד', ומי שאין לו כדי צרכו יותר טוב לעשות ג' דפנות שלימות מד' שאינן שלימות. מיהא בדיעבד או בא"א מותר ג"כ בב' דפנות ווהו אפשר בב' אופנים א) או שיעשה ב' דפנות זו אצל זו כזה ועושה דופן שלישית שברחבו קצת יותר מטפח ומעמידו בפחות משלש טפחים סמוך לדופן כזה דבפחות מג"ט כלבוד וסתום, ונמצא שרוב הדופן מהכשר סוכה עשויה, ועוד יעמיד בנגד הדופן הקטנה בצוף המקצוע שבצד זה, קנה ומניח על הדופן הקטנה והקנה, קנה למעלה אפילו אינה נוגע ממש בהן, רק שיהיה בנגדן ממש למעלה, דהוי כצורת הפתח כציור זה ואפי' בהסכך מונח עליהן יש להחמיר ולהניח קנה על גביהן, דהסכך לא נעשה לשם צורת הפתח, ואז בשבת דסיכות, מותר בשעת הדחק להוציא מן הבית דרך הלון הפתוחה לסוכה כזאת שעומדת לפני הבית אף על גב דבשאר שבתות אסור למלמל מבית למקום כזה, אלא בתיקון ברוח הרביעית, כאן אמרינן מנו דהוי דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת ונאסור לעשות שאר הדפנות ע"י צה"פ, דב' דפנות שלימות בעינן, וכן אסור במחיצות של קנים פחות מג"ט. ב) או שיעשה ב' דפנות זו בנגד זו, ודופן שיש ברחבו ד"ט וסשהו ביניהם דהיינו בפחות מג' טפחים סמוך לא' מב' הדפנות, כזה וקנה על הסס והדופן ובאויכא דופן ז"ט בלא לבוד וכ"ש בג' דפנות שלימות א"צ צ"ה ורק לגוי בעלמא נהנו כן) ובעושה סוכה בבית בזוית של כותל מורח וכותל דרום אעפ"י דפי תקרה יורד וסותם, לא מהני לחשוב לדופן ג' עד ששים תחת הקורה קנה מכאן וקנה מכאן לצה"פ כרמ"ו. כיון דנקרא סכך ע"ש שמגין מן החמה, צריך שיהיה הסכך צלתה מרובה מחמתה, דוקא, ולכתחילה יהיה הסכך קל שיראו ממנו הכוכבים הגדולים בלילה, ובדיעבד אפילו מעובה כמין בית שאין הכוכבים נראים כשרה. מיהא באין הנשמים אפילו כשיורדין מרובים יכולים לירד בהובה מפולה, ונבסכך מבולבל שקנה עולה וקנה יורד עי' סי' תרל"א משום גזירת בית. סוכה במסוככת שהלכתה כל שנעשה לצל, אע"פ שלא נעשה לשם מצוה כשרה, ואפילו עשאוה נכרים ואפילו רק לדירת עראי, כמו שעושים רועים וכדומה. [ובגעשית מאליה בחוטב בגדיש עיין לקמן ס"ח דפסולה]. ובעשאה לבית דירה פסולה דהוי בבית. אא"כ סגביה הסכך וחזר ומניחו, ואין לעשות הסכך קודם הדפנות ואפילו בדיעבד יש פוסלין, ובעשה מפח סמוך לסכך מותר לסכך קודם שיעשה שאר הדפנות. וסוכה העומדת משנה לשנה כשרה, ומצוה שיחדש מפח על מפח בסכך לפחות לשם סוכה או שילך החידוש על פני כולה ואפילו רחב כ"ש. ובעשאה לשם חג אפי' מתחלת השנה א"צ חידוש: מ"ב ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י, יא. שמנה דינים בסכך. א) למעלה מב' אמה, כמ"ש בס"א, ב) מחובר נס"ב ד"ז שלא יהיה מחובר לקרקע, דכתיב חג הסוכות תעשה לך באספך מגרנך שתעשה סכך ממה שהוא בבר נאסף בגורן, לא מהמחובר עדיין, ולסיכך העושה סוכה תחת האילן שיהיה האילן לסכך, פסול, ואפילו הניח סכך כשר תלוש על הסוכה ואפילו הסכך חכשר בלא האילן צלתה מרובה מחמתה, ועכשי האילן מעומים שהמתם מרובה מצלתם, יש אומרים, עד שיערב הסכך פסול עם הכשר, ואז אף שניכר הפסול בסקומו כשר, או שהסכך הכשר הוא הרבה כ"ב, עד שאפילו אם תבטל כל הסכך שמונה סכוון נגד הענפים, אעפ"כ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה, או שיקצוץ ענפי אילן ויגביה כל ענף וענף ויחזיר ויניחנו על הסכך לשם סוכה כדי שלא יהיה תעשה ולא מן העשוי וכלקמן, ואז ממילא יכול להיות כל הסכך מענפי האילן התלושים. ג) ב' סכבים זה למעלה מזה ושניהם צלתה מרובה מחמתה ודחמתה מרובה שאפילו אם תבטל סכך כשר תלוש על הסוכה ואפילו הסכך חכשר בלא האילן צלתה מרובה מחמתה, וענפי האילן מעומים שחמתם מרובה מצלתם, יש אומרים, עד שיערב הסכך פסול עם הכשר, ואז אף שניכר הפסול בסקומו כשר, או שהסכך הכשר הוא הרבה כ"ב, עד שאפילו אם תבטל כל הסכך שמונה סכוון נגד הענפים, אעפ"כ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה, או שיקצוץ ענפי אילן ויגביה כל ענף וענף ויחזיר ויניחנו על הסכך לשם סוכה כדי שלא יהיה תעשה ולא מן העשוי וכלקמן, ואז ממילא יכול להיות כל הסכך מענפי האילן התלושים. ד) ב' סכבים זה למעלה מזה ושניהם צלתה מרובה מחמתה ודחמתה מרובה שאפילו אם תבטל סכך כשר תלוש על הסוכה ואפילו הסכך חכשר בלא האילן צלתה מרובה מחמתה, וענפי האילן מעומים שחמתם מרובה מצלתם, יש אומרים, עד שיערב הסכך פסול עם הכשר, ואז אף שניכר הפסול בסקומו כשר, או שהסכך הכשר הוא הרבה כ"ב, עד שאפילו אם תבטל כל הסכך שמונה סכוון נגד הענפים, אעפ"כ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה, או שיקצוץ ענפי אילן ויגביה כל ענף וענף ויחזיר ויניחנו על הסכך לשם סוכה כדי שלא יהיה תעשה ולא מן העשוי וכלקמן, ואז ממילא יכול להיות כל הסכך מענפי האילן התלושים. ה) ב' סכבים זה למעלה מזה ושניהם צלתה מרובה מחמתה ודחמתה מרובה שאפילו אם תבטל סכך כשר תלוש על הסוכה ואפילו הסכך חכשר בלא האילן צלתה מרובה מחמתה, וענפי האילן מעומים שחמתם מרובה מצלתם, יש אומרים, עד שיערב הסכך פסול עם הכשר, ואז אף שניכר הפסול בסקומו כשר, או שהסכך הכשר הוא הרבה כ"ב, עד שאפילו אם תבטל כל הסכך שמונה סכוון נגד הענפים, אעפ"כ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה, או שיקצוץ ענפי אילן ויגביה כל ענף וענף ויחזיר ויניחנו על הסכך לשם סוכה כדי שלא יהיה תעשה ולא מן העשוי וכלקמן, ואז ממילא יכול להיות כל הסכך מענפי האילן התלושים. ו) ב' סכבים זה למעלה מזה ושניהם צלתה מרובה מחמתה ודחמתה מרובה שאפילו אם תבטל סכך כשר תלוש על הסוכה ואפילו הסכך חכשר בלא האילן צלתה מרובה מחמתה, וענפי האילן מעומים שחמתם מרובה מצלתם, יש אומרים, עד שיערב הסכך פסול עם הכשר, ואז אף שניכר הפסול בסקומו כשר, או שהסכך הכשר הוא הרבה כ"ב, עד שאפילו אם תבטל כל הסכך שמונה סכוון נגד הענפים, אעפ"כ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה, או שיקצוץ ענפי אילן ויגביה כל ענף וענף ויחזיר ויניחנו על הסכך לשם סוכה כדי שלא יהיה תעשה ולא מן העשוי וכלקמן, ואז ממילא יכול להיות כל הסכך מענפי האילן התלושים. ז) ב' סכבים זה למעלה מזה ושניהם צלתה מרובה מחמתה ודחמתה מרובה שאפילו אם תבטל סכך כשר תלוש על הסוכה ואפילו הסכך חכשר בלא האילן צלתה מרובה מחמתה, וענפי האילן מעומים שחמתם מרובה מצלתם, יש אומרים, עד שיערב הסכך פסול עם הכשר, ואז אף שניכר הפסול בסקומו כשר, או שהסכך הכשר הוא הרבה כ"ב, עד שאפילו אם תבטל כל הסכך שמונה סכוון נגד הענפים, אעפ"כ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה, או שיקצוץ ענפי אילן ויגביה כל ענף וענף ויחזיר ויניחנו על הסכך לשם סוכה כדי שלא יהיה תעשה ולא מן העשוי וכלקמן, ואז ממילא יכול להיות כל הסכך מענפי האילן התלושים. ח) ב' סכבים זה למעלה מזה ושניהם צלתה מרובה מחמתה ודחמתה מרובה שאפילו אם תבטל סכך כשר תלוש על הסוכה ואפילו הסכך חכשר בלא האילן צלתה מרובה מחמתה, וענפי האילן מעומים שחמתם מרובה מצלתם, יש אומרים, עד שיערב הסכך פסול עם הכשר, ואז אף שניכר הפסול בסקומו כשר, או שהסכך הכשר הוא הרבה כ"ב, עד שאפילו אם תבטל כל הסכך שמונה סכוון נגד הענפים, אעפ"כ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה, או שיקצוץ ענפי אילן ויגביה כל ענף וענף ויחזיר ויניחנו על הסכך לשם סוכה כדי שלא יהיה תעשה ולא מן העשוי וכלקמן, ואז ממילא יכול להיות כל הסכך מענפי האילן התלושים. ט) ב' סכבים זה למעלה מזה ושניהם צלתה מרובה מחמתה ודחמתה מרובה שאפילו אם תבטל סכך כשר תלוש על הסוכה ואפילו הסכך חכשר בלא האילן צלתה מרובה מחמתה, וענפי האילן מעומים שחמתם מרובה מצלתם, יש אומרים, עד שיערב הסכך פסול עם הכשר, ואז אף שניכר הפסול בסקומו כשר, או שהסכך הכשר הוא הרבה כ"ב, עד שאפילו אם תבטל כל הסכך שמונה סכוון נגד הענפים, אעפ"כ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה, או שיקצוץ ענפי אילן ויגביה כל ענף וענף ויחזיר ויניחנו על הסכך לשם סוכה כדי שלא יהיה תעשה ולא מן העשוי וכלקמן, ואז ממילא יכול להיות כל הסכך מענפי האילן התלושים. י) ב' סכבים זה למעלה מזה ושניהם צלתה מרובה מחמתה ודחמתה מרובה שאפילו אם תבטל סכך כשר תלוש על הסוכה ואפילו הסכך חכשר בלא האילן צלתה מרובה מחמתה, וענפי האילן מעומים שחמתם מרובה מצלתם, יש אומרים, עד שיערב הסכך פסול עם הכשר, ואז אף שניכר הפסול בסקומו כשר, או שהסכך הכשר הוא הרבה כ"ב, עד שאפילו אם תבטל כל הסכך שמונה סכוון נגד הענפים, אעפ"כ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה, או שיקצוץ ענפי אילן ויגביה כל ענף וענף ויחזיר ויניחנו על הסכך לשם סוכה כדי שלא יהיה תעשה ולא מן העשוי וכלקמן, ואז ממילא יכול להיות כל הסכך מענפי האילן התלושים. יא) ב' סכבים זה למעלה מזה ושניהם צלתה מרובה מחמתה ודחמתה מרובה שאפילו אם תבטל סכך כשר תלוש על הסוכה ואפילו הסכך חכשר בלא האילן צלתה מרובה מחמתה, וענפי האילן מעומים שחמתם מרובה מצלתם, יש אומרים, עד שיערב הסכך פסול עם הכשר, ואז אף שניכר הפסול בסקומו כשר, או שהסכך הכשר הוא הרבה כ"ב, עד שאפילו אם תבטל כל הסכך שמונה סכוון נגד הענפים, אעפ"כ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה, או שיקצוץ ענפי אילן ויגביה כל ענף וענף ויחזיר ויניחנו על הסכך לשם סוכה כדי שלא יהיה תעשה ולא מן העשוי וכלקמן, ואז ממילא יכול להיות כל הסכך מענפי האילן התלושים. יב) ב' סכבים זה למעלה מזה ושניהם צלתה מרובה מחמתה ודחמתה מרובה שאפילו אם תבטל סכך כשר תלוש על הסוכה ואפילו הסכך חכשר בלא האילן צלתה מרובה מחמתה, וענפי האילן מעומים שחמתם מרובה מצלתם, יש אומרים, עד שיערב הסכך פסול עם הכשר, ואז אף שניכר הפסול בסקומו כשר, או שהסכך הכשר הוא הרבה כ"ב, עד שאפילו אם תבטל כל הסכך שמונה סכוון נגד הענפים, אעפ"כ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה, או שיקצוץ ענפי אילן ויגביה כל ענף וענף ויחזיר ויניחנו על הסכך לשם סוכה כדי שלא יהיה תעשה ולא מן העשוי וכלקמן, ואז ממילא יכול להיות כל הסכך מענפי האילן התלושים. יג) ב' סכבים זה למעלה מזה ושניהם צלתה מרובה מחמתה ודחמתה מרובה שאפילו אם תבטל סכך כשר תלוש על הסוכה ואפילו הסכך חכשר בלא האילן צלתה מרובה מחמתה, וענפי האילן מעומים שחמתם מרובה מצלתם, יש אומרים, עד שיערב הסכך פסול עם הכשר, ואז אף שניכר הפסול בסקומו כשר, או שהסכך הכשר הוא הרבה כ"ב, עד שאפילו אם תבטל כל הסכך שמונה סכוון נגד הענפים, אעפ"כ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה, או שיקצוץ ענפי אילן ויגביה כל ענף וענף ויחזיר ויניחנו על הסכך לשם סוכה כדי שלא יהיה תעשה ולא מן העשוי וכלקמן, ואז ממילא יכול להיות כל הסכך מענפי האילן התלושים. יד) ב' סכבים זה למעלה מזה ושניהם צלתה מרובה מחמתה ודחמתה מרובה שאפילו אם תבטל סכך כשר תלוש על הסוכה ואפילו הסכך חכשר בלא האילן צלתה מרובה מחמתה, וענפי האילן מעומים שחמתם מרובה מצלתם, יש אומרים, עד שיערב הסכך פסול עם הכשר, ואז אף שניכר הפסול בסקומו כשר, או שהסכך הכשר הוא הרבה כ"ב, עד שאפילו אם תבטל כל הסכך שמונה סכוון נגד הענפים, אעפ"כ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה, או שיקצוץ ענפי אילן ויגביה כל ענף וענף ויחזיר ויניחנו על הסכך לשם סוכה כדי שלא יהיה תעשה ולא מן העשוי וכלקמן, ואז ממילא יכול להיות כל הסכך מענפי האילן התלושים. טו) ב' סכבים זה למעלה מזה ושניהם צלתה מרובה מחמתה ודחמתה מרובה שאפילו אם תבטל סכך כשר תלוש על הסוכה ואפילו הסכך חכשר בלא האילן צלתה מרובה מחמתה, וענפי האילן מעומים שחמתם מרובה מצלתם, יש אומרים, עד שיערב הסכך פסול עם הכשר, ואז אף שניכר הפסול בסקומו כשר, או שהסכך הכשר הוא הרבה כ"ב, עד שאפילו אם תבטל כל הסכך שמונה סכוון נגד הענפים, אעפ"כ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה, או שיקצוץ ענפי אילן ויגביה כל ענף וענף ויחזיר ויניחנו על הסכך לשם סוכה כדי שלא יהיה תעשה ולא מן העשוי וכלקמן, ואז ממילא יכול להיות כל הסכך מענפי האילן התלושים. טז) ב' סכבים זה למעלה מזה ושניהם צלתה מרובה מחמתה ודחמתה מרובה שאפילו אם תבטל סכך כשר תלוש על הסוכה ואפילו הסכך חכשר בלא האילן צלתה מרובה מחמתה, וענפי האילן מעומים שחמתם מרובה מצלתם, יש אומרים, עד שיערב הסכך פסול עם הכשר, ואז אף שניכר הפסול בסקומו כשר, או שהסכך הכשר הוא הרבה כ"ב, עד שאפילו אם תבטל כל הסכך שמונה סכוון נגד הענפים, אעפ"כ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה, או שיקצוץ ענפי אילן ויגביה כל ענף וענף ויחזיר ויניחנו על הסכך לשם סוכה כדי שלא יהיה תעשה ולא מן העשוי וכלקמן, ואז ממילא יכול להיות כל הסכך מענפי האילן התלושים. יז) ב' סכבים זה למעלה מזה ושניהם צלתה מרובה מחמתה ודחמתה מרובה שאפילו אם תבטל סכך כשר תלוש על הסוכה ואפילו הסכך חכשר בלא האילן צלתה מרובה מחמתה, וענפי האילן מעומים שחמתם מרובה מצלתם, יש אומרים, עד שיערב הסכך פסול עם הכשר, ואז אף שניכר הפסול בסקומו כשר, או שהסכך הכשר הוא הרבה כ"ב, עד שאפילו אם תבטל כל הסכך שמונה סכוון נגד הענפים, אעפ"כ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה, או שיקצוץ ענפי אילן ויגביה כל ענף וענף ויחזיר ויניחנו על הסכך לשם סוכה כדי שלא יהיה תעשה ולא מן העשוי וכלקמן, ואז ממילא יכול להיות כל הסכך מענפי האילן התלושים. יח) ב' סכבים זה למעלה מזה ושניהם צלתה מרובה מחמתה ודחמתה מרובה שאפילו אם תבטל סכך כשר תלוש על הסוכה ואפילו הסכך חכשר בלא האילן צלתה מרובה מחמתה, וענפי האילן מעומים שחמתם מרובה מצלתם, יש אומרים, עד שיערב הסכך פסול עם הכשר, ואז אף שניכר הפסול בסקומו כשר, או שהסכך הכשר הוא הרבה כ"ב, עד שאפילו אם תבטל כל הסכך שמונה סכוון נגד הענפים, אעפ"כ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה, או שיקצוץ ענפי אילן ויגביה כל ענף וענף ויחזיר ויניחנו על הסכך לשם סוכה כדי שלא יהיה תעשה ולא מן העשוי וכלקמן, ואז ממילא יכול להיות כל הסכך מענפי האילן התלושים. יט) ב' סכבים זה למעלה מזה ושניהם צלתה מרובה מחמתה ודחמתה מרובה שאפילו אם תבטל סכך כשר תלוש על הסוכה ואפילו הסכך חכשר בלא האילן צלתה מרובה מחמתה, וענפי האילן מעומים שחמתם מרובה מצלתם, יש אומרים, עד שיערב הסכך פסול עם הכשר, ואז אף שניכר הפסול בסקומו כשר, או שהסכך הכשר הוא הרבה כ"ב, עד שאפילו אם תבטל כל הסכך שמונה סכוון נגד הענפים, אעפ"כ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה, או שיקצוץ ענפי אילן ויגביה כל ענף וענף ויחזיר ויניחנו על הסכך לשם סוכה כדי שלא יהיה תעשה ולא מן העשוי וכלקמן, ואז ממילא יכול להיות כל הסכך מענפי האילן התלושים. כ) ב' סכבים זה למעלה מזה ושניהם צלתה מרובה מחמתה ודחמתה מרובה שאפילו אם תבטל סכך כשר תלוש על הסוכה ואפילו הסכך חכשר בלא האילן צלתה מרובה מחמתה, וענפי האילן מעומים שחמתם מרובה מצלתם, יש אומרים, עד שיערב הסכך פסול עם הכשר, ואז אף שניכר הפסול בסקומו כשר, או שהסכך הכשר הוא הרבה כ"ב, עד שאפילו אם תבטל כל הסכך שמונה סכוון נגד הענפים, אעפ"כ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה, או שיקצוץ ענפי אילן ויגביה כל ענף וענף ויחזיר ויניחנו על הסכך לשם סוכה כדי שלא יהיה תעשה ולא מן העשוי וכלקמן, ואז ממילא יכול להיות כל הסכך מענפי האילן התלושים.

מותר, ולפ"ז לחניח הסכך ע"ג סולם (לישבר) כדי לסכך ע"ג, או להחזיק וח"ה בכל כלי המקבל טומאה בפסול וכטא שמק"ם מדרס, לש"ע אסור אפילו ברוחב כ"ש ולרמג"א אינו פסול רק ברוחב ד"ט נעי' או"ח סס' תרל"ב) שאז הוא עצמו סכך פסול; מיהא לחבר כלונאות ודפנות הסוכה בפסמדות דבריזל אז לקשרם בכלאות אע"פ דמק"ם לכ"ע מותר; ולפרוש על סוכה שסמוכבה כחיבתה סדין פפני החמה, או התחתה פפני נשר, שלא יפלו עלין וקפטין למטה אסור, וי"א שרק בפירס שלא תתיבש הסכך, או תחתיה שלא ישירו שאז יהי' המתה מרובה או דוקא פסולה, הא להנין מחמה או עלין כשרה בתוך ד"ט לסכך, ולכתחילה אפי' שלא בשעת אבילה צריך שיהא ניכר לכל שמכוין לתנן. נמיהא לאותה בתוך ד"ט, לכ"ע כשרה] ויש ליזהר שלא לתלות שום נוי אפילו אינו רחב ד"ט רק בפחות מד"ט לסוכה, ובגשמים מטפפים יפרוס סדין ויאכל בלי ברכה, דסמך ברכות לקל. ולענין לישב ולישן תחת הסמטלבעם בסוכה, ג' דינים יש, א) בילה נביוצאים עצים ארוכים סד' זויות המטה, וסדין פרוס עליהן] דלא קביע, לא מיתסרא אלא בתרתי לדיעותא שיש לה גג רוחב מפח וגבוה י"ט. ב) וקינוחת דהוא כבילה, וקביע, ויש לה גג מפח אסור, אפילו באין גבוה י"ט. ג) נקליפין נשאחר יוצא באמצע צד הראש והשני בסרגלותי' כנגדו] דקביעי מאר בגבוה י"ט אפי' בלא גג אסיר, והני י"ט מודדין מהארץ לא מהמטה. וממילא הרשן תחת המטה בגבוה י"ט אסור [ס"ה]. ה) תשאה ולא מן העשוי, כלומר הנעשה כבר שלא לשם צל, ועכשיו נמלך שתהיה לצל כמניח עצים או קש ע"ג מחיצות ליבשן ואח"כ נמלך שתהיה לסכך, פסול, ומודרבנן אפילו בהניחן לסכך והוא מדברים שדרך להניחן ליבשן כהבילה מקנים וקש ודוקא שיש בהחבילה כ"ה קנים ונקשרה בב' ראשים או באמצע עד שיכול לטלטלה ע"י האגוד, משא"כ בנקשרים מצד אחד, וביש בגזע א' כ"ח קנים דוקא באגד עמהם קנה א' הוי חבילה. והבילה הנקשרה רק לסכרה במנין, ומיר בשיקנה מתירה הקנה, לא מקרי חבילה. ובכבר סיכך בהבילה כיון דאסור רק מדרבנן די בהתרת האגידות. מיהא בהניחם ליבש דפסול מדאוריי' צריך התרה ולהגביהן ולחזור ולהניחן לשם סוכה, והחומם בגריש ועשאוהו סוכה פסול דמעיקרא נעשית לגריש לא לצל, וכשחומם נעשה הסכך מעצמו והוי תעשה ולא מן העשוי, ובעשה בתחלה כשנתן הגדיש הלל מפח במשך ז"ט לשם סוכה ואח"כ השלימה לי"ט כשרה כס"א. ו) [מ"ו, ח גזירת תקרה, שלא יטעה לומר ס"ש לישב בסוכה ס"ש לישב תחת תקרת חבית ולהכי אין מסככין בנסרים רחבים ד"ט אפי' חניחם על שובין דשם קצרי' [אע"פ שהן גדולי קרקע] ומנהגינו שלא לסכך בנסרים כלל אפי' אינם רחבים ד"ט ואפי' בלאטעש שאין דרך לעשות ממנו תקרה לא שלא יבא לסכך כ"כ עד שלא יהיו הגשמים יורדין והוי גזירת בית, ובשעת הדחק או שאין לו לסכך מותר אפילו בנסרים רחבים ד"ט ואפילו משומין ורומין לכלים בלא ייחדו לשום חשמיש, וכן בכל דבר האסור משום גזירה, וביש לו בית המסוכך בנסרים ואין עליהם מעזיבה פסול לס כה מה"ת משום תעשה ולא מן העשוי עד שיעשה מעשה להטיר כל המסטורים ולנענע כל נסר, או טיטול מן ב' נסרים נסר א' ויתן ביניהם סכך כשר ומותר אפי' נסרים רחבים ד"ט בשעת הדחק [ובהיה כבר עליהם מעזיבה אם מותר לטול המעזיבה ולתקן ע"י פקפוק או נטילת א' מביניתם הניח הסג"א בצ"ע והא"ר מתיר]. ז) [מ"ח ז אויר פוסל בסכך בנ"ט ברוחב בין באמצע בין מן הצד אפי' גדולה הסוכה יותר מו"ט, שהוא שיעור סוכה, ובפחות מג"ט כשרה ומצטרף להשלים הסוכה. ואם יש אויר ג"ט במקום א' ואינו חולק הסוכה, כל הסוכה כשירה, סלבד באותו המקום, ואם חולק הסוכה לשנים עד שלא נשאר שיעור הכשר סוכה עם ג' דפנות, אותו חלק שאין בו שיעור הכשר פסול, ובסכך רק מאד שיש בה אויר הרבה, באינו ג"ט במקום א', וצ"ת מרובה מחמתה כשרה, ובלבד שלא יהיה ע"פ כל הסוכה או במקום א' באורך כדי ראשו ורובו. ח) סכך פסול מן הצד סמוך לדופן אפי' במהלך על כל אותו צד ואפילו בכל הד' דפנות, אם הוא פחות מד' אמות מותר לישב תחת הסכך כשר, ודוקא שיש בו ז"ט דהללמ"ם דאמרי' דופן עקומה, ובאילו הסכך מן הדופן נעקם ונבסף למעלה נובנן עקום אפי' בשפוע ד"א אינו פוסל, אא"כ הוא במשכו ד"אז, ובהסכך פסול אינו מניע ידונן, סלונתא בין הסוסקים, אי אמרי' דופן עקומה, ובסכך פסול באמצע הסוכה גדולה פוסל בד"ט, ולפיכך בסוכה דג' דפנות, והפסול הולך ע"פ ארכו, כיון דאין בכל הצד אלא דופן ומחצה פסולה כל הסוכה, ובהילך לרחבה ונשאר בחלק הפנימי שיעור סוכה, כשר חלק הפנ'ימי, ובפחות מד"ט בטל לגבי הסכך, ועכ"פ יש להחמיר שלא לישב התחתי, ובסוכה קטנה שאין בה רק זע"ם, או אפי' מ' ומחצה, בין באמצע בין מצד פוסל בג' טפחים. ב' דינים בדפנות, א) דפנות גבוהים ז' ומשהו והעמידם בפחות מג' סמוך לארץ כשרה, אפי' חגג גבוה הרבה, אפילו אינו סכוון ממש כנגדן, כשהוא בתוך ג' כנגדו. ובסוכה גבוה רק י"ט כשר אפי' בדופן ד"ט וב' משהוין ומעמידה באמצע דהוה כלבוד: ב) ובראשי הדפנות דבוקות זו בזו, כזה

דוקא ביש בפחות מג"ט הדופן הסמוך לכותל כזה

או שסמך ראש הדופן לכותל כזה סמוך לגג רוחב מפח. או בהגביה הקרקע מפח ונחפפה לא יהיה אויר

רק מדופן או סכך לרמב"ם

ורא"ש). וצריך שיהיה ז"ט על ז"ט בגובה י"ט ולאפוקי באם היא בגובה י"ט אינה רחבה זע"ז וגם הדפנות צריכות שיהיו לאחר גובה י' עשויות מדבר שמסכיכין בו, שיחשב לסכך, ובכל הדפנות מדבר שמסכיכין מותר לישן אפילו תחת הדפנות. דין מחצלאות עי' לעיל אות ד':

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

פרק ב א הישן. לא יצא ידי חובתו. ובלבד שתהא המטה גבוה עשרה טפחים. דלא היא השובה אהל וגמלא אהל מפסיק ביו לבין הסוכה ועיקר מלות סוכה. אכילה. שתיה. שינה: נוהגים היינו כו'. דקסבר לא אתי אהל ערלי ומבטל אהל קבע ואין הלכה כרבי יהודה: עבדים פטורים מן הסוכה. דמלות עשה שהזמן גרמה נשים פטורות. וכל מצוה שהאשה חייבת בה. עבד חייב בה: ולפי דרכנו למדנו. אע"פ שלא אמר אלא לשיחת חולין בעלמא. שהיה משתבח בעבדו למדנו שהישן תחת המטה כו': **ב** רבי יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה. רבי יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן. ואין הלכה כר' יהודה: מדובללת. שלא השביב הקנים יתר זה אצל זה. *אלא קנה עולה. וקנה יורד. ומתוך כך חמתה מרובה מצלתה ואשמועינן מתניתין דאמרינן רואים כאילו הן מושכבים בשוה ואם אז צלתה מרובה המעובה במין בית. אף על פי שאין הכוכבים נראים מתוכה. כשרה:

פרק ב **א הישן** תחת המטה בסוכה. לא יצא ידי חובתו). אמר רבי יהודה נוהגין היינו שהיינו ישנים תחת המטה בפני הזקנים. ולא אמרו לנו דבר). אמר רבי שמעון מעשה בטבי עבדו של רבן גמליאל. שהיה ישן תחת המטה. ואמר להן רבן גמליאל לזקנים. ראיתם טבי עבדי שהוא תלמיד חכם. ויודע שעבדים פטורין מן הסוכה). לפיכך ישן הוא תחת המטה. ולפי דרכינו למדנו) שהישן תחת המטה. לא יצא ידי חובתו: **ב** הסומך סוכתו בברעי המטה). כשרה. רבי יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה) פסולה). סוכה המדובללת). ושצלתה מרובה מחמתה). כשרה. שעבדים פטורים מן הסוכה. מ"ש הר"ב וכל מצוה שאשה חייבת בה כו'. כלומר וכל מצוה שאין נשים כו' וזהו שסיים רש"י כדאמרינן בחגיגה דהתם כיומא דמימרא הכי הוה. ועיין מ"ג פ"ג דברכות: **ב** הסומך סוכתו בברעי וכו'. וכתב הר"ן פירש רש"י שהסוכה סמוכה על כרעי המטה וכשהמטה מיטלטלת הסוכה מוטלטלת עמה ע"כ. וראיתן דבריו כפירוש הב"י בטור סימן תר"ל דמיירי במטה שמוקפת קרשים שראשן אחד קבוע בארץ. וראשן עולה למעלה מהמטה י' טפחים. והמטה. היא חבלים. או קרשים קבועים במחיצות אלו ומפני כן נקראו אותן קרשים שהן המחיצות כרעי המטה ע"כ. ומיהו א"ל שיהו שם חבלים וקרשים לקרקע הסוכה והיינו מטה עצמו. אלא שקרקע הסוכה הוא קרקע עולם. וז"ש רש"י מטה שלימה ר"ל שכל הברעים מחוברים יחד אבל אין כאן חבלים וקרשים מתחת. ובהכי מחלק הר"ן בין מתניתין דהכא למתניתין דלקמן דראש הענלה. ובתב דהתם לד"ה שנויה. דהתם קרקע הסוכה נשאר לעולם אחד בעצמו משא"כ הכא שקרקע הסוכה משתנה לפי שהוא קרקע עולם ואינו ע"ג המטה ע"כ. אבל לפי שהרמב"ם לא העתיק משנה זו בחבורו נראה ודאי לפי שסובר שהיא בכלל הסיא מתני' דלקמן שהעתיקה. לפי שיש בה עוד חלוקי דינים אחרים. וא"כ ליתא להא דהר"ן. דאי אתם דברי הכל היא א"כ מתניתין דהכא. לא תשמע מינה. ופירוש התוספת והרא"ש ודאי אינו עולה לדברי הרמב"ם והר"ב. שהרי להרא"ש רבי יהודה לפרושי אתא ולא לאפלוגי. אלא נאמר דמפרשי מתניתין דהמטה היא קרקע הסוכה כמו עגלה ממש ואי אמי אינה קרקע הסוכה כמו שאמר הר"ן. אפ"ה אין חילוק בכך בין הכא לענלה שהיא עצמה קרקע הסוכה. וא"ל י"ל שהר"ב מפרש למתניתין כפי' הר"ן בשם הראב"ד. דפי' שלא קבע הסוכה על המטה. אלא סמכה עליה ואם המטה זזה הרי הסוכה טפלת ע"כ: המדובללת. פירש הר"ב שלא השביב כו'. ופירש בגמרא. מאי מדובללת מבולבלת. ומ"ש הר"ב שחמתה מרובה וכו'. ואשמועינן מתניתין דאמרינן רואין כו' [ובתוספות בתכחוב במשנה ה' פי"ב דאהלות] והקשה בטור סימן תרל"ח שאי אפשר להכשיר סוכה שחמתה מרובה מצלתה שהרי קנים שאין ביניהם ג' אצבעות בשכך אם לא שנאמר כיון שיש כאן כל מרובה כשהשמש עומד באמצע הבמים רק בשעה לגדדין אז החמה מרובה. קרינן ביה שפיר צלתה מרובה מחמתה. וכן דעת ר"י [בתוספות] ע"כ: ושצלתה מרובה מהמתה. הא כי הדדי פסולה. דהכא אמלעתא קאי ורוים פרק קמא דעלמא כדמפרש בגמרא ועיין לעיל בפי' הר"ב. ועוד שם בגמרא ח' מה שכתבתי בס"ד: המעובה. עיין מגה ח' בפ"ק מ"ש

פרק ב **א הישן.** עיין מ"ש בס"ד במשנה ו' דפ"ק: תחת המטה: כתב הר"ב ובלבד שתהא המטה גבוה י' טפחים דאז היא תשובה אהל. פירוש לבטל אהל הסוכה שעליה. אע"פ שיש לה גג טפח לריך ג"כ שתהיה גבוה עשרה וכמ"ש במשנה ג' בפ"ק. אע"ג דלעניין שאר דברים אהל טפח מקרי אהל. וכדלעיל משנה ט' וי"ח. וכעין זה פי' הר"ן לפי דרכו: אמר רבי יהודה נוהגין היינו כו'. פירש הר"ב דקסבר לא אתי אהל ערלי [דמטה דמסלקין אותה ממקום למקום רש"י פרק קמא דף י"ח] ומבטל אהל קבע דר"י לטעמיה אזיל דסבירא ליה בריש פ"ק דסוכה דירת קבע בעינן. גמרא. וע"ש דלא פליג רבי יהודה בקינוף. דמשנה ג' דפ"ק. ובגמרא [שם] איתא דר"י ס"ל בכילה חתנים דמותר לישן בה אע"פ שיש לה גג. ואע"פ שגבוה עשרה. מהך טעמא דהכא. דלא אתי כו'. ואע"ג דאיכא נמי התם לעיל מהתוא דקינוף מיקרי קביעה לגבי כילה. מיהו לגבי סוכה ודאי דלא מיקרי קביעה *דלא עדיף ממטה דמיטלטלת והכי נמי קינופים: שעבדים פטורים מן הסוכה. מ"ש הר"ב וכל מצוה שאין נשים כו'. כלומר וכל מצוה שאשה חייבת בה כו'. וזהו שסיים רש"י כדאמרינן בחגיגה דהתם כיומא דמימרא הכי הוה. ועיין מ"ג פ"ג דברכות: **ב** הסומך סוכתו בברעי וכו'. וכתב הר"ן פירש רש"י שהסוכה סמוכה על כרעי המטה וכשהמטה מיטלטלת הסוכה מוטלטלת עמה ע"כ. וראיתן דבריו כפירוש הב"י בטור סימן תר"ל דמיירי במטה שמוקפת קרשים שראשן אחד קבוע בארץ. וראשן עולה למעלה מהמטה י' טפחים. והמטה. היא חבלים. או קרשים קבועים במחיצות אלו ומפני כן נקראו אותן קרשים שהן המחיצות כרעי המטה ע"כ. ומיהו א"ל שיהו שם חבלים וקרשים לקרקע הסוכה והיינו מטה עצמו. אלא שקרקע הסוכה הוא קרקע עולם. וז"ש רש"י מטה שלימה ר"ל שכל הברעים מחוברים יחד אבל אין כאן חבלים וקרשים מתחת. ובהכי מחלק הר"ן בין מתניתין דהכא למתניתין דלקמן דראש הענלה. ובתב דהתם לד"ה שנויה. דהתם קרקע הסוכה נשאר לעולם אחד בעצמו משא"כ הכא שקרקע הסוכה משתנה לפי שהוא קרקע עולם ואינו ע"ג המטה ע"כ. אבל לפי שהרמב"ם לא העתיק משנה זו בחבורו נראה ודאי לפי שסובר שהיא בכלל הסיא מתני' דלקמן שהעתיקה. לפי שיש בה עוד חלוקי דינים אחרים. וא"כ ליתא להא דהר"ן. דאי אתם דברי הכל היא א"כ מתניתין דהכא. לא תשמע מינה. ופירוש התוספת והרא"ש ודאי אינו עולה לדברי הרמב"ם והר"ב. שהרי להרא"ש רבי יהודה לפרושי אתא ולא לאפלוגי. אלא נאמר דמפרשי מתניתין דהמטה היא קרקע הסוכה כמו עגלה ממש ואי אמי אינה קרקע הסוכה כמו שאמר הר"ן. אפ"ה אין חילוק בכך בין הכא לענלה שהיא עצמה קרקע הסוכה. וא"ל י"ל שהר"ב מפרש למתניתין כפי' הר"ן בשם הראב"ד. דפי' שלא קבע הסוכה על המטה. אלא סמכה עליה ואם המטה זזה הרי הסוכה טפלת ע"כ: המדובללת. פירש הר"ב שלא השביב כו'. ופירש בגמרא. מאי מדובללת מבולבלת. ומ"ש הר"ב שחמתה מרובה וכו'. ואשמועינן מתניתין דאמרינן רואין כו' [ובתוספות בתכחוב במשנה ה' פי"ב דאהלות] והקשה בטור סימן תרל"ח שאי אפשר להכשיר סוכה שחמתה מרובה מצלתה שהרי קנים שאין ביניהם ג' אצבעות בשכך אם לא שנאמר כיון שיש כאן כל מרובה כשהשמש עומד באמצע הבמים רק בשעה לגדדין אז החמה מרובה. קרינן ביה שפיר צלתה מרובה מחמתה. וכן דעת ר"י [בתוספות] ע"כ: ושצלתה מרובה מהמתה. הא כי הדדי פסולה. דהכא אמלעתא קאי ורוים פרק קמא דעלמא כדמפרש בגמרא ועיין לעיל בפי' הר"ב. ועוד שם בגמרא ח' מה שכתבתי בס"ד: המעובה. עיין מגה ח' בפ"ק מ"ש

פ"ב א הישן תחת המטה כ' ב"ב ר' ע"ב מי' ע"ב מה' סוכה הג' כ"ב פפ"ב עיין מ"ג פוס"ע מ"ח כ' מ"כ פ"ב עיין פפ"ד מ'. שהיינו ישנים ר"מ ע"ב: **ב** הסומך סוכתו כ"ח ע"ב מוס"ע מ"ח כ' מ"ב פ"ד יי"ב. אם אינה יכולה שם. סיכה המדובללת כ"ב ע"ב ירושלמי סוכה פ"ח ה"ב. ומי' ירושלמי כאן פ"ב הלכה ג'.

שנויי נוסחאות

פ"ב א המטה בס"כ מ"ז כמשנתו"ם וכ"כ"ק וכ"כ"מ מ' וכ' וכמשנ"ר ליתא. (שהיינו) ישנים תחת המטה. כ"כ"ק ליתא וכן ליתא כמשנתו"ם וכ"כ"מ כ' וכמשנ"ר (וכ"כ"ם ..המטות. (ולא אמרו לנו דבר). כמשנתו"ם וכ"כ"ק ליתא. ואמר (להן ר"ג. כ"כ"מ מ' אמר..; כמשנתו"ם וכ"כ"ק וכ"כ"מ כ' וכמשנ"ר ליתא. (תלמיד) חכם כ"כ"מ כ' ליתא. ויודע שעבדים כ"כ"ק וכמשנ"ר יודע..; כ"כ"מ מ' ..שהעבדים. (לפיכך) ישן הוא. כ"כ"מ מ' ..הוא ישן; כמשנ"ר וכ"כ"ק וכמשנ"ר ליתא, ובטלם וישן לו; כמשנ"ר ובא וישן לו וכ"ה כ"כ"מ כ'. ולפי דרכינו כ"כ"ק וכ"כ"מ כ' לפי..; כ"כ"מ מ' לפי דבריו ועי' בגמ' בגמ' ב' ובתס'. **ב** בברעי המטה. כמשנ"ר וכ"כ"ק וכמשנ"ר לברעי.. ועי' תוי"ט. בפניעצמה פסולה כ"כ"מ מ' מעצמה אסורה וכ"ה בתוס' כאן ס"ה שלין. המדובללת. כ"כ"מ מ' מדובללת וכ"ה כמשנ"ר ד' סיזנו ווייליא כאמיל וקוסטל' ועי' רע"ב. ושצלתה כ"כ"מ כ' שצילתה וכ"ה כמשנ"ר ועי' בגנלי וירושלמי. המעובה. כ"כ"ק יקר משבת הכוכבים. כ"כ"מ מ' מובבים.

תוספת חדשים

פ"ב **ב** הר"ב ד"ה ר"ר אומר כו' ולין הלכה כר"י עכ"ל וכ"ע סימן תר"ל סעיף ג' מסיק דלין מתלוקת בזה דר"י לפרושי דברי ה"ק אתא. וכן הוא בהרא"ש:

בתוי"ט ד"ה המעובה. ולענין סוכה המעובה אע"ג עליון

ראשון לציון

פ"ב **א** משנה אבן ר"ל לא: **ב** שם המעובה. אם מעובה כמין בית ודאי דאין טרבים

תוספת רעק"א

פ"ב **א** [אות יב] תי"מ סוף ד"ה אמר ר"י. דלא עדיף ממטה. לענ"ד הא חזינן דקינוף עדיף מ"מ ה דהרי מבואר בסוגיין בפ"ק דקינוף אע"ג דלא גבוה עשרה פסולה ואילו גבי מטה הר"ן בריש פרקין. וא"כ היינו שאין בין העולה

יבין תפארת ישראל יבין

פ"ב א) וחזקא שהיה מלא שתחת המטה גבוה י"ט, דאז אהל מפסיק ביניו לסוכה. דלא דמי לדלעיל (פ"א סי' י"ז) גבי קינוף דסגי אפילו בגבוה פחות מי"ט. דהתם עשוי לאהל, ליתן תחתיו (ריז): ב) ר"י לטעמיה דס"ל סוכה אהל קבע בעינן, ואהל ערלי שתחת המטה לא מבטל אהל קבע: ג) דעבד ואשה פטורין ממלות עשה שהזמן גרמן: ד) אף שאמר ר"ג כן דרך שיחת חולין [שפשט בל"ח]. [אב"י דאם לא תאמרם כדי שנלמד דבר, לא היה שם שיחת חולין דעבר כעשה כיומא י"ט כ' וסוכה כ"ח ח'. ומס"ע אמרינן בס"ם כאן דשיחת חולין של ת"ח צריך ליתוד]: ה) ר"ל שהמך הסכך בברעי המטה, דהיינו שהיה מטה שלימה שדפנותיה סביב גבוהים י"ט מקרקעית המטה, וסיכך על הדפנות, וכשמטלטל המטה, הסכך מתטלטל עמו: ו) ר"ל הם אין הסכך קבוע, בד' קונדסין רק מתטלטל עם המטה: ז) לטעמיה בסי' ב' אזיל. וקיי"ל כת"ק. ואע"ג שהסכך נסמך ממטה שמקט"ו, אפ"ה דפנות סוכה כסירין מכל דבר [תרל"ו]: ח) ר"ל שקלת מהקנים של סכך מונחים למעלה וקלתן מונחים למטה, ואין בין מה שלמטה למה שלמעלה ג' טפחים: ט) אף שהסכך דק ומוירו רב [תרל"ח]: י) ולכתחילה להריא תרגמא שמואל דוקא בגבוה י"ד אע"כ דקינוף גרע ממטה משום דלתוכו עשוי משא"כ במטה דלגבה עשוי בעינן דוקא שגבוה עשרה כמ"ש הר"ן בריש פרקין. וא"כ י"ל ה"נ דמטה כיון דלגבה עשוי לא מקרי קבע לגבי הישן תחתיה מה שאין כן בקינוף: **ב** זאות יג בהרע"ב ד"ה מדובללת. אלא קנה עולה כו' היינו שאין בין העולה

[מועד ח"ב] זיין

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

ג העושה סוכתו כ"ג פ"ג מו"ק פ"ל מס' סוכה כ"ו מוס"מ לו"ח כימן מכ"ח פעיף ג'. בראש האילן מ"ל שם פ"מ שם פעיף ג'. שתים באילן ירושלמי עירובין פ"ג ה"ג ג'. שתים בידי אדם שם קל"ל פ"ב. זה הכלל כ"ג פ"ח: ד העושה סוכתו כ"ד פ"ל עירובין פ"ו פ"ח. שלוחי מצוה כ"פ פ"ח: ה סעשה והביאו לו לריב"ז כ"ו פ"ג יומא פ"ם פ"ח.

שנויי נוסחאות

ג גמל. במדפו"ס וכי"ק וכי"מ ג' ובמסכי"ל הגמל וכ"ה בפי' ר"ח. (שתים באילן ואחת בידי אדם או) שתים בידי אדם ואחת באילן. וכ"ה בסדר במסכ"ב במדפו"ס וכי"ק וכי"מ ג' בגליון כי"מ מ' (עי' הלה"ה) ובמסכי"ל בסדר שתים בידי אדם. או שתים באילן. וכ"ה בריש"ף (בריש"ף כ"י אחת בידי אדם ושתים באילן.) ובהגה"מ; בכי"מ מ' ליתא והוגה בגליון כמ"ם לעמ' ועי' שבת נ"ר פ"ב ובד"ם. ש"ל ש בידי אדם בד"ג שלשה.; בכי"מ מ' ליתא בטעות מן שבת בד"ל עד סוף המשנה. כל שניטל. וכ"ה בכי"ק; בכי"מ ג' .שאם ניטל; במסכ"ב ובמסכי"ב ובמסכי"ל .שינטל. ויכולה לעמוד. במדפו"ס וכי"ק וכי"מ ג' ובמסכי"ל והיא יכולה. (בפ"ע בשרה ו)עולין. במסכ"ל וכי"ק ליתא וכ"ה בשבת (עב) ובעטור ובפסקי רי"ד. ד דפנות (לה) בכי"ק ובמסכי"ל ליתא. אוכלין עשותין עראי. בכי"ק .עריי; בכי"מ מ' אוכלין אכילת עראי וליתא, וכ"ה בהגה"מ בגמ' ועיין' בר"ן ובד"ם: ה והביאו (לו). בכי"מ מ' ליתא וכן ליתא במדפו"ס וכי"ק ובמסכי"ל ובכולן שהביאו. וכ"ה בפי' ר"ת. (בן ובאו) בכי"ק .זביו, בכי"מ מ' ליתא בטעות.

תוספת חדשים

שלין הכוכבים נראים מתוכה כשרה וכ"פ בס"ע סימן תרל"ח סעיף יו"ד אבל לכתחלה מעה כדי שיראה ממנו הכוכבים הגדולים ולעום פוסל בשאין המטר יוכל ליכד שם וכ"ה הכ"מ: ד חולין ומשמשיהן כו' וכ"כ

ראשון לציון

כוכבים נראים מתוכה ולא לתיקיך הנה לאמתי אלא לדיוקא דלכתחלה צריך לחיות הסיכוך קל כדי שיראו ממנה הכוכבים כדאיתא בטור וס"ע סימן תרל"ח סעיף ג' ומגה דעת ב"ה דמבאר בבריתא כך: הייט דוקא דיעבד עיין בב"י עד אפשר לומר דהוה גם דוקא בשאין הכוכבים נראים הוא דכתר אבל בשאין המטר תדבים הנדפס אצל המשניות

מ"ם שם בס"ד: ג בראש הספינה. כתב הר"ב דדירה קבועה ביה. לשון רש"י. דדירת עראי סגי ביה: בראש האילן. פירש הר"ב תיקן מושבו בראשו ונמצא כשהולך בסוכה משתמש באילן. תוס' סוף מסכת שבת: ואין עולין לה ביו"ט. פירש הר"ב דגזור דאין עולין באילן וכן על גבי בהמה במשנה ב' פ"ה דבילה ע"ש: זה הכלל כו'. לאתויי שאם אותן דפנות שהן בידי אדם אינן סמוכות כגון שעומדות מזרח ומערב. או לפון ודרום. ויכול לסמוך סוכה באותן דפנות עד שאם יבטל האילן. הסוכה יכולה לעמוד עולין לה ביו"ט. הר"ן: ד העושה סוכתו בין האילנות. בתרגם ולא סמכה עליהן אבל הן דפנותיה. רש"י: והאילנות דפנות לה. כתב הר"ב והוא שהאילנות עבים ר"ל עיקר האילן עצמו. וז"ש וגריך נמי למלאות בין הענפים כו' ועיין במשנה ח' פ"י דערובין. ובגמרא אי הכי מאי למימרא. מהו דתימא נגזור דלמא אתי לאסתמושי באילן. כלומר להניח שם כלי קמ"ל: שלוחי מצוה פטורין. כתב הר"ב אף בשעת חייהם וכפירש"י וכתב המרדכי משום דכשנחים ויבשים בלילה בהנאה יכולין לעשוק למחר טפי והוי בכלל העוסק במצוה. ורבי משה איסרליס בהג"ה סימן ל"ח. כתב כל העוסק במצוה פטור ממצוה אחרת אם צריך לטרוח אחר האחרת. אבל אם יכול לעשות שתיהן כאחת בלא טורח יעשה שתיהן. וזה כדעת הר"ן: חולין ומשמשיהן פטורין. ומ"ש הר"ב הולכי דרכים ה"פ אם הולכים ביום פטורים ביום. וחייבים בלילה. ואם הולכים בלילה פטורין בלילה וחייבים ביום. והא קמ"ל שאם יש לו ללכת בדרך ויודע שיצטרך לאכול קודם שימלא סוכה א"ל למטע מפני זה. ב"י סימן תר"מ בשם א"ח ומ"ש תשבו כעין תדורו גמ' וטעמא נ"ל דדרים דהל"ל [בסוכות] תהיו אלא תשבו הייט ישיבה דרך עיכוב והייט כעין תדורו: אוכלין ושותין עראי כו'. עיין מבנה ו' דפרק קמא: ה מעשה והביאו לו לריב"ז לעטוס וכו'. גמרא מעשה לסתור. מחברת

מרובה כשרה: ג בראש העגלה. אע"ג דמטלטלה ולא קביעי: בראש הספינה. שבים שהרוח שולטת שם ועוקרתה: כשירה. דדירה קבועה ביה והוא שהתא יכולה לעמוד ברוח מעויה של יבשה: ועולין לה ביום טוב. לחידי דבעי למתני סיפא אין עולין. תנא ריש"א עולין: בראש האילן. תקן מושבו בראשו ועשה שם מחיצות וסכך: כשרה. במולו של מועד: ואין עולין לה ביו"ט. לגזור דאין עולין באילן ואין מבתמשין בו בשבת יתלוש: שתים באילן. סמך קרקע הסוכה רובה באילן ועשה סביבה בראש האילן שתי דפנות ואחת עשה בידי אדם בארץ וסמך קרקעית הסוכה באמצע הדופן שעשה בארץ. והגביה הדופן ממנה ומעלה עשרה: או שתים בידי אדם ואחת באילן. הואיל ואם יבטל תפול קרקעות הסוכה שאין יכולה לעמוד בסמיכת שתים שבארץ אין עולין לה ביום טוב דמשתמש באילן: ד והאילנות דפנות לה בשירה. והוא שהאילנות עבים וחזקים ולא אזלי ואתו ברוח מצויה וגריך נמי למלאות בין הענפים בתבן וקש שלא תזיזם הרוח שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה: שלוחי מצוה פטורים. שהעוסק במצוה פטור מן המצוה ולא בלבד בשעה שעוסקין במצוה פטורים אלא אפילו בשעה שאין עוסקים בה כגון הולך להקביל פני רבו או לפדיון שבויים פטור אף בשעת חייהם: חולין ומשמשיהן פטורים. ואפילו בחולי *)כל דהו. והאי דברי לבטל מצות עשה של תורה. מפני חולי כל דהו ומלטער מפני ריח רע או מפני פשפש ופרעושים שהוא פטור. וכן הולכי דרכים ושומרי גנות ופרדסים דפטורי להו רבנן מן הסוכה. טעמא הוי. משום דכתיב (ויקרא כ"ג) בסכות תשבו כעין תדורו וכל היכא דאית ליה מידי במפני אותו דבר היה יוצא מדירתו יכול נמי לצאת מסוכתו. אבל העושה סוכתו מתחלה במקום הראוי להלטער באכילה. אז בשינה. כגון במקום שמתירא בו מפני לסטים בשינה. ואין מתירא מפני הגנבים. אז ליסטים באכילה. אפילו באכילה לא יצא י"ח באותה סוכה. הואיל ואינה ראויה לעשות בו כל צרכו אכילה ושתיה ושינה דהא כעין תדורו בעינן. והא לא הוי כעין דירה: אוכלים ושותים עראי.

*) בר"ב ד"ל כחולי קל כל דהו. דבר

יכין תפארת ישראל יכ"י

לריך שיוכל לראות כוכבים בלילה מתוך הסכך. ובדיעבד אפילו לא יראה מתוכו כגולי יוסי כשירה, אם יוכל לילך מעבר מתוכו [ע"ז ומג"א שם]: יא) דוקא ביכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה [תרל"ח]. מיהו בשיכולה לעמוד ברוח שאינו מצויה דיבשה, גם לר"י כשירה, ולא דמי לסומך סוכתו במעה לעיל דפלג ר"י. דשאני ענלה וספינה דאורחייהו בטלטול, והייטו קבוע שלהן, משא"כ התם [ועי' תוס' דכ"א ב' ד"ה שאין]: יב) מדנקט סיפא אין עולין נקט הכא עולין. ולפי המסמע מב"י מ"ח ספי' של"ע דאסור לכנס לספינה בשבת כשאינה יושבת בקרקע הים, מ"כ י"ל דקמ"ל הכא דלגורך מצוה שרי: יג) ובעשאה באילן לריך שלא יסמוך הסכך על האילן רק על קונדסין, דאם לא כן אסור, שמא יסכך מהאילן עצמו [מג"א שם סק"ס]: יד) דאסור להשתמש ביו"ט במחובר לו בבע"ח: טו) שמתך והניח קרקעות הסוכה רובה, על גזע האילן, ועשה ב' דפנות של הסוכה על ראש האילן ודופן השלישי עשה בארץ עד למעלה מי"ט מקרקעית הסוכה, ונם עליה תמוכה קרקעית הסוכה. לו בעשה בלופן זה ב' דפנות בארץ ודופן ג' למעלה באילן. ומיירי בלא היה להסוכה רק ג' דפנות: טז) והמך הסכך בקונדסין [מג"א תר"ל סקי"ד]: יז) ודוקא ברוב הדופן הוא מדבר שאין רוח מצוייה מגידו [שם]: יח) ר"ל ג"ל לטרוח אחריה, אפילו בשעה שאינו עוסק במצוה. אבל בלא טורח, חייבים [תר"מ]: יט) אפילו רק מיחם נוף בעצמה: כ) וי"א דהן דוקא בשעה שלריך לבשם לאהולה [שם]: כא) ובנוכבו הגרות בסוכה, פטור מליסב שם, וא"ל לטרוח אחר אחרת. ובנוסב רוח מותר לתלות וילן ביו"ט בסוכה, כדי להנן מהרוח [שם]. כב) פירות ומשקין אפילו טובה, ופת רק כביצה, ומאכל מה' מיני קמח, בקבע עליו חייב בסוכה [תרל"ט פ"ב]:

קב"ל

תוספת רעק"א

תעולה לירוד ג"ט או שהעליונה רחב טפח והאויר התחתון ג"כ טפח דאמרי' חבוש רמי. כך מבואר בסוגיין ובש"ע:

נא"ה דברי הגאון ז"ל פה טעות רוכם כבולם לדברי תוס' תדבים הנדפס אצל המשניות על הגד. אמנם לפי שראיתי בדברי הגאון ז"ל נכתבין ביותר ביאור לכן הערתיים. ז"ה גליון בר"ז שטייניץ. ג תוי"ם ד"ה זה הכלל כו' ועי' הייטב הי"ע הקומות פ"ו מ"ד ופ"ש

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

דבר מוטעה להסיר רעבונו ודעתו לסעוד אחר כן: ד"ה ואמרו העולם לסוכה. ולא מן הדין. אלא שהחמירו על עצמן ומעיינן מינה שהמחמיר על עצמו שלא לאכול אפילו אכילת ערלי חוץ לסוכה. הרי זה משובח: אוכל פחות מכביצה [נפלו במפה]. משום נטילת ידים. ומשום ברוכי. נטל פחות מכביצה. דאילו משום סוכה. הא אמרינן אוכלים אכילת ערלי חוץ לסוכה*) ואפי' יותר מכביצה: ן' ארבע עשרה סעודות. ב' סעודות בכל יום לז' ימים: אין לדבר קצבה. אם רצה לאכול לא יאכל חוץ לסוכה. רצה להתענות יתענה ואין מזקקין לו: חוץ מלילי יו"ט הראשון. דילפינן ממצה עשר חמשה עשר מחג המצות. מה אכילת מצה לילה הראשון חובה. מכאן ואילך רשות. אף סוכה כן: ישלים בלילי יו"ט האחרון. בגיל שמיני עצרת

התבשיל. ולרבן גמליאל שני כותבות. ודלי של מים. ואמרו העולם לסוכה[בג]; וכשנתנו לו לרבי צדוק. אוכל פחות מכביצה[בד]. נטלו במפה[בה]. ואכלו חוץ לסוכה[בו]. ולא בירך אחריו[בז]: ן' ר' אליעזר אומר ארבע עשרה סעודות. חייב אדם לאכול בסוכה. אחת ביום. ואחת בלילה[בח]. וחכמים אומרים אין לדבר קצבה[בט]. חוץ מלילי יום טוב ראשון של חג בלבד[ל]. ועוד אמר רבי אליעזר מי שלא אכל לילי יום טוב הראשון. ישלים בלילי יום טוב האחרון[לא]. וחכמים אומרים אין לדבר

מחסרא והכי קתני. אם בא להחמיר על עצמו מחמיר ולית בה משום יוהרא ומעשה נמי והביאו לו לריב"ז וכו': וכשנתנו לו לרבי לדוק כו'. כתב הר"ן קתני מעשה ברבי לדוק שלא החמיר על עצמו לומר שאם רצה תלמיד חכם. שלא להחמיר על עצמו בכך. רשאי ולא הוי כמי שאינו מדקדק במצות ע"כ: אוכל. פי' רש"י מאכל ע"כ. ונמצא במקרא ויתן לאוכל בעריס. דיוסף: נטלו במפה. פירש הר"ב משום כ"י. דרבי לדוק כהן הוא כדמוכח פרק מי שמתו. והיה אוכל על טהרת תרומה. וידים שניות הן ופוסלות את התרומה. שזהו אחד מי"ח דבר דפ"ק דשבת. דאפילו פחות מכביצה מקבל טומאה. כדמוכח בפ"ב דטהרות. וכביצה לא מכתרי במפה. דהיינו דלמא נגע כדמסיק בפרק כל הכשר. כ"כ התוס'. ועיין רפ"ב דטהרות מ"ש שם בש"ד: ולא בירך אחריו. פי' רש"י דדרים כרבי יהודה [דמשנה ב' פרק ז' דברכות] אבל לפנינו בכל דהו בעי ברכה. שהרי

נהנה. ואסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה. ע"כ: ן' רבי אליעזר אומר י"ד סעודות וכו'. מפרש טעמא בגמ'. דאמר קרא (ויקרא כ"ג) בסכות תשבו שבעת ימים תשבו כעין תדורו מה דירה אחת ביום ואחת בלילה. אף סוכה. אחת ביום. ואחת בלילה. ורבנן אמרי כדירה. מה דירה אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל אף סוכה [נמי] אי בעי אכיל. ואי בעי לא אכיל. וז"ש הר"ב רצה להתענות יתענה ואין מזקקין לו. כ"כ רש"י. ור"ל מדין סוכה אין מזקקין לו אבל ודאי דאסור להתענות ביו"ט. נם במול המועד. ובכבת חייב בג' סעודות. ועוד כתב הרא"ש [בברכות פ"ז] דביו"ט חייב בפת. אלא שאם ירדו גשמים פטור [מסוכה] ואהא קתני חוץ מלילי יו"ט כו': חוץ מלילי יו"ט הראשון. כתב הר"ב מה אכילת מצה לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות בפרק ערבי פסחים. דכתיב (דברים ט"ז) שבעת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת. מה שביעי רשות שהרי היה בכלל שבעת ימים תאכל מצות. ולא מן הכלל ללמד שאכילת מצה האמור בו רשות. ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו [יצא]. רש"י. ומיהו לילה הראשון כתיב (שמות י"ב) בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה. גמ'. ודקדוק לילי. כתבתי במשנה ג' פרק ח' דתרומות: מי שלא אכל לילי יו"ט הראשון ישלים בלילי יו"ט האחרון. ופריך בגמ' והאמר חייב לאכול בסוכה וכיון דביום האחרון לא בסוכה יתיב ואם ישב בה לשם מצוה עובר על בל תוסיף מאי השלמה דסוכה איכא הכא. ומשנינן חזר בו רבי אליעזר ופרש"י אלא חכמים אומר שאין לדבר קצבה. חוץ מלילי יו"ט הראשון. ובהא מיהא פליג עלייהו. דקסבר יש לה השלומין כמו שיש השלומין לקרבנות יום ראשון. אף ביו"ט האחרון [כדתנן במשנה ו' פ"ק דחגיגה] ע"כ. והתוספות הקשו דא"כ אליף לה נמי מפסח כמו רבנן ולא מצינו לילה הראשון דפסח יש לה השלומין. ופירשו דחזר בו ממה שהיה מצריך סוכה. ולעולם י"ד סעודות בעי ע"כ. וא"ל דה"ק אפי' ליל יו"ט הראשון יבלים וכ"ש שאר הסעודות: על זה נאמר שעל עצמו יצא פ"ק דחגיגה:

*) ג"ע דהא קי"ל כאביי דיותר מכביצה בעי סוכה. וע' בגמרא ובוס"ע א"ח סימן תרל"ב. (נמוקי הגרי"ב), עי' ברמב"ם פ"ו מהלי' סוכה הל"ו ובמ"מ ובהגה"מ. ועי' עוד בשיטת ריב"ב שבגליון הרי"ף (ד' לאם) במכיא גם בשם הרי"ן גיאות דשעורו של אביי הוא משהו יותר מכביצה. ואלא היא כונת הרע"ב.

יכין תפארת ישראל יכין

בג) קמ"ל דהמדקדק במעשיו, אפילו מים לא ישתה חוץ לסוכה: בד) ר"ל מאכל פחות מכביצה: בה) כדי לאכלו בלי נט"י, דבשעת הדחק שרי בכך. וה"ה לאכל על ידי כף או מזלג נמי א"ל נט"י בשעת הדחק [קס"ג]. וי"א דחולין פחות מכביצה א"ל נטילה או מפה [כסי' קנ"ח ס"ג]. רק הכא מיירי שאכל החולין על טהרת תרומה, דאז אפילו פחות מכביצה צריך נטילה: בו) קמ"ל דהמיקל בכך לא הוה קל במצות [ר"ן]: בז) בהמ"ז מצלא הו"ל כביצה. ואלו קיימא לן דבהמ"ז בכזית [קפ"ד]: בח) ר"ל בכל יום: בט) רק כשיאכל יאכל בסוכה: ל) ואפילו ירדו אז גשמים צריך לקדש ולאכל שם כזית פת [תרל"ט]. ולול שני לט"ז חייב ולמג"א פטור: לא) ר"ל לול שמיני עצרת יאכל עוד סעודה יתירה כנגד הסעודה שלא אכל בימים הראשונים, ואף שיאכלום חוץ לסוכה: לב) גם בחגיגה פרק א' משנה ז' קאמר תנא כי האי לישנא: תתומה אי נאמר אהא לא נאמר אהא, והאיך קאמר בברוייהו על

זה נאמר. ולכאורה היה נראה דהכא שאינו יכול לתקן כלל הסעודות מצוה שהחסיר, סמיך אריש דקרא דכתיב מעוות לא יוכל לתקן כלל, אבל התם שהחסיר העולת ראייה ושלמי חגיגה, והרי גם אחר הרגל יכול להקריב העולה והשלמים אלא שלא יהיו של יו"ט, נמצא שיכול לתקן במקצת, סמיך אסיפא דקרא, וחסרון לא יוכל להמנות. אמנם מדקאמר התם בסיפא ר"ש אומר איזה מעוות שאינו יכול לתקון וכו' משמע דפליג, ומשמע נמי דת"ק אמעוות לא יוכל לתקון סמיך. אלא כ"ל איסכא, דהתם דכבר עבר הרגל לגמרי, קרי ביה מעוות לא יוכל לתקון, דקרבנות הרגל שהיה חייב ולא הקריבם א"א לתקן מעוות זה כלל. משא"כ הכא שעדיין עומד ביום השמיני, וקלת מהרגל לפניו שיוכל לאכול בו סעודת היום, דייק מסיפא דקרא דחסרון לא יוכל להמנות, דהסעודות שהיה ראוי לאכול ביו"ט, אם שיוכל לתקן קלת בשיאכל סעודת היום, עכ"פ מכין הסעודות אינו יכול

ראשון לציון

ד"ה תי"ט ד"ח נטלו במפה כו' כ"כ הנו' כו' עיין יסל"מ. ן' במשנה ואחת בלילה ע' יסל"מ: תי"ם ד"ה ראא כו' ועוד כ' הרא"ש כו' פרק ג' שאכלו סי' כ"ג וכן מבואר בתוס' דברכות מ"ש: ד"ה אי בעי ע"ש דלא כמ"ש תוס' בסוגיא דסוכה:

אוכל פחות מכביצה פי"ח ע"ו מה: סוכה כ"ע פמ"ג עמין מ"ג פיב"ע תי"ח ה"ו הרכ"ם פעי' כ'. ן' רבי אליעזר אומר כ"ז ע"ח, מבומא פ"ח בימן מ"ו, יקום לפנו לפו מכל"ה. והכ"א מיי' פ"ו מה' סוכה ה"ז סמ"ג עמין מ"ג שוכ"ע א"ח סימן תכל"ט סע' ג. מי שלא אכל עי' חגיגה מ' ע"ח י"ז ע"ח ולקום קלא רמז תפקפ"ז:

שנויי נוסחאות

שני כותבות. וכ"ס במשב"ב; במשדנו"ם וכי"ק וכי"מ מ' ז' ומשבי"ל שתי.. וכן הוא. ואמרו. במשד"ל אמרו וכ"ה כי"מ מ' נוסח ..לחם. ן' ראשון נשל חג בלבד. במשדנו"ם וכי"ק וכי"מ כ' ליתא עכבון "הראשון" כי"מ מ' ליתא גם סמלה "בלבד" וכ"ה בילקוט אמור (תרנ"ד) ועי' רש"י. (מי שלא אכל לילי יו"ט הראשון). בכי"מ מ' ליתא "ולולי לא נמנה בשגגה דלפי' התוס' ד"ה חזר בו דמזה דאיך לאכול י"ד סעודות לא חזר בו בודאי הוא מיותר וגם מאי אריא לילי יו"ט הראשון אפי' לא אכל יום שביעי אריך הוא לשלים ועי' בפסקי ריי"ד בלא"מ בגמ' נד"ס. במשב"ב ליתא למלי "לילי" בוסיפוס; במשד"ל וכי"ק וכי"מ ב' ומשבי"ל: "בלילי". ישלים בלילי יו"ט האחרון. במשבי"ל משלים.. במשב"ב "לילי" האחרון (של חג) אך במשדנו"ם וכי"ק וכי"מ מ' ז' ומשבי"ל ליתא. וליתא בהגיג וכרי"פ ובכלל"ם ובפסק ריי"ד ובמו"ז. על זה. במשב"ב ומשבי"ל ועל זה.. (וחסרון לא יוכל להמנות). בכי"מ מ' ליתא.

תוספת חדשים

וכ"כ בש"ע סימן תר"מ וי"א שאין המשבין פטורי אלא בשעה שהחולה צריך לשם ומצטער גם כן פטור ואיתו מצטער שאינו יכול ליכן שם מפני הרוח לו הזבובים וכיוצא בהם. לו מפני הרוח ודוקא שבא לו הצער במקרה אבל להתהלה אין לו לעשות סוכתו שם. ואתן וכל שומר מס וכל בני התופס פטורים כל ז' ימי המשתה. ואבל חייב בסוכה וש"ש עוד כמה חלוקי דינים: ן' הרע"ב ד"ח אוכל פחות מכביצה כו' אכילת ערלי חוץ לסוכה ואפילו יותר מכביצה עכ"ל וכש"ע סימן תרל"ט ס"ב. כמה אכילת ערלי כביצה מפת. ומים ויין ופירות מותר. ומי שמתמיר על עצמו הרי זה משובח: ן' הר"ב ד"ח ישלים כו' ואין הלכה כר"א בשתיהן עכ"ל. וכ"פ בש"ע סי' סרל"ב סעיף ג':

---

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

ן מי שהיה ראשו ורובו בסוכה. כ"מ פ"ג ג' פ"ה ה' כ' נרמה ר"מ פ"ג מיהין ר"ג ע"ב, ב"ש פוסלין פ"ו מ"ב; סוכה ר"מ מ"ב מ"ג פ"ג מ"ב מ"ו מ"ח פ"מ מכל"ד פ"ו ד', משם ראיה שם פוף ר"מ ופ"ג נ"ב פקוקה. ן נשים ועבדים כ"מ פ"ה פ"ו מכל"ד פוקה ר"מ פ"ב מ"ב עמ"ב

בסוכה: משתסרח המקפה. משתקלקל המקפה. כל תבשיל שאינו לא רך ולא קשה אלא קפוי קרוי מקפה. ורוב בני אדם מואסין תבשיל כזה. ובמעט מים מתקלקל לגמרי. ומקפה של גריסין של פול היא ממהרת להתקלקל בגשמים יותר מכאר מקפות ואם ירדו גשמים עד שאינו היה לפניו מקפה של גריסין היתה מתקלקלת מותר לפנות מיד: ושפך לו. רבו קיתון על פניו של עבד. כלומר אי אפשי בשמוש אף כאן גשמים הללו מראין שאין הקב"ה מקבל מעשיהם ברצון: ביטורא היכא דליכא מקפה. הלכך ע"כ לומר דמכדי משתסרח המקפה שמעינן לה ע"כ. דלהשור והב"י אשתמיטיהו ירושלמי אמתניתין. לא סוף דבר משתסרח אלא אפילו כדי משתסרח. פי' הר"ב משתקלקל. וכ"כ הרמב"ם סריחה בלשונם הוא כמו הפסד ע"כ. כלומר דאינו מלכון סריחון וריח רע. וכ"ל שהיא מלה תרגומית כדמתרגמי' אחר הטוה עבדך שמואל ג' י"מ[כ'] די סרח עבדך. ואנכי הטותי שם כ"ד ואנא סרחית: משתסרח המקפה. מ"ש הר"ב מקפה של גריסין הכי הני בגמרא. ומ"ש אם ירדו גשמים עד שאינו היה לפניו כו'. כ"כ הטור [בסי' תרל"ט] בשם הסמ"ג והשיב עליו דלא מבמע כן מדלא אמר כדי משתסרח המקפה. אלא משתסרח. משמע משתסרח ממש. ע"כ. וכתב הב"י לאו דיוקא הוא דהיאך אפשר דלא יבא מתניתין דלהשור והב"י אשתמיטיהו ירושלמי אמתניתין. לא סוף דבר משתסרח אלא אפילו כדי משתסרח וממש הוא שיצא לו להסמ"ג]:

משתסרח המקפה. משל למה הדבר דומה. לעבד שבא למזוג כוס לרבו. ושפך לו קיתון על פניו (מא):

יכין — תפארת ישראל — יכין

מ) ר"ל משתקלקל התבשיל מעיפות הגשמים שירדו להוכו בסוכה, ואפילו אינו אוכל אז, מותר לאתה. והוא הדין בנקרבים המאכלים מחמת קור, אז בסכל אם מעוטשים ולא מגשמים שירדו אכר, אז במלטר אם מזבוביס, ריח וקרירות, וכל המבטר שאינו היה בבית היה יולא. פסור מסוכה [מג"א סס]: (מא) אל עבד וקמ"ל שיאא בפתי נפש (אב"ו אפשר דקמ"ל נמי, מדמ"ל אי אפשי וכו' אסור ליבב אם (כסי' תרל"ט ס"ו):

הלכתא גבירתא. כללא דפרק ב'

פרק ב מ"א. דין חישן תחת המטה בסוכה מבואר בס"א: מ"ב, ג', ד'. המעמיד סוכתו על כרעי המטה שדפנותיה גבוהים י"ט טפרקעית המטה וסיכך על הדפנות כשרה אף שמתחלפל. משא"כ בסיכך ע"ג עמודים שהעמיד אצל כל זוית מהמטה, וכרעי המטה הם הדפנות המושכים עצמם בין עמודים אפי' גבוה י"ט רק מהארץ כשר. דין סוכה המבולבלת והמעובה בבית עי' ס"א, מ"א. סוכה בראש עגלה או ספינה, אם רק יכולה לעמוד ברוח מצוי' דיבשה, אפי' לא ברוח מצויה דים והספינה הולכת על חים כשרה. ובראש הגמל נאו אילן והסכך נסמך על קונדסין עד שיכול לעמוד בלא אילן, דאל"כ אסור שמא יסכך בוז כשרה בהוה"ם, ואין עולין לה בי"ט ובדיעבד יצאו ובמקצתה על האילן ומקצתה בדבר אחר עד שאם ינטל האילן תשאר היא עומדת, עולין לה אף ביו"ט ובעשה סוכתו בין האילנות שיהיו האילנות לדפנות דוקא בחזקים, או שקשרם ומזקם עד שאין הרוח מצויה מנידה אותם נאפילו עומדת בבית שאין שם רוח, ובתשו' בלקט הקמה מכשיר סוכה שדפנותיה סדיינין דקין שהרוח מזיז בחצר מוקף מחיצות גבוהות) ומילא בין האוירים בתכן וקש שלא תנידם הרוח, בשרה כ"ר, ה'. אלו פטורים מסוכה שלוחי מצוה בין ביום בין בלילה ואפילו אינם הולכים אלא ביום, ודוקא בצריך לפרוח אחר פיכה. משא"כ בלא מרחה צריך לישב, וה"ה באינם יכולים לישן בסוכה דיגעים לסחר לעסק המצוה פטורים. והולכי דרכים ביום פטור ביום ודלילה בלילה, ובשפגיע לישוב צריך לעשות שם סוכה למ"א, ולכבוש, ביום א"צ להמתין באכילה עד שיבא לסוכה, רק בלילה לאכילה ושינה, וההולכים בכפרים הסמוכים על עצמן לשוב לבתיהם, ובהם במקום א' אינו ימים, חייבים לעשות שם סוכה ונהישב בחנות אע"פ שדרכו לאכול בחנות, חייב לילך לביתו לסוכה, אפילו בשהחנות בעיר, ודירתו מחוץ לעיר דלאו הולך דרך הוצאה. ושומרי גנות וסרסרים פטורים ביום ובלילה דאין יכול לזון שם, ובאם יעשה סוכה יגנוב הגנב מצד אחר ונלסיכך בכרי שיכול לשומרו כולו מצד א' חייב במוכה] וכן הדין בעושה יין אצל נכרי בסוכות. והולה אפי' אין בו סכנה, ואפילו רק הש בעינו אז ראשו, וכן המשמשין אותו בזמן שמשמשין פטור ונהמשמש למצטער חייבו, והמקיז דם, רק מחמת חולי פטור, לא לשמור הבריאות, ובשותה משקה משלשל במתירא שיוזק לו צינה פטור, ובמצטער מחמת צינה או ריח רע או דבר אחר, וחוץ לסוכה לא יהיה לו צער זה פטור, דתשבו בעין תדורו. [וכן בגשמים נוטפים במוכתו מן האילנות או בכבו לן נרות בסוכה בשבת ויש לו נרות בביתו יכול לאכול בביתו, וא"צ לילך לסוכה חבירו ביש מרה גדול בדבר. [ויכול לפרוש סדין מן חצד שלא יכבה הרוח חנרות, ובסבך מבואר בס"א וכן באין לו בגדים כראוי פטור, וכן בצר לו מקום לישן בסוכה שאין יכול לפשוט ידיו ורגליו, ולא יכול אדם לומר מצטער אני אלא בדבר שדרך בנ"א להצטער. והא דנוהגים עכשיו להקל שאין ישנים בסוכה רק המרקדקין במצות, י"א משום צער שינה בקור, ולרמ"א משום דא"א לישן עם אשתו שאין לו סוכה מיוחדת מיתו בעשה סוכה מתחלה במקום ריח רע [שלא בא הצער במקרהז או במקום שמתירא מפני גנבים שיוציאו לו בגופו ואפילו במקום שמתירא רק בלילה שא"א לישן בו אינו יוצא אפילו באכילה דיום. וכן נשים ועבדים פטורים מסוכה דהוי ס"ע שהזמ"ג ולכן לא יברכו אנשים בשבילם לישב בסוכה, אם כבר ברכו, אבל הם עצמם מברכים. וקטנים שצריכים לאמם דהיינו בבן חמש או שש כל חד לפי חורפי', אין אבין חייב להנבו, משא"כ ביותר מזה חייב, ואחרים אסורים ליתן לו לאכול חוץ לסוכה. מ"ה, ו', ז', ט'. חיוב ישיבת סוכה. מדכתיב ז' ימים תשבו בסוכות, וישיבה היינו דירה ועכבה, כמו וישבו בקדש, צריך להיות עיקר דירתו בסוכה בבבית שיכנים בה כליו הנאים ומצעות הנאות ואוכל ושותה וישן בסוכה ומטייל בה ולומר בה [כשאין לו טורח רב להביא ספרים ודעתו מיושבת עליו בסוכה] וכשמספר עם חבירו יהיה בסוכה ונראוי להתנהג בה בקרושה ולהזהר מרכילות ולשון הרע. מותר לאכול אכילת ארעי חוץ לסוכה דהיינו אפי' כביצה פת, ומותר לשתות מים ויין באינו קובע לשתות יין, ולאכול פירות אפילו דרך קבע, והמחמיר שלא לשתות מים הרי זה משובח. ותבשיל מחמשת מיני דגן בקבע עליו חייב, וראוי להחמיר גם בבשר ודגים בקבע. וכן חבורה שקובעין עצמן לשתות איזהו משקה כמו דבש וכ"ש יין או לאכיל פירות ראוי להחמיר. מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בחוץ אפילו בסוכה גדולה לא יצא, אלא אם כן פסח משולחנו תוך הסוכה. ובירדו גשמים כ"כ שמשער בעצמו, שאילו היה יושב בביתו היה יוצא מחדר, מותר לצאת ג"כ מהסוכה. ובאם ירדו כ"כ שאם יצאל לתבשיל יפסול, או יקרוש מקור, אפילו אין תבשיל לפניו, מותר לאכול בשאר ימי הסוכות בביתו, ובשיוצא מסוכה יצא בהבנעה כעבר שמזג כוס לרבו ושפכו על פניו. ובאוכל אז בביתו ופסקו הגשמים אינו חייב להזור לסוכה עד שתמור סעודתו, ואפילו היה תחלת סעודתו מיד בביתו ע"י גשמים. מיהא בליל א' דסוכות דחייב מה"ת לאכול כזית פת בנו"ש דמ"ו מ"ז מחג המצות וע"כ לא יאכל עד שהשיכה ודאי, ויזהר לאכל קודם חצות לילה. ובערב סוכות לא יאכל כת אחר הצות היום, ושאר דברים המשגיעים מפ' שעות ומחצה] ויש פוסקים דס"ל דאפילו ירדו גשמים חייב לאכול בסוכה, ולהכי יש להחמיר להמתין עד חצות הלילה, דביפסקו גשמים קודם רצות יברך ויאכל בסוכה. במצה, דמצותה עד חצות, ובאינו רוצה להמתין ימתין שעה ושתים, ובלא פסקו יעשה קידוש בסוכה ויברך שהחיינו ויכין לפטור ג"כ שהחיינו דסוכה, דאע"ג דשמא פטור מסוכה מ"מ לא גרע מבאם בירך בשעת עשיתה ויאכל בסוכה כזית ושאר סעודתו יאכל בביתו, ויסתון עד הצות ויאכל כזית בסוכה ויחזור ויברך שהחיינו עם לישב בסוכה ויש סהסירין שיסתין כל הלילה, כמצה וי"א דמצות כל הלילה] ואם לא אכל בלילה יברך שהחיינו למחר. ובירדו גשמים ופסקו ועדיין מנטף וחבירו יש לו סוכה עם גג לסגור ולפתוח, אע"פ שמצטער להולך מאכלו לסוכה חבירו ופטור בשא' הימ'. עכ"פ בליל א' חייב לילך לסוכ' חבירו ועשה בשמח' חיובו פטור, ואז יכול לברך:

תוספת רעק"א

ל ושולחנו בסוכה גדולה בזה הרי"ף לקולא ותוס' לחומרא. דלהרי"ף יצא דליש למגור שמא ישמוך דאא גם שלחנו בתוך סוכה בשירה. ולתוס' פסולה. דמ"ם הקטנה דירה סרוחה היא:

סרוחה. ובסוכה גדולה ושולחנו בתוך חבית משום גזירה ואנן קי"ל כב"ש לענין אינה מחוקת. אבל לא לענין הגזירה דשמא ימשוך עיי"ש. וגל דבסוכה קטנה מסוך לסוכה גדולה וראשו ורובו בסוכה קטנה שאינו ל על

משתסרח המקפה עי' הר"ב משתקלקל. וכ"כ הרמב"ם סריחה בלשונם הוא כמו הפסד ע"כ. כלומר דאינו מלכון סריחון וריח רע. וגל"ל שהיא מלה תרגומית כדמתרגמי' אחר הטוה עבדך שמואל ג' י"מ[כ'] די סרח עבדך. ואנכי הטותי שם כ"ד ואנא סרחית: משתסרח המקפה. מ"ש הר"ב מקפה של גריסין הכי הני בגמרא. ומ"ש אם ירדו גשמים עד שאינו היה לפניו כו'. כ"כ הטור [בסי' תרל"ט] בשם הסמ"ג והשיב עליו דלא מבמע כן מדלא אמר כדי משתסרח המקפה. אלא משתסרח. משמע משתסרח ממש. ע"כ. וכתב הב"י לאו דיוקא הוא דהיאך אפשר דלא יבא מתניתין דלהשור והב"י אשתמיטיהו ירושלמי אמתניתין. לא סוף דבר משתסרח אלא אפילו כדי משתסרח וממש הוא שיצא לו להסמ"ג]:

שנויי נוסחאות

(משלו) משל. בכי"מ מ' ליתא וכן ליתא בלה"מ בכנלי וכן ליתא בכי"ף (בכי"ף כ"י ליתא); במשדמו"ם ובכי"ק ובמפמ"ל מושלין אותו משל ול"ה בהרא"ם ובפסקי רי"ד. שיבא למזוג. בכי"מ מ' שמוזג; בהלכ"ן שמוג, וקאי אהא דאמר מלאתמי מותר לפנות כו' שבכר היה אוכל והולך להפסק בלמעא ומבלהו למזוג כוס ובאמת מזיגתו שופך לו כו' (ד"ס) (כום) לרבו. במגד"ם ליתא וכן ליתא במגד"ל (ובס לקוע כמו שהוא במגני"ל) וכן ליתא בכי"ק (ובס לקוניו); בכי"ף שבא למזוג לרבו (קיתון של מים) ובכי"ף כ"י שבא למזוג לקונו וליתא. ושפך לו קיתון על פניו. בכי"מ ק' ושפך לו רבו קיתון מים והלי רבו ע"ם היל כדמשמע בגמ' ולולי היתה גם לפני רב"י ומכנה קיתון מים ועי' רע"ב; במגד"ל ושפך הקיתון. וכ"כ בכי"ק (ובס בטעות החיתון): בכי"ף ושופך לו קיתון ובכי"ף כ"י ושפך לו הקיתון וכ"ס במגד"ם.

תוספת חדשים

ט בסשנה משתסרח המקפה. וכתב רמ"א בסי' תרל"ט סעי' ס' מי שאינו בקי בזה הטיעור ישער אם ירדו כ"כ גשמים בבית אם היה יולא פטור מסוכתו ג"כ. אבל בלילה בהלכתה צריך לאכול בזית בסוכה אף אם הגשמים יורדין ויקרם בסוכה ואם יצא אמנה מתמת הגשמים וה"ל פטור אין מחייבין לחזור לסוכה עד שיגמור סעודתו:

ראשון לציון

שם ד"ה משתסרח המקפה כו' עיי' יסל"מ:

לקיטים

ט תי"ם ד"ה משתסרח פי' הר"ב וכו' כלי' דאינו לשון סיתון אלרבה סיתון בוסיה הוא שם עזר מפעל סלת בלשון חכמי שעמע בספר הדבר ונסתמשו בו ע"ה הפלה בית רע מפני שהוא הדברים שיש להם ריח רע הוא מפני הפסד שקרה להם ולמרתי רוב הדברים מפני שיש דברים שריחם רע בטבע ומדומה לי דבריה שלהם אא יהכן שם סרחון אלא שם ריח רע ועל עיקר זה סוכנין דברי הגמרא בכמה מקומות דוק ותבכה. (כ"ד):

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

פרק ג א לולב. הוא כפת תמרים האמורות בתורה והן חביות של דקל ["כדתנן בפרק דלקמן משנה ו'] כגילמתו קודם שיתפרדו העלין שלהן לכאן ולכאן אלא כשיהיה כמו שרביט. ["כן לשון הרמב"ם ברישא הל' לולב] דאי לאחר שיתפרדו העלין בעינן כפות שיסול לכפות העלין אלא חביהן ולאחר נתפרדו ונחקשו אינן מתמעטין וכפתין אלא חביהן וממשמעו שנאמר כפת בומע אני שיהא פרוד מתחלה ואחה סיפתו הלכך המטה בחריות ולא בעיקר הדקל שהוא חלק ואין שקף יולא ממנו לכאן ולכאן וקודם שנקרא לולב בעוד שלא נתעבה עלו שאו נקרא סופרא ליכא למימר דהייט כפות תמריס דקרא. דהא דרכיה דרבי טעם וכל הביבותיה שלום כתיב (מגלי ג') ואלו עשוין בקולים ויולאין בהן עוקלים הרבה ומסרטין את הידים. וליכא למימר נמי דמכבדות. שבהם תלויות התמריס עלמס קרי כפת תמריס דהשוא כף מקרי ולא כפת וכי תימא תרתי ליבעי ח"כ הל"ל כפות. וכפת חדא מבמע ועל שם הכפיפה מקרי כפת כדאמרן בגמרא דף ל"ב. וכתבו התוס' בהאי כולי עלמא מודו דים אם למסורת וגריך טעמא ע"כ. ועיין במשנה ב' דפ"ק. ולפי שהלולב נאגד עם ההדס והערבה כמ"ש במשנה ח'. הלכך מפרש להו ברישא וכסדרן בכתוב כפת תמריס ועגף עץ עבות וערבי נחל והדר מפרש לאתרוג. אע"ג דפרי עץ הדר ברישא כתיב. ועוד דהא מברכים אלולב הואיל ובמינו גבוה מכולן. כדאיתא בגמרא דף ל"ז והלכך נמי אקדים פירושיה והדר מפרש לה כסדרן המפורשים אחריו בכתוב. א"ל משום דאגידי עמיה: הגזול. כתב הר"ב דכתיב ולקחתם לכם וכו'. מכל מקום הוא מלוה הבאה בעבירה שנאמר (מלאכי א') והבאתם גזל את הפסח ואת החולה. גזול דומיא דפסח מה פסח אית ליה תקנתא אף גזל אית ליה תקנתא. ול"ם לפני יהוה ול"ם לאחר יהוה בשלמא לפני יהוה (ויקרא א') אדם כי יקריב מכם אמר רחמנא ולאו דידיה הוא אלא לאחר יהוה הא קניא ביהוה. אלא לאו משום דה"ל מלוה הבאה בעבירה. גמרא. וכתבו התוספות ואע"ג דקרא גבי קרבן כתיב. ה"ה בכל המלות. ואם תאמר לקמן דפסלינן של אשירה ושל עיר הנדחת משום דמכתת שיעוריה תיפוק ליה משום מלוה הבאה בעבירה וי"ל דלא דמי לגזל דמחמת מיבירת הגזל באה המלוה שיולא בה. אבל הני אינו מחמת עבירה בעצמה בו. מי נפק ביה. ע"כ. ומדברי הר"ב למדתי שיטת אחריונא דהא איכא לאקשויי. דהואיל ואיכא משום מלוה הבאה בעבירה למה לי קרא דולקחתם לכם. אלא על כרחך משום דקרא דמיניה ילפינן למלוה הבאה בעבירה קרא דדברי קבלה הוא מש"ה מיחא ליה ואילעריך קרא דלכם לומר דלפני יהוה מדאורייתא נופה פסלינן ביום ראשון ואתי נמי שפיר מה שהקשו בתוספות מברייתא דפרק כל שעה דבעי קרא למילף דאין יולא ידי מלה בעבל. ותיפוק ליה משום מלוה הבאה בעבירה דקא אכיל איסורא ונפק ידי מלה ע"כ. והניחו בקושיא ולדידן ניחא משום דבעי קרא דמן התורה כדאיתא התם מלא תאכל עליו חמץ כו' (דברים ט"ז): והיבש. פירשו התוס' שיהא נפרך בגפורן והרא"ש פי' מטילה מרחה ירקות שבו דולביו פיוו וכן מיקר. טור סי' תרמ"ה. ועיין עוד במשנה ג': פסול. כתב הר"ב דבכולהו בעינן הדר כמו באתרוג דכתיב בים הדר. משום דמקשינן כולהו לאתרוג כיון דבחד קרא כתיבי. גמרא דף ל"א: של אשירה. כתב הר"ב אילן הנעבד. וכן פי' הרמב"ם ובהעמיד ע"ז תחתיה לא מוקמי לה לפי שר"ש חולק בה בפרק ג' דע"ז משנה ז' וכמ"ש בפ"ק דערלה. ולכאורה נראה דבכל אילן מייירי וא"ל שיהא נטוע מתחלתו לשם ע"ז. ועוד אי בנטוע כן הא תנן במשנה ז' פרק ג' דע"ז דבכך הוא נאסר. ואמאי אלריכו שיהא נעבד. ואין להקשות ממה שכתבו שם במשנה ה' דקיי"ל דאילן אחר שהוא נטוע אינו נאסר דהא מסקינן

ר"ע מברטנורה

פרק ג א לולב הגזול פסול. דכתיב ולקחתם לכם משלכם ולאחר יאוס בעלים הוא דשלו הוא שקנה אותו ביאוס. מכל מקום הוי מלוה הבאה בעבירה: והיבש פסול. דבכולהו בעינן הדר וליכא: של אשירה. אילן הנעבד: ושל עיר

פרק ג א לולב הגזול והיבש פסולין. של אשירה. ושל

יכין תפארת ישראל יכין

פ"ג א) והרי כתיב ולקחתם לכם, משלכם, ואפילו לאחר יאוס פסול מדרבנן, מדהו"ל מלוה הבאה בעבירה. ומ"ל ניחי עשה ונדחה ל"ת. י"ל לא דמי, כיון שכבר נעקר הלאו קודם שקיים העשה [כגילה ד"ח ב'] ותו דעכ"פ אינו לכם: **ב)** שנתלבנו לגמרי דוב עליו. ומוהגין להקל כשלא נפרך בגפורן, ויש להחמיר [תרמ"ה ורע"ז שם]: **ג)** דבכל ד' מינין בעינן הדר: **ד)** אילן הנעבד:

אור גדול

פרק ג א של אשרה כו'. בגמ' אוקמי באשרה דמשה דכתותי מיכתת שיעורי'. והתוס' הקשו אמאי לא אמרינן משום מצוה הבאה בעבירה. יעויין בשעה"מ בפ"ח מהל' לולב דכתב להלק בין אם התבירה בשעת מעשה המצוה בין מקודם. ונראה דהוא מוכרח משי' הרמב"ם מהא דפסק פ"ח מהלב דגזול וגנוב כשר ביו"ט ב' והיינו כשמואל וס"ל דלית לי' כלל מצוה הבב"ע אף בדאורייתא. ודלא כתוס' מהא דפסק בפ"ח מאיסורי מזבח דקרבן גזול כשר לאחר יאוש והוא דלא כר' שמעון בן יוחי. אלמא דאף בדאורייתא לא ס"ל מצוה הבב"ע וכשיטת המאור וא"כ קשיא אמ"ש פ"ח מאיסורי מזבח ח"ם גבי מנחות ונסכים מערלה ובלה"כ דפסולין משום מצוה הבב"ע. וכן בפ"ו ממצה גבי מצה מטבל וגזולה. אלמא דס"ל מצוה הבב"ע. וע"כ בחילוק השעה"מ הנ"ל. דהיכא דבשעת המצוה עובר שפיר אמרינן מצוה הבב"ע אף לשמואל. מש"ה בערלה ובלה"כ לענין מנחות ונסכים ופן בפצה מטבל וגזולה שפיר אינו יוצא. משא"כ קרבן גזול אחר יאוש וכן בגזול וגנוב ביו"ט ב'. כן נראה לי מוכרח לבאורה. ובזה נראה ליישב קו' תוס' הנ"ל על דלא אמרו באשרה משום מצוה הבב"ע. ולהנ"ל א"ש דלשמואל מוכרח למעם אחר. ולו'

מין אחר עיי"ש: שם נאות מזז כתי"מ ד"ח הגזול. ומדברי הר"ב למדתי שנויא אחרינא. ולענ"ד עדיין צריכים אנו לתירוץ התוס' דהא ביו"ט ב' בשר אשירה דעו"נ אף קודם ביטול לדעת רוב הפוסקים דכיון דאפשר בביטול ל"א בתותי מכתת שיעוריה ובעי יקשה דס"ם לפסול משום מה"ב אלא ע"כ כתירוצם דתוספות-ומה"ש קשה לי באמת על תוס' דנקטו קושייתם דלמ"ל מעם דכתותי תיפוק ליה משום מה"ב דזה ליכא קושי' כ"ב דיל דצריך למעם דכתותי לשמואל דלא ס"ל מה"ב עכ"פ ביו"ט ב' והו"ל למנקט קושייתם בחזקה יותר לדינא דאמאי אשירה דע"נ קודם ביטול בשר לרוב הפוסקים ביו"ט ב' בגבולין דהוא דרבנן בזה יקשה תיפוק ליה משום מה"ב. דל"ש לתרץ דנקט יותר פסולי דאורייתא דהא בלא"ה מיירי רק בדרבנן: שם נאות יז) בא"ד קרא דדברי קבלה הוא כו'. עיין יקשה לרבא דליף בב"ק דיאוש ל"ק מדכתיב קרבנו ולא הגזול דמיירי אחר יאוש והרי מ"מ הוי יאוש ושינוי השם וע"כ המקם משום מה"ב כמ"ש תוס' שם. וא"כ הוי דאורייתא ויקשה דלמ"ל קרא דלקם. ובתוספות סוכה דף מ' כתב לתרץ דמה"ב הוא דרבנן וקרא דקרבנו היינו דלהקרבה שנעשת הקדישו יהיה שלו דבזה ל"צ לדברי חתי"ם דקרא דדברי קבלה הוא דהא באמת בקרבן מדאורייתא פסול. אלא דבשאר מצות הוא דרבנן: שם נאות יח) בתרע"ב ד"ח של אשירה. אילן הנעבד. מדסתם לה הרע"ב ולא מפרש דאשירה היא של ישראל נראה דס"ל כדעת ר"ת שכתבו תוספות בשמו דאף ע"ז של עו"ג כ"ו שלא נתבטל אמרי' ביה בתותי מכתת שיעוריה אלא שמ"ש תוס' דמ"ם מתני' ע"ב מיירי באשירה דמשה. דבשל עו"ג כבר נתבטל בקציצת חלולב. בזה י"ל דלא ס"ל להרע"ב כן דהא אפשר שהישראל

קצצו

פ"ג א לולב הגזול. ל"פ ע"ח ויקרא רבה פ' ל' פ"מן כ' מנחומא תמוב פימן י"ח ילקוט אמור למי מלכ"ם. מי"ר פ"ח מהלי לולב ה"ח פפ"ב פמין פ"ד מרש"ע לו"ח פפ"ב פמין פ"ון מ"ח: ודחיבש. מי"ר עם פפ"ב עם פוש"ע לי"ח פימן פרמ"ה פ"ון פ"ו: של אשרה. מי"ר תפ"ב עם פוש"ע לו"ח פי' פלמ"ע פ"ון ג':

תוספת חדשים

פ"ג א תי"ם ר"ה הגזול כו'. נ"ל קרא דולקחתם לכם עכ"ל ובמה"כ מעלם ממנו תוספות דף פ' ד"ם הסוף כו' הקשו קושיא זו וחילקו כן שמלוה הבאה בעבירה אינו אלא מדרבנן: (ממהורש"ת ז"ל):

שם ד"ה והיבש כו' בלפורן כו' עכ"ל וכ"ם רמ"א סימן תרמ"ה פעיף ד' דכן מהגין במדינות אלו שאין אילנין מצויין ונעגין מקום ולשון הייט שנקטו לוב העלין העליונים ואם נקטם העלה התחתונים העליון בעל הבדרה פסול וכתבו הפוסקי' דכל הפסולים מפני שאין הדר פסולים כל שנעבד חוץ מנסדק ומלקו התיומת דפסולין משום לקיחה תמה כשרים כמו:

תוספת רעק"א

פ"ג א [אות טו] לולב הגזול. ואף שאול פסול דבעי' לכם. והא דקתני גזול משום דהוי מילתא דפסיקא דפסול ג"כ בי"מ ב' משום מצוה הבאה בעבירה. ודעת תוס' דבגבולים ביום א' ובמקדש כל ז' שוו להדדי וכל הפסולים שבגבולים ביום א' פסולים ג"כ במקדש כל ז' אלא דבגבולים בשאר הימים דהוי רק לוכר למקדש במלתא דחליא בעיקר חלקיהה דהיינו ד' מינים. וכן ביבש משום הידור מצוה פסלוהו חז"ל. אבל חסר ושאול לא פסלוהו. וגזול פסולה משום מה"ב. והרמב"ן ס"ל דשאול בשר במקדש באינך יומי אבל אינך פסולים דחמת בגוף האתרוג דפסול במקדש כל ז' מראורייתא. אבל בגבולין יבש וכל הפסולים כשר באינך יומי וגזלת גזול משום מה"ב. וכן הפסולי' משום דבציר לה שיעורא או בתותי מיכתת שיעורי' או דהוא

פרק ג א לולב הגזול. ל"ח נאות מזז כתי"מ ד"ח הגזול. ומדברי הר"ב למדתי שנויא אחרינא. ולענ"ד עדיין צריכים אנו לתירוץ התוס' דהא ביו"ט ב' בשר אשירה דעו"נ אף קודם ביטול לדעת רוב הפוסקים דכיון דאפשר בביטול ל"א בתותי מכתת שיעוריה ובעי יקשה דס"ם לפסול משום מה"ב אלא ע"כ כתירוצם דתוספות-ומה"ש קשה לי באמת על תוס' דנקטו קושייתם דלמ"ל מעם דכתותי תיפוק ליה משום מה"ב דזה ליכא קושי' כ"ב דיל דצריך למעם דכתותי לשמואל דלא ס"ל מה"ב עכ"פ ביו"ט ב' והו"ל למנקט קושייתם בחזקה יותר לדינא דאמאי אשירה דע"נ קודם ביטול בשר לרוב הפוסקים ביו"ט ב' בגבולין דהוא דרבנן בזה יקשה תיפוק ליה משום מה"ב. דל"ש לתרץ דנקט יותר פסולי דאורייתא דהא בלא"ה מיירי רק בדרבנן: שם נאות יז) בא"ד קרא דדברי קבלה הוא כו'. עיין יקשה לרבא דליף בב"ק דיאוש ל"ק מדכתיב קרבנו ולא הגזול דמיירי אחר יאוש והרי מ"מ הוי יאוש ושינוי השם וע"כ המקם משום מה"ב כמ"ש תוס' שם. וא"כ הוי דאורייתא ויקשה דלמ"ל קרא דלקם. ובתוספות סוכה דף מ' כתב לתרץ דמה"ב הוא דרבנן וקרא דקרבנו היינו דלהקרבה שנעשת הקדישו יהיה שלו דבזה ל"צ לדברי חתי"ם דקרא דדברי קבלה הוא דהא באמת בקרבן מדאורייתא פסול. אלא דבשאר מצות הוא דרבנן: שם נאות יח) בתרע"ב ד"ח של אשירה. אילן הנעבד. מדסתם לה הרע"ב ולא מפרש דאשירה היא של ישראל נראה דס"ל כדעת ר"ת שכתבו תוספות בשמו דאף ע"ז של עו"ג כ"ו שלא נתבטל אמרי' ביה בתותי מכתת שיעוריה אלא שמ"ש תוס' דמ"ם מתני' ע"ב מיירי באשירה דמשה. דבשל עו"ג כבר נתבטל בקציצת חלולב. בזה י"ל דלא ס"ל להרע"ב כן דהא אפשר שהישראל

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

עיר הנדחת פסול. דלשרפה קאי ולולב בעי שיעור והני ביון דלשריפה קיימי אין שיעורן קיים: נקטם ראשו פסול. דלא הוי הדר: נפרצו עליו. ואינן מחוברין אלא ע"י אגידה: נפרדו עליו. מחוברים הן בשדרה. אלא שלמעלה הן נפרדין לכאן ולכאן כענפי אילן: יאגדנו מלמעלה. אם נפרדו עליו יאגדם שיהיו עולים עם השדרה כשאר לולבים ואין הלכה כר"י: ציני הר הברזל. יש דקלים שלובלבין שלהן עליהן קלרים מאד ואין עולין על אורך השדרה אם הן ארוכין כל כך עד שראשו של זה מגיע ללד עקבו של זה כשרים: כל לולב שיש בו שלשה טפחיים. כנגד אורך ההדס *וטפח יותר כדי לנענע בו דלולב בעי לנענועי כדלקמן: כדי לנענע בו. תני וכדי לנענע בו דהיינו טפח יותר על שלשה טפחים: ב נקטם ראשו פסול. ולית הלכתא כשאם מתניתין אלא כרבי טרפון דאמר

עיר הנדחת[ח] פסולה. נקטם ראשו[ט]. נפרצו עליו[י]. פסול. נפרדו עליו[כ] כשר. רבי יהודה אומר יאגדנו מלמעלה[ל]. ציני הר הברזל[מ]. כשירותים. לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו[נ]. כשר: ב הדס הגזול והיבש[ס] פסול. של אשירה. ושל עיר הנדחת. פסול. נקטם ראשו[ע]. נפרצו עליו[פ]

*) עי' בתרגום יונתן במדבר ל"ד י"א שמביא לשון פרזלא.

מסקינן בגמרא שם דף מ"ח. דעקרו הוא שאינו נאסר אבל תוספתו שהוסיף כל זמן שהוא נעבד. אין הכי נמי דאסור בהנאה ופסק כן הרמב"ם פ"ח מהלכות ע"ז. וא"כ הכא בלולב שנתוסף בזמן שנעבד נוקים לה. כך נראה לפרש דבריהם. אבל בהלכות לולב פרק ח' מפרשים המגיד והכסף משנה דמיירי באילן שנטוע מתחלתו לשם עבודה זרה. ואע"ג דגם שם כתב הכ"מ בזה הלשון אשרה הנעבדת והוכרחו לפרש כן ממ"ש שם דאפי' לאחר שנתבטלה מלעבדה פסולה. ולא מצאו טעם. אלא א"כ בשהוא נטוע מתחלה דהשתא דאין שכן הוא ומתחלת ברייתו מכתת שיעוריה מאיסי למצוה אפי' לאחר שנתבטלה. ולפירוש רש"י והר"ן והטור איירי באשרה דיבראל. דקיי"ל דכל ישראל אינה בטלה לעולמים. והר"ב שתם דבריו במקום שה"ל לפרש. ומ"ש הר"ב טעמא דלשריפה קיימי ומכתת שיעוריה. בגמרא. וכתבו התוספות דף ל"ה דנקט האי טעמא כדי לפסול ביו"ט שני. אבל ברא"ון הא כתיב לכם והאי לאו לכם הוא אין דלשרפה קאי: נקטם ראשו. פירש הראב"ד שנקטם מהעלין שברא"ו עד שהסר מעט מן השדרה. ובעל העיטור כתב לא שנקטמו קצת מהעלין העליונים. אלא שנקטמו ג' עלין העליונים פירוש עד השדרה ולא נגע בשדרה. והרא"ש ז"ל פירש דברוב קטימת העלין העליונים מפסל. עוד סימן תרמ"ה: נפרצו עליו. לשון הר"ב ואינן מחוברין אלא ע"י אגידה. וכן כתב רש"י ופירשו דבריו התוספות והרא"ש שר"ל שנעקרו לגמרי מהשדרה ואינם מחוברים אלא ע"י אגידה. והר"ן [*ג"כ הבין דעתו כך. וכן דעת הרי"ף והרמב"ם. דהיינו שעיטלו] מהשדרו של לולב והקשה דהא נפרלו עליו דגבי הדס ליכא לפרושי ליה בהכי שאם נתקו העלין מן העץ מיד הן טהרין. ואין האגד מעמידן כעלי הלולב שהן אחוכים. ופירשו בשם הראב"ד שנחלקו העלין לשנים לאחרכן כדרך שעושין האומנים לעצות מהן קופות [*וכן פירשו התוספות והרא"ש] ועיין עוד במשנה ג': פסול כו'. דלאו הדר הוא. רש"י: נפרדו עליו כשר. דאע"ג דכתיב כפת ללמדך שיהא כפות כיון שראוי לכפותו אין כפותו מעכבת בו ולא קפיד קרא. אלא על שאינו ראוי לכפותו [כמו שכתבתי בדים מתמיתין] הר"ן: רבי יהודה אומר יאגדנו כו'. היינו משום דבעינן כפות ממש ולא אלי בפלוגתא דלולב צריך אגד [דמשנה ח'] דהתם היינו לאגדו עם ההדס והערבה והכא שיהו עליו מחוברין ולא פרודין. הר"ן: ציני הר הברזל. לשון הר"ן דקלים קטים הגדלים בהרים ע"כ. ובגמרא. דבני בן הגם מינהו. ואפשר דאע"ג שנקרא גיא יש שם הר ג"כ: ב הדס. הוא עץ שעליו חופין את עלו כגון שיהיו שלשה עלין. לו יתר על כן. סמוכין זה לזה בענול ח'. ואע"ג דזית נמי עליו אחוכין ולופין ומתוך כך מכסים את העץ. בעינן עבות. פירש"י מעשה שרבות [ומעמו דכתיב גבי שרבות מעשה עבות בפרשה תלוה] שיהיו מורכבין זה על זה וליכא. ועץ ערמון אע"פ שהוא קלוע אין עליו רלופין לכסות את עלו. ואמן בעינן עגף עץ שענפיו חופים את עלו. ואע"ג דליכא מין הנקרא הירדוף שיש לו הני תנאים הללו. מיהו דאשי עליו עבוים חדיס כמהנו ומכריז בריז את הדים וכתיב (משלי ג') דרכיה דרכי נועם וליכא. גמרא: הגזול כו'. כדלעיל. ועיין במשנה דלקמן: נקטם ראשו. כתב הרא"ש לעיל אע"ג דבלולב פירוש ראש העלין היינו משום דבלולב לעולם העלין עולין למעלה ויולאין מראש השדרה הלכך ראש העלין נקרא ראשו. אבל הדס וערבה אין העלין העליונים יולאין מראש הבד. אלא לפעמים ראש הבד הוא חלק. הלכך ראש דידהו הוא ראש הבד ולא ראש העלין. ואפי' אם עלה יולא מראש הבד לא מקרי נקטם עד שיקטם ראש הבד: ואין

נקטם ראשו. מיי' שם ה"ב סמ"ג עשין ע"ב שם סי' תכמ"ה סמ"ג עשין ו': ר' יהודה אומר. ל"ל ע"ב: לולב שיש בו ג"ש. ל"ג ע"ב ל"ז ב"ב מנחות מ"ג ע"ב: ב הדס היבש. ל"ג ע"ב מיי' פ"ח מהי' לולב ה"ט סמ"ג עשין מ"ל טור"ע ת"ח פי' מכמ"ש סמ"ק סי' ת"ל והרב"ש. מיי' וסמ"ג שם מתש"ע שם סי' תכמ"ו סעי' ו':

שנויי נוסחאות

פ"ג א נפרדו (עליו). בכי"מ מ' ליחא ואיחא בגליון שם. יאגדנו מלמעלה. בכי"ק יגדנו מלמעלה. ציני. בכי"ק וציני. לולב. וכ"כ במשנ"בן במשנו"פ ובכי"ק ובכי"מ מ' ובמסכי"ל כל לולב וכ"ה בלו"ז מל' סוכה סי' ס"ז. לנענע (בו). בכי"מ. מ' לנענעו ואוגה בם כמו שהוא לפניו. ובימוסלמי כיני מתמיתין כדי לנענע בו בכל. ב נקטם ראשו. בכי"מ ב' ..ראשו פסול. נפרצו עליו. בכי"ק ניפרטו. על במשנה הסמוכה.

תוספת חדשים

ב נקטם ראשו פסול. וכ"כ סימן תרמ"ו סעיף י' הגיה כ' דעות בזה דלהרי"ף והרא"ש והרמב"ם כשר ולהראב"ד פסול וסיים סרמ"א ונוהג להחמיר. לא מקרי נקטם אלא בנקטם עצו. וכן לענין עיבה ושעור היבשות אפילו נפרך בלפיכן אם עדיין יכוקים כשרים. ולמאה בעינן שיעור כל אורך ההדס עצות. ולעיכובא ברוחו ושעור אלכו ג עפרים:

תוספת רעק"א

קצצו וביטול ע"י ישראל לא מהני דראסרינן בפסחים ע"ז דגזרי' דיסא מנבה לה והדר מבטל לה. והא דמיקי השיס באשירה דמשה ולא מוקי בע"ג וקודם ביטול י"ל משום דבאמת מתני' בדבי מיירי דראסרינן עלה בש"ס דיקא נמי דקתני דומיא דעיר הנדחת (דלא מהני לה ביטול) וכמ"ש תוס' שם מקודם עי"ש: שם נאית יפ"ז בהרש ב ד"ה כל לולב. וטפח יותר. הא דלא קתני סתם דלולב בעי ד' טפחים. היינו דאם ההדס וערבה נבוהים דרבה צריך שיהא שדרו של לולב לטפלה מהן מפני כדי לנענע. הר"ן:

יכין — תפארת ישראל — יכין

ה) עיר ישראל שהודחו ונתפתו רובם לעבוד ע"ז, המדיחים בסקילה, והמודחים בסייף, והעיר וכל שללה נשרפים [סנהדרין דקי"ז ע"ז]: ו) דמדעומרין לשריפה, הו"ל כאילו אין שיעור הלולב קיים, דכל העומד לשרוף כשרוף דמי. וביו"ט ראשון בלא"ה פסולים מדבעינן לכם, והרי אסור בהנאה. ואי"ל כל"ז פסול מדהו"ל מצוה הבאה בעבירה, דהרי אסור להנות ממנו. י"ל מצות לאו להנות נהנו, וזה כ"ל כוונת הוס' ד"ה מכום [ד"ל ע"א]: ז) שנשבר ראש רוב עלין היותר עליונים שבלה בהן הלולב. וי"א ראש רוב העלין שנבוהין מהשדרה [משנות תרמ"ס ו']. ונקטם ויבש פסולים משום הדר, ולפיכך פסולים כל ז'. משא"כ נסדק ונחלק הוותם, פסול מדכתיב ולקחתם קרי ביה ולקח הם, ולא חסר, לפיכך פסול רק ביו"ט. וכן כל הפסול משום לכם, הוא רק ביו"ט [מג"א תרמ"ס ו']. אמנם בנקטם ראש עלה אמלעי, ואין לו אחר, כשר. אבל ביבש אפילו ביום לאחריו כשר באין לו אחר [אשל שם]: ח) היינו שרוב עליו תלוין למטה, אפילו אגדן עם השדרה, פסול. אבל שדרה עלמה שנשברה ותלוי, למטה, כשר, כשיאגדנה שם [מג"א שם]: ט) ר"ל כשהעליים עומדין פרודים מהשדרה כענפי אילן. ובאחלק היימת בל רוב עלין, פסול. וי"א שאפילו לא נחלק רק עלה האמלעי שבראש הלולב, באורך ד' גודלין, פסול והכי קיי"ל [רמ"א ות"ז שם]: י) וקיי"ל כה"ק: יא) ר"ל לולבים הגדלים בהרי סלע, מדאין כח הגידול רב שם לכן העלין קלרים: יב) ודוקא במניע ראש עלה זה לעיקר של עלה שלמעלה ממנו: יג) תני, וכדי לנענע בו. ור"ל שהלולב הוא כאורך ההדס וערבה שצריך שיהיה ארכן ג' טפחים, שהן י"ב אצבעות ועוד טפח יותר כדי לנענע בו. ונוהגין שיהא שיעור ההדס וערבה י"ב גודלין, ושדרת הלולב ט"ז גודלין. ואם ההדס וערבה י' גודלין, ושדרת הלולב י"ג גודלין ושלים, יצא [תרי"ן]: יד) שכלה כל ירקות שבו, דאל"כ אפילו נפרך בלפורן כשר: טו) ראש העץ: כשהעניים

אור גדול

ולר' יוחנן משום רשב"י אפשר באמת דהטעם משום מצוה הבב"ע. ונראה בזה דאדרבה"ם בפי' המשנה כתב באמת גם באשרה משום מצוה הבב"ע דהיינו דבפירושו פירש בר' יוחנן משום רשב"י. ולדידי' הטעם משום מצוה הבב"ע. ויבאמת אפשר דלפי"ז אף אשירה דלאו דמשה יהא פסול. רק אנן קי"ל כשמואל.

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

ואין ממעטין אותן ביו"ט. כתב הר"ב דה"ל מתקן. בגמ' מתקן מנא. וז"ש הר"ן. ולא סרו ליה מתוך שהותרה לצורך הותרה גמי שלא לצורך [כמ"ש במשנה ה' פ"ק דביצה] דכיון דמתקן מנא לא הותר להקן מנא ביו"ט. ועיין משנה ה' פרק בתרא דר"ה:

ג ערבה. היא מין ידוע הנקרא ערבי נחל על שם ההוא שגדל על נחל וסימניו נתפרסו שעלה שלו מסוך כנחל ופיו חלק וקצה שלו אחוס: גזולה ויבשה כו'. כמו בלולב והא דתני לה במתני' בד' בני ותנא לולב באפי נפשיה והדס באפי נפשיה. וכן ערבה וכן אתרוג ולא עריב ותנא להו משום דים בכל אחת ואחת מה שאין בחברו דאילו ליני הר הברזל לא שייך הלא בלולב. ועגפיו מרובין מעליו לא שייך הלא בהדס. וגפנפה לא שייך הלא בערבה. וערלה ותרומה לא שייך הלא באתרוג הלכך אלטריכו

או שהיו. ענביו מרובות מעליו[יא] פסול. ואם מיעטן כשרים. ואין ממעטין ביום טוב[יב]: ג ערבה גזולה. ויבשה. פסולה. של אשירה. ושל עיר הנדחת. פסולה. נקטם ראשה[יג]. נפרצו עליה. והצפצפה[יד]. פסולה. במושה[טו] ושנשרו מקצת עליה[טז]. ושל בעל[יז] כשרה[יח]: ד רבי ישמעאל אומר. שלשה הדסים. ושתי ערבות. לולב אחד. ואתרוג אחד. אפילו שנים קטומים[יט]. ואחד אינו קטום. רבי טרפון אומר. אפילו שלשתן קטומים[כ]. רבי עקיבא אומר.

דאמר לקמן אפי' שלשתן קטומין כשרים. ענביו: פרי יש בו שדומה לענבים: מרובות מעליו פסול. לא שנו אלא שחורות. או אדומות. אבל ירוקות מינא דהדס הוא וכשר: ואין ממעטין אותן ביו"ט. דה"ל מתקן: ג נקטם ראשה פסולה. אף ז אינה הלכה: צפצפה. מין ערבה ועלה שלה ענול: ושל בעל. גדלה בשדה ולא בנחל כשרה. לא נאמר ערבי נחל אלא שדבר הכתוב בהוה: ד אפילו שנים קטומין. אהדסים קאי. ובגמרא פריך אי קטום פסול והוא מלריך שלשה ליבעי כולהו שלמים. ואי קטום כשר לכשר שלשתן קטומים ומסיק דחזר בו רבי ישמעאל מתחלת דבריו שהיה מלריך שלשה הדסים ומכשיר אפי' שנים קטומין. והוא הדין אי לא מייתי להו כלל דקטומין כמאן דליתנהו דמי: אפילו שלשתן קטומין. דלא

לרבי טרפון בהדס הוא הדין והוא המעם בערבה ועיין משנה דלקמן: והצפצפה פסולה. גמרא. דכתיב (יחזקאל י"ז) קח על מים רבים לפלפה שמו אמר הקב"ה אני אמרתי שיהו ישראל לפני כקח על מים רבים ומאי ניהו ערבה והן שמו עגמן כלפלפה אלמא גריעותא דבתוכחתם נאמר ביחזקאל י"ז [ה']: במושה. ה"ה לשאר מינין דכמושין כשרים. דהא יבש הגן בהו דפסול הא כמוש כשר. ובהדיא תנן בברייתא בגמרא דכולן כמושין כשרין. יבשין פסולין. אלא לגבי ערבה אילטריך למתני הכי סד"א כיון דכתיב ערבי נחל כמושה לא. קמ"ל. הר"ן. ועיין לקמן: ושנשרו מקצת עליה. לאמוטיין בגפרו עליה היינו ברוב כדאיתא בתוספתא ובגמ' בתחרוגה וה"ה בכולהו וגבי פסולה נקט נפרלו. משום דהוי ברוב. וגבי מיעוטא שייך לשון נשרו. הרא"ש: בעל. פי' הר"ב שדה. ועיין משנה ט' פ"ב דשביעית: כשרה. פירש הר"ב שלא דבר הכתוב אלא בהוה. כלומר ובכלל ערבי נחל הן חוץ מצפצפה דקרא מיעטה בהדיא וזהו ג"כ לשון הרמב"ם בפירושו אלא רלה הכתוב בערבי נחל אלא להודיע המין באיזה מקום שיגמח מסייע לפי' הרא"ש דלמאן דס"ל לקמן ערבי ללמד דערבה שתים [לא מלריך קרא לרבות] של בעל כמו שכתבתי שהם בכלל דנחל. ולא דערבי בלשון רבים ריבויא הוא כדדרש תנא דברייתא. דא"כ תרתי ליכא למכמע מוציא ודלא כהרא"ש שדחה זה הפי' מדעת הרמב"ם כמבואר בבית יוסף והרי לשון בפירושו מורה על זה. ולקמן אכתוב הטעם דלא פירשו הרמב"ם והר"ב בהברייתא: ד שלשה הדסים. דכתיב (ויקרא כ"ג) ענף עץ עבות. ופירש"י ענף עץ עבות. ותיבו החוספות ותימא דלעיל אוקמינא ענף עץ שענפיו חופין את עליו ודרשינן נמי עץ עבות קלוע כמין קליטה. וא"ת וימא פרי עץ הדר שלמה. וי"ל דמדרשא דעץ דרשינן שמעם עלו ופריו שוין ע"כ. ועי' במשנה דלקמן: ושתי ערבות. יליף מדכתיב ערבי נחל שתים: אפילו שלשתן קטומין. פי' הר"ב דלא בעי הדר בהדס. וכן לשון רש"י. וכתב הרא"ש. והא דמכשיר בהדס קטום שפי מלובב וערבה. פי' הר"ר ישעיה ז"ל. משום דענפיו חופין את עליו. ואין קטימתו ברלוים כל כך ע"כ. והב"י בסי' תרמ"ז הביא דברי המגיד שכ"כ בשם הרמב"ן. אבל הר"ב במשנה לעיל כתב דערבה נקטם ראשה פסולה אינה הלכה. לפי שמצוה הדס וערבה להדדי. וכמ"ש לעיל בס"ד. וע"ע כיון דאקשינהו רחמנא לכולהו כמ"ש ביבש דמתניתין א'. א"כ מ"ש בנקטם דלא פסלינן בהדס וערבה. ובלולב פסול. וכ"ל דסברת ליה דאין לחלק בין הדס לערבה לפי שמיהם קלרים. ואין הקטימה פוגמת בהן. אבל בלולב שלריך שיהא טפח יולא מעל גבי ההדס. ביה פוגם נקטם. ולא הוי הדר. והא ודאי דאתקנו ניתן לחכמים לדרוש מאי הוי הדר ומאי לא הוי הדר כלל הני דמכשרי ופסלי. ולא פירש הכתוב אלא שנמסר לחכמים לדרוש: שלשתן קטומים. כתב הר"ן אפשר דרבי טרפון

יכין תפארת ישראל בועז

טו) מיהו כשהענבים ירוקות, כשר [תרמ"ו]: יז) אפילו מיעטן ביו"ט, ואינו מהכב"ע, מהכסיל רק הממעטה (א): יח) דכמתקן כלי הוה. ואי"ל ליתי עשה ודחי ל"ת, י"ט עשה ול"ת הוא דשבתון שבות כבילה ד"ת ב': יט) אף לדיקן פסול [עי' פי' כו]: כ) מין ערבה שעלה שלה ענול: כא) [ווענלק]. ואינו מצוי בלולב והדס: כב) ובגפרו רוב עלין, פסול. [ואף דנשרו מקצת בלולב והדס נמי כשר. ל"ל דקמ"ל נפרו גבי ערבה, דאף דמעטייה א"ל לחזור אחר אחרת]: כג) אלא בעל ליתנא דמיהבותא הוא, ר"ל שגדלה בשדה מיובבת לזרוע שם, דסימנו שדה לחה, אף שלא נדלה אלל הנחל כשר. ואורחא דמלתא נקט הכא, שאין דרך הערבה שתגדל בשדה יבשה: כד) דהא דקאמר לחמנא ערבי נחל, דבר הכתוב בהוה: כה) אהדס קאי: כו) כשר, דעבותו מכשה קטימתו [מגא"ר בלולב וערבה] והכי קיי"ל תרמ"ו

פ"ב (א) כתב אאמ"ז רביו מגאון זצוק"ל, וז"ל ק"ל מדאין ממעטין ביו"ט משום מתקן, הרי קיי"ל כרבא [תמורה ד' ב'] לכל דא"ל לא תעביד, אי עביד לא מהני, חה גם באיסור דרבנן [כתובות דפ"ח ב'] כיון דא"ר לא לזבן וכו' ואמ"ל דאמר רבא אמר רחמנא, אינו ממעט רק איסור דעצמו בע"י נדר, [כמ"ש] כי"ד. ואח"ל כמלא נאסרה מעצמו רק מכח היום מהני [וכמ"ש ח"מ סי' ר"מ]. [ולפע"ד בו"ח מאורין הא דתנן לעיל [פ"ב מ"ג] אין שוין לה ביו"ט, שכ' הר"ן דאם עלה יצא. ומה"מ הטותם בשבת ויו"כ שחיסתו כשירה, כפ"ח דחולין]. עכ"פ לומר [דל"ב], בגרמה אחר בגיסת יו"ט, והוסתר ביו"ט בלחה, ואח"כ נשרו, אינו חוזר ונרמה, ק"ל מ"ש מנתן לפסול יחזור לכשר [זבחים פ"ג מ"ב]. ואח"ל סתם בידו לתקן, ולא מקרי דחוי, משא"כ הכא אין ממעטין ביו"ט. עכ"פ למה בנתן דם לגיס בפסל לזריקה, אף שיש בו מרגה דם, דשב"פ נרגה ונדחה אחו"ל, מדאפשר בקרבן אחר [כפ"ו דחולין מ"ה, וזבחים פ"ח מ"ו] ור"ל דמה"מ לא דמי למצות כסוי, דחייב לכסות בכה"ע, דהתם אין נתקן מצות כסוי בעוף יה, עכ"פ ק"ל בדם קרבן נמי, מדבילו להוסיף דם לא קדושין ד"ו] דגם דהוי מעיקרא פוסל, ע"כ ר"ל מסתקדיה, עכלה"מ:

אור שרוי. פי' שם פ"ם פוס"ב שם פפיף כ': ג ערבה גזולה. ר"ג ע"ב פי' פ"ם מהגי' נוגע פ"ם פפ"ג עיין מ"ד פוס"ב תו"ח פ' מכ"ם ופפיף מ"ג: ויבשה. פי' ופפ"ב שם שם מתו"ח פי' מכמ"ז פפיף ג': של אשירה. פי' ופפ"ב שם פוס"ב תו"ח מיון ופרמ"ם פפ"ג: נקטם ראשה. פי' שם פ"ו פפ"ג שם פוס"ב שם מיון ופרמ"ם פפיף ג': ד רבי ישמעאל. ר"ד פ"ב פי' פ"ז ומכ' ענוג פ"ז פפ"ג פיין ר"ב פוס"ם תו"ח מיון מרכ"ח פ"ח: אפילו שלשתן. פי' פ"ח שם פ"ם פפ"ג שם פוס"ם תו"ח מיון מרמ"ו פ"ח ומ"ו ומיון מרמ"ז פ"ב:

שנויי נוסחאות

ואם מיעטן. כק"ק אם.. ג נפרצו עליה. כק"ק ונפרצו..; כק"ק נפרטו..; כק"ף ד"ו ונפרטו.. עי' ביאה כ"ז ב'. והצפצפה. כק"ק והצפצפת. כמושה. כק"ק במישה. ושנשרו. במסד"נ שנפלו; במסד"נ וכק"מ מ' וכ' אז שנשרו וכ"ה כק"ף וכמ"ס ובמטור ובפסקי רי"ד. ושל בעל. כק"מ מ' ושל בעל ושל הרים כמו ש"ה בברייתא בגמ'. ד לולב אחד. כק"מ מ' וכ' ולולב.. אפילו שנים. כק"מ כ' ואפילו.. וכ"ה כק"מ מ' (ופס בטעות ..שתי). אינו קטום. וכ"ה במסד"נ; במסדנו"ם ובק"ק ובמסק"נ שאינו..

תוספת רע"א

ב [אות כ] בהרע"ב ד"ה ואין ממעטין. דהו"ל מתקן. ואם עבר ולקמן כשר. דדיהוי מעיקרא נבה"ג דבידו לטעם באיסור, לא הוי דיהוי. ואם אשחור ביו"ט דהוי נראה ונדחה בספקינן בגמרא אם בעבר ומיקמן כשר. דאף דבמלתא דבידו אף נראה ונדחה כשר מ"מ לא דמי לגמרי אא"נ דבידו ללקמן.תוס'. ובזבחים דף ל"ד ביארו דבריהם דמ"ם כיון דאסור ללקו: משום איסור יו"ט לא הוי כ"ב בידו. תמוה לי מסוגיין דדייקינן אריש ואם מיעטן כשר דמעטינהו אימת וכו' ואי לבתר דלאגדיה תפשום דדיהוי מעיקרא לא הוי דיהוי והא דרישא דמיירי בעי"ט דהוי בידו לגמרי פשיטא דלא הוי דיהוי ואפילו בנראה ונדחה וצע"ג:

אור גדול

ד במשנה אפילו שנים קטומים כו'. היינו דהדר ב"י וס"ל דבחד סני. גמ'. ויעויין בר"ן דהביא דיש מפרשים דאין להוקף על הי' מינים שבלולב אפילו מפנים ומפקפקים לפי"ז שלא להוסיף בחדס. וחר"ן דחה זה יע"ש. ותמהני דאמאי

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

בעי שלשה מרחוריתא אלא דלא קפיד אקטומיס או אפשר דר"ע לא נקט ג' לעיכובא. אלא סיבא דר"י נקט ולא אתא איסו למימר אלא שאין קטימה פוסלת. אבל במינא אפשר לסבר כרבי עקיבא דמכשיר בהדס אחד עכ"ל. והרמב"ם כתב בפירושו והלכה כר"י ור"ע. ובגמרא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר"ע. וגרסה דס"ל דההוא לענין הדס קטום איתמר והכי מוכח. אבל לענין מנין ערבה. לא אפסק הלכתא ופסק כרבי ישמעאל. וסבר מדאמר ר"ע שלשתן בהדס ש"מ דבעי נמי שלשה.

ר"ע מברטנורה

דלא בעי הדר בהדס. והלכה כר"ע: ה' של ערלה ושל תרומה טמאה פסול. דאמר קרא (ויקרא כ"ו) ולקחתם לכם. שיהיה ראוי לכם: ואם נטל בשר. שהרי יש בה היתר אכילה: וכיון טהורה לא יטולו. ואם נטל כשרה). של דמאי. בית שמאי פוסלין. בשם שלולב אחד. ואתרוג אחד. כך הדס אחד. וערבה אחת: ה' אתרוג הגזול. והיבש). פסול. של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. של ערלה). פסול. של תרומה טמאה פסול). של דמאי. בית שמאי פוסלין.

ר"ע יחידאי לגבי ר"י ור"ע בעינן המנין. וגם הר"ב מכתב הלכה כר"ע בלבד. ה"נ סבירא ליה דאף במנין ערבה הלכה שתים. וכן מסמע מדפירש במשנה דלעיל בטל בטל דכשר. משום דדבר הכתוב בהווה. ולא נקט דרשא דברבי נחל שהוצרכה בברייתא בהדיא. אלא היינו טעמא משום דלמאן דס"ל דברבי אתא למודרש דבעינן שתי ערבות · ליכא למדרש מיניה רבוי דבטל. וכמ"ש לעיל. והשתא בשלמא לר' אמרת דס"ל הלכה דג' בעינן. אתי שפיר דודאי דס"ל נמי דערבות שתים. דמאן דדרים הא דרים הא. דלא מליו דעת שלישית בזה. ומדס"ל דהלכה ערבה שתים. הוצרך לפרש הטעם דלא אתיא אליבא דהלכתא. ועל הרב המגיד ל"ע שכתב בפ"ז דעת כל הגאונים לפסוק במנין כרבי ישמעאל דבעינן ג' הדסים. וכדברי ר"מ דאמר שלשתן קטומים הזכיר שלשה בהדס ע"כ. גראה דעתו דאי אלא דר"י סבר ליה במנין כר"ע לא היינו פוסקים כר"ע אלא לענין קטימה. דאהכי הוא דאתמר הלכתא בגמרא. וכיון דהכי הוא במנין נמי לא נפסוק אלא כר"ע. דהא ר"י הוא דחזר בו ולא בעי אלא חד. ואומר שדעתו דלא חזר אלא בדיעבד. אבל לכתחלה אכתי בעי ג' להדור מצוה. וכן מזכר בדברי הר"ן. זה אינו במשמע דבריו. ואף לא בדברי הרמב"ם. כפי הנוסחא הראשונה שבדבריו והיא שלפני המגיד: הדס אחד. שאינו קטום קאמר ומש"ה לא פרים לה והכי משכח בגמרא. הר"ן. והיינו כחזרה דר"י. וא"כ אכתי פליגי בלכתחלה כדלעיל: ה' אתרוג. שנאמר (שם) פרי עץ הדר. ודרשו חכמים הדר בחילון משנה לשנה. פירש"י שהאתרוג דר וגדל בחילונות שתים וג' שנים וכשבאין וחונטין של עכשיו עדיין דאשתקד קיימי ביה: הגזול וכו'. עיין במשנה ג' מ"ש שם: והיבש. פי' הרא"ש בשם הראב"ד הוא כשתכלה הליחה והיו מוציא שום ליחה כי הליחה לפרי. כמו הדס לבשר החי. וכיון שנקב שאין בו חסרון כשר יכול לבודקו ע"י שיעביר בו מחט שיש בו חוט ואם יש בו ליחה ירקה בחוט עכ"ל. ועי' במשנה לקמן דהאי יעבור לאו מעבר לעבר: של ערלה ושל תרומה טמאה פסול. פי' הר"ב דאמר קרא לכם. שיהא ראוי לכם. בגמרא. וכתבו התוספות אע"ג דגבי תרומה טמאה דרשינן לך שלך תהא להסיק תחת תבשילך [כמ"ש הר"ב בסוף תמורה] כיון דבטמאת ואסרה הכתוב שייך לדרש לך דיהא גבי שאר הנאות כמו לכם דלוגב דלא שייך ביה אכילה וא"ת אפי' כי דרים לכם בתרומה ובערלה ודתרומה טמאה משום דדינן בשריפה כדאיתא בסוף תמורה ומכתת שיעוריהם כמו בחמרה ועיר הנדחת. וי"ל דודאי לא היה לריך הטעם לענין ערלה וחרומה טמאה אלא יהיב הך טעמא דכ"מ לענין מעשר שני דה"ק לכם היתר אכילה בעינן. אבל לא שיהא בה דין ממון. ואם כן [מתניתין דקתני של] מעשר שני בירושלים [כשר] אפי' לר' מאיר דס"ל ממון גבוה הוא [מיתוקמא] ע"כ. והר"ב פסק כן במשנה ג' וה' בפ"ד דמסכת מעשר שני. ולהכי מפרש למתניתין דאתיא נמי אליביה וכמ"ש לקמן בס"ד: של תרומה טהורה לא יטול. פי' הרמב"ם כמ"ד בגמרא. מפני שמכשיר לקבל טומאה. ופירש"י דאמרי' בסוף פרקין במתניתין מקבלת אשה מיד בנה מיד בעלה. ומחזרת למיס שהיו שורין החגורה כדי שלא ייבבו [וכשמוטלו טופין מימיו על האתרוג. תוספת] והוכשרו לטומאה. דכתיב (ויקרא י"א) וכי יתן מים על זרע. ואסור לגרוס טומאה לתרומה. דכתיב (במדבר י"ח) משמרת תרומתי אמר רחמנא עשה לה שימור ["והר"ב במשנה ז' פרק י"א דפרה לענין אזוב. פסק כמ"ד מפני שמפסידה. "והכא איכא ביניייהו כדאיתא בגמרא אם קרא עליה שם. תוך מקליפתה החיצונה. למ"ד שמכשיר איכא. למ"ד שמפסידה ליכא] : ואם נטל כשר. כתב הר"ב שהרי יש בה היתר אכילה. בגמרא. וז"ל רש"י. לכהן. ויבראל נמי נפיק בה אם לקחה מכהן הואיל ויכול להאכילה לבן בתו כהן. אבל פריון אין לו להיות ניתרת לאכילת ישראל. והאומר כן רשע הוא עכ"ל. ומיהו אי אתמיל עלה הו"ל כאילו לא הורם ויכול להפרים אחרת ותהיה זאת מותרת לישראל. אלא דלא פסיקא. משום דביו"ט אין מגביהין תרומות כדתנן במשנה ב' פרק ה' דביצה. וכ"ש לפירוש הר"ב בסוף מתני' דלקמן דכולהו פסולי ביו"ט ראסון מיירי. וכיולא בזה המלא בפירוש הר"ב ריש פרק ג' דערובין. ["ומו ליה מלתא פסיקא דתרומה בבאת ליד כהן לא מצי מתמיל עלה. כדכתבו התוספת דהתם מפרק הנודר מן הירק] אהו יודע דהר"ן מפרש למתני' בכהן דוקא דלא יטול מפני שמכשיר. אבל פשטא דמתניתין משמע אף בישראל

כפירוש

ה' אתרוג הגזול ל"ד פ"ג מ"ו פמ"ל ליגן ה"ח סמ"ג עיין מ"ל פוס"מ מו"ח מ"ח מ"ו מלמ"פ פמיג מ"ו: ודבש. מ"ה וסמ"ג שם פוס"מ שם כ"ו פמ"מ פ"ג מ"ו: של אשרה. מ"ה וסמ"ג שם. פוס"מ שם פ"מ פלמ"פ פמ"ג ג': ליל ערלה. מ"ה שם ה"ג: של דמאי. ירושלמי פ"ומיין פ"ג ה"ג.

שנויי נוסחאות

ה' ערלה (שם ל) במשנה"פ ובכי"מ מ' ליתא וכן ליתא בריטב"א. של תרומה טמאה. במשנה"פ ובכי"מ מ' ושל.. וכ"ה בכי"ק. של (תרומה) טהורה. וכ"ה במב"ב; במש"מ"פ ובכי"ק ובכי"מ מ' וכ' ובמשני"ר ליתא (ובכולם ושל) וכ"ה בכי"ף וברא"ש וכספקי כי"ד ובהגהה וכ"ה במב"ב ד' פיזנו. של דמאי. במשד"ר ובכי"ק ובמשני"ר ושל.. וכן בסמוך בכי מע"ש.

ראשון לציון

ה' חי"ם ד"ה אתרוג בגלמר כו' עיין יסל"מ: חי"ם ד"ה של תרומה כו' מפני שמכשיר כו' עיין יש סדר למשנה:

תוספת רעק"א

ה' [אות כא] בתי"ם ד"ה של תרומה. והכא איכא ביניייהו כדאיתא בגמרא. וצ"ע נמי בהיפוך ה כא דהאתרוג כבר הוכשר למ"ד שמכשיר ליכא ולמ"ד שמפסיד איכא. תוספות:

אור גדול

דאמאי לא הוביח הר"ן מדר' ישמעאל בחר דהדר בי' דאמר שנים קטומים ואחד אינו קטום. דהראי' שהביא שם הר"ן לד חות דעת היש מפרשים. הנה לפי דמסיק הר"ן לעיל שם דלא בפ' הרמב"ן אין ראי' במובן להמעיין. והו"ל להוביח מהתני' בנ"ל וצ"ע: ה' במשנה של ערלה פסול. בגמ' איפ"לגו בה ר' הייא בר אבין ור' אסי חד אמר לפי שאין בה היתר אכילה וחד אמר לפי שאין בה דין ממון עיי"ש ולכאורה קשה אמאי לא הביא הא דקדושין נ"ד ב"ל גבי כרם רבע לענין כרם ועוילות דאיתשש מברמך כדפירש"י שם ויש לעיין.

יבין תפארת ישראל יבין

[תרמ"ו ירמ"ז תרמ"ו] מיהו בשעת הדחק יולא אפילו בחד וקטום [מג"א תרכ"ז]: כו) היינו כשאין בו ליחה, אבל כמוש כשר [מג"א תרמ"ת]: כח) ערלה ותרומה ודמאי לא שייכי רק באתרוג: כט) דבעינן לכם והכך אינן ראויין ומה"ט לא שייך הכא עשה דוחה ל"ת [וג"ל דאפ"ג דטולמו מכשרין ניכו, אינמריך טולמו דלא מכאי אחרים דאפרים אסור [כפסחים דכ"ז כ'], אלא אפילו עיר הנדחת דאפרה מותר דכרי בכלל כל הנשרפין גינהו. ולא מכאי עיר הנדחת דלא כש', דכרי כתיב לא ידבק בידך מאומה, אלא אפילו פרה דבעלה כר'. ולא מכאי ערלה דאסור לאכות בשעת שריפתה, אלא אפילו תרומה טמאה דכהן מסיקה תחת תבשילו, אפ"ס טולמו כתותי מכתת שעוריה, וגם מדאין כהן היתר אכילה. ולבאורה

[טועד ח"ב] חית

סיה גראה דלהכי לא נקט הכא טבל ואינך דנקט בפסחים [פ"ב מ"ה], משום דכולהו יש בהן היתר אכילה ודין ממון מדאפשר לתקנן. אבל בחמת ליחת דא"כ למה לריך כדמאי דל"ס טעמא דאי בעי מפקר נכסיה דמי גרע מטבל. אלא ל"ל נקט ערלה ותרומה טמאה, וה"ס כל אסורי אכילה: ל) מפני שמכשיר לקבל טומאה ע"י שמקרב האתרוג לולב שרטוב במים, דמלוה להעמידו בכל יום במים [מבאן נ"ל ראיה לרקנ"ט [ת"ת תרנ"ח י"ח] דלריך לתכרן יחד. דאל"כ יטול ולא יתכרן יחד, דלשמא יתכרן ת"ל לתשש מדאסור רק מדרבנן. ואת"ל כל"ז יסתין עד שיתנגב, זמנין דאין לו פנאי]: לא) דהא חזי לכהן לאכלה ולא הול"ל רק לחידי דנקט רישא פסול נקט הכא כשר:

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

כפירוש רש"י. וכך כתבו נ"כ התוס'. ועוד מי איתא דבכהנים דוקא ה"ל לפרושי. כמו שפירש התנא במשנה ה' פ"ב דפסחים. ועיין לקמן: ובית הלל מכשירין. כתב הר"ב דהא חזי לעניים וקרינן שפיר לכם כדאשכחן לעיל בתרומה. מסייע שסברת הר"ב כפירש"י ותוספת דאי לאו הכי הוה ליה לפרש מינו דאי בעי הוה מפקר לנכסיה והוי עני וחזי ליה כדאיתא בגמרא דהכא. ופירש כן הר"ב בפרק ז' דברכות. ופרק ב' דפסחים. ופרק ג' דעירובין. אלא דהכא לא צריכין לכך. וגמרא לא נקטה אלא לרווחא דמלתא דמשכחת דאפי' לדידיה נמי שרי. ועיין ריש פי"ח דשבת: בירושלים. כתב הר"ב אבל חוץ לירושלים לא דבעינן לכם וכו'. וכך כתב רש"י כאן. וכן פירש בל"א בסוף פרק דף קי"ב. לענין עיסת מעשר שני. דבגבולין פטורה מחלה לדברי הכל משום דבשעת גלגול שנתחייבה בחלה לא היתה לה היתר אכילה לא הוא ראשית עריסותיכם. וא"כ צריך לחלק בין היכא שהמקום מעכבתו מלאכול להיכא דגברא לא חזי. דהא בתרומה ודמאי פירשו דאע"ג דלדידיה לא חזו הואיל וחזי לכהן ולעני הוי ראוי לכם והכא דלדידיה גופיה חזי בירושלים. ואפ"ה חוץ לירושלים פסול. ובאמת שהסברא נותנת איפכא. וכ"ם הוא דאי היכא דאיהו גופיה לא חזי לא מפסיל בהכי. כ"ם דלא מפסיל: אי גופיה חזי. אלא דאתרא לא חזי. וזוסי דעת הר"ן דסה"ג חוץ לירושלים דכשר בדיעבד. ולא נקט ירושלים אלא לרבותא דלכתחלה לא. והרי הוא ז"ל סבירא ליה דתרומה בכהן דוקא ודמאי נמי משום מיגו דמפקר כו'. וכמ"ש לעיל בשמו. ואפ"ה סבירא ליה דחוץ לירושלים כשר משום דהאי דאתרא לא חזי לא מעכב מלמקרי לכם. כ"ש לרש"י והר"ב דמכשרי בתרומה ודמאי אפי' למאן דלא חזי. וא"ל דהר"ן הייתי טעמיה משום דמפרש אליבא דמ"ד מעשר ממון בעלים. וכמו שכתב בפירושו. ורש"י והר"ב מפרשי למ"ד ממון גבוה. דלטעמיה [של מעשר שני] בירושלים שכתבתי לעיל דאליבא דמ"ד ממון גבוה הוא מפרש. וכך כתב רש"י בזה הדבור דאמעשר שני ואם נטל כשר שהרי יש בה היתר אכילה וכו'. וכ"כ הר"ב בדבור ואם נטל דאתרומה טהורה. ואמאי כשר בירושלים והא ממון גבוה הוא. אלא מאי איכא לך למימר דלא בעינן דין ממון. אלא שיהא ראוי לאכילה. כלומר היתר אכילה מקרי לכם. וכמו שכתב לעיל. הכי נמי חוץ לירושלים לא בעינן דין ממון. והרי ראוי לאכילה בירושלים. והר"ן שכתב משום דממון בעלים הוא אהא דבירושלים בדיעבד כשר אינטריך לפרש כן משום דסבירא ליה כמ"ד בגמרא דבעינן נמי דין ממון ונריך עיון. ודע דלהר"ן נמי דתלי בממון בעלים וש"מ דסבירא ליה דבעינן נמי דין ממון איכא לאקשויי ממה שהביאו התוספת. גמרא דחלק דף קי"ב. דמ"ש בגבולין דברי הכל ממון גבוה הוא. וממאי דמותיב התם בגמרא מוכח הכי. ואם כן למ"ד בעינן נמי דין ממון ודאי דחוץ לירושלים לא. נמצאת למד דרש"י והר"ב שפירשו כמ"ד בעינן היתר אכילה בלבד. אוה להו לפרש הה"נ חוץ לירושלים כהר"ן. והר"ן שפירש כמאן דאמר בעינן דין ממון נמי ה"ל לפרש דהא חוץ לירושלים לא וכרש"י והר"ב. ול"ע: ן חזזית. פירש הר"ב כמין אבעבועות דקות. וז"ל המגיד חזזית הוא כעין גרב הנעשה באתרוג כדמתרגמינן או ילפת (ויקרא כ"ב כ"ב) או חזזן. ופשוטו מפני שאינו הדר: על רובו. כתב הר"ב במקום אחד אבל בב' או בג' מקומות וכו'. והכי איתא בגמרא. וקשיא לי דהשתא אינם פסול שלשה מבעיא. ולכאן הרמב"ם בפירושו אבל אם היו פחות בשני מקומות. ושוב מצאתי בחבורו פרק ח' מהלכות לולב שהעתיק ל' הגמרא בב' או בג' מקומות וכתב עליו הכסף משנה וז"ל מעולם הוקשה לי בין בגמרא בין בפוסקים הנתא אינם פסול. ג' מיבעיא. ולא מצאתי לשום מחבר בזה דבר ונריך עיון ע"כ. ומ"ש הר"ב ועל פטמתו עיין לקמן גבי נסדק: נטלה פטמתו. כתב הר"ב הדד שברחשו כמו פטמת של רמון. עיין פירושו במשנה ג' פ"ב דמסכת עוקצים: נסדק כתב הר"ן יש שפירשו לאחרו משני לדדין ומיהו דוקא מלמטה. אבל בחוטמו

ובית הלל מכשירין. *והא חזי לעניים כדתנן *מאכילין את העניים דמאי: בירושלים כו'. אבל חוץ לירושלים לא. דבעינן לכם שיהא ראוי לכם: ן עלתה חזזית. כמין אבעבועות דקות: על רובו. במקום אחד הוא דבעינן רובו. אבל בב' או בג' מקומות אפילו על מיעוטו פסול. ועל פטמתו אפי' כל שהוא פסול. שפם הוא גרגה יותר מבשאר מקומות: פטמתו. הדד שברחשו כמו פטמת של רמון: נקלף פסול. ודוקא

ובית הלל מכשירין[לב]. של מעשר שני בירושלים לא יטולו[לג]. ואם נטל כשר[לד]: ן עלתה חזזית[לה]. על רובו[לו]. נטלה פטמתו[לז]. נקלף[לח]. נסדק[לט].

לפי

יכין תפארת ישראל יכין

לב) דהא חזי לעניים [וב"ש אפ"ג דמודו בתרומה פליגי בדמאי, אף בדמאי אפילו לעפשיה חזי, דאי בעי מפקיר נכסיה וחזי ליה, אע"פ אינו רק מגו, ובאמת לא יתנו לעניים וגם לא יפקיר נכסיו. משא"כ תרומה, על כרחו יתנו לכהנים, ומאכל כהנים הוא ודאי]: לג) מפני שמכשירו לקבל טומאה כלעיל ובהוכשר כבר אפ"ה פסול מדנטמא מידים בביות, רק רבותא נקט אלא הוכשר: לד) אבל חוץ לירושלים, פסול, דהא לא חזי ליה הכא, ולר"ן ה"ה חוץ לירושלים כשר בדיעבד. רק נקט בירושלים לרבותא דאפילו בירושלים לכתחילה לא יטול: לה) כעין שאין בולטו וה"ה מרהה פסול. אבל קליפה דקה ולבנה, כשר [פמ"ג תרמ"ת]: לו) אמרינן בש"ס דוקא במקום א' כשר במעוטו. אבל בב' וג' מקומות הו"ל מרומר ופסול [וג"ל דנקט ג' לרבותא, דאפילו ג' אי ליכא למיחש לגיתר, כגון שהן בלד א' של אתרוג, כשר [כי"א תרמ"ת פ"י ודו"ק]. או כ"ל דלהכי נקט ב' וג', דה"ק ב' באתרוג קטן וג' בגדול. או ב' בתחש גדול וג' בגקודות קטנות, דבכל לפי גודל וקוטן באתרוג והכתם דלתתיו פי"ז כמומר. וכן כ"ל הפרים בחולין [ד"ג ב'] בשחט ב' וג' פעמים ולא נתעלף, כ"ל ב' בבהמה גדולה וג' בקטנים. ולפעמים ב' וג' כל חד לבותא [בחולין ד"ל ע"א] ע"ש ודו"ק, ועיין רמל"מ [פ"ח ה' מעולה] שהאריך]. מיהו ממקום שמתחיל החוטם להתקצר ולאיך, אפילו נקודה א' פסול [שם]: לז) הוא הענן הקטן שברחש האתרוג שהשמנתא עליו. ודוקא שיטל ונעקר מתוך האתרוג ונשאר נומא במקומו, אבל בממלא הנומא כשר. וי"א דגם בממלא הנומא שוה להאתרוג פסול [מג"א תרמ"ת סק"ט]. מיהו בגדל מתחילה בלי שומנתא, כשר. [ותואר אתרוג מהודר יש בו ה' תנאים, (א) לפי נקיותו תמיכותו כפי שהיא נקי יותר, כן הוא ג"כ מהודר יפה. אולם על תוספתו דהיינו כל מקום המדרון שברחש האתרוג צריך שיהיה נקי מאד, אפילו מכתם קטן כחודו של מחט, (ב) שיהיו גליעות רבות על גופו, ולא יהא חלק [כליערא"מ]. (ג) שיהיה הפוקק שבתחתיתו שכו האתרוג תלוי בחוטו, מבוקע, שיהא האתרוג בתחתיתו בולט סביב סביב לפוקק הבולט. (ד) שיהא בתו כמגדל, ולא ככדור או דומה לכדור במקלת. (ה) שיהא שומנתא שלימה בכולם האתרוג ומכוון נגד פטוקה שלמעלה]: לח) שנקלף כל קליפתו הדק, אף שנשאר [נעלב] בבתחלה. אבל בנקלף רק קלת כשר: לט) כולו מרחשו

ן עלתה חזזית. נ"ז ע"ב: נקלף, נסדק, ניקב. מי"ל שם ס"ו כמ"ג שם ע"ב"ש שם פימן תלמ"ח סעיף ג' ס': ן עלתה חזזית. נכ"ל עלת.. וכמוון עלתה. נטלה פטמתו. נכ"ל נטלה פטמתו ולאוי נ"ל פוטמתו במו שהוא בכ"י זה בעוקצין פ"ב מ"ג והפוטמה; במשנ"ל ..פיטמתו. נקלף נסדק נקב וחסר כל שהוא. וכ"ם במשנ"ב; במשד"ל ובמשנ"ל הסדר נקב נקלף נסדק

תוספת חדשים

ן הר"ב ד"ה עלי לוגו כו' אבל בב' או בג' מקומות כו' פסול כו' וכ"ם בפ"ע סימן תרמ"ח סעיף ט' וכ"ם שם ומתוקנו ולילך דהיינו במקום שמתחיל לבשר עד הפטמה פוסל חזזית וכל ביטוי מרחה בכל שהוא:

תוספת רעק"א

נאות בבז בתי"ם ד"ה בירושלים. אלא לרבותא דלכתחלה לא. והריטב"א בחידושיו ב' ד ה ו א דבותא דאפי' נכנס ואינו ראוי לפדותו מ"ם מיקרי לכם וכ"ש קורם שנכנס לירושלים שיכול לפדותו ש נ ו ט ל ו ויוצא בו לכתחילה עכ"ל. שם [אות בג] באר"ד הו"ל לפרש הה"נ חוץ לירושלים כהר"ן. לענ"ד י"ל דס"ל כל"א ש ה ב י א רש"י בסנהד' דהטעם דפטורה מחלה משום דלית ביה היתר אכילה ולא מקרי עריסותיכם. וכן דעת תוספות קדושין דף מ"ג ע"ב ד"ה איהו וכו' שהוכיחו שם ד א ף בגבולין הוי ממון הדיוט ומה דב' התי"ם ומאי דמותיב דתם בגמרא מוכח הכי. נראה דבא לסתור פירוש זה ממה דמותיב ה ת ם מעיר הנדחת. אך כבר כתבו תוספות בבורות דף ט' ע"ב ד"ה ותנן רי"א וכו' וז"ל ורא דאמר בס"ם חלק בגבוליד"ה פטורין. לאו משום דחשיב ממון גבוה לב"ע בגבולין אלא משום דלא קרינן ביה עריסותיכם כיון דאסור באכילה וכן עיר הנדחת לא שללה הוא עב"ל. וא"כ דברי הרע"ב עולים בחונן: שם נאות כך] בהרע"ב ד"ה ובית הלל מכשיריו ד ה א כו'. משמע דבמבל גמור לכו"ע פסול ומפירש"י משמע דמבל פסול. דלית ביה היתר אכילה. ודעת תוס' דפסול משום דיש לכהן חלק בו והוי כשותפים. ודעת הרמב"ן דמבל כשר. ומחני' דקתני של דמאי קאי על תרומה טמאה היינו ת"ם של דמאי וכשו לב"ה דחזיא לעניים דגם ת"ם של דמאי שרי לעניים כמ"ש להריא הריטב"א בחידושיו: שם נאות כהן בא"ד בדתנן מאכילין את העניים דמאי. וכ"ש לשמעייהו דס"ל דאין מאכילין עניים דמאי כמ"ש הרע"ב רפ"ג דדמאי:

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

דזוקא שנקלף כולו אבל מקצתו כשר. ואית דאמרי אפילו נקלף מקצתו פסול דמיחזי כמגומר אבל נקלף כולו כשר והאי נקלף לאו שהוסרה הקליפה עד שנראה הלבלונית שבתוכו דהאי הוי חסר ופסול. אלא שנקלף ממנו גלד דק ומראהו ירוק כאחר בתחלה: נקב. נקב מפולם מעבר אל עבר אפילו בכל שהוא פסול ושאינו מפולם ואינו חסר כלום כגון שתחב בו יתד עבה אם הנקב רחב כאיסר פסול. פחות מכאן כשר. והייטו נקב ולא חסר כל שהוא כשר דתנינן לקמן שאינו מפולם ואינו רחב כאיסר: אתרוג הבושי. שגדל כאן והוא שחור פסול. אבל כושי שגדל באיכן כוש אורחיה הוא וכשר: ורבי יהודה פוסל. והלכה כרבי יהודה. וכל הני פסולים. ביו"ט ראשון. אבל ביו"ט שני עם שאר הימים הכל כשר: ן רבי יהודה אומר כביצה. והלכה כר"י דפתות מכביצה פסול:

ר"י

ניקב וחסר כל שהוא[מא]. פסול. עלתה חזזית על מיעוטו[מב]. נטל עוקצו[מג]. ניקב ולא חסר כל שהוא. כשר[מד]. אתרוג הבושי[מה]. פסול. והירוק כברתי[מו]. רבי מאיר מכשיר. ורבי יהודה פוסל[מז]: ן שיעור אתרוג הקטן. רבי מאיר אומר כאגוז. רבי יהודה אומר כביצה[מח]. ובגדול. כדי שיאחז שנים בידו אחת. דברי רבי יהודה.

לפי' כל שהוא פסול. וכדאמרינן בגמרא גבי חזזית. ובחוטמו אפילו כל שהוא. ומשמע דס"ה לכל פסולי האתרוג. ויש מתמירים לפסול כל שהוא שהוק מלד אחד עד חלנו. או אפילו איט מגיע לחלנו כל שנסדק רוב הקליפה החיצונה העבה עכ"ל. ומאי דקרי ליה חוטמו מפרש לה הר"ב לעיל דהייטו פטמתו. וכ"פ הרמב"ם אע"פ שיש פירושים אחרים בזה: נקב. פי' הר"ב נקב מפולם כו' אפי' בכ"ש פסול. פירוש לפירושו אפילו איט בכאיסר. ובכ"ש רוצה לומר כמות שהוא ולא קאי אחסרון כלל דהא מסיים דסיפא דתנן כשר מיירי באינו מפולם ואינו רחב כאיסר. ומיעוט כאיסר ר"ל בלא חסרון וקאמר דבאינו מפולם ואינו רחב כאיסר הוא דכשר. הא אע"פ שאינו רחב כאיסר ואין בו חסרון. אלא שהוא מפולם פסול. וגראה דגירסתו במשנה. נקב חסר כל שהו בלא וי"ו. וכן היא גירסת הרמב"ם כמ"ש המגיד ופירש נקב ר"ל מפולם. וחסר כל שהוא ואינו מפולם. וכתב דגם גירסת רש"י כך הוא. אבל בפירש"י שבידינו כתוב בהדיא דגרס בוי"ו. וחדא מילתא הוא. ומיהו לענין הדין ס"ל ג"כ רש"י כרמב"ם שפירש בגמרא בסיפא דמתניתין כל' הר"ב. דבאינו מפולם ואינו רחב כאיסר מיירי ולגרסתו לריכין לפרש דרישא מיירי באינו מפולם. ואם גירסת הר"ב ג"כ כך היא. ל"ל דהלשון שכתב נקב מפולם כו'. לא קאי לפרש המשנה. אלא פסק דין הולך ומבאר. והמשנה מפורשת מאליה מתוך כך והראשון כ"ל עיקר: עלתה חזזית על מיעוטו. לכאורה משמע דלא לריכא דמדיוק דרישא שמעינן ליה. וליתא. אלא איצטריך לאשמועינן דדוקא בחזזית אחת כשר. אבל כשהם שתי חזזית בשני מקומות. אע"ג דעל מיעוטו הן פסול. מדברי הר"ן למדתי כך. והוא פירשו בע"א לפי דרכו: נטל עוקצו. פירש"י זנבו כמו בעוקצי תאנים ומתניתין היא בפ"ה דסנהדרין ע"ש: נקב ולא חסר. כתב הר"ן לכאורה משמע דלא לריכא דמדיוק דרישא שמעינן ליה. וליתא. אלא איצטריך דברישא קתני דנקב נקב מפולם. אפילו לא חסר כ"ש פסול [דבלא וי"ו גרסינן] תני הכא נקב ולא חסר כ"ש לאשמעינן דנקב נקב שאינו מפולם כשר ע"כ. וג"ל דה"ק דאי לאו סיפא ה"א נקב דרישא היינו בקוץ ומחט ולהכי פסול בלא חסרון אפילו אינו מפולם. כדתנן. וחסר כ"ש היינו על ידי הפסד פירי ורקבון. קמ"ל סיפא דנקב היינו כעין רישא בקוץ ומחט דכשר בלא חסרון וקא"ל רישא לסיפא. אלא רישא במפולם וסיפא באינו מפולם ולגרסת רש"י דגרס בוי"ו ואיכא למעטי ולפרש דרישא דבעי חסרון בנקב דהייטו דוקא במפולם נמי. אחא סיפא דמשנה יתירא היא דלדיוקא לא איצטריך. אלא לגלוי דרישא באינו מפולם: והירוק כברתי. שדומה לעשבים. הרא"ש. ועיין במשנה ב' פ"ק דברכות וכמשנה ו' פ"ב דמדה: ורבי יהודה פוסל. ופעמא מפרש בגמרא דף ל"א. מבוס דלא גמר פירי. וכתב הר"ב וכל הני פסולים ביו"ט ראשון כו'. עיין במשנה י"ב. וכתב ב"י דטעמא די"ט בני דיט כשאר הימים מבוס דבקיאינן בקביעא דירחא. ועיין בפרק דלקמן משנה ב': ן ורבי יהודה אומר כביצה. מבוס דלא גמר פירי. גמרא דף ל"א: כדי שיאחז שנים בידו אחת. ה"ג רש"י. ופירש שני אתרוגים בידו אחת. ופעמא מפרש התם בגמרא. דכיון דמצות לולב בימין

ואתרוג

יבין תפארת ישראל יבין

מרחשו לסופו ואפילו רק מלד אחד [מג"א שם]: מ) לרש"י מיירי מתניתין בנקב שאינו מפולם, וחדא קתני, ניקב וגם חסר כ"ש, אף שאין הנקב מפולם פסול. אבל בנקב מפולם פסול אפילו לא חסר כלום. ולרמב"ם מיירי מתניתין בנקב מפולם, ומה לו קתני, או ניקב נקב מפולם אף שלא חסר כלום, או שחסר כל שהוא אף שאין הנקב מפולם. ולענין דינא לא פליגי רש"י ורמב"ם ורק בפירושא דמתניתין פליגי. אמנם לראב"ד מתניתין מיירי בנקב מפולם וחדא קתני, שניקב נקב מפולם וגם חסר כ"ש, דדוקא בב' לריעותא פסול. אבל בחדא לריעותא שהנקב מפולם ולא חסר כלום, או חסר כ"ש אבל אינו מפולם, כשר. וקיי"ל כרש"י ורמב"ם, ובשעת הדחק יש להקל כראב"ד. מיהו י"ל דאפילו ניקב רק עד חדרי זרע נמי נקרא מפולם [עי' כ"ו]. אמנם כ"ע מודו דאם הנקב רחב כאיסר, כגון שתחב בו יתד עב, אז אפילו אין הנקב מפולם ולא חסר כלום, פסול [שם]. ונקיבת קוץ במחובר אינו כשר רק בנקרם קרום נעלב עליו [ע"ז שם]: מא) לע"ג דמדיוק דרישא משמעינן דאפילו בשוה כשר. קמ"ל הכא דדוקא חזזית אחת כשר על מעוטו אבל כשהם ב' אפילו במעוטו פסול, מדהו"ל מגומר כלעיל סי' ל"ו: מב) הוא הענ שבו תלוי באילן, ונשאר קלת מהענ לכסות הגומה. אבל בנעקר העוקץ מתוכיות של אתרוג, פסול [שם ס"מ]: מג) לע"ג דהא נמי מדיוק דרישא שמעינן לה. קמ"ל הכא, לרש"י דמתניתין מיירי בנקב שאינו מפולם, א"כ ה"ק הכא, דוקא נקב שאינו מפולם כשר באינו חסר, אבל נקב מפולם אפילו אינו חסר פסול. ולראב"ד דס"ל דנקב דנקט מתניתין במפולם מיירי, דאפילו נקב מפולם באינו חסר כשר, קמ"ל סיפא לגלוי דרישא, דלא תימא דרישא אז אי קתני, להכי קאמר סיפא ניקב נקב מפולם ולא חסר כשר, ס"מ דרישא ב' לריעותא בעינן. מיהו לרמב"ם רישא בנקב מפולם מיירי, וסיפא בנקב שאינו מפולם דדוקא באינו חסר כ"ש כשר, אבל בחסר כ"ש פסול: מד) שהאתרוג שחור. וה"ה כשהוא לבן ביותר. אז שיש לו נקודות שחורות או לבנות בב' וג' מקומות, או במקום א' ברובו, וכלעיל: מה) גרין כמראה [קרעסטסן]: מו) וקיי"ל כר"י. מיהו בחוזר למראה אתרוג כשר [שם]: מו) וקיי"ל

כר"י

אור גדול

ן במשנה ור"י פוסל. יעויין ברע"ב דכל הני פסולין ביו"ט ראשון אבל ביו"ט שני עם שאר הימים הכל כשר, ובשו"ע או"ח סי' תרס"ט סעי' ה' איפסוק דפסולי ביו"ט ראשון נוטלין בשני אבל ברוכי לא מברכינן. והטעם דאף דאנן בקיאין בקביעא דירחא עכ"ז אפשר דכל דתיקון רבנן בעין ד אורייתא תקון ומש"ה לא מברכינן. ובשו"ת פ"י סי' ג'. והוכא בחידושי רע"ק שם. הקשה על השו"ע דכיון דלא מברכינן א"ב הא גם בראשון נוטלין בשעת הדחק ולא מברכינן כמבואר שם בשו"ע סעי' ו'. ולק"מ דהא בראשון שוה הפסול דלבם עם הפסולין דהדר ונוטל איזה שירצה בשעת הדחק דלא הקינו ב' סידי. משא"כ ביו"ט שני דדלמא הוא שני צריך ליטול דוקא הפסולין בא' ולא בב'. והוא פשוט מאוד.

ציונים

והירוק נעיל נ"ח ע"ג. ור"ש פוסל פ"י. עם ה"ח פוס"ע שם פפ"ד כ"ח: ן שעור אתרוג ל"ל ע"ב נ"ח ע"ב. בביצה מ"ו ע"ן שם ה"ח פוס"ע שם פפ"ד כ"ג. ובגדול נ"ח ע"ב.

שנוי נוסחאות

חסר כל שהוא וכ"ס בכי"ק (ובכולם חסר בלא ו'), ועי' תו"ט) פוסק עוסק הבבלי היה בלעיגו ועי' בגמ'. נקב ולא חסר (כ"ש) בשר. בכי"מ מ' נקלף ולא חסר בשר וליתא וכן ליתא במשב"ג ד' פיזנו ובראב"ן וכתב הרב בעל ד"ס ז"ל ואע"ג דודאי דינא הכי הוא דגם בנקלף בעינן לא חסר כ"ש מ"מ שנוס הוא דבלפי דאמר רישא נקב וחסר אמר כאן נקב ולא חסר ונ"ע. אתרוג הבושי. בכי"מ מ' ..בושי וכ"ס בכי"מ כ' והוגה הבושי ועי' רע"ב, וכן מוכח קלת מלשון המשנה, והירוק" דל"ל הבושי ועי' בגמ' ל"ז ע"א. והירוק כברתי בכי"מ מ' אתרוג הבוסר פוסל הירוק.. והלא"ן הביאוק במשנה אתרוג הבוסר ר"ם מבשיר ור"י פוסל ולקמן ל"ז מ' כרייתא היא ופלוגתא דר"ע ורבנן אלי (ד"ס) ועי עוד בירושלמי כאן ריש הל"ז; במשב"ג ופיזנו ובכי"ק ובמשכי"ר הירוק כברתן וכ"ס בהל"ג ובכי"ף כ"י ובגרס כ"י ובעבוך ערך ברת ועי' בראשון לעיון: ורבי יהודה. בכי"ק ובמשב"ג ר' יהודה. ן אתרוג (הקטן). בכי"מ מ' ליתא; במשב"ג וקומטי ובכי"ק ובמשכי"ר ..קטן וכ"ס בכי"מ כ' ובגליון כי"מ מ', ובגדול. במשב"ג ובמשכי"ר והגדול. שיאחז שנים. במשב"ג ובכי"ק ובמשכי"ר ..את שניהם וכ"כ הרין והריטב"א דון עיקר הגירסא וכראה שהגירסא שלפנינו הגיע אותה רש"י לעיל ל"ח ב' (ד"ס) ועי' תוי"ט. בידו (אחת). וכ"ס בכל מקום; במשב"ג ליתא בטעות ועי' לעיל ל"ח ב'.

תוספת חדשים

שם ד"ה ור"י פוסל והלכה כר"י עכ"ל וכ"ס בס"ע שם סעי' כ"א אא"כ חוזר למראה אתרוג כשר כמשהין אותו. וכתב הט"ז דפי' אפילו בעודו יוצק כיון שוכל לחזור למראה אתרוג. שם ד"ה רבי יהודה כו'. כביצה. והלכה כר"י עכ"ל. וכ"ס בס"ע שם:

ראשון לציון

ן במשנה והירוק כברתי עי' תוס' לא: ד"ל הירוק! ותוס' תולין מז: ד"ה אלא: ן במשנה שעור אתרוג לד: לא: ועי' תוס' שם:

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

ואתרוג בשמאל [דהני תלתא מצות והאי חדא מצוה גמרא דף ל"ז] ומנין דמחלפי ליה שנותנין לו אתרוג בימין ולולב בשמאל ואתי לאחפוכינהו מיד ליד ולאחוז האתרוג והלולב באחת מידיו עד שיחליף ואי הוי גדול יותר מדאי שמא יפול מידיו ואתי לאפסולי שיאחרנו בו נקב. והר"ן כתב שגרסת זו אינה נכונה דלפי איזה ענין יעטר ר"י שסוף כשיעור שיאחז שני אתרוגים בידו אחת והלא א"ל לכך לפיכך הגירסא כמו שנמצא במשניות יבעוט כדי שיאחז שניהם בידו אחת. כלומר הלולב והאתרוג מטעמא דכתיבנא. ולכאורה משערינן בכל אדם כפי מה שהוא. אלא דממ"ש במשנה ו' פ"ג דר"ה יש להוכיח דבאדם בינוני משערינן: רבי יוסי אומר חפי' אחד בשתי ידיו. ס"ג לרש"י. וכן הוא בעור וטעמא דר"י לא חיים לדילמא מפיך להו ולגירסת הר"ן רבי יוסי אומר חפי' בשתי ידיו. כלומר שיאחז שניהם [הלולב והאתרוג] זה בידו אחת וזה בידו אחת ולא חיים סו': ח אין אונדין את הלולב במינו דברי רבי יהודה. כלומר שיאחז שניהם בידו אחת. דכתיב הכא (ויקרא כ"ג) ולקחתם לכם. וכתיב התם (שמות י"ב) ולקחתם אגודת אזוב מה להלן אגודה אף כאן אגודה הלכך במינו דוקא דאי לאו הכי ה"ל ה' מינין ועובר משום בל תוסיף: רבי מאיר אומר אפילו במשיחה. כרבנן דברייתא דלית להו לקיחה וא"ל אגד. ואמרינן בסנהדרין בפ' המקנן דף פ"ח דאי א"ל אגד ליה בה משום בל תוסיף דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. דאינו חבור עם האחר. והראוי למצוה היא המצוה והעוקף כמי שאינו: במשיחה. רש"י פי' חוט של משיחה. וכן במשנה ג' פכ"א דכלים תכן חוט ומשיחה ס"מ דתרי מיני גינהו. ובסוף כלאים פי' הר"ב משיחות יתירים וחבלים וא"כ ז"ש הר"ב בכלים חוט ומשיחה וחבל אמגרת ליפן. וחבל הייט פי' דמשיחה. ובערוך מפרש משיחה יתר. ["ופי' הרמב"ם בתבחי במשנה י"ג פי"ז דכלים]: במינו היו אונדים אותו למצוה. פי' הר"ב וזה לגוי בעלמא. וכן לשון רש"י וז"ל בגמרא נמצא אגד העליון לגוי בעלמא ולא להכשיר מצוה. לפיכך אינו תוספת לעבור על בל תוסיף: ט מגענעין. פירש הר"ב מוליך ומביא כדי לעטור רוחות רעות בגמרא וכתב רש"י בפ"ה דמגחות דף ס"ב מוליך ומביא לצפון ודרום ומזרח ומערב. כדי לעטר רוחות רעות הבאות מארבע רוחות ע"כ. מסייע ליה להרא"ש. ומיהו ז"ש לצפון ודרום וכו'. ודאי דלא כסדרן נקטינהו דהא כל פינות כו' לא יהו אלא לימין. כדפירש הר"ב מבנה ה' פ"ד דיומא. ועוד דמסתברא דהתחלה למזרח שבנגד פניו דא"ל עדיין לשום פנייה. וכן הוא בעור סימן תרכ"ח. מזרח דרום לפון מערב. וגם זה קשה. ובשם מהרי"ל בב"י מזרח דרום מערב לפון. ובעל לבוש מלכות כתב מזרח לפון מערב דרום. ועקר רלייתו מהחוש שכן דרך הפנים ואינה רלייה למטה מלך עליו ומ"ש שכן סדר היקף המזבח ג"כ אינה רלייה. דהתם שאני דמבחוץ מסבב ונמצא בפונה לימיו בזה הסדר. אבל עם הלולב הוא עומד בפנים ומסבב הרוחות בחוכם. ונמצא כשיפנה בתחלה לצפון לשמאלו הוא פונה.[*וכן אחה מוצא בגבולות הארץ בפרשת מסעי שהוצא החולק הוא יעמוד בפנים של ארץ ישראל. ומסדר לו גבולותיה מנגב ים ומים לצפון. ומצפון למזרח. ומה שלא התחיל במזרח ויפנה אח"כ לנגב. לפי שא"כ כדי להגביל גבולי המזרח יהיה צריך להתחיל בקצה מזרחית לצפונית ומשם לנגב ונמצא שיהיה תחלת פנייתו לשמאלו לקצה מזרחית לצפונית. והא דכתבינו שם ביומא דהא דכל פינות הוא מים של שלמה יצפינן. ואמאי לא יליף לה מדפרשת מסעי שכתוב בתורה. ל"ל דהתם דמיא טפי דקאי לאסיקף דכהן גדול בחיטוי מזבח פנימי שהקיפו מבחוץ הוא. ומיהו למ"ש בס"ד בפ"ג דמסכת תמיד מבנה ג' בשם רש"י ז"ל דמושבנא לאו בכלל דכל פינות כו' דדוקא עבודה כו' אין ראיה כלל מהך דבפרשת מסעי. שג"כ אינו אלא כחשבון בעלמא. עוד עיין בפ"ב

דסוטה

ר"י אומר אפילו בשתי ידיו. והלכה כר' יוסי: ח בגימטריות של זהב. חוטי זהב כשופין כגימטרי כמו הלכוף כאגמון (יחזקאל י"ח) וסוכבין האגודה: במינו היו אונדין אותו למטה. לקיים מצוה אגד וזה לגוי בעלמא הוה. ורבי יהודה לטעמיה דאמר לולב לריך אגד. הלכך לא אגיד ליה שלא במינו הוו להו ה' מינין. ואגן קיי"ל דלולב א"ל אגד הלכך בהא הלכה כר"מ: ט והיכן היו מגענעין. השתא מהדר תנא להא דתנינן לעיל. כל לולב שיש בו ג"מ כדי לנענע אלמא מצוה בנענוע והיכן מגענעים: בהודו

ר' יוסי אומר. אפילו אחד בשתי ידיו: ח אין אונדין את הלולב במינו. אלא דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר. אפילו במשיחה. אמר רבי מאיר. מעשה באנשי ירושלים. שהיו אונדין את לולביהן. בגימטריות של זהב. אמרו לו. במינו היו אונדין אותו מלמטה: ט והיכן היו מגענעין.

שפולי אחד פי"ח ואו"ג שם: ח אין אותדין ל"ו פ"ג ל"ח פ"ח. אפילו בדעת פי"ח פ"ח מהגי' לולב הגי' י"פ י"ב. פמ"ב פסין ס"ד טמ"ש אי"ה פיסון פגי"ח פסיף ח': ט ודהכן ל"ז פ"ג עי"ל פ"ח פמ"ג לולב ס"י שמ"ש אי"ה פיסון פכל"ח פסיף ח':

שנויי נוסחאות

אפילו אחד בשתי ידיו. בכי"מ כ'. ידיהם בכי"ק ליתא וכן ליתא בכמ"ב ד"ר ופי' פרי"ם וכפי' המפ' לכרמב"ם. ח אלא במינו. במכד"ב .. סמינו וכ"ה בסמוך; בכי"ק בטעות סופר .. מימינו. אפילו במשיחה. וכ"ה במכד"ב ובכי"ק ובכי"מ ב' ובמכבי"ר וכ"ה בלא"מ בגמ' וכ"ה בכי"ק ובכת"ם ובפסקי רי"ד וכ"ה במכב"ב ד' פיהו, ווילינא רפ"ל בתפילי; ובשטמ"ק במכב"ב בב' סתרוניס (עפ"י ד' קלקלא) .. בחוט במשיחה וכ"ה בכי"מ ה' (ובס .. חמשיחה כמו שטוא בתו"ז מי' ס"י ס"ו ומי' רפ"י ומו"ס); במכב"ב ד' ווילינא רפ"ו אפילו בחוט ולית לה לגי' במשיחה ומי' רפ"י. באנשי ירושלים. בכי"מ ה' ביקירי ירושלם וכ"ה לקמן בברייתא, וכ"ה יש דודאי לה כ"ע עבדו הכי אלא ביקרים והכבדים שהיו מצות מתנות עליהם ביומר וכן אמרו ביומא י"ט מיקירי ירושלם לא היו ישנים כו' וכן שם ס"ו ב' ובדפי' שם רש"י מחשובי ירושלם, אבל רש"י שפירשו לקמן בברייתא ולא כאן מטעם שהי' לפניו בגי' הדפוס (ר"ס). שהיו אונדין את לולביהן. בכי"מ לי שאין אונדין את לולביהן אלא ואינו נכון בכי' ספור מעשה בסגנון זה שלפניו. ובגליון שם הוגה בלפניו. בגימטרוניות בכי"ק בגמטונות; במכב"ר בגימטונית ובמכ"ד ד' ריזות ווילינא שם"ה בגימטונים. (אמרו לו במינו היו אונדין אותו מלמטה). כ"ה ליתא בכי"ק וכן ליתא בכי"מ ה' וב' וכן ליתא במכד"ם וכן ליתא בפסקי רי"ד ובכון הוא דאתא הוא הוספת הברייתא בגמ' ואי גרסינן הכי במכ"ר ה"כ מוגמה הברייתא בגמ' לא אורך כלל וכמו שהקשה זה בס' ערוך לנר ע"ם (ר"ס); במכד"ב אמר לו ר' יהודה משם ראיה מפיני.. וכ"ה בכי"ק ובכת"ם ובאו"ז; בגליון כי"מ ה' הוגה א"ל משם ראיה ממינו.. אותן.. ט והיכן. במכב"ר ואיכן; בכי"ק ובאיכן.

תוספת חדשים

ן שם ד"ה ר"ע כו' בשתי ידיו והלכה כר' יוסי: עכ"ל וכ"פ בס"ע שם: ן שם ד"ה במינו כו' והלכה כר"מ עכ"ל וכ"פ בס"ע סיעו תרנ"ח:

יבין תפארת ישראל יבין

כר"י. מיהו כשהוא כבולה אפילו לא נגמר פריו, כשר, ובלבד שלא יהא ירוק [שם]: מה) והכי קיי"ל [שם]: מו) ר"ל לאגדו יחד עם ההדס וערבה: נ) דס"ל צריך אגוד מדאורייתא, וכל שיש תוך האגוד מין אחר, איכא בל תוסיף: נא) [שבירכנו]. דס"ל א"ל אגוד. והכי קיי"ל. מיהו מצוה לאגדו מפני זה אלי ואגודו. ומהגין לקשרו בג'

ראשון לציון

ח במשנה אפילו במשיחה במבנה שבגמרא איתא לאפוקי בחוט במשיחה וז"ל רש"י חוט של משיחה ליטו"ל בלע"ז עכ"ל. אבן פיסקא בגמרא לו. וכן כתב הרמ"ם ליתא מלא בחוט ומ"ם כפי"ם ולא כעיר מכל זה: תי"ם ד"ה במשיחה רש"י כו' וכן במשנה ג' כו' ז"ל רש"י במשנה דר"ה כב: ד"ס ובוכן במשיחה לעלי"ן בלע"ז קושרה בחוט של משיחה כו': ברע"ב ד"ה במינו כו' קי"ל דלולב אין צריך אגד עי' יסל"מ:

תוספת רע"ק

ח נאות כתב בתי"ם ד"ה ר"ש. א"צ אגד לית ביה משום בל תוסיף. עיין בתוס' בסוגיין דף ל"א ע"ב שהעלו דאף לרבנן הוי בב"ת וההיא דסנהדרין דאמרינן האי לת"ד"ה קאי היינו לענין שאינו מברא המצוה מכח ההוספה והא דאגדיה הלילב שלא בסינו היינו משום דאין זה בדרך גדילתו וטינים שבלולב בעינן בדרך גדילתן. אבל לר"י דצריך אגד יש לחשוב כתוספה באגודתו דכל אגודה אינו בדרך גדילתו. ועיין בהר"ן והרא"ש דס"ל דאף דרך גדילתו אם מוסיף לגוי בעלמא לא הוי כמוסיף. והטעם כתב הרא"ש

מקומות [תרכ"ח]: נב) [גאלדטרעסטען]: נג) וכיון דאגוד זה לק לטי ולא למצוה ליכא נביה בל תוסיף: נד) דצריך לנענע בהולכה והבאה, למזרח דרום מערב לפון, ואח"כ מעלה ומוריד. ולכל לד ג' נענועים בהולכה וג' בהבאה. וקול הנענועים הם כעין הפלה ברעדה שיעלר הקב"ה טלים ורוחות רעות מכל לד שינענעם לשם

בסוטה

וז"ל ואע"ג דבזמנו לא בעי כוונה לבל תוסיף היינו בסתם. אבל אם כיון לגוי אפילו כדרך גדילתו לא הוי כמוסיף. ודה"ה דאף למ"ד דמצות א"צ כוונה ס"מ בל שמבוין שלא לצאת אינו יוצא) וכן מבואר בת תפות בפרקין דף ל"ט ד"ה עובר לעשייתן ע"ש) וכיון דלענין לצאת לא יצא מש"ה ליכא בל תוסיף כמו דמדמה תש"ם סס"ג דר"ה להריא. והר"ן כת' הטעם וז"ל כיון דלרבנן דל"צ אגד ליכא למיחש משום ב"ת מדרבנן בל לגאותו לא גזרו עכ"ל. נ"ל שהר"ן מפרש ההיא דסנהדרין דהאי לחודיה קאי כפשטא דליכא ב"ת בלל מדאורייתא והחיי דשמעתין דמשמע דהוי בב"ת היינו מדרבנן ולמ"מ מעשית תוספת:

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

בהודו לה' תחלה. תחלת המקרא: וסוף. סוף המקרא. כי לעולם חסדו. ואין דמפרשי תחלה הודו לחסון. וסוף הודו לחרון שבסוף הכלל. והכי מסתברא. וכילד מנענע. מוליך ומביא כדי לעטר רוחות רעות. מעלה ומוריד כדי לעטר עליונים רעים ובהלכה מנענע שלשה פעמים וכן בהבאה וכן בעליה וכן בירידה על כל אחת ואחת שלשה פעמים: והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא בלבד. ואין כך הלכה אלא כדברי ב"ה: יטול על שלחנו. אם שכח ולא נטל לולב קודם אכילה יפסיק סעודתו ויטול על שלחנו: יומי שהיה עבד או אשה או קטן וכו'. מי שאינו חייב בדבר. אינו מוציא אחרים ידי חובתן. לכך לריך שיטנה אחריו מלה מלה. מה שהוא אומר: ותהא לו מארה. שלא למד: ענונה אחריו הללויה. על כל דבר שהוא אומר שכך היו רגילין לענות אחר מקרא את ההלל. על כל דבר ודבר הללויה:

בהודו לה' תחלה. וסוף[פנ"מ]. ובאנא השם הושיעה נא[פנ"מ]. דברי בית הלל. ובית שמאי אומרים. אף באנא ה' הצליחה נא. אבר רבי עקיבא צופה הייתי ברבן גמליאל ורבי יהושע. שכל העם היו מנענעין את לולביהן. והן לא נענעו. אלא באנא ה' הושיעה נא[פנ"מ]. מי שבא בדרך. ולא היה בידו לולב ליטול. לכשיכנס לביתו יטול על שלחנו[פנ"מ]. לא נטל שחרית. יטול בין הערבים. שכל היום כשר ללולב: יומי שהיה עבד. או אשה. או קטן: מקרין אותו[פנ"מ]. ענונה אחריהן מה שהן אומרין[פנ"מ]. ותהי לו מארה[פנ"מ]. אם היה גדול מקרא אותו. ענונה אחריו. הללויה[פנ"מ]:

מקום

כך. מש"ה אמן נמי לריכין לכתוב כמ"ש הוא ז"ל. אבל לדידי הכתיבה עצמה היא לימין של הכותב כדפרישית]. ומה שרוצה להסתייע מדרך הסוד שלא יסיים במערב שהיא מדה"ד. וקורא על העושים כן שומר פתאים. הנם שלא עמדתי בסוד ה'. ודעת קדושים אדע. אבן שעיפי ישיבוני שהרי אחרי המערב חוזרים לרוח ותחת. והנה ישובו הדברים לתחת שהוא סוף ותשובת הסיקף. ורחמים הם: בהודו לה' כי טוב וכתיב נמי בתריה [ר"ה ח' ע"ז] אז ירננו עלי היער וגו' וכתיב בתריה ["הודו לה' כי טוב וכתיב נמי בתריה] ואמרו הושיענו אלהי ישענו. ואיתא במדרש לפי שבר"ה בתין לדין ישראל וא"ש. ואין יודעין מי יצא זכאי ומי יצא חייב נתן הקב"ה מלוס זו לישראל שיהיו שמחים בלולביהם בחדש היוצא לפני המופע זכאי שהוא שמח. והייט דכתיב ירננו עלי היער כאשר יצאו לפני ה' זכאין כשבא לשפוט את הארץ ובמה ירננו בהודו ובהושיעה נא עכ"ל הרא"ש: ובית שמאי אומרים אף באנא הצליחה נא. ל"ל דס"ל דאמ"ג דגבי ירננו עלי היער הוא כתיב אלא ואמרו הושיענו. הייט דלא נקט אלא תחלת המקרא דאנא הושיעה וה"ה לסופו דאנא הצליחה הוא"ל ומקרא אחד הוא ולפי שב"ש באו להוסיף על דברי בית הלל. סדרם אחריהם וכן במשנה ה' פ"ד דגיטין. שבאו ב"ש להשיב על דברי ב"ה משא"כ בשאר דוכתי בכל הגמרא. ועיין משנה ב' פ"ב דחגיגה ומשנה ג' פ"ק דעדיות: ["אלא באנא ה' הושיעה נא. יש לפרש דלא פליגי אביית הלל שהרי רבן גמליאל ורבי יהושע מביית הלל הם. ולא העיד ר' עקיבא אלא שלא נענעו בהצליחה נא כב"ש. אלא שהר"ב פי' ואין כך הלכה אלא כדברי ב"ה. ואי איתא דרבן גמליאל ורבי יהושע ביית הלל הוו עבדין. היאך פי' ואין כך הלכה. ולכך נראה שהר"ב גירסא אחרת היתה לו. וכמו שכתב אלא אם כו' בלבד ולא שהוא הוסיף תיבת בלבד אלא שהגירסא שלו כך היתה. וכן היא הגירסא בסדר המשנה בירושלמי ואחמר עלה בירושלמי. הא בהודו לא. להוציא אף באנא ה' הצליחה נא. ול"ל דהכי מפרש לה הר"ב דה"ק הא בהודו לא בא להוציא באנא הצליחה נא. דהא דקאמר ר"ע. אלא באנא כו'. ריש"א דקרא נקט ולא בא להוציא אלא בהודו. ומשני להוציא אף באנא הצליחה נא. ולא מבעיא הודו דלא נקט ר' עקיבא כלל. ומיהו י"ל דהכי קאמר להוציא אף וכו' דלא בבית שמאי שאומרים אף באנא הצליחה נא. אבל בהודו מנענעין כדברי ב"ה]: מי שבא בדרך כו' לכשיכנס לביתו יטול על שלחנו. בגמרא דייק מדתנן מי שבא. דמשמע ממקום רחוק ב"מ דבחול המועד מיירי דאי בי"ט מי שרי. וכיון דבחול המועד דנטילת לולב מדרבנן. מתניתין בדליכא שהות דהא תנן במשנה ב' פ"ק דשבת דאין מפסיקין להפלה. ופי' הר"ב בדאיכא שהות: יומי שהיה עבד כו'. כתב הר"ב דמי שאינו חייב בדבר כו'. והני פטורים מקריאת הלל דהוי מלוה שהזמן גרמא. תוספת. ופי' קטן עיין במשנה ד' פ"ב דמגילה: ותהי לו מארה. פי' הר"ב שלא למד. שאינו למד לא היו מקרין אותו כיון שלריך לענות אחריהן כל מה שהוא אומר. אבל כשהגדול מקרא אותו והוא שלא למד. ענונה אחריו הללויה לא אמר שהבא עליו מארה שדרך הגדול להקרות ואפילו לבקיאים. הר"ן: ענונה אחריו הללויה. פירש

הר"ב

דסמה משנה ב' נכנס להיכל ופנה לימינו כו'] ורחייתו מהכתיבה ג"כ אינה רחייה. באמ"פ בסטורות אל עבר שמאלו פוטת והולכות. מ"מ כל אות ואות שהוא כותב משכיחו לימינו בפרט בכתב אשורית. ["ועשה היות שסדר הלוחיות שבזה אחר זה בסורות פוטת אל השמאל. זה ג"כ מעשה אחר שפנייה זו היא אליו. מה שאין כן פנייה הימנית שהיא לתוך ממנו וידוע שפנייה אליו. מעולה מפנייה סתון ממנו. ונמצא עכשיו שבכתיבה אשורית נמצאו שתי הסגולות. אבל כל שלא טכל לקיים שתיהן אמרו ז"ל שכל הפיטות יהיו לימין. מעשה הכתוב שכתבתי בפ"ד דיומא משנה ה' בד"ה עוין במזרחו וכו'. וראיתי בתשובות מהרי"ל סימן מ' כתוב והמיהני על כתיבת [תורתינו] הקדושה דמפנין לשמאל. ובמה משה רבינו עליו השלום עיניו ראו אם מורו יסברך ופנה לימינו שרא לי מר ע"כ לשונו. וזה דומה משני פנים חדא דלא הוי כמו לימינו לכל פיטות כו'. ועוד דנלטרך לומר הואיל ומשה הוצרך לכתוב

מי שבא בדרך ר"ח פ"ח: שכל הדם פנ"נ מ: ר' מ' שהיה ל"ח פ"ח ר"ל מ"ב ה"ל מ"ל ר"ל מ"ל ר"ל מ"ל מ"ל מ

הר"כ על כל דבר ודבר. עיין במשנה ד' פרק ה' דסוטה: **יא** הבל כמנהג המדינה. כתב הר"ב אבל ברכת ההלל לפניו מצוה היא בכל מקום. גמרא. וטעמא דלאיתא במגילה דף כ"א כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן כלישנא והוא עבר לפניהם (בראשית נ"ג). ובמשנה ז' פ"ה דפסחים כתבתי דתקנת גביהים היא וא"כ תקשה היכי מברכינן ולוו. שאלה זו נשאלה בגמרא פרק במה מדליקין על ברכת נר חנוכה דף כ"ג ["ובמכילתין פרק דלקמן [דף מ"ו]] ותירלו מלא תסור (דברים י"ז) א"כ שאל אביך וינדך זקניך ויאמרו לך (שם ל"ב): מחברו. פי' הר"ב ע"ה והלוקח חבר דלו ע"ה מי לייה למחשב לחברו. ואפ"ה קרי ליה חברו כמ"ש הטעם במשנה ב' פ"ד דדמאי: **נותן** לו אתרוג במתנה. דאתרוג בכלל לולב דקתני. וז"ל רש"י הבר שקונה הוצעגא כולה מעם הארץ. ונותן לו. פירש"י. יבקש ממנו שיתן לו כו'. ועיין במשנה ג' פרק ח' דשביעית: **יב** ובמדינה. כתב הר"ב בירושלים וכו' ועיין מ"ש במשנה ג' פ"ק דשקלים: זכר למקדש. גמ' מנין דעבדינן זכר למקדש דאמר קרא (ירמיה ל') ליון [היא] דורש אין לה מכלל דבעיא דרישה: ושיהא יום הנף כו'. במשנה ג' פ"ד דר"ה קתני הרבה תקנות שהתקין. ואלו שתי תקנות דהכא מתני בהדדי. ומשמע שתיקנם ביחד והלכך הכא דמייתי הראשונה לגב תני נמי לשנייה דעמה. אבל במשנה ה' פ"ו דמגילות דאלטריך לסיפא. לא תני ריישא לגב סיפא. הר"ן. אלא שהוצרכתי להוסיף קלת: בולו אסור. כתב הר"ב מבוס מהרה יבנה בית המקדש כו'. ומקשים בגמרא דאבני אימת לו ביום ט"ז כבר הותר משהאיר המזרח. אלא דבבנה קודש ט"ז מחצות תשתרי כדתנן במשנה ה' פ"ו דמגילות הרחוקים מותרים מחצות היום שאין בית דין מתעצלין ומשני דאבני בלילה. א"כ [סמוך] לשקיעת החמה דע"ו [ופירש"י דהיא היא] ומבוא הטרחות שיש בקלירת העומר עד הבאתו כדתנן התם לא יספיקו להקריב למחר קודש חצות. ועיין בפי' הר"ב דמגילות: **יג** מוליכין את לולביהם לבית הכנסת. פי' הר"ב דמצות לולב דוחה כו' לפיכך היו מוליכין כו'. דלענין נטילתו בלבד דוחה שבת. הר"ן. כלומר אבל לא לענין הוצאה. וטעמא עיין במ"א פרק

יא מקום שנהגו לכפול. כל פסוק ופסוק מאודך ולמטה עד סוף ההלל כופלים. לפי שכל אותו הפרק מהודו לה' כי טוב. עד אודך כי עניתני. כולו כפול במקרא. ומאודך ולמטה היו כפול לכך נהגו לכפול המקראות הללו: לברך אחריו. הכל כמנהג המדינה. אבל ברכת ההלל לפניו מצוה היא בכל מקום ואינו לולב מחבירו. עם הארץ: בשביעית. שעם הארץ חשוד על השביעית והי דדמי לולב יכול ליתן לו. *לפי שלולב עץ בעלמא הוא ואין בו קדושת שביעית. דמי לאתרוג אינו יכול ליתן לו שפירות שביעית צריכין להתבער בשביעית הן ודמיהן. הלכך צריך שיקח ממנו האתרוג במתנה ולא יתן לו דמיו. שמא לא יבערם עם הארץ בקדושת שביעית: **יב** במקדש שבעה. כדדרשינן לפני ה' אלהיכם שבעת ימים. ולא בגבולין שבעת ימים: במדינה. בירושלים. שאף היא בגבולים לענין זה: ושיהא יום הנף. כל עומר דהייטו יום ט"ז בניסן כולו אסור. וכזמן שבית המקדש קיים משקרב העומר היו אוכלים חדש בו ביום דכתיב (ויקרא כ"ג) עד הביאכם וכשקרב בית המקדש מותר מן התורה משהאיר המזרח דאמרינן כהוב אחד אומר (שם) עד עצם היום הזה. דמשמע משהאיר המזרח. וכתוב אחר אומר עד הביאכם. הא כילד בזמן דאיכא עומר עד הביאכם. בזמן דליכא עומר עד עצם היום. ואסר רבן יוחנן בן זכאי עליהם כל היום מבוס מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא הוה אכלינן משהאיר המזרח השתא נמי ניכול: **יג** יום טוב ראשון וכו'. דאמרינן לקמן דמצות לולב דוחה את השבת ביו"ט ראשון

יא מקום שנהגו לכפול. יכפול. לפשוטו. יפשוט. לברך אחריו. יברך אחריו. הכל כמנהג המדינה: הלוקח לולב מחבירו בשביעית. נותן לו אתרוג. במתנה. לפי שאין רשאי ללוקחו בשביעית: **יב** בראשונה. היה לולב ניטל במקדש שבעה. ובמדינה. יום אחד. משחרב בית המקדש. התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש ושיהא יום הנף בולו אסור: **יג** יום טוב הראשון של חג. שחל להיות בשבת. כל העם מוליכין את לולביהן לבית הכנסת. למחרת משבימין ובאין.

יכין תפארת ישראל יכין

שיאמר השלית לבור. והאידנא לא נהגו כך: סג) שכל פסוקים שבפרשת הודו, הן כפולים, כגון מן המצר קראתי יה, עוני במרחביה, וכן כולם. משא"כ מאודך ולמטה. לכן כופלין שפסוקים הם וקורין אותן ב' פעמים. סד) שלא לכפלם: סה) אבל לפניו מצוה לברך בכל מקום: סו) שלקח בשביעית לולב מעם הארץ שחשוד לאכול דמי פירות שביעית אחר ביעור, והרי לולב אע"ג דעץ הוא, נוהג בו ובדמיו קדושת שביעית. דאע"ג דבשאר עצים אין בהם קדושת שביעית, התם ה"ט מדלא דמי הנאתן לאכילה שהיא בשעת ביעורו, משא"כ הנאת עצים, הרי שהמן להשקה עומדין, שהנאתן אינו בא רק אחר שנחצברו. משא"כ לולב, שהמן עומד לכבד הבית, שהנאתו וביעורו בא בזמן אחד כמו אכילת פירות. ואעפ"כ זהו בלולב בגדל בשביעית אבל לולב זה שקונה אותו בשביעית אין בו קדושה, מדכבר למח בשמים וכנכנס לשביעית, והרי גם פירות כה"ג אין בהם קדושת שביעית [כר"ש י"ג פ"ב]. מיהו אתרוג, אף שגם הוא נכנס משמית לשביעית, הרי אחילינן גביה בתר לקיטה לענין שביעית. ולפיכך אסור למסור דמיו לעם הארץ, שמא לא יבערן בזמן בעור המבואר במסכת שביעית [פ"ע מ"ח]. להכי שתן וכו' [כך מסיק הש"ס ודברי הר"ב תמוה]: סז) ומש"ה אינו רולה, נותן לו בעד הלולב דמיס יתירים כשיעור דמי האתרוג, ומתנה עמו שיתן לו האתרוג במתנה [וג"ל דדוקא בהכלעה מותר כה"ג, דהכי בשכר שבת נמי דחמיר מותר בהכלעה כגדרים [דלי"ז מ"ו], אבל שלא בהכלעה אסור, וכן מוכח מרמב"ם קנ"ג סקכ"ז]: סח) כדכתיב וסמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים: סט) ר"ל אפילו בירושלים: ע) יום שמניפין העומר במקדש, שהוא בע"ז בניסן: עא) בזמן המקדש, הקרובים שיודעים מתי הקריבו העומר, מוהרים בהבואה הדשה אחר שהקריבו העומר, והרחוקים מיתרים לאחר חצות, דאז ודאי כבר הקריבו העומר. וכשחרב המקדש, מוהר מדאורייתא לאכול הבואה חדשה בכל מקום משהאיר המזרח ביום ט"ז בניסן. ונזר רבן יוחנן שמא יבנה המקדש בלול ט"ז, ולא יספיקו להקריבו קודם חצות, ויטעו לאכלו בכבל השניס כשהאיר המזרח. לכן אסרו מלאכול עד אחר כל יום ט"ז. והכי קיי"ל [ועי' י"ד לל"ג פ"ג]: עב) מערב שבת. דדוקא נטילתו דוחה ביום ראשון את השבת, אפילו בגבולין בזמן שבית המקדש קיים, אבל לא הוצאתו: נכיה

יא מקום שנהגו לכפול. יכפול. לפשוטו. יפשוט. לברך אחריו. יברך אחריו. הכל כמנהג המדינה. מייי פ"ג מהל' מגילה ה"ו. מגיד משנה שם. הלוקח בחבורה מו"כ לשון מכ"ג מייי שם הלכה ג' ע"ל. ושיהא יום הנף יום נמי פ"ח מ"ל מ"ל מו"ל מ"ל מ"ל מ

ראשון לבדו לפיכך היו מוליכין") שם לולביהן מערב שבת: אין אדם יוצא וכו'. דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון לכם משלכם ואם נתנו לו חברו במתנה אפילו על מנת להחזיר שמה מתנה ונוטלו ויולא בו ואח"כ מחזירו לגלאי מלתא למפרע דגזול היה בידו מעיקרא ולא יצא ידי חובתו: **יד** פטור מפני שהוציאו ברשות. וכגון שלא יצא ידי חובת נטילה בשעה שהוליאו. אבל יצא ידי חובת נטילה קודם שהוליאו חייב. דלא מריד מהשתא במלוה לעשותה והיכי משכחת דלא יצא י"ח נטילה קודם שהוליאו דהא מלגבהיה נפק ביה משכחת ליה כגון שהפכו שבל המלות טון אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן שנאמר (שמות כ"ו) עלי שטים עומדים שעומדים דרך גדילתן. אי נמי שהוליאן בכלי דלקיחה על ידי דבר אחר דרך בזיון. ולהו שמה לקיחה. והלכה כרבי יוסי: **טון** מקבלת אשה. את הלולב. ולא אמרינן דמטלטלה מידי דלא חזי לה: ומחזרת למים. שלא יכמושו: בשבת מחזירים. שהרי מהם נמלוס היום אבל לא מוסיפים וכ"ש שאין מחליפין: וביום טוב מוסיפין. אבל לא מחליפים לשפוך אלו ולמת לוגין מהן דטרת לתקן מנת: ובמועד. בחול המועד מלוה להחליף והלכה כר"י: חייב בלולב. להנכו מדברי סופרים:

*) בר"ב ד"ה מוליכין את לולביהן.

מהטעם שכתב הר"ן בפרק ג' דר"ה מטוס דנסנה] ובמתניתין דסכה מפרש להני שטוי ול"ע. אבל בפרק ב' מהל' בגנות כתב למשנתינו המוליא כו' כדי לצאת בו כלומר שעדיין לא יצא. ולא התנה בתוספי ההולאה. ש"מ משום דלמאי דקיי"ל דמלות לריכות כוונה ליתנהו להני שיטוי ומ"ש הר"ב א"ל שהוליאן בכלי. כתב הר"ן. לא תקשה לך אמאי איכו מחיב על הכלי. דבטל הוא לגבי הלולב וכדתנן במשנה ה' פ"י דשבת: **טון** מקבלת אשה וכו'. דמהו דתימא הואיל ואשה לאו בת חיובא היא אימא לא תקבל דלגבה איסור טלטול קמ"ל כיון דראוי לנטילת אנשים תורת כלי עליו ומותר בטלטול לכל. גמרא: **בשבת**. בזמן שהיו טטלין לולב בשבת הרמב"ם בהלכות לולב:

יכין תפארת ישראל יכין

עג) בבית הכנסת שעמה מועטים היה אפשר בכך. משא"כ בהר הבית [פ"ד מ"ד]: עד) גם בדלוריאיתא שייך כהן ליטנא [בגמרא פ"ע א']: עה) מיהו בנתנו לו במתנה ע"מ להחזיר, מהני [תרנ"ח]. ובשאר ימים דיולא בנתנו לו במתנה ע"מ להחזיר, יכול ליטל לולב של חבירו בלי דעתו, דניחא ליה לאינש שיעשו מלוה בממונו [תרמ"ט ס"ב]: עו) דע"י עדדת מלוה, שכח שהוא שבת. ודוקא בלא יצא עדיין ידי חובתו קודם שהוליאו,

הלכתא גבירתא. כללא דפרק ג'

פרק ג מ"א. מדכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון וכו' ואח"כ ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים, קבלו חז"ל דלפני ה' במקדש דוקא תשמחו בלולב ז' ימים, משא"כ חוץ למקדש דרק יום א' דאורייתא ובשאר ימים מדרבנן. וכפות תמרים דקרא הוא לולב, וענף עץ עבות הדס, וערבי נחל הוא מין ירוק שדרכו לגדל אצל הנחל אע"פ שאינו גדל בעצמו אצל הנחל, ומעכבין הד' מינין זא"ז ויקחם ביחד ויוצא אפי' בלא אגודה נראגוד דג'מינים לולב הדס וערבה מצוה מן המובחר ובקשר גמור ואפילו שלא בשינו, כמ"ח] ונקראות מצות לולב שהוא גבוה מכולן [וע"ב מברך על נטילת

תוספת רע"ק

יג נאות כרמ בתי"ם ד"ה מוליכין. מסקינן דהכא בגבולין מיירי בר' בזמן שבהמ"ק קיים. ולפ"ז ק"ק סיפא דמתני'. ושאר ימות החג אדם יוצא ידי חובתו

[ובדקדוקי סופרים הנ"ל מבת"י הגי' ובשאר הוא נכון יותר] הוא סיום דברי רבי שמידר המשנה. ויעויין בתוספות רעק"א כאן אות כ"ח ולהנ"ל אשה"ש:

לו את דמיו. ואפי' נתנם מידו וכן אם המחיכהו לאחר זמן מצתו לא יצא. ואם נתנו לו אפס הוי כאילו אמר לו ע"מ כו' בשאין לו אחר ואם אמר לו ע"מ שתחזיכהו ולא אמר לו לפיכך המחיכו לאחר זמן מצתו יצא, ח"מ סימן רמ"ח ס"ו. וכיון דאשון לא יהנו לקנן קודם שיוצא בו אם ס"ו וכל הדומים אלו ה"ה בלתולוג: **טון** בר"ב ד"ה ובמועד כו' והלכה כר"י וכ"ש בס"ע סימן תרנ"ד:

יכין

יג בר"ב ד"ה אין אדם יוצא כו' ואם נתנו לו במתנה לפיכך על מנת להחזיר שמה מתנה כו' עכ"ל וכ"ש בס"ע סימן תרנ"ה בסעיף ז' ואם לא החזיר לא יצא לפיכך נתן לו מתנה לפיכך שמה מתנה כו' עכ"ל וכ"ש בס"ע סימן תרנ"ד:

כגון דאפקיה בכלי, לו אפסט. דאם יצא כבר, הרי הו לא סריך במלוה, וחייב: עז) את הלולב בשבת, אע"ג דלא חזי לה: עח שלא יכמוש. והיינו לאחר שתקנו שיטול כל ח' לולב בביתו [כפ"ד מ"ד]: עט) ולא יוסיף מים, אף דטרחא מועטת היא: פ) ולא יחליפם דטרחא מרובה הוא: פא) ר"ל בחוה"מ: פב) דמלוה להחליפן שיאחר רטוב: פג) מעשה חטך:

לולבו ואין פותחין מהן ואין מוסיפין עליהם שנאמר ולקחתם לקיחה תמה, מיהא בכולם מונחים לפניו ונטלם א' א' יצא, ובלקיחה תמה ג"כ נכלל שלא יהיה חסר מכל מין כלום, אלא יהיה בתוארו ושיעורו בקבלת חז"ל מסיני ויש בהם חמשה דינים. א) מצוה הבא בעבירה. ב) יבש דאסמכוה אקרא לא תמתים יחללו יה או מטעם הדר. ג) חסר משיעורו אפילו כ"ש. ד) הדר שלא יהיה בו מום. ה) אין שמו עליו: **לולב** הגזול פסול, משום מצוה הבא"ע, וזהו אפי' לאחר יאוש, ולפני זה נ"ב משום דכתיב ולקחתם לכם משלכם, ושאול מותר רק בשאר הימים, דביום א' בעינן לכם ולכן אסור

אור גדול

יג במשנה אין אדם יוצא ידי חובתו כו'. יעויין בדקדוקי סופרים שהביא פשטי בת"י שאין כתוב בהם ביו"ם הראשון של חג רק אין אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו. והוא נכון מאוד. דע"כ סיום דברי חכמים. והאי שאר חובתו

יד רי' אומר. פ"ג פ"ב עפחים ע"ב ע"ב. ירושלמי שבת פי"ם ה"ד וה"ו פפחים פ"ו ה"ז יבמות פ"ם ה"ל פי' ר' מה' שגגות כ"י: **בון** מקבלת. מ"ב ע"ל מ"ר פ"ז מה' לולב ס"ב כמ"ג מעין מ"ד מה"ע אה"ח פי' מרכ"ד: בשבת מחזירין. מי"ומ"ב ספ פיב"ם שם: קטן. עכ"ן ג' ע"ב מ"ר' בס כ"ו ח בס"ג ספ פיב"ם שם כ' מרכ"ד

שנויי נוסחאית

ואחד **סביר את שלו** ונוטלו. וכ"ה במס"ב; במס"ע וכ"ק וכמס"ל ..ונוטל; בכי"מ מ' ואחד נוטל את שלו. ר"אברו (חכמים). במס"מ וכ"ק וכמס"ל ליתא. וכן ליתא בכי"ף ובכל"ם ובפסקי רי"ד. ועי' ד"ם ולין דברי מוכרחים. (ביום טוב הראשון של חג) בלולבו של חבירו. בכי"מ מ' ליתא וכן ליתא בכי"מ כ' (ולאיתא בגליון); במס"ב ליתא המלים של חג; במס"ל ד"ק הסגנון בלולבו של חבירו ביום הראשון של חג. ושאר ימות החג. במס"ב ובכי"ק ובכי"מ כ' ובמס"ל ..בכל ימות..; בכי"מ מ' ובשאר.. וכ"ה במס"ם ובכי"ף ובכל"ם (ובהם כל ימות..) **אדם יוצא ידי חובתו**. וכ"ה במס"ב ובמס"ל; במס"ל ובכי"ק יוצא אדם..; בכי"מ כ' ליתא (ולאיתא בגליון) וכן ליתא בכל"ם (ובם ליתא גם המלה אדם). **יד** ועיכת **והוציא את** הלולב. וכ"ה במס"ב; במס"ל וקוסט' ובכי"ק ובמס"ל **שבת**.. בכי"מ מ' שבת והוציא לולבו; בכי"מ כ' ושבת **והוציא את** לולבו ועי' פ' כ"מ. **טון** (ומיד) בעלה. בכל"ם ליתא. ומחזירתו. בכי"מ מ' [את לולביהן] ומחזיר" וכ"ה בהו"ן מ"ד ועי' רש"; בפי' ר' הנלולבז ומחזרתו; במס"ל ומחזר; במס"ד ומחזירן ולא נתן; בכי"ק ובמס"ל ובכי"מ כ' ומחזרת. **ביו"ט מוסיפין**. בכי"מ מ' וכ' ובמס"ל וביו"ם.. **קטן** היודע לנענע. במס"ם ובכי"ק ובמס"ל כל קטן שיש בו דעת לנענע וכ"ה בהו"ן ובכי"ף כ"י ובהו"ן; וכ"ם בכי"מ מ' (ובם וכל **קטן** כמו שהוא בכי"ף ובכל"ם) **חייב** בלולב. בכי"מ מ' חייב לנענע והוגה בגליון בסוסתנו.

תוספת חדשים

יג בר"ב ד"ה אין אדם יוצא כו' ואם נתנו לו במתנה לפיכך על מנת להחזיר שמה מתנה כו' עכ"ל וכ"ש בס"ע סימן תרנ"ה בסעיף ז' ואם לא החזיר לא יצא לפיכך נתן לו מתנה לפיכך שמה מתנה כו' עכ"ל וכ"ש בס"ע סימן תרנ"ד:

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

חובתו בלולבו של חבירו. דבזמן שבהמ"ק קיים היכי משכחת לה הא בגבולין אין נוטלין רק יום א', ובמקדש בעי לכם כל ז' לשיטת תוס' שכתבתי בגלין ריש פרקין, ועיין.

לקוטים

יג בלולבו של חבירו. בגולב של חבירו לא קאמר הכא גלולבו לגמד דדוקא כשהוא של חבירו לא כשבא שטולו ז' לאחת לו לא יצא לאפוקי אם נתנו לו על מנת להחזיר (ש"ג): **מן מיד** בגה ל"מ זה דהוא כמלגת מידה שהקנו לאמה שיקלקלנו כ"ש אם הוא יוצ לבחירו לחיים והא שטיטא לגא אפי' מיד בעלה דסד"א יחזיר הוא שיטו כיון והוא שיך במלוה ולא היא אפ"ם שרי לדידה ממי(סס): **יד בתי"ם ד"ה מפני ט'** ותימה מו' ליתנהו לגבהו בעיטו ומלאה דס"ל דשיטו' אחים לכ"ע דמ"ד מות אריסת שוגה ל"ל טוגה לגאת וה"ד זה מחכון לגאת כיון שטטלו לו הו ל"כ ו לתי שלמדנו ומתעסק בחלוס ויצא לגא מדעתו הא לגאה זה דומה לתי שהיה תפילין לו יש בסוכה ולבל ובהם ובסבור שעדיין לא יצא ומלוך לעשות יותר וכרי יצא כיון שהיה כדעתו לגאת לגאת שלגא היה יודע בעיקור שבדרך זה העשה המצוה אף כלן בלקיחה יצא שהיה סבור שיהא תחלת המצוה בלבד ומלוך עדיין מעשה ומינו כן כי סוף המעשה בהמצה תחלה (עין מיים): **שם ד"ה מקבלת** וכו' מיסור מיגול וכו' לגומר דסד"א דהוי מוקצה עפי הכנתו דל"ם מודה הוא קמ"ל וכ"כ הע"ת דלא הימה מתכיה המוקצה כמו סכין דמילה דלא הותר לגא לאוכל וכמו מעל קורנס לפטם לגחוים דמ"ם לגבר לא קמ"ל ע"כ (ש"ל):

אסור ליטול לולבו דחבירו שלא מדעתו, אלא יתנו לו בסתנה ע"מ להחזיר: ויבש פסול כלעיל, ודוקא רוב עליו, ודוקא כשנפרך בצפורן או כשכופלין העלין נשברין, ומשום דיש פוסקים דשכלה ירקות שבו הוא יבש, ומריח באפשר אחר ירוק. ושל אשירה נאילן הנעבד] ודעיר הנדחת פסול בכל הימים דעומר לשרוף וכשרוף דמי וכאילו אין לו שיעור נושיקורו מ"ז גודלין, ובדיעבד י"ג גודלין ושליש, בשדרה בלא העלים העליונים] ובימים אי ג"כ משום לבם. מיהא לולב מגנות עכו"ם ואפילו אילן הנטוע בפני עכו"ם, כשאין עובדין לאילן מותר, וכשיש אחרים יקח אחרים אעפ"י שאינם ימים כ"כ. ונקטם ראש רוב העלין העליונים שבלולב ונלי"א רוב העלין שנבוחין מהשדרה, וי"א דאם נקטם רק רוב העלה העליונה האמצעית] פסול, ויש מחמירין אפילו נקטם כל שהוא, ויש לחקל בשעת הדחק בנקטם ראש העלה העליונה או שנחלקה מעם [וביבש לעלים כשר] ולברך עליו אפילו ביום א', משא"כ בנקטמו רוב העלין פסול אפילו בשעת הדחק. ויבש ונקטם פסול משום הדר, ולפיכך פסולין כל ז', משא"כ בפסול משום לקיחה תמה ולא חסר, או משום לבם, דוקא ביום"ד פסיל. כל עלה דלולב כפיל ודבוק מגבו ופתוח מלפניו והגב נקרא תומ' ובנסיק רוב עלין ברוב כל עלה ועלה, או העלין העליונים, בראש השדרה במקום שהלולב כלה, שיוצאים על השדרה לפעמים ב' או ג' עלין, ובנחלקה העלה האמצעית אם כלה בג' עלין, או שנחלקה א' בכלה בב' ונחלק עד השדרה, ולע"ד זצ"ל בארוך ד' גודלין, [ויש מחמירין דאפילו בנחלק רק מעט בסדק כ"ש א' מהעלין העליונים, וראוי להחמיר באפשר], או בנתרחב הסדק כ"כ עד שנראה הסדק אפילו רק העלין שאצל העליונה ואפי' בימים, או שנדלדלו רוב העלין ורוב כל עלה מהשדרה ותלויין למטה, אעפ"י שאגדן עם השדרה, וכ"ש בנעקרו למטה משדרה, הוי בכלל נפרצו עליו ופסול משום הדר, ובנשברה השדרה ונופלת למטה ולא נשאר בו שיעור לולב המג"א הכשיר] ובנפרדו עליו כיון שיכול לאגדן אפי' בלא אגדן כשר ומצוה מן המובחר בלולב שאין עליו פרודות לגמרי] ובנתקשו בעץ ואין יכולין להחבן לשדרה פסול. ולולב שעליו קצרים שאין ראשו של זה מגיע לעיקרו של זה פסול. נוהגין שיהיה שיעור הדס וערבה י"ב גודלין ויהיה יוצא עליהם שדרת הלולב ד' גודלין שיוכר בו הנענוע למעלה ושיעורו עי' לעיל: מ"ב הדס פסול ג"כ בגזול, וביבש נביבשו רוב עליו ולא נשאר בראש כל ענף מהג' ענפי הדס קן של ג' עלין לחין והוא שכלה כל ירקות ונפרך בצפורן] ודאשירה, ודעיר הנדחת. מיהא נקטם ראשו נדחיינו ראש העץ] יש פוסלין וקי"ל דכשר דלא ניכר כ"כ ויש להדר אחר בלתי נקטם], וביבש בראשו ג"כ כשר נ"ב"ח מחמיר]. ובענבין מרובות מעליו אינם כשרים רק בעדיין ירוקות, משא"כ באתרוגות ושחורות דאינו הדר ופסול כל ז' ואם מיעטן כשר, ואין מטעטין ביו"ט דמתקן מנא, ובעבר וליקטן מותר, ואדם אחר יכול לכתחלה ללקטן א' א' לאכילה, דהוי פ"ר דלא ניחא ליה במקום מצוה [וכערוך כתוס' שבת דק"ג א' ד"ה לא צריכא וכא"ה ש"ך סה"י, דהמנהג להתיר בסברת ערוך, ואע"ג דנמנם שם קצת בזה, הכא במקום מצוה שריז]. ושיעור, הדס הלמטים י"ב גודלין ב' שלישי לולב. ובשעת הדחק יש לסמוך אפוסקים, דס"ל י' גודלין ויהיה כל השיעור הזה ממטה עד למעלה עבות מעשה שרשרות, שיהיו יוצאין ג' עלין בשורה א' בשוה בכל קן וקן שלא יהיה א' נמוך או גבוה מחבירו, דאז נקרא הדס שומה. וכן אלו הגדלין מב' ב' עלין ונהעולם נוהגין בב' על גב ב' היתר והביאו רבינו רמ"א בסי' תרמ"ו ס"ג בשם מהר"י קולון ומהר"י איסרלן, והסכים עמהם בתשו' שבו"י ה"ב סי' כ"ח וכ' דעדיפי הגהו הרבים יבשים דב' על ב' המובאים מאיטאליען, מהירוקים שבארצנו שיש בהם חשש מורבבים, אמנם כבר כ' בתשו' ח"צ דמצוה מן המובחר דוקא בירוקים, וכן העלה בביאורי הגר"א] ובדיעבד באינו עבות למטה, אם הרוב שיעור של הדס עבות כשר. ובהיה עבות ונשרו עליו, ולא נשארו ג' עלין אלא בקן א' ואפי' שלא בראשו, כשר בשעת הדחק, ולא יברך, ובנשרו ב' עלין, ולא נשאר אפילו בקן א' ב' עלין או באלו דב' על ב', ונשר מרוב שיעור אורך ההדס עלה א', פסול אפילו בשעת הדחק לכ"ע נחוץ מבעל העיטור]; ויש לקטום קודם יו"ם הענפים קטנים היוצאים מצדי הדס דאעפ"י שנקטם כשר, כיון שאינו בראשו: מ"ג, ד'. ערבה, א"צ להיות ערבי נחל הגדל שם דוקא, אלא מין ידוע הנקרא כן, שעליו משוכים כנחל ופיה חלק וקנה שלה אדום, ואז אפילו בשדרו ירוק כשר שכשישהה באילן נעשה אדום, וי"א להדר לכתחילה אחר הנדלים על נחל, ונזול והאשרה ודעיר הנדחת פסול, ויבש ונקטם העץ שבראשו פסול, כ"הדס ונהרמב"ם מכשיר בנקטם ראשו]. ונשרו רוב העלין ונצרך להשגיח שלא ינשרו ע"י הנענועים] או נפרצו נלי"א ר"ל נדלדלו העלים מן הקנה ותלוים למטה, ולי"א שנסדקו ונחלקו, וה"ה בהדס] כל ז' פסול, נבמשו עליו כשר וה"ה בהדס. וחמצוה לולב א', וב' ערבות, וג' הדסים, ובמקום הדחק סגי בהדס א' דלא קטום, בדחק גדול אפי' א' וקטום, ויאגדם בג' קשרים [בריכות כסבעת שתיחבין ראש הכרך תוך העיגול הכרך, ג' זה למעלה מזה, כנגד ג' אבות, ולמ"ז הקשרים דממה ששם קשר כל הג' מינים ביחד משם ניו, נחשב לאחד, ויעשה למעלה עוד שנים באפשר] ויקשור ההדס מימין הלולב והערבות משמאל, וההדס גבוה יותר מערבה, ויטול האגודה ביד ימנית והאתרוג בשמאל, והלולב השדרה בין פני פניו. וכל הד' מינים צריך לימלו בדרך גדילתן ראשיתן למעלה ועקריתן למטה נאצל האתרוג העוקץ למטה] ובלא"ה אפילו בדיעבד לא יצא, ויטול הלולב בימין [והאיטר בימין דידיה שהוא שמאל דכל אדם] והאתרוג בשמאל, ויברך כשיטול הלולב קודם שיטול האתרוג או יהפך האתרוג עד שיברך, ומצוה מן המובחר לחבר אתרוג ללולב בשעת נטילה נענוע והקפה: מ"ה ו' ז'. פרי עץ הדר, זה אתרוג, וכיון דכתיב הדר ש"מ דאעפ"י דבשאר מצות זה אלי ואנוהו, הוא למצוה מהמובחר, בד' מינין הקפירה תורה דאפילו לעכב בעינן הדר, דכולן מאתרוג ילפינן, דכולן בסוק אחד: אתרוג פסול ג"ב דאשירה ודעיר הנדחת ובן פסול בערלה ותרומה טמאה, מיהא בתרומה טהורה או מע"ש בירושלים לכתחילה לא, ודדמאי כשר אפילו לכתחילה. דין מומו, חוץ מברובים המבואר בטוף, הוא כן, יבש היינו כשאינו מוציא שום ליחה [ובדיקתו להעביר מהם בחוט בעובי האתרוג, לא תוך הדרי זרע דפסול משום מפולש] פסול, ונכמוש כשר, ויש פוסלין] וכן פסול בעלתה חזזית, והיא כעין שחין בולט, וה"ה פראה לבן ביותר ושחור [וקליפה לבנה דקה כשר] במקום א' וברובו דאתרוג מב' צדדין או מב' וג' מקומות ומתפשט הנימור ברוב, והיינו שנתפשט מב' צדדים, אעפ"י דכשנצרף מקום החברבורות אינו אלא מיעוט נלי"א בב' או ג' מקומות פוסל אפילו במיעוט דאתרוג] ואינו כשר אלא במיעוט ומצד א', ויבש וחזזית, הפסול משום הדר. ובשנקלף הקליפה הירוקה ונשתתיה עוד קליפה לבנה שהוא בשר אתרוג, ולפנים ממנה כמו עיגול שבו הגרעינין ונקרא חדרי זרע], ונשאר ירוק, כשר ברק נשאר כ"ש [וי"א כסלע], ובאינו דומה המראה הנקלף לשאר האתרוג אפילו בהוא מראה כשר, כשנקלף הרוב פסול, ובב' א' ג' מקומות אפילו במיעוט פסול. ובשעת הדחק והוא מראה כשר, כשר. נימלה פטמתו [והוא העץ התקוע בראש חטמו, ועליו השושנתא] עד האתרוג פסול דדוי כחסר, וכן בנימל עוקצו העץ שבו תלוי באילן. ובלא היה העץ דשמם מעולם וניכר כי יש במקומו כגומא בתחילת ברייתו, כשר, ובחסר רק השושנתא טוב להחמיר ביש מובחר מזה, אבל בהוא המובחר ימלנו, ובנימל עוקצו ונשאר מקצת עד שהגומא מכוסה ג"כ כשר. נסדק מסוף החוטם עד סופו אפילו רק עובי הקליפה הלבנה ואין בו חסרון כלל פסול, דסופו לרקוב, ובנשאר מלמעלה ולמטה כ"ש ונשאר החוטם כשר. ניקב אפילו אין בו חסרון כלל פסול במפולש [דהיינו שהנקב הולך מעבר לעבר, ולי"א אפילו במנין לחדרי זרע, ג"כ נקרא מפולש. ובמסופק אם מגיע, מסכינן אסברא א', דמפולש רק מעל"ע], או באינו מפולש והנקב כאיסר כגון שתחב יתד או בניקב וחסר כ"ש ונלי"א דבלא חסרון אינו פוסל אפילו במפולש, ובחסרון ומפולש בכ"ש ובאינו מפולש כאיסר). והוטמנו ושהוא ממקום שמתחיל לשפע עד החטמא] כל הפסולים פוסלים בכ"ש, והוא שיהיה ניכר לעינים וא"צ לחפש אחריו. כל מראה שתחור, ולבן כשהוא לבן ביותר פוסלין כלעיל ובחזזית. וירוק אינו פוסל רק כשהוא דומה לעשבי השדה, דאז לא נגמר פריו, ואם התחיל כבר להראות מראה אתרוג כשר, דכשמשהין אותו יחזור כולו למראה אתרוג. שיעור גודל האתרוג לא פחות מכביצה דאז אפילו לא נגמר פריו כשר, משא"כ בפחות מזה לא נגמר פריו כלל ופסול, ואפילו בהיה כשיעור ונצטמק בימי החג לפחות מכביצה פסול' ובגודל כמו שיוצה כשר, מ"ח דין אגור הזכרנו לעיל. ויכול לאגדם במין אחר דאינו משום בל תוסיף דהוי לגוי, ועוד דמה"ת א"צ אגוד, והאגוד עומד בפני עצמו שלא בדרך גדילתו, ואין כאן בל תוסיף. ובנשרו עליו בתוך האגודה אע"ג שמפסיק בין המינין, מב"מ אינו חוצץ, משא"כ החוטין הכרוכין נדרך שרגיל להיות סביב הדס ם הישנים דאינו מינו וגם לא לגוי, חוצץ. ובלא אגדו מבעו"י, או שהוסרה האגודה אסור לאגדו בקשר ביו"ט, אלא בעניבה או במו שנוהגים לברוך סביב הג' מינים ולתחוב ראש הכרך בעיגול, זה בלבד מותר: מ"מ, יב, יג, יד, טו. דין נטילת הלולב הכרנו לעיל, ומברך ביום א' גם שהחיינו, ואם לא בירך מחמת שהיה ספק בשדות איזהו מין, ואח"כ נזדמנו לו כל ד' מינים כשרים מברך שהחיינו אפילו ביום ז', וצריך ליטול הלולב בידו, דבכרך נגד על הלולב, או שהניחו בכלי ואחז ברופני דכלי לא יצא דהוי חציצה, ובאחז בבית יד דכלי או שהניח ידיו תחת שוליו הוה לקיחה בדרך ביזון ע"י דבר אחר ולא יצא, ובכרך סודר על ידו או שלבש בתי ידים פלגתא ויחזור וימלנו בלא ברכה ונכון שיחלוץ תפילין קודם נטילת לולב משום דלולב אות, דמטעם חציצה אין לחוש, דאינו על כל היד. מכסק כיון די"א דטבעת חיצצת ואפילו בדיעבד, נוהגים להסיר הטבעת, ובדיעבד ימלנו בלא ברכה. ובלא בירך קודם הנטילה מברך אח"כ שגם הענענים מצוה, ולאחר שהסירו מידו לאחר גמר מצותו אין מברך עוד. ינענע לאחר שבירך אעפ"י שהוא שלא בשעת הל, ומנענעים למזרח בהולכה והבאה ג"פ ואח"כ לדרום ולמערב וצפון ג"פ, ומעלה ומטה ג"פ, ונכון כשמנענע למטה ישפיל רק ידיו למטה וישאר הלולב בדרך גדילתו, ויש נוהגין להפך הלולב לצד מטה, והנענוע הוא בכסום מעם, לא בכח גדול עד שכמעט הלולב נשבר, ובהלל דיש בהודו לה' ב"פ, כל"ח, וי"ו תיבות, חוץ משם, ינענע הקהל בכל תיבה לרוח א', ובשם לא ינענע, כדכתיב ירננו עצי יער לפני ה'. ובהודו שבמוף הלל מנענע ב"פ, והש"ץ אינו מנענע אלא בהודו וביאמר נא ישראל, לא ביאמרו נא, ובשמתפלל ביחידי מנענע כש"ץ, וי"א דאינו מנענע רק בהודו לא ביאמר נא ישראל. ובאנא מנענעין רק באנא ה' הושיעה לא באנא דהצליחה ומשום דאנא ה' הושיעה חס ג' מלות חוץ משם, צריך לחלק הענענועים דב' רוחות על מלה א', ובהביאו לו לולב באמצע הלל מותר לברך בין הפרקים שהוא בין מומור למומור, ומה"ת אין מצות לולב חוץ למקרש אלא יום א', דכתיב ושמחתם לפני ה"א ז' ימים, והיינו במקרש, ומתקנת ריב"ז, לולב ניטל כל ז' ימים ובשבת אינו ניטל אשילו ביום א' ואפילו למלמל אסור, חוץ מאתרוג דראוי לריח דכיון דעומד לאכילה, אתקצי רק מאכילה, לא מריח [ואע"ג דראוי למנוע מלהריח בו היינו מפני ספק ברכת הריח, כיון דאינו עומד להריח אבל בבירך כבר על דבר הראוי לברך עליו ברכת הריח הרי יכול להריח באתרוג. משא"כ הדס דעומד רק לריח, כי אתקצי מריח אתקצי, ואסור להריח בו כל ז'], ולא יתן האתרוג על הבגד ביו"ט ולא על מוכי, אחרים א"א באותם שקלטו הריח מעי"מ, ואין אדם יוצא י"ח ביום ראשון, בלולב דשאול מחבירו, עד שיתננו לו במתנה, ואפילו ע"מ להחזיר, ואפילו נתנו לו סתם דעתו בסתנה ע"מ להחזיר, ומותר זה ליתן לחבירו וחבירו לחבירו, ובלבד שהאחרון יחזור לבעליו, ואפילו אמר ע"מ שתחזירהו לי, חוץ במטרש שלא יתן לאחר, וכשמחזירו לבעליו, צריך להזור וליתנו בסתנה.

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

בדי שיהי' רבעלי'. ולא יתננו ביום א' לקטן קודם שיצא בו דקטן קונה ואינו מקנה, ובתופס עם התינוק דלא יצא מידו מותר. ושותפין שקנו אתרוג למצוה מסתמא כל א' מקנה חלקו לחבירו לצאת בו ובקהל שקונים אתרוג וכל הקהל יוצאין בו. וקטן היודע לנענע חייב לחנכו ומצוה מהמובחר שיקנה ד' מינים שלו ואפילו אין מהודרין בשל קהל. ומצות לולב ביום דוקא, ולכתחילה לא יטול אלא עד שתגיע החמה, ובדיעבד מעכש"ח יצא, וביה"ש יטול בלא ברכה, אפילו ביום א', ובשבת ואבל ונזכר על שולחנו, ביום א' צריך להפסיק ולישלו אפי' ביש עדיין שהות, משא"כ בשאר ימים. ובבא בדרך ומצמה לבא למקום שיש שם לולב או הדרים על ישובים שמשלחין להם לולב ימתין עד חצות ובחלש מותר למעים, דדוקא אכילה אסור שמא ישכח. והחזרת לולב בימים מותר אפילו ע"י אשה וחינוק דאינן מהוייבים במצוה, וב"ש מותר להוסיף עליו מים ובחוה"מ מצוה להחליף המים. ובנחלש א' מהד' מינים ב"ש הוי מוקצה אפילו למי שלא נחלש בשבילו, והנחלש ב"ש א' מותר בשני, ובהביאו הנכרי מחוץ לתחום אפילו חוץ מי"ב מיל, ד"א דהוה דאו' מותר ליטלו אפילו מי שהובא בשבילו, ומ"מ אסור לטלטלו חוץ לד"א, ומותר לשלוח נכרי ב"ש אחר לולב אפילו חוץ לי"ב מיל אם יחזור בודאי בו ביום, שיכול לצאת בו היום, דלולב עשה דרבים דוחה איסור אמירה לנכרי. מיהא אסור לשלוח בשבת להביאו ב"ש שאחריו דשבות קרובה התירו, לא רחוקה ובזמן שהיה נוטלין הלולב במדינה ביום א' בשבת בשכח והוציאו מערדת מצוה מרה"י לר"ה מסור ודוקא בלא יצא עדיין ידי חובתו קודם שהוציאו כגון דאפקיה בכלי או שהפכו או שכוון בפירוש שלא לצאת: כ"י, י"א. בכל דבר שמצותו בדיבור בברכה והלל יכול להוציא עצמו שאינו בקי ע"י שמיעתו מהבקי שקורא לפניו, ובברכה עונה אחריו אמן, ובן קטן מברך לאביו, ועבד מברך לרבו ואשה לבעלה ויענה אחריהם כל מלה ומלה. אבל אמרו הבמים תבא מארה למי שאשתו ובניו מברכין לו ולא למד. ובהלל, בענין הפסוקים שבוטלין בו וכן בפסוקים ששי"ן אומר והקהל עונים אחריו כל מקום לפי מנהגו, ומנהגינו לכפול מאודך ולמטה נדמשם ואילך לא נכפל בפסוקן עד גגילה ונשמחה בו, ואח"כ מברוך הבא עד הודו לה' כי טוב כל"ח, ולענות אחר הש"ץ בהודו ואנא. ונומרים הלל רק בב' ימים דפסח וב"י דשבועות וז' דסוכות עם שמ"ע וח' דחנוכה וסימנך בבט"ח. וגם היחיד מברך על הלל, וכשהיחיד קורא אומר לב' שיעני אחריו בהודו, לא באנא. מצות קריאתו מעומד. מנהג ראשונים בהלל היה כן, אחר שמברך הגדול שמקרא ההלל שהוא הש"ץ, מתחיל ואומר הללויה, והקהל עונה אחריו הללויה, ואח"כ אומר הש"ץ הללו עבדי ה', והקהל אחריו הללויה, וחוזר ואומר הללו את שם ד'. והקהל אחריו הללויה, ומשם אומר כל פסוק ופסוק והקהל עונה אחר גמר כל פסוק הללויה, וסך כל הללויה כנ"ג כשנותיו דאהרן, ובראש כל פרק בבצאת ישראל ממצרים, ואהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני, והללו את ה' כל גוים היה הקהל חוזר כל ראש הפרק, ואחר ראש הפרק כמו בית יעקב עמם לועז, ענו רק הללויה, וכן בשאר, וכלעיל, והקורא אומר אנא ה' הושיעה נא. והם אחריו אנא ה' הושיעה וכו', וכן בחצליחה, אף על פי שאינו ראש פרק, וכן בברוך הבא עד סוף, היו חוזרין מה שהוא אומר:

ר"ע מברטנורה **לולב וערבה פרק ד סוכה** תוספת יום טוב ציונים

פרק ד **א לולב** וערבה. טלב לנטילה וערבה להקיף המזבח: ששה ושבעה. לפי שפעמים דוחים את השבת והוו לו שבעה ופעמים שאין דוחין ולא הוו אלא ששה ולקמן מפרש לה ואזיל: וההלל. לגמור כל שמנה מה שאין כן בפסח לפי שימות החג חלוקים בקרבנותיהן: והשמחה. לאכול בשר שלמים בזמן המקדש. דכתיב (דברים י"ז) ושמחת בחגך ואין שמחה בזמן המקדש אלא בבשר שלמים. דכתיב (שם כ"ז) וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת: סוכה. לישב בסוכה: ונסוך המים. בתמידי החג שחרית: החליל. בשמחת בית השואבה היו שמחים בחג. לכבוד שאיבת ניסוך המים. ומנגנים בחלילים וכנורות. ואותו חליל היו דוחה לא את השבת ולא את יו"ט: **ב** לולב שבעה. דיום ראשון דוחה שבת משום דאית ליה עיקר מן התורה בנגדולים דכתיב (ויקרא כ"ג) ולקחתם לכם ביום הראשון: ושאר כל הימים. אם חל יו"ט ראשון בשאר ימי החול ונמלאת שבת

פרק ד **א לולב**[1] וערבה[2]. ששה ושבעה[3]. ההלל[4] והשמחה[5] שמונה. סוכה[6]. וניסוך המים[7]. שבעה. והחלילה[8] חמשה. וששה[9]: **ב** לולב שבעה. כיצד. יום טוב הראשון של חג. שחל להיות בשבת. לולב שבעה[10]. ושאר כל הימים ששה[11]:

פרק **ד א וניסוך** המים. כתב הר"ב בתמידי החג שחרית כמ"ש במשנה ה' פרק ב' דיומא. ועיין לקמן משנה ט': החליל. כתב הר"ב ומנגנים בחלילים ובכנורות. עיין בפירושו ר"פ דלקמן: **ב** [*לולב שבעה כיצד. והרא"ש גורס ששה ושבעה כיצד והיא גירסא נכונה ועיין רפ"ה]: יו"ט הראשון שחל להיות בשבת. פירש הר"ב דיום ראשון דוחה שבת עיין פרק דלעיל משנה י"ג. ומ"ש דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ולא פירש מקדש ש"מ דאפילו בגבולים. כן פי' רש"י ועיין פרק דלעיל משנה י"ב: ושאר כל הימים ששה. כתב הר"ב דהעמידו דבריהם כו'. וכתב רש"י וא"ת גמלא ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה הא אותיבנא ביבמות [בהאשה רבה דף ל'] ובגיטין שב ואל תעשה שאני ע"כ. ומ"ש הר"ב ובדין הוא דאפי' בזמן הזה כו' אלא משום דלא בקיאין כו'. וא"ת הרי לפי מ"ש במשנה ו' פרק דלעיל בקיאין כמ"ש שם. ומיהו בגמרא כי אמרינן האי טעמא משמע דעדיין היו קובעין בא"י ומקרי אין סוו כאין בקיאין. דהא פריך עלה איהו דידעי בקיבוע דירחא [נלמ] ופירש"י איהו בני ארץ ישראל בעדיין מקדשין על פי הראיה. והתוספות שכתבו דמאי דקאמר לא בקיאין. אף על גב דידעינן עבוד רבנן כאילו לא ידעינו אפשר שסוברים כהרא"ש לעיל במשנה ו' דפסולי אתרוג דראשון פסולים ג"כ בשני דלכל דבר עבוד רבנן כלא ידעינו. אבל להר"ב מי ניחא. וא"ל דאי לא נטלינן פסול בשני גמלא כשאין כאן אחר שהוא כשר יושב ובטל ממנוה דדבריהם. והיא חומרא דאתי לידי קולא. וכמ"ש הר"ן בשם י"א. דקשיא לי א"כ בגטילת לולב עצמו למה תקנו. אלא שב ואל תעשה שאני. [הכא נמי שב ואל תעשה שאני]. וכבר דחה

פ"ד א) לנטילה: ב) להקיף בו המזבח: ג) ר"ל פעמים הוא ו' ימים, ולפעמים ז' ימים: ד) החיוב לגמור ההלל בסוכות: ה) לאכול שלמים בסוכות: ו) החיוב ליטב בסוכה: ז) שחייבין לנסך מים ע"ג המזבח כל ימי הסוכות אחר המיד השחר: ח) החיוב לנגן [בפלגטהב] ובשאר כלי שיר בעזרה, כל לילי חוה"מ של סוכות אחר הקרבת תמיד הערביים עד אחר קריאת הגבר, דאז הולכין בשיר עד לאחר לעיר לשחוב מים לנסך ע"ג המזבח: ט) פעמים כך ופעמים כך: י) דיום מ' לבד דחי שבת בכ"מ בזמן שבית המקדש קיים. משום דאז חייב מדאורייתא אפילו בגבולין, אבל בשאר ימים ליתא מדאורייתא בגבולין, גזרינן אף במקדש שמא ישכח ויעבירנו ד' אמות בר"ה, ואע"ג דאין שבות במקדש. היינו במה דשייך למקדש דבלא שייך למקדש ים שגזרו [בפירוש ק"ב ובפירושנו פסחים פ"ס סי' ג"ה] ויש

[מועד ח"ב]

שלא גזרו [כרי"ם פ"ד סי' ל') [והא דנקט שמא ישכיחנו וכו', ולא שמא יוציאנו מרה"י לר"ה. ס"ע משום דבין רה"י לר"ה יש היכירא ולא תיישינן שיוציא מרה"י [אב"י כן כ' תוס'. אבל רש"י תי' דלא נקט כן משום דבשבתות ע"מ לעלו ונמלך והוציאו פעור. ותמהו רבעתו"ם דה"ל כשעברם בגמלך להעביר אחר שעשה העקירה פעור. וכ"ל להלדיק דברי רבינו רש"י, פ"פ מ"ד [שבת ל"ו ב') דמעביר ד"א בר"ה סילבתא גמירי לה, ולא ממשכן ילפינן לה. ע"כ, והרי טעם דבשבעלו ע"מ שלא לזרוק והוציא פעור, סיימו משום דילפינן ממשכן, דמלאכת מחשבת בעינן [בכרי"ם שבת ד"ס כ' ד"ס לימו]. והא תינח הוצאה דילפינן ממשכן אבל בעברה דלא ילפינן ממשכן, אפילו בגמלך תייב] [יא) והלדיבא גם יום ל' בשבת לא דחי, ואפילו בא"י כדי שיכיו הכל שוין בקיום המצוה, משא"כ בלא תעשה מלאכה לא חשבו כך, ולריך טעם לדבר, דהכא דאיכא מצוה איכא לנויחם טפי שיעבו הרחוקים מירושלים לעלו

פ"ד א לולב וערבה פ"ג פ"ג. ההלל והשמחה פסחים פ"ל פ"ל ירושלמי כ"פ פ"ל כ"ל תענית פ"ל כ"ד: **ב** לולב שבעה פ"ג פ"ג פ"ל פ"ו מהלכות לולב ל"ל י"ג פ"ז כמ"ג עיין מ"ד:

שנויי נוסחאות

פ"ד א והחליל. וכ"ס במשד"ל וכ"ק וכמשני"ן במשב"ג החליל וכ"ס. כרי"ף וברא"ם. **ב** לולב שבעה כיצד. עי' תו"ט בשם נוסחת הרא"ם. (שלל חג), ברי"ף ליתא. שחל. ברא"ם בשחל. (לולב) שבעה ושאר. ברא"ם ליתא (ושם „בשאר).

תוספת חדשים

פ"ד ב תי"ם בד"ת ושאר כל הימים כו' ומ"ש הר"ב שמא יטלו כו' וכתב רש"י כו' וש כלן איסור הענבים ברה"ר כו' עכ"ל ולי קשה דמשמע שיכתת שהוא שבת וא"כ פעור כדאיתא בפ דלעיל מכה י"ד ולמה יגזרו חכמים בשביל זה לבטל מ"ע של שופר ולולב בפרט דבר שאינו מצוי שיכתת בשבת ול"ל דה"פ דברים שנוגע לחתא בגמ' דהוצאה מרה"י לרה"ר ילפינן מקרא אל יצא איש ממקומו וכן בהוריות דף ד' תניא להוצאה מפורש בקרא ע"ש וא"כ לא יעשה שום אדם לומר שמותר אבל הענבים בר"ה ליתא שם. דהלכתא היא ויש עשות בה ולומר דהרבנן גזרו

אור גדול

פ"ד ב בתוי"ם ד"ה ושאר כו' בסופו. ופ"ש והיינו פ"פ א דמגילה כו' ואפילו היינו בקיאים כו'. הוא מהר"ן כאן ובפ"ק דמגילה ובחנם כתב הקובץ על הרמב"ם ע"ד ב ר ר ו התוי"ם אלו שמאמינין הם הבנה.

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

דמה הוא ז"ל מטעם אחר. אלא גראה טעמא כמ"ש הרמב"ם: והוא סובר ג"כ כהר"ב דדין פסולי אתרוג. ומפרש למשנתינו הכי דמשום דבזמן הקביעות בארץ ישראל שאחר החורבן הואיל והרחוקים לא היו יכולין ליטול דלא ידעי אימתי הוקבע ר"ח שלא הגיעו אליהם שלוחי ב"ד ומפני כן גם בני ארץ ישראל ג"כ לא היו טעונין דלא לעבדו כשאי תורות כמ"ש לעיל משנה י"ג. ולפיכך אע"פ שאח"כ נתבטלו השלוחים לגמרי לפי שגם בא"י לא קבעו. וכ"ע אחשבון סמכי. והשתא כולי עלמא מיקרי בקיאין בקיבוע דירחא. אפ"ה כדי שלא לחדש דבר נשאר כמות שהיה אחר החורבן בימי הקביעות דארץ ישראל ע"כ. ובהכי ניחא ודאי. דהכא שאני משום דבימי הקביעות שאחר החורבן היו מתקנים אפילו על בני ארץ ישראל דבקיאי שלא ליטול בשבת משום גזירה דאיסור כרת לגבי הרחוקים. הניחו את"כ כמות שהיה. אבל בדין פסולי אתרוג דבני ארץ ישראל היו מחולקים בימי הקביעות. מבני חולה לארץ. ועליהם לא נגזרה הגזרה מעולם. הלכך השתא דכ"ע עושין על פי החשבון ובקיאים. לא שייך לומר להניח כמות שהיה כיון שאדרבה מעולם היו בני ארץ ישראל מכשירין הפסולין בשני. וא"כ שפיר שפי להשוות המדות ולהכשיר כמוהם. כיון שנוכל. מטעם דהשתא כולי עלמא בקיאים. ואלו תשובני משני ימים טובים של גליות. דלהאמת שלחו מחם לעבדו משום דלמא גזרי מלכים שלא יתעסקו במלות. ותשתכח סוד העבור ויעשו מלא חסר כו'. ויאכלו חמץ בפסח. כדאיתא בפ"ק דביצה דף ד'. וכי עבדינן יו"ט בני קודם הו ליכא למיחש להא דחש. ודיני אתרוג שאינו אלא בחג מכוון המדות עם בני ארץ ישראל. ועוד שהיא מצוה בפני עצמה ולא בקדושת יו"ט תליא. ועיין משנה ב' פרק ג' דביצה. ומ"ש הר"ב ועטעמא דגזרו כו'. והרי כו'. אלא שלטול בעלמא דטלטול מיהו ליכא מאחר דאין עשוי כלי. אע"ג דחזי למלוה כדאשכחן בקנים דשלחן במנחות פרק י"א משנה ו'. תוספות. ומ"ש שמא יטלנו כו' ויעבירנו ד"א ברשות הרבים. הכי איתא בגמרא וכתב רש"י ה"ה דמלי למימר ויוליא מרשות היחיד לרשות הרבים. [ולא נקט הכי אע"ג דהוי אורחא דמלתא טפי. תוספות פ"ק דמגילה דף ד']. אלא שברוב מקומות ועונים יש לחוש להעברה ד"א. ואין לחוש להוצאה. כגון שהיה מונח בכרמלית או בקרפף או בגינה דאין כאן אסור הוצאה לאורייתא ויש כאן איסור העברה בר"ה ע"כ. וכתב הר"ן בריש פרק ד' דר"ה. וא"ת ומ"ש הכי דגזרינן ומ"ש מילה דלא גזרינן. [בריש פי"ט דשבת] שמא יעביר תינוק או ליזמל בר"ה. וי"ל דהכי שאני לפי שהכל טרודין בהן ולא מדכר חד לחבריה מה שאין כן במילה. ע"כ. ועיין במשנה ב' פרק ז' דפסחים. ומ"ש שמא יעביר תינוק ר"ל לאחר המילה שהוא חולה וכאפות דמי. כמ"ש בשבת בשם התוספות. ["ועיין במ"ש במשנה ב' פרק י"ח דשבת] והתוספות פ"ק דמגילה דף ד'. תירצו משום דמילה חמירא שכן נכרתו עליה י"ג בריתות. וגם אין אדם מל אלא א"כ הוי בקי דכהנה יש בדבר ע"כ. ועיין מ"ש בס"ד במשנה ב' פ"ק דמגילה. ומ"ש והיינו טעמא דשופר במשנה ג' פ"ד דר"ה. עוד ע"ש במשנה ג' ומשנה ח'. ומ"ש והיינו טעמא דמגילה. אגזירה שמא יטלנו אלא. וכמ"ש במשנה ב' פ"ק דמגילה. אבל משום דלא בקיאינן לא שייך לטעון מגילה דכיון דמדבריסם היא. ואפילו היינו בקיאין. לא היה דוחה שבת: ג ["ערבה שבעה כולל. וגירסת הרא"ש ששה ושבעה כדלעיל]: יום שביעי של ערבה שחל להיות בשבת. כתב הר"ב דעבור הכירא לדעת שהיא דאורייתא כו'. תקון דשביעי שלה דוחה שבת במקדש וכו'. ומפרש בגמרא. אבל בראשון לא תקנו דלא מוכחא מלתא דמשום ערבה תקנו. אלא יאמרו דהואיל ומשום לולב אדחי דחוסו נמי לערבה. וכיון דקא מפקת ליה מראשון אוקמה אשביעי יום מסוים. או ראשון. או אחרון. ובכולהו יומי לא תקינו דלדחי דאתי לזלזולי במצות לולב. ולומר שאינה חשובה כמו ערבה. וכי תימא דהשתא דתקינו דערבה לדחי כדי לפרסם. א"כ לולב נמי אינו מפורש בתורה אלא ולקחתם לכם ביום הראשון. אבל דשבעה במקדש מושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים ולפי' בפרק דלעיל משנה י"ב. ואיכא למימר דלמא לא שמתת לולב קאמר. ליתקני דלדחי אף בא' משאר הימים. ומשנינן דלולב דמסור לכל לא בעי לתקן משום פרסומא. דשמא יעבירנו ד' אמות ברשות הרבים. אבל ערבה אינה מסורה אלא לשלוחי ב"ד פירש הר"ן דכמו שבמקדש הביאו שלוחי ב"ד ממקום סנקרא מולא בדלקמן. וכן בגבולין נמסר לשלוחי ב"ד להביאם. וכיון שמיד שלוחי ב"ד לוקחים אימת ב"ד עליהם. ואיכא למיחש לשמא יעבירנו כו'. ורש"י פי' שלוחי ב"ד מביאין וכהנים מקיפין. ולא הוה נטילה אחרת וכולהו זריזין וזהירין. ודעת הרמב"ם גראה כהר"ן. דגבי ערבה דשבת כתב ולמחר זוקפין כו'. ובאין העם ולוקחים ממנה ונוטלין אותה כדרך שעושין בכל יום. ומ"ש הר"ב הלל"מ פיין במשנה ה'. ומ"ש הר"ב והאידנא איכא אלא מנהג נביאים כו'. קשה והרי נביאים האחרונים שהם חגי וחבריו. בתחלת בית שני היו. ואי אלו הנביאים שהתיקנו לנו כן בזמן הזה. ובגמרא דבזמן המקדש בגבולים הוא מנהג נביאים. וי"ל דה"ק הר"ב והאידנא אינה כי אשביעי מהדר וקאי. כלומר דהאידנא אע"ג דה"ל למעבד נמי שבעה ימים זכר למקדש כמו בלולב אפ"ה אינה אלא בשביעי.

הואיל

ג ערבה שבעה. כיצד. יום שביעי של ערבה. שחל להיות בשבת. ערבה שבעהים. ושאר כל הימים ששה:

שבת בחול המועד לא דחי. ואע"ג דכל שבעה הוא מן התורה במקדש. העמידו חכמים גזירתם בשאר ימי החג הואיל ואין להם עיקר מן התורה בגבולים. ובדין היה דאפי' בזמן הזה יהיה לולב דוחה את השבת ביום טוב ראשון של חג. אלא משום דלא בקיאינן בקיבוע דירחא. ושמא אין זה יו"ט ראשון הלכך לא דחינן שבת מספיקא. וטעמא דגזרו שלא ליטול לולב בשבת. והרי אין בנטילתו שום מלאכה אלא טלטול בעלמא. גזרה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד הברכה או סדר הנטעים ויעבירנו ד' אמות ברה"ר והיינו טעמא דשופר והייט טעמא דמגילה: ג יום שביעי של ערבה כו'. דעבוד הכירא לדעת שהיא דאורייתא. כלומר הלכה למשה מסיני. ומשום הא הכירא תקון דשביעי שלה דוחה שבת במקדש שבערבה היו מקיפים את המזבח והאידנא אינה אלא מנהג נביאים. שהנהיגו את העם ליטול ערבה בשביעי. חוץ מערבה שבלולב. ואין מברכין עליה:

מוליכין

מעולם. הלכך השתא דכ"ע עושין על פי החשבון ובקיאים. לא שייך לומר להניח כמות שהיה כיון שאדרבה מעולם היו בני ארץ ישראל מכשירין הפסולין בשני. וא"כ שפיר שפי להשוות המדות ולהכשיר כמוהם. כיון שנוכל. מטעם דהשתא כולי עלמא בקיאים. ואלו תשובני משני ימים טובים של גליות. דלהאמת שלחו מחם לעבדו משום דלמא גזרי מלכים שלא יתעסקו במלות. ותשתכח סוד העבור ויעשו מלא חסר כו'. ויאכלו חמץ בפסח. כדאיתא בפ"ק דביצה דף ד'. וכי עבדינן יו"ט בני קודם הו ליכא למיחש להא דחש. ודיני אתרוג שאינו אלא בחג מכוון המדות עם בני ארץ ישראל. ועוד שהיא מצוה בפני עצמה ולא בקדושת יו"ט תליא. ועיין משנה ב' פרק ג' דביצה. ומ"ש הר"ב ועטעמא דגזרו כו'. והרי כו'. אלא שלטול בעלמא דטלטול מיהו ליכא מאחר דאין עשוי כלי. אע"ג דחזי למלוה כדאשכחן בקנים דשלחן במנחות פרק י"א משנה ו'. תוספות. ומ"ש שמא יטלנו כו' ויעבירנו ד"א ברשות הרבים. הכי איתא בגמרא וכתב רש"י ה"ה דמלי למימר ויוליא מרשות היחיד לרשות הרבים. [ולא נקט הכי אע"ג דהוי אורחא דמלתא טפי. תוספות פ"ק דמגילה דף ד']. אלא שברוב מקומות ועונים יש לחוש להעברה ד"א. ואין לחוש להוצאה. כגון שהיה מונח בכרמלית או בקרפף או בגינה דאין כאן אסור הוצאה דאורייתא ויש כאן איסור העברה בר"ה ע"כ. וכתב הר"ן בריש פרק ד' דר"ה. וא"ת ומ"ש הכי דגזרינן ומ"ש מילה דלא גזרינן. [בריש פי"ט דשבת] שמא יעביר תינוק או ליזמל בר"ה. וי"ל דהכי שאני לפי שהכל טרודין בהן ולא מדכר חד לחבריה מה שאין כן במילה. ע"כ. ועיין במשנה ב' פרק ז' דפסחים. ומ"ש שמא יעביר תינוק ר"ל לאחר המילה שהוא חולה וכאפות דמי. כמ"ש בשבת בשם התוספות. ["ועיין במ"ש במשנה ב' פרק י"ח דשבת] והתוספות פ"ק דמגילה דף ד'. תירצו משום דמילה חמירא שכן נכרתו עליה י"ג בריתות. וגם אין אדם מל אלא א"כ הוי בקי דכהנה יש בדבר ע"כ. ועיין מ"ש בס"ד במשנה ב' פ"ק דמגילה. ומ"ש והיינו טעמא דשופר במשנה ג' פ"ד דר"ה. עוד ע"ש במשנה ג' ומשנה ח'. ומ"ש והיינו טעמא דמגילה. אגזירה שמא יטלנו אלא. וכמ"ש במשנה ב' פ"ק דמגילה. אבל משום דלא בקיאינן לא שייך לטעון מגילה דכיון דמדבריסם היא. ואפילו היינו בקיאין. לא היה דוחה שבת: ג ["ערבה שבעה כולל. וגירסת הרא"ש ששה ושבעה כדלעיל]: יום שביעי של ערבה שחל להיות בשבת. כתב הר"ב דעבוד הכירא לדעת שהיא דאורייתא כו'. תקון דשביעי שלה דוחה שבת במקדש וכו'. ומפרש בגמרא. אבל בראשון לא תקנו דלא מוכחא מלתא דמשום ערבה תקנו. אלא יאמרו דהואיל ומשום לולב אדחי דחוסו נמי לערבה. וכיון דקא מפקת ליה מראשון אוקמה אשביעי יום מסוים. או ראשון. או אחרון. ובכולהו יומי לא תקינו דלדחי דאתי לזלזולי במצות לולב. ולומר שאינה חשובה כמו ערבה. וכי תימא דהשתא דתקינו דערבה לדחי כדי לפרסם. א"כ לולב נמי אינו מפורש בתורה אלא ולקחתם לכם ביום הראשון. אבל דשבעה במקדש מושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים ולפי' בפרק דלעיל משנה י"ב. ואיכא למימר דלמא לא שמתת לולב קאמר. ליתקני דלדחי אף בא' משאר הימים. ומשנינן דלולב דמסור לכל לא בעי לתקן משום פרסומא. דשמא יעבירנו ד' אמות ברשות הרבים. אבל ערבה אינה מסורה אלא לשלוחי ב"ד פירש הר"ן דכמו שבמקדש הביאו שלוחי ב"ד ממקום סנקרא מולא בדלקמן. וכן בגבולין נמסר לשלוחי ב"ד להביאם. וכיון שמיד שלוחי ב"ד לוקחים אימת ב"ד עליהם. ואיכא למיחש לשמא יעבירנו כו'. ורש"י פי' שלוחי ב"ד מביאין וכהנים מקיפין. ולא הוה נטילה אחרת וכולהו זריזין וזהירין. ודעת הרמב"ם גראה כהר"ן. דגבי ערבה דשבת כתב ולמחר זוקפין כו'. ובאין העם ולוקחים ממנה ונוטלין אותה כדרך שעושין בכל יום. ומ"ש הר"ב הלל"מ פיין במשנה ה'. ומ"ש הר"ב והאידנא איכא אלא מנהג נביאים כו'. קשה והרי נביאים האחרונים שהם חגי וחבריו. בתחלת בית שני היו. ואי אלו הנביאים שהתיקנו לנו כן בזמן הזה. ובגמרא דבזמן המקדש בגבולים הוא מנהג נביאים. וי"ל דה"ק הר"ב והאידנא איכא כי אשביעי מהדר וקאי. כלומר דהאידנא אע"ג דה"ל למעבד נמי שבעה ימים זכר למקדש כמו בלולב אפ"ה איכא אלא בשביעי.

הואיל

ג ערבה שבעה. פ"ב פ"ג פי"ו, שם הל' כ"פ:

שנויי נו

ג ערבה שבעה. עי' תי"ט. (יום) שביעי. וכ"ה בכ"פ פ"ו הל' ג'; במשל"מ וכ"ק ובמסב"ב ובמסב"ר ..השביעי; בכל"ם ליתא. (של ערבה). בכי"מ כ' ליתא. (שבעה) שבעה. במסב"ר ליתא וכן ליתא בכל"ם.

תוספת חדשים

גזרו כדמליט בהרבה שבועות שהתיכו במקום מעה וכזה מי שאינו חכם יוכל לעשות בה לכך גזרו חכמים וכפ"ג מלינו כאן גבי ערבה שתקנו חכמים ליטלה בשבת כדי לפרסם שהיא הל"מ ס"מ דלא מי' רוב העולם בקי בהל"מ ודו"ק: (מהכורים ת"ל):

ומפני לדמ"ו הגאון הגדול מב"ד וכ"מ מוהר"ר שמואל ז"ל שמעתי תירוץ פשוט על קושית המעות הכ"ל דהא לעיל לוקימת למתניתין כשבאכו דוקא וכאן גזרינן שמא לא יהפכנו ואו מדלגבייה נפק ביה ומייב ודו"ק. מיהו הלי תירוצא לא מ"ש לרבא דס"ל מעות מריבות כרוה וכ"כ כל הפוסקים וכן בטור ומגילה יש לעמנסן. והדבר ארך תלמוד:

לקוטים

ב בתוי"ט ר"ה יום ז' כו' וכנים מקיפים אבל ישראל לא היו מקיפין לפי שאין יכולין לכנס בין אולם לאמנה כדתנן בפ"ק דכלים כ"כ התוס' בטעם דבריו של רש"י ז"ל ומיהו אין זה בכלל לומר שלא היה פס נטילה אחרת דתנ"ל דשאר פעם היו נוטלין אותה בידם אעפ"י שלא היו מקיפין וכהנה מפרשים שהגיל הר"ן ותמיהני על הקו"ש שלא הביא זה וכתב עליו ודעת הרמב"ם גראה כהר"ן וכו' והרי דעת הר"ן אינה בחונה בדבריו כלל ואילו הלי הגיה בדלא הגיה הו"ל לכתוב דעת הר"ן תחילה ואח"כ ודעת הרמב"ם גראה כהר"ן וכו' (ב"ד): ולא דק בדברי הר"ן שהביא התי"ט שבאה וכיון שמיד שלוחי ב"ד לוקחין אימת ב"ד עליהם וכו' והא לא שייך גבי כנים דכל"ז זריזים אלא פשוט דר"ל העם ולא הוצרך התי"ט להגיה ויתר ולכנים כל לשון. (ש"ל):

יכין תפארת ישראל יכין

גם הם. ואע"ג שבזמן המקדש לא חששו בזה אפילו בלולב, הם היו תולין הכל במקדש. אבל השתא גזרו בכל מקום דחיישינן שמא יבוא זמן שישתכח חשבון קביעותא דירחא ושמא יעבירנו אח ד' אמות בר"ה ליכך אצל בקי ללמוד ויהלל שבת בחנם [אבל בזמן המקדש, לא גזרו שמא יעבירנו אחר שילא בו, דלמה יוליאנו אח]: יב) דרשוי לעשות לערבה היכר שהיא דאורייתא, מדלא כתיבה בהדיא, ולא תקנו שידחה ביום ראשון, דבהכי לא מגכר, דיסברו משום לולב הוא דנדחה דבערבה ולולב הקישו המזבח. ומדאפשרה מראשון אוקמוה

אלה יון

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

ד מצות לולב ביצד. יום טוב הראשון של חג. שחל להיות בשבת. מוליכין את לולביהן להר הביתיה. והחזנים מקבלין מהן. וסודרין אותן על גב איצטבאיו. והזקנים מניחין את שלהן בלשכה. ומלמדים אותם לומר. כל מי שמגיע לולבי בידו. הרי הוא לו במתנה. למחר משכימין ובאין. והחזנין זורקין אותם לפניהם. והן מחטפין. ומכין איש את חבירו. וכשראו בית דין שבאו לידי סכנה. התקינו שיהא כל אחד ואחד. נוטל בביתו: ה מצות ערבה כיצד. מקום היה למטה מירושלם. ונקרא מוצא. יורדין לשם. ומלקטין משם מרביות של ערבה. ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח. וראשיהן כפופין. על גבי המזבח. תקעו. והריעו. ותקעו. בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת. ואומרים אנא ה' הושיעה נא. אנא ה' הצליחה נא. רבי יהודה אומר. אני והו

ד מוליכין את לולביהן להר הבית. יו"ט ראשון של חג שחל להיות בשבת מוליכין את לולביהן מע"ש: החזנים. ממשיס שהיו שם לצרכי צבור: על גב האצטבא. רחבה של הר הבית היתה מוקפת באצטבאות ליצב שם ומסוככות למעלה מפני הגשמים: וחזקנים. הדואגים שלא ידחפוס למחר כשיבואו לקחת איש לולבו: ומלמדין. ב"ד את כל העם לומר אם יבוא לולבי אל יד חבירי. הרי הוא שלו במתנה כדי שלא יהא אלו. לא גזל ולא שאול: ה נקרא מוצא. בגמרא אומר שמעו קלי"א ועוד היום כך שמו. והערבה מצויה שם. והמקום רחוק מירושלים מעט. ופירוש קלי"א חפשי ממש. ולפיכך נקרא מוצא שהיה מוצא ממש המלך בשביל הערבה שלוקחים משם: מרביות. ענפים גדולים גבוהים י"א אמה. ומניחים אותם על יסוד המזבח וראשיהן זקופים ומוטין על המזבח אמה: אני והו. בגימטריא אנא ה'. ועוד הם שני שמות שבשם ע"ב. פירוש אחר מי שאני

הואיל ובגבולין היה אלא מנהג גבוהים אפי' בזמן הבית. וכיון דבגבולין אין לערבה עיקר מן התורה. להכי לא תיקנו שבעה זכר למקדש כמו בלולב דאית ליה עיקר מן התורה והכי איתא בגמ' וטעמא דקבעו השביעי ולא יום אחר. כתב ב"י [בסימן תרס"ד] הואיל והיה מיוחד במקדש לדחות השבת: ד מצות לולב. פירש"י מצות לולב ביו"ט הראשון שחל להיות בשבת מילד: והחזנים פירש הר"ב שמשיס ועיין מ"ש בס"ד רפ"ז דיומא: על גב האצטבא. ה"נ גב כדאיתא בגמרא. דאי על הגג היה מתיבש ויבש פסול ובפ"ק דפסחים גרסינן גג מטוס שהוגמו החלות שם. כדי שירלו העם שלא הגיע זמן איסור חמץ. וה"נ גרסינן גג במשנה ד' פ"ח דשקלים. ולא כמו שהועתק בספרי הרמב"ם בפרק ז' מהלכות כלי המקדש גב: ומלמדין כו'. אבל במשנה י"ג דפ' דלעיל לא אוצרכו ללמד דבגבולין היה כמ"ש שם ולא היה העם רב. ולקמן במורביות נמי לא אוצרכו ללמד. מהאי טעמא לפרש"י דלעיל שהיו רק כהנים. ולהר"ן והרמב"ם היינו טעמא דערבה שלוחי ב"ד הבינום. ואין לאחד מהן זוכה בה עד למחרת. וכ"כ תוס' סוף דמ"ג: ה מורביות. פי' הר"ב ענפים גדולים. עיין מ"ש במשנה ה' פ"ג דשביעית: וזוקפין אותן בגדי המזבח. היינו לאחר שהקיפוהו פעם אחת. כ"כ התוספות. ולהרמב"ם שכתבתי לשונו במשנה ג' גרשה דזקופה היתה מתחלה. ואח"כ נוטלין. לומר כמו נטילת לולב ועוד גרשה מלשונו שם דלא הקיפו אלא בלולב: וראשיהן כפופין פ"ג המזבח. יליף לה בגמרא מדכתיב (תהלים קי"ח) אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח ופירש"י אסרו כמו הקיפו. אסרי לגפן (בראשית מ"ט) תרגום יסחר ישראל. בעבותים באילנות כמו ובין עבותים היתה למרחו (יחזקאל ל"ז). עד קרנות שהם גבוהות מן המזבח. ועיין משנה ג' דהל"מ אלא דאסמכוהו אקרא. ומ"ש הר"ב שהיו גדולים י"א אמה. ומוטין על המזבח אמה. כדאיתא בגמ'. דאיסוד מגיח לה וגובה המזבח מן היסוד עד גגו שהוא מקום הקרנות ח' אמות. כדתנן בפ"ג ממדות ומפני שהסובב בולט אמה כדתנן התם הולרך למוסכן לשפת כניסת היסוד וממלא ממפני ההפיה לא נשאר רק ב' אמות בקרוב והיו כפופים אותן ב' אמות: תקעו והריעו והקעו. לשון הרמב"ם בהלכות לולב בעת שהיו מביאין אותה וסודרין אותה ב' אמות בקרוב והיו כפופים אותן ב' אמות: תקעו והריעו והקעו. בר"ה יליף לכל תקיעות פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה: מקיפין. תוקעים וכו'. וכתבו התוס' משום שמחה ובפ"ה דף כ"א מפרש רש"י בר"ה יליף לכל תקיעות פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה: מקיפין. במשנה ג' פי' הר"ב כמ"ד בגמרא בערבה). והרמב"ם כתב כמ"ד דהיו מקיפים בלולביהם. ומיהו המקיפין לא היו אלא כהנים לכ"ע שאע"פ שישראל נכנס לצורך מצוה לעזרה כהנים מ"מ בין האולם ולמזבח אינו נכנס. כדתנן סוף פ"ק דכלים. והכי מפרש בגמרא: אני והו.

פי'

ה) כ"ס גרע"נ ד"ל כי לא היו לפניו במשנה המלים „יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת" וכמו דליתא בד"נ ובמשכי"ל (עי' שנויי נוסחאות) ולכן סיה מוכרח לפרש ועולם זה מהכ"ד אשר תקן את דבריו ואחריו בכל הדפוסים המדפיס. ועי' עוד תוי"ט. ב) והכ"ד תקן פי' הר"ב דבערבה היו מקיפין ולא לוקח הוא.

יכין תפארת ישראל יכין

ב"ד הובא, והעם עוקפים משם: כ) בהר הבית שהיה חוץ לעזרה: בא) ענפים חדשים חותכין בכל יום גבוהים י"א אמה. ומקיפין בהן הכהנים את המזבח ואח"כ באין וכו'. [אב"י וזכו למתן ואמר שבערבה היו מקיפין, ומהגיונו עתה שמקיפים כל ששה ימים בלולב הוא כמ"ד בלולב מקיפין וביום ז' מקיפין גם בערבה לעשות כב"ע, וכ"כ רב"י בעא"ח סי' תרס"ד]: כב) שמעמידין אותן על היסוד של מזבח סביב למזבח וכל מ' מהעם לוקח משם בד מ' או יותר וחובטן בקרקע אזה פעמים. [אב"י ר"ל ביום ז' עשו כן ועי' הילכתא גבירתא]: כג) הייתה אמה גבוה למעלה מהקרנות: בד) אות לשמחה [כך כתב תוספות]: [ונראה לי שהיו התקיעות הללו גם כן לסימן, שאחר שזקפו

ראשון לציון

פ"ד ה מתני' רבי יהודה אומר עיין יש סדר למשנה: תי"ט ד"ה אני. והו כו' אלף (דישראל) כו' ל"ל דמאתריהם וכן איתא בפירש"י: דיומא (כ"ג מ"ז). ה ונקרא מוצא, בד"נ נקרא.; בכי"מ ושמו מוצא. יורדין לשם. בכי"מ מ' ובמשכי"ל ויורדין.. מרביות וכ"ה בד"נ; במשכ"ל ובמצגי"ל מורביות. וכ"כ בר"נ ד"ל: בצדי המזבח. במכדמו"פ על צדי.. תקעו והריעו. במשכי"ל ותקעו.. אנא י"י הושיעה נא. בד"נ „הושיענא נגמלה אמה". אנא י"י הצליחה נא. במשדמו"פ גם כאן.. הושיענא וכ"ה בפסקי רי"ד וכ"כ ר"ל המהיגה הלי סוכה סי' מ"ח ולומר אנא ה' הושיעה נא כ' פעמים; במשכי"ל הוא כלפנינו ודלא כמ"ש הר"ם; בכי"מ מ' אני והו הושיעה נא, ופשטנו של דבר מסמע דכי"ו הוא דמחדש לה' (ד"ס). ול"ע. אני יהו הושיעה

ד מצות לולב פ"ג פ"ב. יו"ט הראשון. מ"ג פ"ה מ"ל פ"ג: ה מצות ערבה מ"א פ"ג. ומלקטין פיי' פ"ז מהל' לולב הל' ה' ספ"ג מבין ב"ל. בכל יום מ"ג פ"ג ויק"ל פ"ג פיי' פ"ז מהל' לולב הל' כ"ג פרש"פ תו"ת פי' מרי"פ פפיפ מ' ומ' מרפ"ד מרפ"ד מ':

שנויי נוסחאות

ד מצות לולב. בכי"ק „חלולב. ביצד. ביו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת) מוליכין. וכ"ה במשכ"ב במשכ"ל ופיזרו ובכי"ק ובמשכי"ל ביצד כל העם מוליכים וליתא המאר וכן הוא וליתא בפסקי רי"ד וכן ליתא בכ"מ מ' (ונס ביצד בשבת„ כמו שהוא במשכ"ב ומסמכ"ל מבקו); בכי"מ כ' ביצד יו"ט הראשון של חג שחל בשבת כל העם מוליכין וכן גרים רש"י ע"ם. ועי' ברע"ב ומה שקתבו שם בהערתנו. מקבלין מהן. וכ"ה במשכ"ב; בכי"מ כ' „אותן מהן; במשדמו"פ ומשכי"ל מקבלים מידם וכ"ה בפסקי רי"ד; בכי"מ מ' „אותן מידן; בכי"ק „בידן. על גב איצטבא. וכ"ה בכי"מ מ' וכ' (ונס האיצטבא) במשכ"ב על גבי„; במשדמו"פ ומשכי"ל על גב האיצטבא וכ"ה בכי"ק (ונס „האסמוה) ועי' בגמ' מ"ד ע"ב וברש"י כאן ובתוי"ט. והזקנים מניחין. בכי"מ מ' „מביאין. את שלהן בד"נ „שלהם. שמגיע לולבי בידו. במשכ"ב ומשכי"ל ובפסקי רי"ד שהגיע. ויפה העיר הרב בעל ד"ם, כי מהיות שבתב כאן מתניתין דלא כרי דוסא מוכח דכן סיתם מסתתם ע"ם ועי' בנבלי ב"ק (סט, א) ונס לא הביאו כך הסכא ע"ם הגי' בדברי ר' דוסא ור"י; במשכ"ב „לידו. במתנה. בד"נ ומשכי"ל מתנה. למחר. בכי"מ מ' ולמחר; בד"נ ומשכי"ל למחרת; במשכ"ב ולמחרת. משכימין ובאין. בכי"מ מ' „ובאין לבית הכנסת ועשות הוא דאמר הר סכיה הוא" (ד"ס). והחזנין זורקין (אותם). בכי"מ מ' והיו החזנין מזרקין ואיתא; בד"נ והחזנין מזרקים ואיתא וכ"ה ואיתא במשכי"ל ונס החזנין ואולי מסר כאן המלה והיו כמו בכי"מ, והן מחטפין. בד"נ והם..; בכי"מ מ' והיו„ שבאו לידי סכנה. במשדמו"פ שהן באין..; במשכי"ל שהיו באין..; בכי"מ כ' שבהן שבאין..; בכי"מ מ' שבאין לידי תקלה „והנוסח סמוך עדיף וכלשונא

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

פי' הר"ב שני שמות של ע"ב. הנקודין בויסס. ויבא. ויס. בפרשה בעלה. דכל אחד יש בו ע"ב אותיות. ומהן בס המפורש אות ראשונה של פסוק ראשון. ואחרונה של אמצעי. וראשונה של אחרון. וכן בזה הסדר כולן. הסס הראשון והו. וי"ו של ויסע ה"א דכל הלילה וי"ו דויס. וכס הל"ז. הוא אני. אלף דישראל טן ראשונה דהעמן בחשבון של מפרש ויו"ד דרוח קדים כן פירש"י. וכאשר נעשה שתי מערכות מאלו הסמות יהיה הסס הל"ז. הראשון ממערכה השניה וגמלא שאלו שני שמות אני והו הסס הראשונים לשתים המערכות.

ד"ע מברטנורה

הושיעה נא(ח). ואותו היום(ט). מקיפין את המזבח שבעה פעמים. בשעת פטירתן(י). מה הן אומרים. יופי לך מזבח. יופי לך מזבח. ליה ולך מזבח. ליה ולך מזבח(יא). רבי אליעזר אומר. ליה ולך מזבח. ליה ולך מזבח(יב):

וסקדים סס אני שהוא ראשון מערכה שניה כדרך אני ראשון ואני אחרון. שוב מלאתי חלוקת סס ע"ב לאחלין בספר שביאר הביאו הספ"ל והאלאי וכתב המוספות ואמרו שתי שמות הללו

הושיעה נא(ח). ואותו היום(ט) המזבח שבעה פעמים. בשעת פטירתן(י) מה הן אומרים. יופי לך מזבח. יופי לך מזבח(יא). רבי אליעזר אומר. ליה ולך מזבח. ליה ולך מזבח(יב):

משום דדרשינן באיכה רבתי קרא דיחזקאל (ח) ואני בתוך הגולה וקרא דכתיב בירמיה (מ). והוא אחור בזקים כביכול הוא בעצמו והייט הושענא שושיע לעצמו: ואותו היום. בשביעי. רש"י: יופי לך מזבח. היופי הזה אנו עושין לך שאתה מכפר עלינו. רש"י בגמרא: ליה ולך מזבח. פירשו בגמ' דה"ק ליה לאחנו מודים ולך אנו משבחים. ליה לאחנו מודים ולך אנו מקלסים. ופירש"י ליה אנו מודים שהוא אלהינו. מודים לאו לשון הוד אלא לשון תודה שאנו מודים בו ולא כופרים. ולך אנו משבחים שאתה חביב לפניו לכפר עלינו. ע"כ. וראיתי לבעל כף נחת שכתב וז"ל ליה למי שהזכיר בסמוך אני והו הושיעה נא. ואיתי דגרסי ליה סס יו"ד ס"א. ואינו נראה דלמה לנו להזכיר כאן זה הסס מה שלא הזכיר בכל המשנה ולא בכל התורה כי אם פעם אחת. ועוד שזהו מחלוקת ר' יהודה עם תנא קמא. שתנא קמא אומר שבהקפת המזבח היו מזכירין סס עצמות הסס ואומרים אנא ה' הושיעה נא. ור' יהודה אומר שלא היו מזכירין אותו כי אם בכנוי הו ואם בהקפה עצמה שהיא מלוה וכטין תפלה לא היו מזכירין עצמות הסס. כל שכן בפטירה שאין כאן לא מצוה ולא תפלה. עכ"ל. ואין אני מודה לו בזה כלל. אלא כאיתי דגרסי דהכי נהגי עצמא בסדר ההושענות שהכניס הפייטן זה הקיטוס בפיוטו. וכן מצוקד בסידורים חדשים גם ישנים וז"ס שלא הוזכר בתורה כי אם פעם אחת. לא ידעתי איזה שזכר ואיזה שלא שכתב בתורה בפ"א בבשלח. בשירה עז וזמרת יה. ובסוף בשלח כי יד על כס יה. [דהלכה כרבא דבתרלה הוא וס"ל בפרק ע"פ דף קי"ז דכס יה נחלק לשנים דמה בנדפס בגמרא רבא קודם רב. ודאי טעות מהמדפיסים הוא. ודרבא ס"ל רב. ורב ס"ל רבא. ואא דבמסורה מלכים א' ג'. לא קחשיב ליה בהדי פסוקים דאית בהון ה' מילין גרדפין מן ב' ב' אחוון. ואזלה לה כרבי יוחנן ורב דס"ל דשם אחד הן. אבל ההלכה ודאי כרבא דבתרלה הוא. וכן מוכח מפירש"י פרשת בשלח. גם בזוהר פרשת בראשית דנחלק לשנים. גם במסורה נחמיה ב' קחשיב ליה אחבל מה דלא חשיב שם. גם לי גם לך לא. דמלכים א' ג'. הא ודאי הממטה המעתיקים. או המדפיסים. וכן נמי צריך להיות ו' פסוקים וכן נמסרו ו' פסוקים במסורה קטנה בפ' וישלח. ובשמואל א' כ' כ"ט] והרי שנים בתורה. ובנביאים נמצאים אחרלה יה יה בתרן המיים ביסעיה. ובכתובים מן המלר קראתי יה. ענני במרחב יה. ומכל אלו עיניך הרואות כי זה הסס ראוי לאומרו ולהזכירו בתפלה. שכן הוזכר על מפלתן של מלריס. ושל עמלק. ורפואת חזקיה. ובתפלת ההלל מן המלר. ומה שהביא ראיה ממחלוקת רבי יהודה ותנא קמא אני אומר לפי דרכו מסס ראיה דכמו דפליגי רבי יהודה ות"ק חד אמר שמזכיר הסס וחד אמר בכינוי. הכי נמי ת"ק ור"א. אלא ת"ק דר"א ס"ל כרבי יהודה ורבי אליעזר כתנא קמא דר"י. וכיון דת"ק דר"י סובר שמזכיר הסס לא ה"ל לר"א לחלוק לעיל מנוס דסובר כת"ק. ועוד מאן לימא לן דהני תלתא פירושי שכתב הר"ב בטעמו של רבי יהודה דפליגי. ולפיכך סובר דטעמו להזכיר רק כינוי דאפשר וקרוב לשמוע דכולהו פירושי נתכוין רבי יהודה וכיון שיש בכינוים אלו כל הני טעמי. סובר דיותר ראוי לאומרם. ולא מפני שאין ראוי להזכיר שם העצם. ובלי ספק עוד לו טעם. או טעמים נסתרים ממנו וגלוים לרואי השמש ואור החכמה. ועוד מהיכי תיתי שר"י יחוס להזכיר שם העצם בתפלה ובלשון שכתוב ממש. אנא ה' הושיעה נא ובמקום הקדוש והטורא הזה אשר עליו נאמר בכל מקום אשר אזכיר את שמי. ועוד למה יזכיר [ליה] בלשון ארמית. ומיד למזבח בלשון עברית. ועוד דכפי הפירוש שבגמרא שכל בלשון עברית תוך מחיצה זו. וקשיא למה. ועוד ראיתי בהקדמת רבינו לספר גבורות ה'. וכן בספר דרך חיים. שכתב לפוס ריטמא. ולפי דרכו. שלכך אמרו עומדים לפופים ומשתחווים רוחים שהוא בהשתחוויה כדאמרי' ליה אנו משתחווים וכתיב ענני במרחב יה שמזה הסס ההרחבה. הנה מבואר מדבריו שכן היא גירסתו. ולא כדברי בעל כף נחת. גם עיין עוד במשנה ד' פ' דלקמן מ"ש סס בס"ד. ועוד שמע נא את אשר אגיד לך דבר יקר שמעתי מפי חכם מחכמי הדור שמו מהר"ר מאיר בא"ך ילי"ו. אמר כי שם ההוי"ה הנכבד והטרא בנקודותיו הידועות ראוי לחקור על שרשו ואמר כי שרשו הס שתי אותיות האחרונות ושהוא עתיד מבנין הפעיל כמו יהודה לתפלה נחמיה י"א. וכמו ולי

יסוסיע

פי' הר"ב שני שמות של ע"ב. הנקודין בויסס. ויבא. ויס. בפרשה בעלה. דכל אחד יש בו ע"ב אותיות. ומהן בס המפורש אות ראשונה של פסוק ראשון. ואחרונה של אמצעי. וראשונה של אחרון. וכן בזה הסדר כולן. הסס הראשון והו. וי"ו של ויסע ה"א דכל הלילה וי"ו דויס. וכס הל"ז. הוא אני. אלף דישראל טן ראשונה דהעמן בחשבון של מפרש ויו"ד דרוח קדים כן פירש"י. וכאשר נעשה שתי מערכות מאלו הסמות יהיה הסס הל"ז. הראשון ממערכה השניה וגמלא שאלו שני שמות אני והו הסס הראשונים לשתים המערכות.

ד"ע מברטנורה

הושיעה נא(ח). ואותו היום(ט) המזבח שבעה פעמים. בשעת פטירתן(י) מה הן אומרים. יופי לך מזבח. יופי לך מזבח(יא). רבי אליעזר אומר. ליה ולך מזבח. ליה ולך מזבח(יב):

(י) בדפו"י הושענא מלה אחת.

ראשון לציון

שם ד"ה ליה ולך מי כד אמריק ליה אנו משתחווים סוכה נג. לגבי הר"ב לקמן מ"ד פ"ה וחייט הגר' הדפס בגד גליון הס"ם שלפני. וכן בפירש"י משמע כגר' הר"ב דלקמן וכמו שדפס בגליון:

לקוטים

דף תו"ס ד"ה ליה ולולי דהלכה כרבא ולולי בגמרות שלפני ד' פפ"ד גרסי' רבה בס"ה ואם גי' אמיתית היא נמצא על בנין הפי"ט הכא ולקמן במה שמולק על רס"ל הוא בטל והלכתא סוגיה דרס"ל ולאו מטעמיה אלא מדשוס דהלכה כרב לגבי דרבה ואע"ג דר' יוחנן פליג ארב לא אמר כן ר' יוחנן בפירוש אלא ר"ח הוא שאמר כן משמיה ולא משנתי' ביה לגבי דרב ותו דר' חייא ס"ל נמי כוותיה דרב והו"ל רבים ותו דרבי חייא תנא הוא ולאפוקי עוד היא הגי' שחדמה לבעל כף נחת ולא"ק שלא נכתב בתורה אלא פעם א' ושיא בשירה ואין עוד דק"ל כרב אלא דמדכלהו בתתיקו רבא בחלף ס"ל דטעות הוא שנפל בספרים ומיין בתבל"ן ח"א סי' קע"ז דמשם נראה ג"כ דסגי' בחמיתים היא רבא בחלף ע"ש שכתב פרש לכלוכלא(ס"ל):באר"ד דכפי הפי' שכתב"ם וכו' אלו דכתב"ם פירשו דה"ק ליה אנחנו מודים ולך אנחנו משבחים ולפי בעל כף נחת הו"ל כל אלו הכינוים בלי עבריה ואיה בלי ארמית וזה פשוט ולא דק הכ"ד במה שהגיה בדברי הפי"ט דכ"ל דכפי פירושו הכל בלי עברית וכו'. (ס"ל):

יכין תפארת ישראל יכין

שנקפו הפנים על המזבח, נסבו הפנים על המזבח. והייטו דקאמר לקמן במתני', ג' לשבר הפלוין וג' לתתתון וג' לאלוי הפנים וג' ע"ג המזבח, דכולהו תקישות בסכיל הפנים היו] : (כה) ר"ל אותו שכביכול אני והוא במקרא אחד, הושיעה נא. ור"ל על דרך מה שנאמר [ישעיה מ"ח פ"י] למעני למעני אעשה כי איך יחל, וכן נאמר, עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו [להכי מקדים נמי מלת „אני" למלת „והוא", כביכול כאומר מקרוהי ידעים גם הוא]. [אב"י ועי' רש"י ורע"ב שאני והו הם ב' שמות מסס ע"ב ושפיר הקדים אני להו]. או כ"ל שמבקש, שגם כנסת ישראל גם הקב"ה יושיעו נא להכנעה. והוא ע"ד מ"ד בפסיקתא. בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, כביכול מחזיקין כח גבורה של מעלה. שנאמר בתלים נעשה חיל, ובזמן שאין עושין רצון הקב"ה, כביכול מחלשין כח של מעלה, שנאמר צור ילדך תשי. [ולהכי מקדים נמי מלת „אני" למלת „והוא", דכל מילי לריך תחלה לתשבוחתא מלתא, כמ"ש בזוס"ק. [אב"י עי' בזהר בראשית ע"פ ואיך יפלה מן שלחך], ואחר כך הכא לעבר מטייעים לו, וכל זה לפי מ"ש בירושלמי הכא, כיני מתניתין אני והוא, בלגלא. ואשתמיטתיה ירושלמי זה להחכם ר"ו [סיידענסיים] ז"ל, ולהגאון מהר"ם אלוק"ל שהודם לו, כמובא במחזור [רפדפלסיים] שהדפיס]: כו) בבביעי: כו) [אב"י דהיינו ביום ז']: (הח) יופי זה עשיתו לכבודך מזבח, מדלתתה מכפר עלינו: כט) ר"ל אנחנו מודים ליה אלהינו, ולך אנו משבחים. שכל כי אתם חביב לפניו לכפר עלינו:

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

יהושע בהגל. וכמו שבאלו הוי"ו היא שנהפכה מו"ד. כי השרש ידה יבא כי כן מנפש העמידים מנחי יו"ד בזה הבנין כן וי"ו שבשם אמתתו יו"ד. אלא שממשפט הלשון הקודם. נהפכה לוי"ו בזה הבנין. ואע"פ ש"ל כי לא נהפכה ושרשו זה ויסיה כפירושם ז"ל לשון שמחה כמאמרם [איכה רבתי פסוק היו לריה] בין ו טש נמלע ר' יוחנן בן זכאי. אבל הקמץ תחי' לנקבה. לכן הקרוב אליו שהשרש יה והוא השם שהוא קדוש ואינו נמחק ובזה השם בן ד' בא בעתיד ופירוש השם יה כתרגומו דחילו וימאר בא שהוא עתיד להמיל אימה יתירה על הבריות עכ"ל ואין סתירה לדבריו מדברי בעל ספ"ר. שכתב שמזה השם לא נגזר שום פעל. כי הוא דיבר ככתבו. מבלי שהביא אל שרשו. [ומלאתי להרא"ם בפירושו לפסוק עז וגו' שבשרת היש שכתב בזה הלשון. ובעבור כי מלת אהיה ידוע בלשון. הולרך להחליף היו"ד בוי"ו בשם הנכבד ע"כ] ובכן אפריון נמטייה. ובא לא ורלה כמה נדקו דבריו. שהרי אמרו ז"ל בפסוק כי יד על כס יה. שאין השם שלם עד שיעמה זרעו של עמלק. והרי ע"י משה רביע עליו השלום נאמר זה הכתוב אשאלך והודיעני מה זה שנכתב שאין השם שלם. והיה בזמן המשכן ואחריו שני מקדשים וכמה פעמים נזכר בתורה השם השלם. ואילו זה השם יה לא בא בתורה אלא פעמיים. אבל לפי הדברים הללו הענין כמשמעו שהשם השלם הוא הוראה על שימיל אימה על הבריות לעתיד. ובאחר עכשיו בשבועה זו שלימותו זה לא תהיה אלא לעתיד אחר נקמת עמלק. ואילו לא בא בכאן. לא היינו יודעים מהשם עצמו שהוא עתיד על איזה עתיד שהוא אומר. שם מחר שהוא לאחר זמן. ויש מחר שהוא לממרתו. ומעכשיו אינו לדין שזה השם הזכירו עכשיו במקדש. הוא ולא אחר. שלא בלבד שהוא קדוש באינו נמחק. כי אם גם זאת שהוא שרש השם הגדול והטורא. ואתה קורא ידיד ומשכיל. הסכת ושמע דרז"ל על שם הזה היה הוה ויהיה שאמנם בלבתם הם אינם רמוזים. אבל כתובים כסדרן. וזה כי אחר שאמרנו משרשו יו"ד במקום וי"ו הרי לך יהיה. וכן היה בהסיר יו"ד העתיד.גם הוה. כי היה בחולם הה"א עניני כמו הוה וכן אתה מוצא (שמות ט') הנה יד ה' הויה במקנך. ואם בעל נפש אתה ועמדת בסוד ה' תדע מן מוצא דבר כי זה השם בן שתי אותיות הוא רחשיות הגלוי. והשם בן ד' אותיות סדר המרכבה. ואמרו האבות הן הן המרכבה: ["אמר יו"ם אחר הרבה שנים שכתבתי להא דלעיל דהלכתא כרבא דבתרלה הוא דמחלק כם יה לשנים בא ליד שמות ניטין להרב הגדול מהר"ר שלמה לוריא זלה"ה הועתקו מספרו יש בל שלמה ממסכת ניטין פרק השולח.ושם ראיתי דפסק גמי כרבא דבתרלה הוא.אבל כפי גירסת הספר דרבא מוקדם לרב ועם היות שאין מדרכי בחבור הזה להאריך בפסקי הלכות אפס כי הרב הגדול הנאון הזה הוא מובהק חריף ובקי זך ונקי והיה כי ירלה הרואה יאמר מה לנגם אגל הענק. וגם יהיה לו נחת לבעל כף נחת כי מלא אין לו וגברא רבה דמסייע ליה. אמור אמרתי להביא הדברים בכור הבחינה ולהוליא מתוכה שהגירסא מוכרחת להיות רב במקום רבא ורבא במקום רב כמו שכתבתי. והנני מעתיק תחלה ל' הסוגיא [שבתים דיש דף קי"ז] ואח"כ אעתיק דבריו של רש"ל ז"ל. ואחר כן אשיב עליהם בעזה"י ובאר לך הגאות והגדק: לשון הסוגיא אמר רב חסדא אמר ר' יוחנן הלוויה וכסיה וידידיה אחת הן רבא אמר כסיה ומרחביה אחת הן רב אמר מרחביה בלבד איבעיא להו מרחביה לרב חסדא מאי תיקו. איבעיא להו ידידיה לרב מאי תא שמע. דאמר רב ידידיה מחלק לשנים לפיכך ידיד חול יש קודם איבעיא להו הלוויה לרב מאי. תא שמע דאמר רב חונא חילים דבי חביבי דכתיב בהו הלוו בחד גיסא ויה בחד גיסא ע"כ בסוגיא: והנה רש"ל זלה"ה בסדר א"ב של שמות ניטין שלו באות הו"ד בשם ידידיה. שם כתב בפסיטות. שרבא הוא שאמר מרחביה וכסיה אחת ורב אמר מרחביה בלבד. ובתחלת אות הכ"ף כתב וז"ל לפי סוגיא שהזכרתי דקיי"ל כרבא דאמר מרחביה וכסיה אחת א"כ למה כותבין הסופרים לפי תיקונם כם יה בעינן ב' תיבות נגד הסוגיא והלכה. ואף אם תמצא לומר שאין הלכה כרבא. הלא אף רב חסדא בשם רבי יוחנן נמי סבירא ליה הכי. ועוד דאין מחלוקת בכסיה. מדפריך התם לרב דאמר ידידיה נחלק לשנים הלוויה מאי. ולא פריך כסיה. משמע דאין מחלוקת בכסיה. ואין לומר מ"ש התם אדא היא ר"ל שלא יכול לפסוק בב' שיטות. והייטו דמסיק התם הלוויה בשתי תיבות. שיכול לכתוב בב' שיטות כמו בסיה כתוב בתהילים דרבי חייא. זה אינו. אדא דליבנא אחת היא לא משמע אלא תיבה אחת. ועוד דלפי זה משמע אבל ידידיה דלרב נחלק לשנים כותבין בב' שיטות דהא ליתא כאשר הוכחתי מכבר לשומר שהוא שני תיבות ואין לחלק בשתי שטות אם לא שתפרש שכבר לשומר אין לריך לכתוב בשתי שטות לאשוקי בת היענה שלריך ב' שטות. וכבר הוכיח מהרא"י דליתא כי לא נמצא כן בספר תורה. [הוכחה זו כתבה בשם ידידיה ומס"פ אלו טריפות היא] על כן אומר אני אי איבר חילי אבעלינה להאמיר הסופרים עכ"ל רש"ל ז"ל. ואני אומר וקורא אני על הגאון רש"ל זלה"ה. המקרא הזה לא יאוה לגדיק כל אין. ולכן לא נתבטל על ידו כי אוכיח בראיות ברורות שהסופרים שכותבין כסיה בשתים מכוונים כהלכה. וכמו שכתבתי כבר לעיל. לפי שרש"ל שכתב דרבא אמר מרחביה וכסיה אחת.הייטו שכן הגירסא בגמ'. רב חסדא אמר ר' יוחנן. ואח"כ רבא. ואח"כ רב. ואף בק' ודאי למה נסדר רבא קודם רב פירכא זו הכניסה רש"ל בשם ידידיה. שכתב והלכה כרבא דבתרלה הוא אפילו פליג אר' יוחנן. כ"ש אי פליג ארב חסדא ואמר שנא אמר ר' יוחנן אלא הני תרתי. ואין לומר דרבא לא פליג אהא דרב חסדא למעוטי. אלא להוסיף מרחביה. דא"כ לא ה"ל לומר אלא מרחביה לחודיה. ועוד דהא בתר הכי בעי מרחביה לרב חסדא מאי ועמד בתיקו עכ"ל.הנה שסובר דלהכי מוקדם רבא מטום דקאי ארב חסדא. ואמר דלא אמר ר"י כדאמר רב חסדא משמיה אך בלשון ספיקא כתב כן אי פליג ארב חסדא. ואני אומר שאף ספק אין כאן. ומשולם לא נחלק רבא על מה שאמר רב חסדא משמיה דר' יוחנן. ויאמר הוא שלא אמר ר' יוחנן כן. דאי הכי לפי סוגית השיטות הל"ל ורבא אמר ר"י כסיה ומרחביה. ולפיכך עקרן של הדברים דרב מוקדם לרבא ואמר כסיה ומרחביה [אחת הן] ורבא אמר מרחביה בלבד וכלומר איכך בשתים והלכה כמותו דבתרלה הוא. והשתא דרב אמר מרחב יה וכם יה אין מקום לדיוקו של רש"ל. אמאי לא פריך לרב כם יה מאי דהא איהו אמר כם יה אחת. ועוד אני אומר אפי' אי רב אמר מרחב יה בלבד ליכא לדיוקא דרש"ל. דהא אי איתא דמשום הכי לא פריך לרב כם יה מאי משום דלא פליג אכם יה וכ"ע מודו ביה א"כ רבא ל"ל לאדכורי כם יה כמו שרב לא הולרך להזכירו משום דכ"ע מודו ביה. ה"נ רבא לא ה"ל למנקטי'. ותו דהשתא רב כמו רבא קאמר ה"ל לסתמא דגמרא לומר וכן אמר רב והיה עם זה מיושב גם כן אמאי לא הקדים רב לרבא, ותו לפי סוגיות כל השיטות אי איתא דשיטתא להבעיין דבכסיה כ"ע מודו. הכי הל"ל כסיה לרב לא מבעיא ליה דאחת היא. אלא ידידיה כו' הלוויה כו' ובלא"ה נמי תמיה לי הכי ס"ד דהבעיין למיבעי אליבא דרב וכפי גירסת הספרים שתפס רש"ל. הלא רב מרחביה בלבד אמר. ובתיבת בלבד ודאי ממעטא לכולהו איכא ומאי מבעיא

ליה

באו"ד ואמ"נ דהירושלמי תולק וס' הייטו דפ' הירושלמי ק הוא מדהעיד רב שאמר דודו שאילו בא לידו תהלים של ר"מ היה מוחק הלוויה שבו משמע דס"ל שכן עיקר שהם תיבה א' וז"ם הוי דו אמר הלוויה כלו' הוי דהוא אמר הלוויה כלומר בתיבה א' וכנ"ד לא הבין דברי הירוש' בן ולא לפ' דמ"ש דו ר"ל שתים כמו טב לאיתב עון דו ולפי' הגיס בירוש' דכנ"ל הוי רב דו אמר ומכח זה תמה על הא"ש דמאי קאמר דפליג על הבבלי ע"ש ולא דק דגראה שאינו נקי בלי הירוש' דכמה פעמים אי הני בירוש' דו דר"ל דהוא ואילו היה יודע זה לא היה כותב על הא"ש ולהגב ריסטיים לא הרגיש בחיבת דו שבירושלמי דיסה הרגיש הא"ש אלא דגמר פירוש הא"מיתי. עכ"ל:

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

ליה. וכ"ת דס"ד דהבעיין דתיבת בלבד ממעט כסיה דאמר רבא. זו קשה מן הראשונות. דא"כ לאו כ"ע מודו בכסיה ואף לית הלכתא דסתם כרבא מכיון דסתם גמרא מסדר לרב בתר רבא. מסמע דסתם גמ' כרב ס"ל ולא כרבא. ויש לתמוה על רש"ל שלא פיין [בפסחים דף קע"ז ע"ב] בפירוש רשב"ם שכתב לדבעיא להו ידידיה לרב מאי [כו'] ת"ש חזינא תילים דבי חביבי כו' וז"ל מפליג פליג לו חוסיפו מוסיף אבל רבא פסיטא דפליג מדקאמר בלבד. חביבי דודי רבי חייא. עכ"ל. ורבי חייא דודו של רב היה כדאיתא בפ"ק דפסחים דף ד'. ואף שיכול רש"ל ז"ל לומר דאה"נ חביבי דודו של רבא ואינו רבי חייא ויגיה דאמר רבא. אמי אומר ודאי אי שה לבו לדברי הרשב"ם. יכול להיות שהיה נכנס לדוחק זה אבל מדלא הביא להרשב"ם ויכתב עליו כן לית בזה ספיקא דאגב חורפיה לא עיין בפירשב"ם ואי הוה עיין הוה מסכח והיה מודה על האמת כדרך כל חכם כ"ש גדול כמוהו. ועוד יש לי ראיה ברורה דרב הוא דאמר להא מלתא ולא רבא. מן הירושלמי פ"ק דמגילה רב וממואל חד אמר הללו יה. והרוגא אמר הללויה כו'. ולא ידענן מאן אמר דא ומאן אמר דא. מן מה דאמר רב שמעית מן חביבי אם יתן לי אדם ספר תילים של ר"מ מוחק אני את כל הללויה שבו שלא נתכוין לקדשו. הוי דו אמר הללויה עכ"ל. והא הכא אין להניה רבא מדבר פלוגתיה הוא שמואל. ואע"ג דירושלמי חולק עם גמרא דידן. דהא לגמרא דידן רב אמר הללויה שתים לפי הגירסא שאני מחזיק בה וכפי פירוש רשב"ם. נראה לי דלא קשיא דאה"נ דודאי הא דאמר רבי חייא הא דאמר רבי חייא דתילים דר' מאיר והא דהעיד רב על תילים דרבי חייא עצמו חלוקים הם. אבל הירושלמי לא ידע עדותו של רב מתהלים דר"ח. כמו דלא ידע מאן אמר דא ומאן אמר דא. דרב ושמואל בבבל היו והלכך דייק מדאמר שמעית כו'. אבל גמרא דידן ידע גמי איזך הייו עדות רב על תילים דרבי חייא ומה היה עיקר לרב לסמוך על תילים דר' חייא. ותו לא מידי. אלא ספיר עבדי הסופרים שכותבים כסיה בשתי תיבות דהשם קדוש. וברוך הוא אבר הנחמי בדרך אמת]: ן חדריות של דקל. פי' הר"ב דכתיב כפות תמרים שתים הן כו'. ורבנן כפת כתיב. גמרא: ואותו היום נקרא כו'. כתבו התוספות דלא יתכן כלל לפרש דרבי יוחנן בן ברוקא לא פליג אלא בשביעי. אלא אמולהו גמי פליג דסבר חדריות של דקל היו מביאין כל שבעה ולא ערבה וכו'. וכמו רבנן דנפקא להו מהל"מ. דהיינו כל שבעה. והא דקתני מהניתין ואותו היום לאו דוקא יום אחד: ן מיד שתינוקות שומטים וכו'. כתב הר"ב ואין בדבר משום גזל. ר"ל גזל דדבריהם. כת"ק דרבי (יהודה) [נ"ל ר' יוסי] במכנה ח' פ"ה דגיטין. ולשון רש"י לא משום גזל ולא משום דרכי שלום. ומ"ש הר"ב בפירוש אחר. התינוקות משליכין לולביהן מידם ופירש"י בגמרא דלשון שומטים כמו שומטו ומניחו בקרן זוית [בילה כ"ח:] ומ"ש הר"ב כיון דהוקלה כו' וללשון ראשון פירש"י דשאני אתרוגי התינוקות שלא הוקלו למצוה גמורה: ן מלמד שחייב אדם. במשנה פ' וכל"מ מ' ובמשנ"ר שאדם חייב. (ב הלל ובשמחה ובבבוד יו"ט. במשנה פ' ובמשנ"ר ליתא. אא יתיר סוכתו. בד"ל ובמשנ"ר ובמשנ"ר..את סוכתו.

ראשון לציון

ן תוי"ט ד"ה מיד התינוקות כו' ר"ל גזל דדבריהם כו' הנה ממ"ש הר"ב ואין בדבר משום גזל שכן נהגו משום שמחה מוכח להדיא דאי לאו משום שמחה הוי אסור משום גזל. ר"ל גזל דדבריהם והיינו כר' יוסי דמ"ה פ"ה דגיטין גבי מלאכת חרש שבת וקטן דס"ל לת"ק דאינו גזל אלא מפני דרכי שלום אבל רבי יוסי פליג את"ק ואמר דגזל גמור (והיינו מדבריהן להומ"ו בדיינין כדאיתא גיטין ס"ה. ב"מ יב. שבועות מ"ה). וא"כ דברי הרב שוים כדעת רבי יוסי טפי ובכן ז"ש מדל"ו הסי"ע כת"ק דר"י כו'. לריכין מובן ומיקון. ברש טוטת הר"ב ומקיש משום גזל ע"כ כוונתו מפני דרכי שלום. שהרי הר"ב אומר כן בגיטין במכנה דלעיל דאין הלכה כרבי יוסי. אע"כ דפירושו של הר"ב הכא היינו גזל מפני דרכי שלום כלשונו דת"ק

ן כמעשהו בחול פ"ה ע"ב. אלא מיי' פ"ז מהל' שבת הל' כ"ב: ן מאי התינוקות מ"ש צ"ש פ"ע ע"ב ויק"ר פ' ל"ז: ן ההלל פ"ח פ"ח ירושלמי חגיגה פ"ח ה"ד מיי' פ"ב מהל' חנוכה פ"ו פוש"ע א"ח סימן תרס"ד סעיף ה'. והשמחה מיי' פ"ו מהל' יו"ט פי"ח. מוכח שבעה ירושלמי גלגלת פ"ו ה"ו. פסיקתא דרב כהנא פיסקא נ' ביום הכפורים מנחת מיי' פ"ו מה' סוכה הל' י"ד סמ"ג עשין מ"ב טוש"ע א"ח סימן תרס"ו:

שנויי נוסחאות

ן כך מפשהו בד"נ כן. אותן מערב (שבת). וכ"ה בכל הנסמנות ובכי"מ ל' וכ' וכ"ה במסכי"ר (ומש אותה בכי"ק אותן); במסכ"ב ליתא. בגיגיות בכי"מ בגימוניות (וכ"ה בפסקי רי"ד) אולם בגלוין שם הוגה כלפניהו וכ"ה שם בגמ'. כדי בד"נ בשביל. הין מביאין בד"נ ובמסכי"ר ..מלקטין; במכד"פ..לוקטין וכ"ה בפסקי רי"ד. וחובטין אותן בקרקע בצדי המזבח. בכי"מ.. על גבי קרקע.. וע"ד"ס; במכדנו"פ ובמסכי"ר וחובטין על גבי המזבח וכ"ה בפסקי רי"ד. נקרא יום) חבוט במכדנו"פ ובמסכי"ר היה נקרא.. במסכ"ב ליתא. ן התינוקות שומטין. במסכ"ב תינוקות; במכד"פ ..היו שומטין. אתרוגיהן. במכד"פ ובכי"מ לי' וכ' את אתרוגיהן. ן שחייב אדם. במכדנו"פ ובכי"מ לי' ובמסכי"ר שאדם חייב. (ב הלל ובשמחה ובבבוד יו"ט. במכדנו"פ ובמסכי"ר ליתא. אא יתיר סוכתו. בד"נ ובמסכ"ב ובמסכי"ר..את סוכתו.

ן כמעשהו בחול. כך מעשהו בשבתלי. אלא שהיו מלקטין אותן[לא] מערב שבת. ומניחים אותן בגיגיות של זהב[לב]. בדי שלא יבמשולו. ר' יוחנן בן ברוקה אומר חדריות[לג] של דקל. היו מביאין[לד]. ורובטין אותן בקרקע בצדי המזבח ואותו היום נקרא יום חבוט חדריות: ן מיד התינוקות שומטין את לולביהן. ואוכלין אתרוגיהן[לה]: ן ההלל והשמחה שמונה. כיצד מלמד שחייב אדם בהלל. ובשמחה. ובבבוד יום טוב האחרון של חג. בשאר כל ימות החג. סוכה שבעה כיצד. גמר מלאכולו[לו] לא יתיר סוכתולה[לז].

ן גיגיות. כלים של זהב מלאים מים. כדי שלא יכמשו עליהם: חדריות. ענפים של דקל היו מביאים בין בחול בין בשבת. ולא ערבה דכתיב כפות תמרים שתים הן. אחת לולב ואחת למזבח. ואין הלכה כר' יוחנן בן ברוקה: ן התינוקות שומטים את לולביהן. הגדולים שומטים את התינוקות מידן של תינוקות: ואוכלים. הגדולים אתרוגיהן של תינוקות. ואין בדבר משום גזל שכך נהגו משום שמחה. פירוש אחר התינוקות משליכים לולביהן מידם ואוכלים אתרוגיהן בשביעי. אבל הגדולים אין אוכלים אתרוגיהן כל אותו היום דכיון שהוקלה למצוה למקנת היום הוקלה לכולו: ן לא יתיר. אגד שלה לסתרה.

דהא

ספיקא דאגב חורפיה לא עיין בפירשב"ם ואי הוה עיין הוה משכח והיה מודה על האמת כדרך כל חכם כ"ש גדול כמוהו. ועוד יש לי ראיה ברורה דרב הוא דאמר להא מלתא ולא רבא. מן הירושלמי פ"ק דמגילה רב וממואל חד אמר הללו יה. והרוגא אמר הללויה כו'. ולא ידענן מאן אמר דא ומאן אמר דא. מן מה דאמר רב שמעית מן חביבי אם יתן לי אדם ספר תילים של ר"מ מוחק אני את כל הללויה שבו שלא נתכוין לקדשו. הוי דו אמר הללויה עכ"ל. והא הכא אין להניה רבא מדבר פלוגתיה הוא שמואל. ואע"ג דירושלמי חולק עם גמרא דידן. דהא לגמרא דידן רב אמר הללויה שתים לפי הגירסא שאני מחזיק בה וכפי פירוש רשב"ם. נראה לי דלא קשיא דאה"נ דודאי הא דאמר רבי חייא הא דאמר רבי חייא דתילים דר' מאיר והא דהעיד רב על תילים דרבי חייא עצמו חלוקים הם. אבל הירושלמי לא ידע עדותו של רב מתהלים דר"ח. כמו דלא ידע מאן אמר דא ומאן אמר דא. דרב ושמואל בבבל היו והלכך דייק מדאמר שמעית כו'. אבל גמרא דידן ידע גמי איזך הייו עדות רב על תילים דרבי חייא ומה היה עיקר לרב לסמוך על תילים דר' חייא. ותו לא מידי. אלא ספיר עבדי הסופרים שכותבים כסיה בשתי תיבות דהשם קדוש. וברוך הוא אבר הנחמי בדרך אמת]: ן חדריות של דקל. פי' הר"ב דכתיב כפות תמרים שתים הן כו'. ורבנן כפת כתיב. גמרא: ואותו היום נקרא כו'. כתבו התוספות דלא יתכן כלל לפרש דרבי יוחנן בן ברוקה לא פליג אלא בשביעי. אלא אמולהו גמי פליג דסבר חדריות של דקל היו מביאין כל שבעה ולא ערבה וכו'. וכמו רבנן דנפקא להו מהל"מ. דהיינו כל שבעה. והא דקתני מהניתין ואותו היום לאו דוקא יום אחד: ן מיד שתינוקות שומטים וכו'. כתב הר"ב ואין בדבר משום גזל. ר"ל גזל דדבריהם. כת"ק דרבי (יהודה) [נ"ל ר' יוסי] במכנה ח' פ"ה דגיטין. ולשון רש"י לא משום גזל ולא משום דרכי שלום. ומ"ש הר"ב בפירוש אחר. התינוקות משליכין לולביהן מידם ופירש"י בגמרא דלשון שומטים כמו שומטו ומניחו בקרן זוית [בילה כ"ח:] ומ"ש הר"ב כיון דהוקלה כו' וללשון ראשון פירש"י דשאני אתרוגי התינוקות שלא הוקלו למצוה גמורה: ן מלמד שחייב אדם כו'. ובכבוד יו"ט האחרון כו' דכתיב חג הסכות וגו' שבעת ימים וסמיך ליה ומחת בחגך. וכתיב בפרשת עצר תעצר חג הסוכות וגו' שבעת ימים תחוג וגו' והיית אך שמח לרבות לילי יו"ט האחרון לשמחה. או אינו אלא לילי ראשון ושישחוט מערב יום טוב דבלילה אין שוחטין קדשים דכתיב ביום לזוחו. ת"ל אך חלק. ומה ראית מרבה אני ליל יום טוב אחרון שיש לפניו שמחה. ומגיה אני ליל ראשון שאין לפניו שמחה. גמרא. ופירש"י דשאר לילות א"ל ריבויא דבכלל ימים הם והא דמרבה הלילה של אחרון משום דסמוך לשבעה. והיום אתיא בק"ו דעיקר שמחה ביום. ואע"ג דכשחל יו"ט הראשון בשבת ליכא שמחה דשלמי שמחה אינן דוחין את השבת דדוקא ביום טוב פליגי במשנה ד' פ"ה דבילה וה"ל למתני השמחה שמנה ושבעה. הא אותבינן לה בפרק ו' דפסחים דף ע"א. ומשני דמשמחו בכסות נקייה ויין ישן. ובהכי ניחא גמי כל לילה שלאחר שבת שבחג דשלמים שנשחטו בע"ש כבר עבר

זמן

יכין תפארת ישראל יכין

ל) כשחל יום ז' של סוכות בשבת. ואע"ג דגם ביו"ט לא היו חותכין אותן ממחובר, מדלא עדיף משופר [כר"ש פ"ד מ"ח], והיו לריכין לקטם מעיו"ט ולהניחם בגיגיות וא"כ למה נקט שבת דוקא. י"ל הנא רק היתירה קמ"ל דביום ז' שרי לטלטלם בשבת כמו ביו"ט: לא) הענפים: לב) [פעסטער] של זהב מלאות מים: לג) העלים: לד) ענפים: לה) מדמקט פלוגתא דר' יוחנן הכא, ולא לעיל ברים משנה ה', דהרי התם קאמר דלקחו ערבה, הו"ל לתנא התם למנקט דלר"י נקחו חדריות. כ"ל דר' יוחנן לא פליג רק כשחל בשבת אז היו מביאין חדריות שאינן נכמשין כל כך מהר, שכך תקנו הבביאים לשבת [וש' תוס'] לו) ר"ל משנפטר העם ויוצאין מביהמ"ק בז', חוטפין הגדולים הלולבות מיד הקטנים, ואוכלין האתרוגים, ואין בזה גזל, דאף דהאתרוגים של הקטנים שייכין לאביהן, כך נהגו לשמחה. וי"ל דשומטין ר"ל זורקין, שמיד אחר שנפטרו, הקטנים זורקין הלולבות ואוכלין האתרוגים. אבל אתרוגים של הגדולים הרי אתקלאי למצוה ליום ז', ואסירי כל יום ז'. ולדידן גם בח' אסור משום ספיקא דיומא [תרס"ה]. [ואילה"ק לאה האתרוגים של הקטנים לא אתקלאי, הרי עכ"פ מצוה דהכנן איכא גם באתרוג שלהן, דהרי קטן היודע לנענע חייב בלולב [כסף"ג דסוכה]. וא"כ מ"ש ממותר מנר חנוכה דגמי מדהכנן, ואסור משום מוקצה [כרא"ש פ"ב דשבת אות מ']. ואף דהתם דוקא בנותר מתוך שיעור הדלקתו, ולא נעשה בו עדיין המצוה שאתקלי לה, משא"כ הכא כבר נעלו בו. עכ"פ ה"נ אתקלי לגמרא יומא. וג"ל דהכא כתיבה אף שהגיע לעונת נדרים אינו יכול להקנות הלולב, מלאינו שלו רק של אביו, ואביו מדיודע דעושין כן לשמחה, כהתנה בפירוש דמי [וש' ברע"ז פסי' תרל"ח, ומ"ש בקונטרס הלולבין בדיני מוקצה סי' ת']: לח) ביום ז': לח) להתרה מיד:

שהשמש

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

דהא כל היום חובתה: אבל מוריד. הוא ממנה הכלים נאים ומלבנות נאות שהעלה לחוכה: מפני כבוד יו"ט. שיראה כמכין לקראתו [למקומה] שיעבור בו הלילה: **ט** מן השלוח. הוא מעיין הסמוך לירושלים: מחזקת ג' לוגין. [זהו] פחות שבנסכים רביעית ההין לכבש: שער המים.

אחד מעשרי עזרה נקרא כן על שם שבו מכניסין לוחות של מים דנכוח המזבח: תקעו והריעו. מנוס שנאמר (תעניה י"ב) ושאבתם מים בששון: עלה בכבש. שהיה בדרומו של מזבח: ופנה לשמאלו. שנסכים נעשים בקרן מערבית דרומית וכשהוא פונה לשמאלו היא הראשונה: שהיו משהירים פניהן. מחמת היין ודומין לכסף שהוא שחור מן הכסיל: כמין שני חוטמין דקין. חוטם אחד בספל אחד ונקב אחד בחוטמו. והכהן מערבב בפי הספלים והנסכים מקלחים ויורדים דרך החוטמין על גג המזבח ובמזבח היה נקב שבו היין והמים יורדין לשיתין של מזבח שהן חלולים ועמוקים מאד: אחד מעובה ואחד דק. אחד מהנקבים עבה והוא לאותו של יין ואחד דק לאותו של מים. כדי שיהו בלין שניהן בבת אחת. שהמים ממהרין ללאת יותר מן היין מפני שהיין עב יותר ומאחר ללאת לפיכך היה הנקב של יין מעובה והנקב של מים דק כדי שיהו בלין בבת אחת: ה"ג מערבי של מים מזרחי של יין. הספלים היו נתונים אצל הקרן סמוכים זה לזה. זה לפני זה אחד לצד מערב ואחד לפניו ממנו דהיינו למזרח: ר' יהודה אומר כו'. בתרתי פליג אג' לוגין פליג ואז' דקאמר תנא קמא ואתא ר' יהודה למימר אף בשמיני מנסכים. ואין הלכה כרבי יהודה: הגבה את ידך. כדי שראה אם תתן מים בספל. לפי שנדוקים אין מודים בנסוך המים: שפעם אחת נסך. נדוקי אחד את המים

על

כדלעיל ה"ג יש לרבות לשמחת ניסוך דמקרי שמחה כדלקמן. ובמעם דלוג אפשר שסובר כראב"י דמשנה ג' פ"ט דמנחות דסבירא ליה אפילו מנחה של בשים מעברין אינו מביא אלא לוגה וכיון דמתנדב סתם אינו מביא אלא לוג. ה"ג דלא פי' בכמה הוא הניסוך מביא לוג. ואף ר' נחמיה ס"ל כראב"י כדאיתא בגמ' התם. ועוד אפשר דליף ממלורע עני שמביא לוג שמן א' למנחתו ואע"פ דזה יחיד וזה צבור יליף מהפחות כך ל"ל. ["ושוב מצאתי בפירש"י פי"ג דזבחים שכתב בלוג גמירי לה ע"כ. ועיין עוד מ"ש שם בס"ד]: באתרוגיהן. ללמדך שאין ניסוך אלא בשחר בשעת נטילת לולב. גמ' פרק כ' דיומא

ה) בר"ב ד"ר, המקום' ופסוו"ם תקן, למקום' כמו ברש"י, אך רש"י כתב כמכין ע"ל מ"ו ובר"ב בשמיע מלגם ע"ל מ"ו. ב) בר"ב ד"ר מערב המים בל"ם בשמעה מלגם ושיון.

יכין תפארת ישראל יכין

לט) שהשתמש בהן בסוכה, יורידם לבית. ונקע לשון מוריד, דסוכותיהן עשו בגנות [בפ"ז ד"ג ה"]: מ) שיראה כמכין כלים נאים ליו"ט. ולדיקן לריך ליסב בה בלילה וביום ח', רק שאינו מבדך, מוריד הכלים בח' אחר אכילתו [תרס"ו. וע"פ לפנ"ד דבדי מכין מיו"ט לתבירו אסור לאיש כאינו מלאכה ברמב"ם לפ"ש תקי"ג]: מא) דניסוך המים הלממ"ם: מב) [קרינבטן]: מג) שם מעין סמוך לירושלים: מד) שם סער שבעזרה שבו מכניסין המים כשאבו מהמעין: מה) הנושא הלוחות עלה בכבש שבדרום המזבח: מו) דסמוך לקרן דרומית מערבית היו הספלין שבהן מנסכין. וכשעלה בדרום, היה הקרן הזה בשמאל העולה: מז) [בעקקנן] מחוברין בסיד במזבח, ח' ליין וח' למים: מח) ופעמים שטועה לשפוך היין למערבי, להכי שניהן דומין לכסף: מט) נקב ח' בכל חוטם שבכל ספל. והכהן מערבב בזמן אחד המים והיין, כל אחד לספלו. ומשם יורדין דרך החוטם

לנ) המזבח, ומשם דרך נקב שבגג יורדין לשיתין. והוא חלול עמוק מאוד שתחת המזבח: נ) נקב המעובה היה ליין, שעב מן המים. שהמים ממהרין ללאת, יותר מהיין הטב בשבעו יותר מהמים: נא) הספל המערבי: נב) ר"ל אם טעה והחליף וניסך המים לספל היין, והיין לספל המים: נג) בתרתי פליג אתא"ק, דקאמר ג' לוגין ודק ז' ימים. וג"ל מדלא מייתי דברי ר"י לעיל נבי מחזקת ג"ל ואפשיר ביניהו מובא, וגם עם פלוגתא אחריתא דר"י בספלים, ס"מ דמודה ר"י בשאינה שאבו בכלי של ג' לוגין, אי משום דמנכרי מלותה עפי כשאבאה בפרסום מצלוח לעזרה. אי כדי שלא יפעו ליקח הלוג המקודש לניסוך ויוציאוהו לשאיבה ויפסלו המים ביולא. וגם בל"ז אין מוציאין כלי שרת מהעזרה [במנחות] ומה"מ נמי בפיסת לקחו חבית: נד) שיראו הכל כשהנסך, ולא יחשדוך כשאינו מודה בנסוך המים: נה) משום שלוקי היה: נו) הנסוך המים רק

בשהר

ט) ניסוך המים ס"מ ס"ה. ר"א ס"ז ס"ח מפנים ג' ס"ח. ולשנוך יומא כ"ו ע"ב מי"ר ס"ו מהגי' פרוינים ס"ו:

שנויי נוסחאות

אבל מוריד. במשדנו"פ ובכי"מ ובמשני"ר „מוריד חוא..; בכי"מ כ' אלא מוריד. ולמעלה. במשני"ר ולפעלן. מפני. במשדנו"פ ובכי"מ מ' ובמשני"ר בשביל. (של חג). במשנ"פ ובמשני"ר ליתא: **ט** המים כיצד. וכ"ס במשנ"ב; במשדנו"פ ובכי"מ מ' וכ' ובמשני"ר המים שבעה ביצד. ונכון הוא. מן השילוח. בכי"מ מ' מן מי השילוח. שני' ספלים של כסף. בד"ג ובמשני"ר ושני..; בכי"מ „של זהב. מושחרין (פניהם). במשדנו"פ ובכי"מ מ' ובמשני"ר ליתא. אחד מעובה. במשנ"ב ואחד.. והוגה אחר. דק. בכי"מ מ' מדק; במשנ"פ ובכי"מ כ' ובמשני"ר מדק בד"נ מודק. (שניהם) בלין. במשני"ר ליתא. מערבי של מים מזרחי של יין. וכ"ס בד"נ ובמשני"ר (ובהם ומזרחי) במשנ"ב מערבו „מזרחו.. וכ"ס במשניות ד' ריווח סכיומיטה וויטליא ס וכ"ה בכי"מ מ' (ובם ומזרחו) וכ"ס ג' רב"י חולם נרש"י כ"י בטסמא כלפיט וכגי' סיפ"ב; בכי"מ כ' מערבו של מים זהו מזרחו של יין. מזרחו של יין זהו מערבו של מים ועי' בד"ס מה שכתיא כאין זה מכי"מ מ'. ועי' עוד שם שהאריך לבדר הנסתפות הנוגות. עירה של מים לתוך של יין ושל יין לתוך של מים. בכי"מ כ'.. לתוך היין.. לתוך המים; במשדנו"פ הסדר.. של יין לתוך של מים או של מים.. וכ"ס או של גם במשני"ר ובתוספתא ועיין בד"ס. בלוג. במשדנו"פ ובמשני"ר מלוג. אומרים לו. במשנ"ב אומר.. ולוגו נכון. הגבה ידך. בד"ג ובמשני"ר „את ידך. שפעם אחת. וכ"ס בכי"מ מ' וכ' ובד"ג ובמשני"ר; במשנ"ב „אחר ולוגו נכון. ניסך (אחר). במשדנו"פ ובכי"מ כ' ובמשני"ר ליתא. על (גבי). במשד"פ ובמשני"ר ליתא:

ראשון לציון

דת"ק הם בגיסין ופס"ז בנמעם שלוחות יד ים להקן דברי מד"ז ז"ל דק' ז"ל ר"ל גזל דדברי סלים ובתוך הדברים נראה לומר דברי רש"י (שבתתיק מד"ז סהי"ם בסמוך) שכתב לא משום גזל ולא משום דרכי שלום פומתו לפרש לדעת רבי יוסי ונם לדעת הראש קמא בגיסין: **ט** בשנה מחזקת מי יש סדר למשל:

---

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

דף כ"ו: היה ממלא מן הכיור. פי' הר"ב לפי שהיו משקעים לתוכו מבערב. וכן פי' רש"י. ועיין ביומא פ"ג משנה י' מ"ש שם בש"ד: המגולין פסולים לגבי המזבח. מסקינן בגמרא משום הקריבהו נא לפחתך הירלך לו היטא פניך אמר ה' צבאות (מלאכי א'):

י' כמעשהו בחול. כך מעשהו בשבת. אלא שהיה ממלא מערב שבת חבית של זהב. שאינה מקודשת[יא]. מן השילוח. ומניחה בלשכה. נשפכה או נתגלתה. היה ממלא מן הכיור[יב]. שהיין והמים המגולין. פסולים לגבי מזבח[יג]:

טעמא דמתגלה ממלא מן הכיור ולא היה מנסך [מהן] שהמים [והיין] המגולין פסולים לגבי המזבח: על רגליו: י' שאינה מקודשת. שלא נתחנכה לעבודת מזבח דאי הוי מייתי במקודשת לפסולו להו בלינה שכלי שרת מקדשים כדכתיב (שמות ל') כל הנוגע בהם יקדש וכל הקדוש קדושת הגוף נפסל בלינה: היה ממלא מן הכיור. ואע"פ שהכיור הוקדש לכלי שרת ומקדש את מימיו לא היו נפסלים בלינה לפי שהיו משקעים לתוכו מבערב כבור כדאמר ביומא (פ"ג). אף הוא עשה מוכני לכיור שלא יהו מימיו נפסלים בלינה: שהמים והיין המגולין. הייט

יכין תפארת ישראל יכין

בשחר היה, בשעת נטילת לחברון ולולב: נו) שלא נתקדשה לעבודת המזבח. דבנתקדשה, היו המים נפסלים בלינה. דבשבת לא הלכו בשחר חוץ לעיר לשאוב המים, דאסור לנשאן מר"ש לרש"י: נח) שמחוברין מימיו בקרקע, ולהכי אין נפסלין בלינה. מיהו באפסר שאבו ממעין המילוה, דשם היו המים יפין ביותר: נט) מדלא חזי להדיוט, מחשש שתיית נחש, והקריבהו נא לפחתך [כך כ' רש"ש שכא].

ואילו"ק למה לא הביא הש"ס המקרא שב' בתורה ממנחר נדרים [ביומא דל"ד כ'], ל"ל דדוקא כשאין מוס כדבר רק שאפשר שיבא מוכחר יותר, יעפינן ממנחר נדרים. אבל כשים מסרון ומוס כשדבר, שייך שפי קרא דהקריבהו, ולהכי הכא [כד"ג פ"א] וכחולין [ד"ל ע"ב] מביא הש"ס קרא דהקריבהו, מדים חסרון כגוף הדבר. וכזה תמוסים לפ"ד דברי רש"י [מנחות דף ל"ד ל'] ד"ה אפילו נמלאת, שב' דשתיית קרבן כתוב ולף מהקריבהו. ודו"ק):

הלכתא גבירתא. כללא דפרק ד'.

פ"ד מ"א ב', ג', ד', ה', ו', ז'. שבעה דברים במקדש בחג הסוכות, לולב וערבה, הלל ושמחה, טובה וניסוך המים והחליל, מצות לולב אצלנו בארנו לעיל. ובמקדש הוא שבעה, בחל י"ט א' בשבת. וששה, בחל בשאר ימים, ובחל יום א' בשבת היו מוליכין לולביהן לחר הבית בע"ש, ולע"ר ובוק"ל, היה האתרוג סבורך בענפי חערבות והדס, והשמשים מניחין הלולבין על גב הכסאות הבנויות מוקפות סביב החר, שעליהם בעין הגג, ולמחר משכימים ובאים והחזנים עורקין לפניהם, והם חוטפין, ומלמדים אותם שיאמר כל א', כל מי שמגיע לולבי בידו הרי הוא לו במתנה, דבריהם א' אינו יוצא בלולבו דחבירו, והזקנים החלשים לחטוף, היו מניחין שלהן בחדר מיוחר לבן. אח"כ תקנו ב"ד שבשבת ביום א' יהיה כל א' נוטל בבית, שבאו בסכנה ע"י החטיפה. הלממ"ם להביא ערבה חוץ מערבה דלולב להקיף בו המזבח והיו לוקטין בכל יום חדשים ממקום למטה מירושלים שנקרא מוצא, משום שהוציאו וספרו אותו מטם המלך, והיו הענפים גבוהים י"א אמה, מקיפין הכהנים בהם המזבח פעם א' בכל יום מהששה ימים, וביום ז' ז"פ, ובי"א שבששה ימים לא היו מקיפין רק בלולבין והערבה היו זוקפין ומעמידין אותן בצדי המזבח על היסוד בלי הקפה וביום השביעי הקיפו בערבה, והיא מלוגתא בגמרא. ומנהגינו, שמקיפין כל הששה ימים בלולב, חוא כמ"ד שמקיפין בלולב דאי בערבה כיון שאין אנו עושים בערבה זכר למקדש אלא ביום ז', לא היה לנו לרקיף אלא בשביעי, וביום שביעי שמקיפין אנחנו גם בערבה הוא לעשות כב"ע, דלמ"ד דמקיפין בלולב אינו מפסיד הערבה, ולמ"ד בערבה אינו מפסיד הלולב: וזוקפין ומעמידין אותן: צדי המזבח על היסוד סביב, וראשיהן כפופין ע"ג המזבח למעלה מקרנות אמה וכעת הבאה ומידור תוקעין מריעין ותוקעין. וביום חיבום הערבה, שהוא יום ז', כל א' מהעם לוקח ששם בד' או יותר וחבטן בקרקע, או על הכלי פעמים או שלש בלא ברכה שרק מנהג נביאים הוא, ולוקא ביום ז', שאז מנהג נביאים לחבוט בשבת, וזקפין אותה בשבת דהיו קוצרין ומביאין הענפים מע"ש ומניחין אותן בגניות של זהב מלאות מים שלא יכמושו, הא בחל שבת בשאר ימים לא היו זוקפין והיה מצות ערבה אז רק ששה ונמנהגינו עתה בערבה זו רק ביום ז' זכר למק"ש, לפי שאינו בפירוש בתורה, וקוראין היום הושענא רבה שמרבין בו בתחנות הושענות שבחג נידונין על המים והבל הולך אחר החיתום וכל דיני ערבה שבלולב שייכים גם בערבה ש וגם אותה יקצצנו גברי ומיהו בזה אפילו עלה בבד א' כשר אלא שאינו הדור מצוה ומוטעים אלו המנתקים העלים ומקצרים הבדים שלא יהיו ארוכים, שבמקדש אדרבה היה בהיפוך, והמנהג לאגדם בעלין שבלולב ואינה מעכב די"א דיותר טוב נפרדים ואין שיעור לספר הענפים והמנהג בה' גבעולין ואין ללקחה עם הלולב אלא אחר שהקיף בלולב, וי"א שאין אותזין אותה אלא כשמגיע לתפלת תענה אמונים שמתפללים על המים ואז מניחין הלולב ולוקח הערבה, ומצות חבטה כלילל ומפני שי"א דחבטה היינו נענוע לבן עושין שנים נענוע תחלה ואחר נמר כל הושענות חבטה ה' פעמים, ומה שנהגו לחבוט עד שיפול כל העלין הוא מתינוקות לשמחה. ובחל יום ד בא' בשבת וקצצו הנכרים בשבת אפילו צוה לו ישראל מותר, מית ביש בפרהסיא בדבר, אפילו לא אמר לו הישראל לקצצו בשבת רק אמר לי ראה שתהא מוזמנת למצ"ש, ביש לו ערבה אחרת יש להתמיר]. בשער הקפה במקדש היו אומרים אנא ה' הושיעה נא, ובשעת הפטירה ביום ז אמרו יופי לך מזבח ב"פ [אולי כנגד ב' המזבחות מזבח הנחושת ודוהב דשניהם לכפר, מזבח הנחושת ע"י הקרבנות, ודוהב ע"י הקטורת] ואחר זה מיד חוטפין הגדולים האתרוגים מיד התינוקות ואוכלין ביציאתן מבהמ"ק ואין בזה גזל, דאף דשייך האתרוג דקטנים לאבותיהן כך נהגו בשמחה, ולי"א הקטנים בעצמן אוכלין האתרוגין שלהן אחר שזרקו ושמטו הלולבים מידם. מיהא האתרוגים הגדולים אתקצי למצוה ליום ז' ואפירי בולא יומא ולדידן משום סזיקא דיומא אפילו בח': כ"ח. הלל והשמחה חייב בהם כל ח' ימים, ועיין לעיל פ"ג בענין הלל, וחייב בכבוד י"ט האחרון של חג ולדידן גם בשמחת תורה שהוא מסק ח', ובשמע"צ יושב בסוכה בלילה וביום שהוא מסק ז' ואין מברכין לישב בסוכה ואומר שהחיינו דשמיני רגל בפני עצמו לענין פזר קשב, גם אין לישן בליל ח' בסוכה, וכשיוצא מהסוכה בסוף יום ח' אומר יהי רצון שנזכה לישב בסוכה של לויתן, ואסור לסדר השולחנות והספסלין בבית לצורך חלילה משום הכנה ונכן אסור להעמיד הגרות לצורך הלילה בבשאר יום א' ליום ב' ד"ט, וכן אין לחבש בס"ת להעמידה בפרשה שיקראו בה אסור מו"ש לשבת אז אפבא]. מיהא להעמיד הספסלין והשולחנות להעריך הסבלא על רגל' מותר, ובא"י מוריד הכלים מהסוכה בסוף יום ז': כ"ט ו'. מצות ניסוך המים במזבח בתמיד דשחר הלמ"ם, ונהג ז' ימים בחג, והיו מסלאין בכל יום בבוקר צלוחית זהב דנ' לוגין בניסוך דכבש ממעין שילוח המסוך לירושלים, וכשהגיעו ונכנסו עם דמים בשער אחר משערי העזרה הנקרא שער המים תקעו והריעו ותקעו, עלה בכבש שהוא בצד דרומי דמזבח ומנח לשמאלו לקרן מערבית דרומית מקום עשויה נסכים וב' ספלים של כסף היו שם, במערבי עזרה המים, וחוסמו שבו הי' הנקב דק וצר, והמזרחי ליין והוסמו גם ורחב, שיכלה המים שמקלת מהר והיין שהיו יורדין לשיתין כאחד, ולמנסך אמרו הגבת ידיך לראות שאינו מצרוקים שאינן מודים בניסוך המים, וכפ"א שניסך על רגליו ולא על המזבח, ורגמוהו העם באתרוגיהן, ובשבת דלא הלכו חוץ לעיר לשאוב ולמלמלו מרה"ר לרה"י, היו ממלאים המים מע"ש בחבית דזהב, דאינה כלי שרת שלא יפסול בלינה, ומניחה בלשכה, ולמחר ממלא מפנה לניסוך, ובנשפכה או נתגלתה ממלא מן הכיור שמחוברין מימיו בקרקע, אע"פ שאין מימיו יפין כדשילוח:

לקוטים

ר"ב ד"ה שאינה וכו' לפסולו לגו וכו'. טעמא דמקום דקפנר אין שיעור למים שלפי יוהר מג' לוגין לרוויין לנסך כי אמר שיני כש"ם מיהו בתר הכי ל"ר ינאי מ"ל זירא לפי' טעמא ים שיעור למים ולגי מרא אין מקדשין אלא מדעת גזרה שמא יאמרו לקדוש דים וגבלים מלאם ע"כ ק' דכיון דאמן קי"ל כמ"ד ים שיעור למים גג' לוגין מ"ש הרמב"ם פ"י מה"מ ל"ב קי"ל דלי שרת אין מקדשין אלא בדעת כמ"ש הרמב"ם פ"ג מהלי פס"מ ל"ב לא הי"ל להר"ב לפ"ל מעיני אלא כי' ינאי לפי הלכה וג"ע (פ"ל): תוי"ט ד"ה הגולין וכו' מסקינן כו' רש"י פי' אמתי' דס"ל דפסולין דמיגי' שמא שתה הכס מתם והתם משורב הכס ומאלא שלאו מנסך מים כשיעור שהרי התרם מצלים בשיעורן אמנם סמו' מתו סם דאיתקן פי' זה אמלי דס"ד מעיקרא בגמרא דסיין ומעבריהו במסכת אבל לפי המסקנא מפרשין מקום הקריבהו נא לפחתך. בתמת תמיהה לי עוביר אין דמו פירוש רש"י שהות אחת ומכוון ל' ל' כ' ל' הלכתא דהכי אמרי' בש"ס אמלי מעניר במסכת אמלי מתני' דלא כר"ל כלו' ל"ל הו"ל לר"ל לפלוגי הכא בהדיא כי היכי דפליג הכס לדידיה ל"ל אמלא מן הכיור (ועיין מ"ש בס"ר ל"ת דתרומות) ומשמי אמילו אמרא ר"ל לימור דאמר ר"ל לדיוט אבל לגבוה מי אמר ול"ל לר"ל הקריבהו נא לפחתך ע"כ הרי בהדיא דלא לגבוה מקום גילוי אבל לאמר דפליג עליה לא דא"ל מקום שיעורא ל"ל לדידן דלא קי"ל כר"ל כמ"ש סר"ב ז"ל הכא בתרומות ל"ל שפיר קאמר רש"י דטעמא מקום שעורא דלא מבטלי נגד מסקנא דאתיא כר"ל וכן ק"ל אל הפי"ם דדיד מפרש"י שהות המתם וכיכון לדעת לדידן ולא שד אלא מלחם מפקי' וכו' והא לאו מסקנא היא אלא לר"ל דוקא הוא דאיתמר הכי אבל לגבוה בל"ז פסול מעמא דרש"י והכ"ד בלא עיון פיים על דברי הפי"ט ז"ל אבל מקום גילוי לא דאסבר לסגו במסכת ע"כ. (סס):

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

פרק ה א הדליל. הרבה מיני זמר היו שם ועל שם שהליל קולו נשמע יותר מן האחרים נקרא כולם על שמו: חמשה וששה. פעמים חמשה פעמים ששה. אל יו"ט ראשון להיות בשבת. הדליל ששה. אל בשאר ימי החול הדליל המשה. לפי שאינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב: שמחת בית השואבה. לפי שכל שמחה זו על שאיבת המים של נסוך. קרו לה שמחת בית השואבה. על שם ושאבתם מים בששון (ישעיה י"ב): **ב** תקון גדול. שהיו מקיפים אותה גזוזטראות ומושיבים הנשים מלמעלה והאנשים מלמטה כדי שלא יבואו לידי קלות ראש: בראשיתן. בראש כל מעורה: **ג** מבלאי מכנסי כהנים. ממכנסי להנים הבלויות ומתכנסיהן הישנים. תרגום אבנט המיינא: היו מפקיעים). קורעים לעשות פחילות: שלא היתה מאירה. לפי שהמנורות גבוהות ל' אמה והר הבית גבוה והאורה זורחת בכל

פרק ה א הדליל. עיין משנה ג' פרק ג' דבכורים. ומ"ש הר"ב הרבה מיני זמר היו שם לקמן במשנה ד': של בית השואבה. שם המקום שהיו מתקיים לשמחה. הרמב"ם: שאינה דוחה כו'. הא דלא קתני כולד יו"ט שחל להיות כו' כבפירקין דלעיל. משום דבעי למסמך ולמימר הליל של בית השואבה. דדייק מיניה בגמרא הא הוא דלא דחי. הא דקרבן דחי. תוס' ["ועיין במשנה ג' פ"ב דערובין]: לא את השבת ולא את היום טוב. אע"ג דהליל ליו אסור אלא משום שמא יתקן כלי שיר. כמו לא מספקים. ולא מטפחים. דמשנה ב' פ"ה דביצה וקי"ל [בפרק בתרא דערובין] דאין שבות במקדש. בית השואבה שאני. כדאמרינן בגמרא שאינה אלא משום שמחה יתרה. תוספת: **ב** ירדו לעזרת נשים. להנשים ולוים יורדין מעזרת ישראל שהיא גבוהה לעזרת נשים שלמטה הימנה בשפוע ההר. רש"י. ועיין במדות: תקון גדול. ר"ל גדול המועלת. הרמב"ם. וכתב הר"ב שהיו מקיפין אותה גזוזטרא. גמ'. כאותה שבינו [במשנה ה' פ"ב דמדות] חלקה היתה בראשונה והקיפוה גזוזטרא. פירש"י שבראשונה לא היו זוזין יולאין מן הכתלים והקיפוה גזוזטרא. נותנין זוזין בכתלים בולטין מן הכותל סביב סביב. וכל שנה מסדרין שם גזוזטראות לוחות שקורין פלנ"ק. כדי שיהו נשים כו' וזהו תיקון גדול דקתני שמתקנים בכל שנה. רש"י. והקשו בגמרא והכתיב (ד"ה א' כ"ח) הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל. ותירצו קרא לאכתו ודרוש (זכריה י"ב) וספדה הארץ וגו'. משפחות בית דוד לבד ונשיהם לבד. וק"ו ממקום הספד למקום שמחה וכו'. ומ"ש הר"ב הנשים מלמעלה. פירש הרמב"ם כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים. והדין עמו. כי האנשים שלמטה היו הרואין בשמחה לא השמחים בעצמן. כמ"ש הר"ב במדות שם. כי השמחים היו חסידים וכו' כדלקמן. וא"כ הולך לעשם. ואמנם הסתכלות האנשים בנשים מביא לידי קלות ראש. כי הוא יסמל בך כתיב (בראשית ו'). ועוד משום קישוי לדעת. ושמא ירחה קרי. כ"ש בחלרות בית ה': ומנורות. נבהן פירש הר"ב לקמן: ["ילדים. בחורים. רש"י]: של מאה ועשרים לוג. תנא של שלשים שלשים לוג. שהם כולם מאה ועשרים לוגין. ותנא דידן כללא נקט. ואפשר לי לומר משום דסימניהו שבתיו של משה רבינו ע"ה שאור תורתו זורחת עליו. ועוד היא מאירה. שקיבלא בזה נתנו סימן במדרש על מספר הלויה שעונין הלבור כפי מנהגם בימי הגמרא. שעולין למספר שבתיו של אהרן קכ"ג. כמ"ש הרמב"ם בפ"ג [הי"ב] מהלכות חנוכה ["והכ"מ לא הראה מקומו ואני מלאתיו במסכת סופרים פי"ו]: **ג** מבלאי מכנסי הכהנים ומהמייניהן. כתבו התוספות תימה דלא קא חשיב כתונת. שגם היא היתה של שש ע"כ. ולי קשה גם מגנפת. ["ועיין במשנה ה' פ"ז דיומא: שאינה מאירה כו'.

*) כפי המלאה מפרש „פקע" מלי פקיעה ושבירה, אולם לדעתי הבאור הוא שהיו עושין מהם פקעות פקעות של חוטים (קווילין) וכן לעיל (שבת פ"ג מ"ב) לא יפקיענה בסודרין היינו מיי במוכן זה לא יכרוך סביב הבילה סודרין כעין „פקעה". והמפרשים מדתקו שם בתוס. ועי' עוד בערוך הבלשם ע' פקע והוא נכון.

יכין תפארת ישראל יכין

פ"ה א) [הפלעטסע] שבגנו בם בלעיל פ"ד סי' ח'. ואף דכלי זמר הרבה היו שם, עכ"פ קול הליל נשמע ביותר, ובו מתחילין ומסיימין, לפיכך נקרא כל הזמר על שמו: ב) כך נקרא שם המקום שבעזרת נשים שמתקנין אותו בכמה מיני תקונין [כמ"ב] לשמחת שאיבת מי נסוך שבתג: ג) אע"ג דכלי שיר בשבת ויו"ט אסור רק משום שבות, ואין שבות במקדש. הייט לעולך עבודה, אבל הכא רק שמחה יתירה הוא ולא עבודה: ד) וה"ה כל ימי חול"מ אחר הקרבת תמיד בין הערבים: ה) הכהנים והלויים שבעזרה, יורדים מעזרת ישראל לעזרת נשים שבאפולי הבר: ו) [גרלסע מרדטנג]. שהיתה קרשים עם מעקה סביב על היזין שיולאין מהחומות סביב, ושם עמדו עליהן הנשים, לראות שמחת בית השואבה שהיה למעה בעזרת נשים, ולא יתערבו הנשים עם האנשים: ז) בראש כל מעורה היה ד' [בעקקען]. ותוך הספלים הניחו הפתילה הארכה ביותר והבעירוה: ח) כולם לכל אמל. וג"ל דלא שהו המנורות של זהב כל כך גבוהות ועבות עד שהיה לריכים לעלות בסולמות לראשיהן, ובש"ס אמרינן שהיה גובה

של כל מעורה כ' אמה, והו גוזמא גדולה שיהיו מנורות רבות גבוהות ועבות כל כך כולן זהב, אלא שהיו המנורות עומדות על בימות גבוהות כל כך, או סביב שפת הגזוזטרא שעמו, וכל זה כדי להפיץ אורה בכל עיר הקדש: ט) מבחורי כהונה. על כל סולם יושב כהן א' רק בשנים שקל לעלות. וג"ל דאע"ג דכבר קאמר שהיו ילדים, נקט נמי פרטי כהונה לומר שבחרו אותן יפים כפרחים וקלין במעשיהן כעוף טורח, והכל רק להדור השמחה: י) דהיינו ל' לוג לכל א': יא) כל שעה שילעדך: יב) ר"ל ממכנסים ואבנטים שהתבלו, מהן עשו הפתילות העבות הנ"ל. וג"ל דאורחא דמלתא נקט, דהנך דרכן לבלות, ביותר מכתונת ומלנפת, מפני החיסך והשפשוף בהן. אע"ל משום דשאר בגדי כהונה שבלו נלרכים למעורה [כשבת כ"ב א'], משא"כ מכנסיים אין דרך כבוד למעורה, ואבנטן נמי מדים בו לאמר מעורב בפשתן, לא חזי רק לשואבה, שהיו הפתילות שם עבות מאוד: יג) עשו מהן [אחרפיע לדאכטע]: יד) שהמנורות עומדות על כן גבוה כ' אמה, וזה על ראש ההר, וכוהל מזרחי היה נמוך, לכן

תוספת דעק"א

פ"ה ג נאות כמה במשנה ובהן הוו מדליקין. אף דבנדי בהתה שבלו מועלים בחם. יראיל ולכבוד קרבן היו עושין צורך קרבן חשיב ליה. תוספות פ"ב דשבת דף כ"א ע"א:

פ"ה א הדליל חמשה ג' ע"ל מ"ו' ע"ח מ"ל טוב ה"ב. כל מי ג"ח ע"ח: ב במוצאי ג"ח ע"ל מ"ו' ע"ח מ"ל טוב ה"ב. ג מבלאי ג"ל ע"ל שבת ג"ח. ע"ל יומא ג"ב ע"ל מ"ו' ע"ח מ"ל כלי פמקדש ה"ו:

שנויי נוסחאות

פ"ה א זהו הדליל. בד"ב זה הדליל; בכי"מ ג' וכ' ובמסד"ם ובמכני"ר זה הליל. השואבה. בכי"מ כ' השאובה וכן בסמוך. שאינה דוחה. וכ"ה במכני"ר; בד"ב ובמסד"ב שאינו.. (את ה)שבת ולא (את). בכי"מ ג' ובמכני"ר ליתא. (אמרו בלי מי. בכי"מ אמרו מי; במסד"ב ליתא: **ב** (במוצאי) יו"ט הראשון של חג. בכי"מ ג' ליתא כ"ז (והוסיפו בגליון מוצאי) והטוסחא מוצאי היא גם במסדנ"ם ובמכני"ר וכפי' ר"מ; בכי"מ ב' בשעות ..יו"ט אחרון.. ירדו. בכי"מ ג' וכ' יורדין; במסדנ"ם ובמכני"ר היו יורדין וכ"ה בפי' ר"מ. לעזרת נשים בפי' ר"מ ..ישראל (?); במסד"ב ובמכני"ר ל..הנשים. ומנורות. במסד"ב מנורות. (ו"ד) הפלים. וכ"ה במסד"ב ובכי"מ ג'; במסדנ"ם ובמכני"ר ובכי"מ ב' ליתא ועי' ד"ם. (של זהב). בכי"מ ג' ליתא. בראשיתן בכי"מ ב' היו שם בראשיהם. והוא מיותר. וד' סולמות לכל אחד ואחד. במסדנ"ם ובכי"מ ב' ובמכני"ר.. על כל מנורה ומנורה. ועי' ד"ם. **כדים** (של שמן) של. בכי"מ ב' כדי שמן.. וכ"ה במסדנ"ם ובמכני"ר: במסד"ב כדים.. ליתא ועי' בלה"מ בגמ'. שהן מטילין לכל הפל וספל. בד"ל והם מטילין לתוך בל הפל.. וכ"ה במכני"ר (ושם ..על כל הפל..); בכי"מ ג' שהיו מטילין.. **ג** כהנים. במסדנ"ם ובכי"מ ג' וכ' הכהנים. (כהן) היו. במסדנ"ם ובכי"מ ג' וכ' ובמכני"ר ליתא וכן ליתא ברש"י. ולא היה חצר. במסדנ"ם ובכי"מ ג' וכ' ובמכני"ר לא היתה.. וכוהן הוא. שאינה מאירה. במקומות הנ"ל שלא היתה מאירה. מאור בית השואבה. בכי"מ ג' מאור של שואבה.

תוספת חדשים

פ"ה ג ת"ם ד"ח מבלאי מכנסי הכהנים כו'. ולי קשה גם מגנפת.

ראשון לציון

פ"ה ב ת"ם ד"ה של מאה כו'. והכ"מ לא הראה מקומו כו'

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

פיי הר"ב לפי שהמטורות כו' ומסיים רש"י וכותל מזרחי שהיה לסוף עזרת נשים היה נמוך כדאמר בסדר יומא [וכן בפרק ב' דמדות משנה ד'] והמטורות עולות למעלה הימנה]: **ד חסידים** ואנשי מעשה כו'. ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה. אלא גדולי חכמי ישראל. ורבני ישיבות וסנהדרין. והזקנים. ואנשי מעשה. שם שהיו מרקדים. ומספקים. ומנגנין. ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות. אבל כל העם האנשים והנשים [כולן] באין לראות ולשמוע. לכן רמב"ם סוף ה' לולב: [*היו מרקדים לפניהם. קלי על הראוש. דתנן ברים פרקין מי שלא ראה בשמחת כו' ש"מ דראוש היו. וכן שמעינן לה מהא דתנן במשנה ג' ומתקנים שם תיקון גדול. כדפי' הר"ב שם]: דברי שירות ותשבחות. כתב הר"ב אשרי ילדותינו שלא בישה את זקנתינו. אלו חסידים. פירש"י כל חסיד. הוי חסיד מעיקרו. ואמרו שלא עברנו עבירה בילדותינו לבייש את זקנותינו. והייבו הכבחות שמשבחין להקב"ה על כך: בשער העליון. והוא שער הנקבור. ולמה נקרא שער העליון. לפי שהוא למעלה מעזרת נשים. לשון הרמב"ם פ"ז מהלכות כלי המקדש. וכלומר דלא תעבה שהוא שער העליון שבדרום. המכר בפ"ו דשקלים וספ"ב דמדות. וטעמא דהא הכא יליתה למזרח היה ובפ"ה מהלכות בית הבחירה בכ"מ מראה מקום לשם נקבור. ולא הראה מקום לשם עליון וממתיתין היה. ועוד בירושלמי פ"ה דערובין שבעה במות היה לו שער סור כו' שער העליון: קרא הגבר. והיו בוחין בתקיעות. ובהפיכות פניהם למערב וגם בחזרה לאחר מילוי. והיה מאיר היום קודם שיגיעו [לעזרה]. ועד שיקדשן בכלי לא הוכרו להפסל בלינה כדתנן פרק חטאת העוף במסכת מעילה גבי נסכים. ואע"פ שהלוחות היתה מקודשת. מ"מ אין כלי שרת מקדשין בחוץ אלא בפנים דאלת"ה הא אמרן במשנה י' פ"ג דיומא דעלות השחר זמן פסולן של מי הכיור. כ"כ התוס': תקעו וכו'. עיין פרק דלעיל משנה ה': הגיעו למעלה עשירית. בעי רבי ירמיה למעלה עשירית דמחית חמשה. וקאי אעשרה. או דלמא דמחית י' וקאי אחמשה תיקו. ובדף כ"ד פירש"י דגמירי להו חכמים התקיעות בחג [כו']. ומעלה עשירית מכוס דמקוס מסויים [נעלמא] הוא לידע היכן תוקעין אותם: היו תוקעין והולכין. ומאריכין בהן עד שמגיעין וכו' רש"י וכפירוש הר"ב במשנה דלקמן: אבותינו שהיו במקום הזה וכו'. פירש"י אבותינו בבית הראשון היו כופרין ולא היו פניהם לבית. אלא אחוריהם אל היכל ה' וגו' פסוק הוא ביחזקאל [ח' פ"ז]: ליה עינינו. גם בתלמ' פי' בכל מתא. ליה להיכל וכבר הארכתי במשנה ה' פרק דלעיל שהוא שם קדום וכלפי הש"י אמרוה. ועיין מ"ש לקמן: אנו ליה ולילה עינינו. פי' הר"ב ליה מכפחוים כו' דהכחא לא הוי כמו מודים מודים דמכתקים אותו. כדתנן במ"ג פ"ה דברכות ופ"ד דמגילה. מכוס דמכמע במקבל עליו שתי רשויות. כ"ם הכא דשתי במות מזכיר. דכיון דאחרי מילי קא מדכר ליה תרי זימני ולאו

ד חסידים ואנשי מעשה[מ]. היו מרקדים לפניהם[מא]. באבוקות של אור שבידיהן ואומרים לפניהן דברי שירות ותושבחות. והלוים בכנורות[מב]. ובנבלים[מג] ובמצלתים[מד]. ובחצוצרות[מה] ובכלי שיר בלא מספר[מו] על חמש עשרה מעלות. היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים. כנגד חמשה עשר שיר המעלות שבתהלים. שעליהן לוים עומדין בכלי שיר. ואומרים שירה. ועמדו שני כהנים בשער העליון. שיורד מעזרת ישראל. לעזרת נשים[מז]. ושני חצוצרות בידיהן. קרא הגבר. תקעו. והריעו. ותקעו[מח]. הגיעו למעלה עשירית. תקעו. והריעו. ותקעו. הגיעו[מט] לעזרה[נ] תקעו. והריעו. ותקעו. היו תוקעין והולכין. עד שמגיעין לשער היוצא מזרח הגיעו לשער היוצא ממזרח. הפכו[נא] פניהן למערב[נב] ואמרו אבותינו שהיו במקום הזה[נג] אחוריהם אל היכל. ופניהם קדמה. והמה משתחוים קדמה לשמש[נד]. ואנו ליה עינינו. ר' יהודה אומר היו שונין ואומרין. אנו ליה. וליה עינינו[נה]:

בכל העיר: **ד** באבוקות של אור. בלרבע אבוקות לו בח' זורק זו ומקבל אח ז: דברי שירות ותושבחות. יש מהן שהיו אומרים אשרי ילדותינו שלא בייבה אח זקנתינו אלו אומרים אשרי זקנתינו שכפרה על ילדותינו. אלו בעלי תשובה. ואלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ונמחל לו: שעליהם הלוים עומדים בשיר. בשמחת בית השואבה. אבל אוכן לשיר של קרבן. אלא המזבח היה: תקעו והריעו ותקעו. זה סימן לילך ולמלאות מים לנסוך מן השילוח: הגיעו לעזרה. לקרקע עזרה של נשים: הפכו פניהם למערב. לגד העזרה והיכל כדי לומר דבר זה: שונין. כופלין לומר אנו ליה משתחוים ומודים. על מה שעבר. וליה עינינו מיחלות להבא: בלשון

יכין תפארת ישראל יכין

האירה כל העיר: טו) כ"ל דר"ל גדולי הדור, שמעשה הצדק בידן, כסנהדרין ורבני הישיבות, ובאר חכמי ישראל. ולא היו מניחין לכל עם הארץ לרקד ולשורר, כדי שלא יבואו מתוך שמחה יתירה לידי קלות ראש, רק כולם באו לראות ולשמוע: טז) לפני כל העם שעמדו סביב אצל האומות. א"ב כ"ל שפי דלפניהן על המטורות קלי, ועשו כן כדי שיראוש הכל: יז) [הארפנן]: יח) [לויטע], והוא כלי זמר עם מיתרים כעין [פיאלינע] שלנו. זה נבל עשור, שהיה לו י' מיתרים, לו פחות לו יותר. ונקרא נבל מדהיה נגונו מתוקן ביותר ע

תוספת חדשים

מצפה כו' עכ"ל. ול"ג דאלה"ג בתנכם בא לשמעינן דהיה של טין ולא של כלאים דליתא למימר דמיירי בשל כה"ג וכל יום הכפורים דהא מעונה גריזה לרבנן ועוד דלישנא דבסים משמע דכולהו כחמש ושוד דומיא דמכנסים ומכנסים בא לשמעינן דלא תימא דהוי גנאי למעוה כיון דהוי לכסות בשר ערוה קמ"ל: (ממהרש"ת ז"ל):

ראשון לציון

ודע דכ"מ שלפני הראה מקומו ממדרש תהלים ע"ם בד"ה מנהג כו': **ד** בהרע"ב ד"ה אלו ואלו אומרים כו' עיי' יסל"מ:

ד חסידים. נ"ל פ"ל מ"ו ע"ח פלוגתא עולא ה' י"ר.

שנויי נוסחאות

ד חסידים. במשדנו"פ ובמשכי"ל **ה ח ס י ד י ם**. **לפניהם**. וכ"ה בכל המכתבים ובכי"מ מ' כ' ובמשכי"ל; ב מ ש ב ש"ל **בפניהם**. (שלא אוד שבידיהן) במשדנו"פ ליתא. והמלה שבידיהן ליתא גם בכי"מ מ' וכ'. (**דברי**) **שירות ותושבחות**. בכי"מ מ' ליתא; במשדנו"פ ובכי"מ כ' ובמשכי"ל **דברי תו ש ב ח ו ת**, וכ"ה בכי"מ. **ובמצלתים** (**ובחצוצרות**). במשדנו"פ ובמשכי"ל ליתא; בכי"מ כ' ליתא גם למלת **ובמצלתים**. **ובכלי שיר**. בד"נ ובמשכי"ל **ובכל כלי**. **חמש עשרה**. בד"נ בטעות **שמונה עשר**. **לעזרת נשים**. בד"נ ..חנשים וכן בסמוך. **שעליהן לוים עומדין בכלי שיר ואומרי שירת** במשד"נ ..עומדין בשיר. וכ"ה במשכי"ל ושם עומדין הלוים..; בכי"מ מ' שעליהן עומדין בשיר; בכי"מ כ' עליהן הלוים עומדין ואומרין שיר. **ועמדו שני כהנים**. במשדנו"פ ובכי"מ כ' ובמשכי"ל עמדו..; בכי"מ מ' ..שני אנשים. ועי' בד"ם. **בשער העליון**. בכי"מ כ' **על שער**.. וכ"ה בריטב"א. **שיורד**. במשדנו"פ ובכי"מ מ' וכ' ובמשכי"ל **היורד**. **ושני חצוצרות**. במשדנו"פ ובמשכי"ל **ושתי**.. **וכתן** הוא. **בידיהן**. בד"נ ובמשכי"ל **בידם**. **הגיעו לעזרה**. בכי"מ מ' **לעזרת נשים**. ועי' רע"ב ועי' בדבור הסמוך. **ותקעון** היו. במשכי"ל **תקעו** (**הגיע לקרקע תקעו והריעו ותקעו**) היו. לך בכי"מ מ' וכ' ובמשדנו"פ ובמשכי"ל ליתא. במשכ' ד' ריוזא **מפם הגיעו לקרקע**.. במקום הכנה הקודמת **הגיעו לעזרה**.. ועי' בד"ם **לשער היוצא מזרח**. במשכ"ל ..ממזרח; בכי"מ מ' וכ' ובמשדנו"פ ובמשכי"ל ..למזרח. (**הגיעו לשער היוצא ממזרח**). וכ"ה בד"נ בכי"מ כ' ובמשד"פ. ליתא וכן ליתא בכי"מ מ' והוגה בגליון כיון שהגיעו לשער היוצא למזרח וכ"הלמזרח גם במשכי"ל. **הפכו פניהן למערב**. בד"נ ובמשכי"ל **והפכו**..; במשכ"ל ..ממזרח) **למערב** אך במשדנו"פ ובכי"מ מ' וכ' ובמשכי"ל ליתא ועי' בד"ם. (**עזרון**). בכי"מ מ' ליתא; בד"נ ובמשכי"ל **היו**. **אל היכל**. במשדנו"פ ובכי"מ מ' ..היכל ה' ועי' בסמוך; במשכ"ל **ומשתחוים**; במשכ"ל **משתחויתם** וכלישנא דקמא (יחזקאל ח' ט"ז) ועי' מה שכתבנו בש"ל (דברים פי"ח מ"ט). **ואנו ליה עינינו**. בד"נ ובמשכי"ל **ואנו ליה עינינו** וכ"ה במשד"פ (**ושם אנו**) ועי' בפי' משה ובד"ם. **הין שונין ואומרין**. בכי"מ מ' ..אות' ואומרין; בפסקי רי"ד ..אותה לומר; בכי"מ כ' שונים היו שם לומר; בד"נ שונים אותם לומר; וכ"ה במשכי"ל (**ושם אותו**). **אנו ליה וליה עינינו**. בע"י הראשון אנו ליה עינינו וליה עינינו, ולא משמע כן מלשון הגמ' לקמן (נא, ב) (ד"ם).

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

ה שלש לפתיחת שערים. כשפותחים שערי העזרה תוקעים תר"ת וחשיב להו לג' תקיעות: ותשע לתמיד של שחר. כשהיו מנסכים נסכי התמיד הלויים אומרים בשיר. ושלשה פרקים היו מפסיקים בו ועל כל פרק ופרק היו הכהנים *)תוקעים ג' תקיעות תר"ת ומשתחוים העם [תר"ת חשיב להו לג'] הרי ט' תקיעות: להבטיל העם ממלאכה. תקיעה ראשונה לבטל העם שבשדות תקיעה שניה נשתלקו התריסין ונגעלו החנויות תקיעה שלישית שלק המשלק והממין המעמין את החמין והדליקו את הנרות: ושלש להבדיל בין קדש לחול. לאחר התקיעות הראשונות שהם כדי לגלות דג קטן והוקע ומריע וחוקע. אלו ג' תקיעות אחרונות להודיע שקדש היום: שלש לפתיחת שערים. של עזרה שתוקעים בכל יום: ושלש לשער העליון. כדאמרן לעיל עמדו שני כהנים בשער העליון קרא הגבר תקעו והריעו ותקעו: ושלש לשער התחתון. דתנן לעיל הגיעו לעזרה תקעו והריעו ותקעו. ומתריעין בהן עד שהגיעו לשער התחתון. כדתנן היו תוקעין והולכין עד שהגיע לשער היולא ממזרח. להכי קרי להו ג' של שער התחתון. וג' של מעלה עשריה לא קחשיב. דהאי תנא

ה אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדשלא. ואין מוסיפין על ארבעים ושמונהלב. בכל יום היו שם עשרים ואחת תקיעות במקדש. שלש לפתיחת שעריולג ותשע לתמיד של שחרלד. ותשע להמיד של בין הערבים. ובמוספין היו מוסיפין עוד תשעלה ובערב שבת היו מוסיפין עוד שש. שלש להבטיל העם ממלאכהלו. ושלש להבדיל בין קודש לחוללז. *ערב שבת שבתוך החג היו שם ארבעים ושמונה. שלש לפתיחת שערים שלש לשער העליון ושלשלח לשער

סכר

להיות ערב פסח בשבת כו' דמוסיפין עד כ"ז תקיעות. שהפסח נשחט בג' לחות. כת אחר כת כדתנן בפ"ה דפסחים. וכל כת קורלה את ההלל שלשה פעמים שהיו פכחיהן מרובין. והם טעונים הלל בשחיטתן ולא היו מספיקין לשחוט פכחיהן כל כת וכת עד שיקרלאוה ג' פעמים. ואע"ג דתנן ואע"פ שלא שלשו מימיהם לא גמרו פעם שלישית. מיהו לין כת שלא היתה גומרתו ב' פעמים. ומתחלת בו פעם שלישית. ואין חסר מן התקיעות כלום. שבתחלת קרילה תוקעים. ובכל קרילה ג' תקיעות. כך פירש"י. ואע"פ שהתוספות הקשו ופרשו בע"א. לא כתבתיו. לפי שלסברתם היו התקיעות בתחלת פרק מפרקי השיר והר"ב מפרש בהדיא בסוף תמיד דבסוף הפרק היו תוקעים [*ועיין עוד מ"ש שם] ומה שהקשו דהלכון אע"פ שלא שלשו מימיהן משמע שאפילו כת ראשונה לא התחילו כו' אינו מוכרח. ומ"ש הר"ב דלא חשיב ליה משום דלא שכיחי בולי האי. גמרא. וקאמר דאינו ערב שבת שבתוך החג איתיה בכל שנה ושנה דלא משכחת לה שלא יהיה [ערב] שבת בחג אא"כ יהיה יום טוב הראשון בערב שבת [ויום טוב בלרי להו תקיעות דבית שואבה דאינן דוחין דוחין דוחין יום טוב] וא"כ ראש השנה חל להיות יום טוב כן. ויהיה יום כפורים בחד בשבת וקי"ל דדחינן לראש השנה למחרתו כדי שלא יחול יום כפורים בחד בשבת כדמפרש טעמא בפ"ק דראש השנה דף כ' משום מתיא. שלא יסריח המת שימות בשבת ולא יכול להקבר לא היום ולא למחר. והמפרש לה' קידוש החודש כתב בספ"ו בשם רבינו חננאל. שאין זה עקר הטעם לדחות אלא שהדחיות מסורות הלמ"מ הם ולא נתגלו אלא לב"ד המעיינים בסוד העבור. ולפיכך הבלתי יודעים מסבירים להם הטעם. ואחרים שהוא ר"מ נמי לא קבל הלכה למשה מסיני

*) כר"ב ד"ל תוקעים ג' תקיעות תר"ת חשיב להו לשלש ומשתחוים העם הרי ט' תקיעות והתי"ט הגיה כלעיל.

ה אין פוחתין. נ"ב פ"ב פרקין ה' ע"ח מ"ל פ"ז מה' כלי המקדש ה"ס. ובע"ש מ"ל שם ה"ו. שלש שנה קי"ל ע"ג ירושלמי פכחים פ"ה ה"ה:

שנויי נוסחאות

ה מעשרים ואחת. במשדנו"פ מאחת ועשרים וכן כסמוך. וכ"ה בכי"מ לי"ל בכמוך. ואין מוסיפין בד"ל ובמקבי"ל ולא.. עשרים ואחת תקיעות (במקדש). עי' לעיל. בד"ל ובמקבי"ל.. תקיעה ליתא וכן ליתא במשד"פ וכי"מ לי' וכ'. ובמוספין (היו) מוסיפין (עוד). במשדנו"פ ובמקבי"ל ולמוספין.. ליתא למלי היו; בכי"מ לי' ליתא למלי עוד; בכי"מ לי' ובמוספין מוסיפין עליהן עוד.. ובע"ש (היו) מוסיפין (עוד). במשדנו"פ בע"ש.. וליתא למלי היו; במקבי"ל (וכמ ובע"ש); בכי"מ לי' ליתא למלי עוד; בכי"מ לי' וערב השבת מוסיפין עליהן עוד. להבטיל העם ממלאכה. בכי"מ לי' וכ' לחבטיל את העם מן המלאכה וכמו שהוא לפנינו בסמוך וכ"ה במשדנו"פ ובמקבי"ל, וכהם להספיר.. וכן בסמוך. ארבעים ושמונה. וכ"ה במשד"ל ובמקבי"ל; במשדנו"פ ..ושמונה תקיעות. שלש לשער העליון מכלן ועד סוף המשנה יש שכל המספרים יצולו בלא ווי"ן בכלם ויש לאר יצולו קמתם בווי"ן וקמתם בלא ווי"ן. ודע דבמשד"ל יצולו כל המספרים שבמשנה בלי זכר בלשה כו' ואינו נכון.

תוספת רעק"א

ה [אות ד] במשנה ערב שבת שבתוך החג. והא דלא חשיב עוד ערב פסח דהיה ב"ז תקיעות בקריאת הלל דהא ליכא למימר תנא ושייר. דמאי שייר דהאי שייר דר"ה שחל להיות בשבת ליבא שיורא למה דקי"ל דאין תוקעים לכל מוסף ומוסף בכ"ש חתי"פ. צ"ל דמתני' כר"י דס"ל דבת שלישית לא הגיע לאהבתי ובערי לזו ששה תקיעות. ואף דמשבחת לה בע"פ שחל בע"ש דאיכא עוד ו' תקיעות משום ע"ש. צ"ל כיון דלאו מלתא דשכיחא בכל שנה לא חשיב: [אות ל"א] בתי"פ ד"ה ערב שבת. ובשבת שבתוך החג שהיו תשע למוספים. לפי מסקנת הסוגיא דאין תוקעים לכל מוסף ומוסף בכ"ש התי"פ בשנתינו ב ד י ב ו ר הראשון בלא"ה ליכא למפרך בן ההא לא היה תשעה למוספים דבשבת בפ"ע:

יבין תפארת ישראל יבין

ליה אנחנו משתחוים על שעבר, ולית עינינו מיחלות להבא: לא) ג' קולות תר"ת חשיב ג': לב) נלו דוקא, דבע"פ בשבת היו כ"ז תקיעות, כ"א בכל יום, וט' למוסף, וט' לכל כת מג' כתות שהפסח נשחט בהן. רק דלא חשיב הך, מדלא שכיח. [ומה"ט לא חשיב נמי התקיעות שתקעו במקדש ביום ג' דחוה"מ סוכות בסוף הסמיעה קודם שקרא המלך התורה בהקהל [כתוס' פוטה פ"ז] דהוא נ"כ לא שכיח. א"נ משום דאין להם שיעור וכדקאמר התם כל כהן שלא הריע אז כמדומה שאינו כהן. א"נ משום דכשר היה אף בשעל מום, וכדקאמר התם שרלו חיגר הוקע במקדש, משא"כ הכא כ"ל דאף התקיעות שתקעו להבדיל בין קודש לחול בע"ש, כ"ל בשיו בכהן שאינו בעל מום, כדי להודיע שגם הכהנים תמימין לא הותרו רק במלאכת נבוה ולא במלאכת הדיוט. מיהו לרמב"ם [פ"ג מתגינס] בל"ז לא ק' מידי, שכתב שתקיעות ההם בחולות ירושלים היו כדי להקהיל הקהל, וע"כ דס"ל מס"כ בתוספת תקעו במקדש, ירושלים אקרי מקדש, וכו פירש נמי [רפ"ד דר"ה] במקדש היו הוקעין, דהיינו בירושלים. ועוד כ"ל דמה דקאמר התם בתוספת תקעו אז בחטולות הזב, היינו שנשכרו בדיור זהב, וכדקאמר התם. דאין לומר דהן עלמן של זהב, דהרי כל דלכתוסיפא לריך של כסף [כר"ה כ"ז א']] ודר"ה לא חשיב [כ"ה פ"ג מ"ג] מדהן דאורייתא: לג) של עזרה בבוקר: לד) בשעת נסכי התמיד אמרו הלויים שיר, ומחלקין השיר לג' פרקים, ובתחלת כל פרק תקעו הר"ת: לה) ר"ל לכל קרבנות מוספים שבכל יום, תקעו רק ג"פ תר"ת בשעת נסוכם: לו) אף דבכל עיר תוקעין בע"פ במקום היותר נבוה בעיר [בשבת ל"ה כ' וקי"ל כ'], א"כ לא שייך להקיעות המקדש. כ"ל דקמ"ל הכא דבמקדש נמי תקעו לסיבה דרק לעבודה דוחה שבת. וסדר התקיעות כך היו, במנחה תקעו תקיעה ראשונה, כדי לבטל מלאכה שבשדה. ושוחה מעט וחוזר ומריע להפסיק המשא ומתן. ובוהה עד קרוב לתקיעות החמה וחוזר ותוקע לבטל כל מלאכה הפילו שלריך שבת, וסי' להדליק הנרות: לז) דאחר שהה מעט חוזר ותוקע תר"ת לסי' שהיום היום ואסור אא"כ כל מלאכה: לח) הך תנא ס"ל שלא תקעו

למעלה

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

זו. כמ"ש ס"ע ס"ו דשבת ["ועיין מ"ש במשנה ו' י' פ"ז [ל"ל מ"ו וס' פ"ח]. דמנחות]: ושלשה למילוי המים. פי' הר"ב לאחר שנחכוס כו' כדתנן משנה ט' פרק דלעיל: ן ["משמרות. שם משמורה פירשתי פרק קמא דברכות]: ששה כו' וחמשה כו'. אע"פ שמשמרה ומשמרת לשון נקיבה. מאמרם לא היה אלא על ראש המשמרה כאשר יאמרו בכל המשנה. יהוריב וידעיה. רולה בו משמרת יהוריב משמרת ידעיה. ואולי שהיה מונה וסומך על מלת משמר שהוא לשון זכר. הרמב"ם. וכן עוד במשניות דלקמן לשון זכר מהלי מעמת: חוזרין חלילה. כדרך שסדרום בד"ה [לא כ"ד] יהוריב ראשון ואחריו ידעיה חריס כו'. כולן כמות שהן סדורים. רש"י. ומיהו בבית שני אלא עלו אלא ארבעה מן המשמרות ונתחלקו לכ"ד וידעיה עלה קודם יהוריב. הלכך שבה אלו קודמים. כדאיתא בפ' בתרא דתענית בגמרא דף כ"ז: ן בשלשה פרקים. בשלשה רגלים. רש"י: היו כל המשמרות שוות. גמ' שנאמר (דברים יח) וכי יבא הלוי מאחד שעריך וכא בכל אות נפשו ושרת יכול אף בשאר ימות השנה ת"ל מאחד שעריך. לא אמרתי אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד כלומר בעיר אחת. וע"כ קרא בכהן ולא בלוי מדכתיב ושרת שאין הלוים ראוים לשירות וכ"ד מקומות נקראו כהנים לוים רש"י. ועי' לקמן: באמורי הרגלים. כתב הר"ב כגון חזה ושוק כו' והוא הדין לעבודתן. וכ"כ הרמב"ם מה שראוי מהם לאכול אוכלין אותו בשוה. והראוי לשרפה מקריבין אותו בשותפות כמו שנזכר: ובחלוק לחם הפנים. שנאמר (שם) חלק כחלק יאכלו. כחלק עבודה כך חלק אכילה ונקרבנות לא אמריך דכיון דכולם שוות בעבודה נפקא לן דשוות באכילה מדכתיב (ויקרא ז') לכהן המקריב אותה לו תהיה. אלא ללחם הפנים שאין בו עבודה שנבר נעשית עבודתו משבת שעברה דלי

ן יום טוב הראשון. ל"פ ע"ב ע"י' ע"ו' בשל' ספ"ידין סל' י"ב. בשמיני ע"ו' שם כ"ה. ן בשלשה פרקים ל"ם ע"ב ע"ו' ע"ז' ע"ב ע"ו' ע"ד מה' כלי המקדש פ"ד פה"ג עיין קפ"ב. ובחלוק ע"ו' שם ע"ח זפ"ל מה' מעדין סל' י"ב:

שנויי נוסחאות

עלי' גבי מזבח. במדבר"ם וכ"כ"מ כ"לגבי..למוספין כד"ל של מוספין. ן הראשון.כד"ל ראשון. ושעיר אחד. כ"כ"מ ג' ..חטאת אחד. לשמונה משמרות. כ"כ"מ ג"ובד"ל של שמונה..ביום ראשון. כד"ל ומשני"ר ביום הראשון. בששי אחד מקריב שנים. כד"ל בשעות ..שנים שנים. מי שהקריב פרים.במדבר"ם וכ"כ"מ ג' מי שהיה מקריב.. וכ"ה במשני"ר (ומס ליתא). לא יקריב למחר. במדבר"ם וכ"כ"מ ג' לא היה מקריב.. וכ"ה במשני"ר (ומס פרים למחר). ן משמרות. במדבר"ם וכ"כ"מ ג' ומשני"ר חמשמרות. שוות. כד"ל ומשני"ר שוין וכו הוא בסוף מסנה ונכון הוא.

לקוטים

ן חר"ב ד"ה באמורי וכו' האמורים וכו' דלולו לאמורין עצמן לגבוה סלקי וכתב סב"ד ומכאן סתירה לפי' הרמב"ם שבגיה הקי"ע בסמ"ם דסמיה דהחלבים נקרא כן מענין אמירה וכאן מוכח לפיכך דלאו מענין אמירה נקרא כן ע"כ וסתירה זו אינו מכיר כלל דמה ענין זה לזה דהכא כוה ס"ד דאמורי דהכא הייט כמו לאמורין דעלמא שהוא שם החלק העולה לגבי מזבח ומס"ה פריך בס"ם דגבוה מינו ומס שייך חלוק ומשני דהכא ר"ל מה שאמור ברגלים שראוי להתחלק ומס מסכב זה מלפ' דבעלמא מקריבים חלבים לאמורין מלי אמירה שאמורין בהוה להקריבן והדרכא הקי"ע שם בסמיה הבית ראוים מכאן ומעמו דבמשנה לאמרי' לאמורי ומפרש לה בגמרא מלי אמירה לומר דקאי על דברים המחלקים ל"כ נא ראוקם היא לפרש דבעלמא החלבים ג"כ מקריבים כן מלי אמירה אעפ"י שבלי לאמורין בהוקן דבמקום הסתירה שדיבר הכ"ד יש לנו בנין מפורר. (ס"ל).

יכין תפארת ישראל יכין

למעלה העשירית ואע"ג דנס לאחר מעלה עשירית קאמר תוקפין והולכין היינו רק תקיעה בלי הרועה: לט) היינו לשער העזרה: מ) ר"ל כשחזרו עם המים והגיעו עמם לשער המים כלעיל [פ"ד פי' מ"ד]: מא) קודם שינסכום [ופי' פ"ד פי' כ"ד]: מב) כ"ד משמרות כהונה סיו, ובכל שבוע עובד משמר אחר. רק ברגל שוין בהקרבת המוספין ובהקרבות ראייה וחגיגה ושמחה. ולהכי קאמר הגא קד מחניהן, המך חלקו בתא הסוכות כל המשמרות קרבנות המוספין ביניהם: מג) הפרים והאילים היו עולות, והשעיר הטאת, והם יחד ט"ז קרבנות לפ"ז משמורות, כשהגו עוד י"ד כבשים לעולות לח' משמורות. אמנם בכל הימים שלאחריו, כל יום מתמעט א' מהפרים: מד) של מוסף: מה) משמרות: מו) ד' כבשים לכל משמר, הרי י"ב כבשים: מז) ד' משמרות הנשארים: מח) שנתמעט א' מהפרים ונשתיירו ע' משמרות ל"ד כבשים: מט) ד' משמרות הנשארים: נ) שנתמעט שוב אחד מהפרים, נשאר ו' משמרות ל"ד כבשים: נא) ו' משמרות הנשארים: נב) ר"ל כל משמר מקריב רק קרבן א'. דביום ז' מקריבין ז' פרים, וב' אילים, ושעיר א' וי"ד כבשים, הרי כ"ד בהמות לכ"ד משמורות: נג) משום דביום ח' לא היה רק פר א' ואיל א' וז' כבשים, דהו"ל רק ט' קרבנות ואין בהם כדי לחלקן לכ"ד משמורות: נד) ר"ל כמו בשאר רגלים, שמפייסין ביניהן מי יקריב זה לו זה: נה) ביום אחד מימי החג: נו) סביב [ונ"ל שהוא מלשון, מיתל ושותה מיד [דמאי פ"ז פי"ד], דסיינו מחליף, ור"ל הכא, שהקרבת הפרים תוכל בחילוף, היום לזה ומחר לאחר. וכ"כ אמריכן [זבחים ד"כ] א"כ תוכנו חלילה, ר"ל לומר פעם כך ופעם בענין אחר. לו ר"ל שהוא לשון תוללים במתול שמוכנים תמיד]: נז) ר"ל בג' רגלים: נח) ר"ל

התחתון לט. ושלש למלוי המים מ. ושלש על גבי מזבח מא. תשע להמיד של שחר. ותשע לתמיד של בין הערבים. ותשע למוספין. שלש להבטיל את העם מן המלאכה. ושלש להבדיל בין קודש לחול: ן יום טוב הראשון של חג מב) היו שם שלשה עשר פרים. ואילים שנים. ושעיר אחד מג). נשתיירו שם ארבעה עשר כבשים מד) לשמנה משמרות. ביום ראשון. ששה מה) מקריבין שנים שנים מו). והשאר מז) אחד אחד. בשני מח). חמשה מקריבין שנים שנים. והשאר מט) אחד אחד. בשלישי נ). ארבעה מקריבין שנים שנים. והשאר נא) אחד אחד. ברביעי שלשה מקריבין שנים שנים. והשאר אחד אחד. בחמישי שנים מקריבין שנים שנים. והשאר אחד אחד. בששי. אחד מקריב שנים. והשאר אחד אחד. בשביעי כולן שוין נב). בשמיני נג) חזרו לפיים כברגלים נד). אמרו מי שהקריב פרים היום נה) לא יקריב למחר. אלא חוזרין חלילה נו): ן בשלשה פרקים בשנה נז) היו כל משמרות שוות באמורי הרגלים נח). ובחלוק לחם

סבר כרבי אליעזר בן יעקב דאמר שלא היו תוקפים למעלה עשירית: ושלש למלאוי המים. לאחר שנאמרו ובאו לסם לעזרה דרך שער המים תקעו והריעו ותקעו: על גבי המזבח. דתנן בפ' עולב וערבה וזקפוס על גבי המזבח. תקעו והריעו ותקעו ותנא דידן לא מייתי הכא. כשחל להיות ערב פסח בשבת שהפסח נשחט בשלש כעות ותקיעות טובא הוו התם. משום דלא שכיחא טלי האי שבא ערב פסח בשבת. והאי דתנן אין מוסיפין על מ"ח לאו דוקא דבערב פסח שחל להיות בשבת דמנין דמוסיפים עד שבע וחמשים תקיעות: ן יום טוב הראשון של חג וכו'. כ"ד משמרות כל כהונה היו במקדש. וכולן עולות לרגל. וזוכות בחובות הבאות מחמת הרגל ושם עשרה משמרות מקריבים שם עשרה בהמות. שהם אלפה עשר פרים. ואילים שנים. ושעיר אחד. נשארו ח' משמרות לי"ד כבשים. ששה משמרות מן השמונה היו מקריבין שני כבשים כל אחד מהם. הרי י"ב כבשים. והשאר שהם שני משמרות הנותרות. מקריבות אחד אחד: בשני. שנתמעט אחד מן הפרים. ונשתיירו תשעה משמרות לי"ד כבשים חמשה מהן היו מקריבין שנים שנים. הרי עשרה. והשאר שהם ד' משמרות הנותרות. מקריבות כל אחד כבש אחד: בשלישי. שנתמעט עוד פר אחד מן הפרים. ונשארו עשרה משמרות לי"ד כבשים. ארבע משמרות מקריבות שנים שנים. הוה להו שמנה. והשאר אחד אחד ששה כבשים לששה משמרות: בשביעי כולן שוין. המשמרות ומקריבות כבשים שוות. שכל אחת מקרבת אחת. שהרי אינה אלא שבעה פרים. ואילים שנים. ושעיר אחד. לעשרה משמרות. נשתיירו ארבעה עשר כבשים. לי"ד משמרות: בשמיני חוזרים לפיים כברגלים. פר אחד איל אחד ושבעה כבשים שקריבים בשמיני אין קריבים כסדר קרבנות האזג לפי סדר המשמרות אלא כל המשמרות באות ומפייסות עליהן. כמו שמפייסות בשאר רגלים. וסדר הפיים מפורש ביומא פרק בראשונה: אמרו משום שהקריבו פרים היום. לא היו מקריבים פרים למחר שהמשמרות שהקריבו אתמול כבשים לא היו מגיעים אותן. אלא חוזרות חלילה: ן באמורי הרגלים. במה שאמור ברגלים כלומר בקרבנות האמורים ברגל היו כל המשמרות שוות. כגון חזה ושוק של שלמי חגיגה של כל יחיד ויחיד ושוות של עולות ראיה ושל מוספי לבור ושל שעירי חטאות: ובחלוק לחם הפנים. כשאירע

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

בבת ברגל שבשבת מסלקין אותו ומסדרין אחר כדכתיב (ויקרא כ"ד) ביום השבת יערכנו: ובעצרת. כשאיפה בשבת ויש בו חלוק חמץ של שתי הלחם. וחלוק לחם הפנים שהיה מלה אומרים לו לכל אחד כשנתנים לו חלקו בלחם הפנים הילך מלה. וכשנתנים לו חלקו בשתי הלחם אומרים לו הילך חמץ. לפי שאין חולקים קרבן כנגד קרבן. אלא מכל קרבן כל אחד ואחד חלקו כדנפקא לן מלכל בני אהרן תהיה איש לאחיו (שם ז') לפיכך מודיעין אותו שנתנים לו חלקו בין בחמץ בין במצה: משמר שזמנו קבוע. לפמש בשבת זו שחל ברגל להיות בתוכה: מקריב תמידין. שהרי אין בשביל ברגל: ונדרים ונדבות. שנדרו ונדבו כל השנה והביאום ברגל: וכל קרבנות צבור. לאתויי פר העלם דבר של צבור ושעירי עבודת כוכבים ששגגו ב"ד ושנו בהוראה ושנו רוב הקהל על פיהם ואם אירע כן ברגל משמר שזמנו מקריב את הבכל. לאתויי קין המזבח כשהוא בטל. שלאחר הקרבת התמיד. ואין מביאין שם נדר או נדבה. לוקחין ממעות המותרות משירי הלשכה וקונין מהן קרבנות עולות ומקריבין אותן והן נדבת צבור ואף אלו אם קרבו ברגל משמר שזמנו קבוע מקריב אותן: בין מלפניה בין מלאחריה. אם חל יו"ט לאחר השבת אע"ג דלא הוה ליה שבת בתוך החג. אפ"ה הואיל ולריכין להקדים ביאתן מע"ש בשביל יו"ט שהרי בשבת לא יוכלו לבוא מולקים בלחם הפנים וכן אם חל שמיני לפניה בערב שבת. אע"פ שאין השבת בתוך הג. חולקים הואיל ולא יכלו ללכת: **ת"** חל להיות יום אחד להפסיק בינתיים. כגון שחל יו"ט ראשון בשני בשבת שהיו יכולים לבוא באחד בשבת והן קדמו ובאו מערב שבת או שחל יו"ט האחרון בה' בשבת שהיו יכולין לילך בערב שבת ונתעכבו שם בשבת כל המשמרות שנתעכבו שם אין טוענין אלא שני חלות: ומשמר שזמנו קבוע נוטל י'. ומולקין אותן בין משמר הנכנס ובין משמר היוצא כדרך כל שבתות השנה: הנכנס נוטל שש כו'. שהמשמרות מתחלפות בשבת. זו עובדא שחרית. וזו עובדא ערבית: הנכנס נוטל שבע. טוענים שתי חלות יתירות בשכר הנפת דלתות שהם טעונים הדלתות שפתחו המשמר היוצא בשחר. ואין הלכה כר' יהודה: הנכנסים מולקים

דאי משום הקטרת בזיכים. להטיר לחם קלחתין ואין עבודה זו בנוף הלחם. וכתבו התוס' דחלוק הוא דמרבינן אבל סלוקו וסדורו והקטרת הבזיכים למשמר הקבוע [*וכי תניא בתוספתא וטעמא] מדמרבינן ליה מיתכלו מכמה לאכילה רבייה רחמנא ולא לעבודה: הילך מלה הילך חמץ. מלה [ולא"כ חמץ] דחדיר [ושאינו תדיר] תדיר קודם. [כדתנן נרים פ"י דזבחים]. גמרא: מקריב תמידין כו'. דחובות הבאות ברגל אלא מחמת הרגל אפקינהו רחמנא מוטרת כלל אחיו שנאמר (דברים י"ח) לבד ממכריו על האבות מה במכרו האבות זה לזה אני בשבתי ואתה בשבתך. ובכלל זה נדרים ונדבות וקרבנות לבור דאיתנהו בשאר ימות השנה והרי הן למשמר המשמש וה"ה במשמר המשמש בשבוע שחל בו הרגל. גמרא: ושאר קרבנות לבור. [כתב הר"ב] לאתויי פר העלם כו'. גמרא. וכתבו התוספות בד"ה ובחלוק וכו'. ומוסף שבת לא מפרש מתני' מידי. ושיירא. והוי בכלל דשאר קרבנות לבור וכי קאמר בגמרא לאתויי פר העלם כו' הוי מני [למימר] לאתויי מוסף שבת דבהדיא קתני בתוספתא בהוא למשמר הקבוע והא דמרבה לחם הפנים טפי. דיתכלו מכמה מידי דאכילה [כו'] שכבר נעשית עבודתו כדלעיל: בלפניה. כתב הר"ב אם חל שמיני כו' וכן לגבן רש"י. וה"ה ז' דפסח וראשון דבבועות וכני דרחם השמש אלא משום דמכילתין בחג. נקט לשמיני דחג ולגבן הרמב"ם כשיחול יום טוב האחרון וכן לגבן הר"ב לקמן. ונעשה שכתב הר"ב מפני קדימתן ואיחורן. בגמ'. והוסיף הרמב"ם לבאר שם תועלת למקדם. שעל ידי חלוק להם הלחם חלק כחלק יבואו למקדם ואם יתאחר אחד מבעלי המשמר ימצא אחר שיבא במקומו. כך פירש דבריו הכסף משנה בפרק ד' מהלכות תמידין ומוסף הוכחה לדברי הרמב"ם מדאמריגן בגמרא חיקנו רבנן מילתא. וכל תקנה מפני התועלת היא: **ת** והמתעכב נוטל שתים. פירש הר"ב כל המשמרות שנתעכבו וכו' וכ"כ רש"י. ויש להקשות דה"ל למתני והמתעכבים. ועוד הקשה הכסף משנה בפרק ד' מהל' תמידין התינח אם חל י"ט האחרון בחמישי בשבת דהוו מתעכבים. אבל בשחל יום טוב הראשון בשני בשבת מאי מתעכב שייך למימר. המתעכב והמקדים הוה ליה למתני. והרמב"ם מפרש דהמתעכב הוא מלשון הרגום. ויתמהמה מתרגמינן ויתעכב ור"ל שבשחל יום אחד בינתים ונמצא שהמשמר שחל בו הי"ט מתעללים מלבא כולם הואיל ובשבוע שלהם חל הי"ט ביד כל המשמרות שווה. ולפיכך הואיל ומעטים הם הבאים מאותה המשמר אינם טוענים אלא שתים ולפי זה בשחל י"ט ביום שני. שבת שקודם י"ט משמר היוצא טוענים עשר והוא שקורא התנא משמר שזמנו קבוע והנכנס נוטל שתים מהטעם האמור ובשחל י"ט האחרון להיות בחמישי שבת שאחר המועד משמר הנכנס נוטל עשר והיוצא נוטל שתים שהם המתעללים: הנכנס נוטל שבע.

כתב

יכין תפארת ישראל יכין

נקריבות המוריו שיקריבום ברגלים, חולקין סלן בשום באכילה וסקרבה: נט) הייגו בשחל שבת בא' מימי הרגל. אבל סילוקן של לחה"פ וסידורן והקטרת הבזיכין, היה הכל למשמר הקבוע, שילא היום בשבת: ס) ר"ל בשחל עצרת בשבת. ובעצרת הביאו ב' לחמי חמץ עם ב' הכבשים שהקריבו בעצרת. והרי לחם הפנים של שבת שם של מלה: סא) לכל כהן שנוטל חלק: סב) מלהה"פ: סג) מב' הלחם, דאין חולקין קרבן נגד קרבן: סד) בשבוע שברגל: סה) מוספין של שבת, ופר העלם דבר של צבור [שהקריבוהו בשגגה נסדרין גדולה לדוב פקפל והתירו לן איסור כרת, ובשנודע להם שעשו מביאין כל שבת ושבת פר]. ושעיר פ"ז [דהייגו בשגגה סנהדרי גדולה שמותר לעשות דבר זה לפני פ"ז, ובשנודע להם שעשו, מביאין כל שבת ושבת פר ושעיר. וזה דוקא בשעשו רוב הלבור על פיהן] [רמב"ם פי"ב וי"ג משגגות]: סו) לאתויי קין המזבח. והם העולות שמקריבין משל צבור בשהמזבח פנוי [פי' שקלים פ"ד מי' כ"ב]: סז) שחל שבת באחרו חג: סח) שחל שבת בעיו"ט: סט) דמדא"ל לן לאחר לו להקדים ביאתן לו הליכתן: ע) בין יו"ט לשבת: עא) שנוטל ב' חלות יתירות, בשכר הנפת דלתות בית המקדש שפתחום משמר היוצא בשחר, ויסגירום משמר הנכנס. ואי"ל יחלקו המיד בשוה ולא יפסידו מידי י"ל ניחא לי' לאינש

משמר מי"ח פ"ל מש' פלי המקדש פ"ה. יו"ט הסמוך לשבת ל"ו פ"ה מי"ח פ"ל מפ' תמידין כנ"ל י"ב: **ת** חל להיות נ"ע פ"ל מי"ג פ"ל מ' תמידין כנ"ל י"ב. יבשאר מי"ח שם כנ"ל י"ב. הנכנס יטול ש' ש' פנ"ל. פנ"ל נפ"ל:

שנויי נוסחאות

אומרים (לו) במשנ"ב ובמשני"ל אומר.. ; בכי"מ מ' ליתא. הילך. בכי"מ מ' הא לך וכן בסמוך; במשני"ל הי לך וכן בסמוך; במשד"ם הילך מצה הוא לך חמץ הוא לך מצה הילך חמץ. (הוא) מקריב. בכי"מ מ' ליתא. ושאר קרבנות צבור. במשדנו"ם ובכי"מ ב' ובמשני"ל וכל קרבנות הצבור וכ"כ וכל גם בכי"מ. ומקריב את הבכל. במשדנו"ם הוא מקריב.. וכ"ל והוא (ד"ם). יום טוב המסוך. במשדנו"ם בזמן שיו"ט מסוך. בין מלפניה בין לאחריה. בכי"מ מ' ובמשני"ל ..בין מלאחריה וכ"ה בד"ל (שם ובין); בכי"מ ב' בין לפניה בין לאחריה. **ת** חל (להיות) יום אחד להפסיק. במשדנו"ם ובכי"מ ב' חל יום אחד להפסיק; בכי"מ מ' חל יום אחד להיות (ולה"ל הי פסו שיהם נלא ערך ומי' בד"ם. (הוה) נוטל. בכי"מ מ' ליתא; במשדנו"ם ובכי"מ ב' ובמשני"ל הוא נוטל. ובשאר ימות. בכי"מ מ' ושאר.. ; בכי"מ ב' ושאר כל ימות וכ"ה במשדנו"ם וכ"ה ..כל ימות גם במשני"ל. (והיוצא נוטל שש). במשנ' ד' ייוצא ליה בשעות והתוי"ט הוסיף זה בשם ס"מ.

ראשון לציון

ת תי"ט ד"ה בלפניה כתב כו' ושני דר"ה כו' עיי' יסל"מ.

לקוטים

תי"ט ד"ה מלפניהו' ושב דר"ה וכו'. אשגרת ליבן הוא דבר"ה לא היו כל המשמרות שווה אלא בב' רגלים בלבד. (ש"ל): בא"ד והוסיף הרמב"ם וכו' ז"ל שם פ"ד ודבר זה תקנה כדי שיתלמדו הכהנים בשביל חלוק לחם הפנים ואם נתאחר אחד מבעלי משמר וכו' והשיג עליו הראב"ד ז"ל אינו יודע מ"ש כדי שיתלמדו ואלא על כרחם מתאחרין ולפי' הם מולקין. ומ"ש ואם נתאחר וכו' הכל הכל ע"כ וכוונתו בדורה דאין דמייני בשבת שאחר יו"ט מה שייך לומר כדי שיתאחרו והלא ע"כ אינם יכולים נילך לפי שהוא שבת וכן לא שייך לומר שיתאחרו נב.

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

כתב הר"ב בשכר הנפה דלחות. ואע"ג שגם עליו תעבור חלוקה הזאת לשבת הבאה שהנכנס אחריו טומל שבע והוא חמש. וא"כ מאי מהני להם חוק זה. אמרו בגמרא דניחא ליה לאינים ליקח לאלתר ולא להמתין להבא אע"פ שאם ימתין יבוא לו גם כן שוה בשוה: חולקת. בבוליה פירקין מהני בלשון זכר כמ"ש במשנה ו' טעם הדבר. והכא בבילגה נקט לשון נקיבה וג"ל דודאי שהלשון משמרה סובל לשון זכר מהטעם שכתב הרמב"ם לעיל וסובל לשון נקיבה כי כן המלה בעצמה. ולפיכך בבילגה הניחו הלשון לנקיבה לגנאי ועוד שהחומשת אשה היתה. ואל תטעה להשוב בילגה לשם אשה כי הוא שם ראש המשמר המשמה עשר בדברי הימים א' כ"ד: וטבעתה קבועה. פירוש הר"ב שמכנים לואר הבהמה לתוכה כו' ומבואר יותר בסוף מעשר שני ופרק ד' דתמיד: סליק מסכת סוכה

חולקים. ביניהן לחם המגיע לחלקם בלפון. כדי שיראה לכל שכן נכנסין שהלפון עיקר שהיא קבועה לשחיטת קדשי קדשים: והיוצאים הולקים בדרום. כדי שיראה שהם יולאים והולכים להם לפיכך שינו מקומן אצל רוח שאינו עקר: בילגה. שם המשמרה: לעולם הולקת בדרום. ואפי' כשהיא נכנסת קנסא הוא שקנסוה: וטבעתה קבועה. עשרים וארבע שבעות היו בעזרה במקום המובחים לעשרים וארבע משמרות כהונה וטבעות של כל המשמרות פתוחות לד אחד והופכה למעלה ומכנים לואר הבהמה לתוכה וחוזר והופך פתחה למטה לתוך הרלפה. וטבעת של בלגה קבועה ואינה נהפכת ולריכה להתנתק בשל אחריה וגנאי הוא לה: והלונה שתומה. חלונות היו בלשכת החליפות שהם נוגזין את שבימים. וחלון של משמרת בלגה היתה שתומה דקנסוה רבנן משום מעשה שהיה. שאשה אחת ממשמרת בלגה ומריה בת בלגה שמה נשתמדה ונשאת לסרדיון אחד ממלכי יוים. וכשנכנסו יוים להיכל הלכה וטפחה בשגדל ע"ג המזבח ואמרה לוקום לוקום. פירוש זאב זאב בל' יוני. עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל ואין אתה עומד לנו בשעת דוחקן. וכשמעו חכמים בדבר זה קבעו את טבעתה ושתמו את חלונה של כל המשמרת כולה. כי אמרו אם לא שמעה מאביה שהיה מבזה את העבודה לא אמרה כן. ובשביל אביה קנסו כל המשפחה. דאוי לרשע ואוי לשכנו. טוב לצדיק וטוב לשכנו: סליק מסכת סוכה

יכין תפארת ישראל יכין

לאיכם ליקח מיד ולא להמתין: עב) חולקים לחם הפנים: עג) מקום שחיטת הקדשי קדשים. כדי להורות שנכנסין לעבודה: עד) שם משמר: עה) כל משמר היה לו טבעת מיוחד קבוע בלפת העזרה, וע"י לר נפתחה מגד מ', ומכנים בה לואר הבהמה כשמחטה, שלא תזוז הבהמה את עצמה בשעת שחיטה. אמנם טבעת בלגה היה סגור וקבוע מב' הצדדים, כדי שתתבזה להשתמש בשל אחריה [ולא עקרו טבעתה לגמרי. כדי שלא תתביים ביותר לכל הכוונה טבעת תסיבה בכ"ל טבעות שהיו מונחים בריבוע ו' על ד' [מדות פ"ג מ"ט] גם שלא יתגנה סדר שמתתה]: עו) דלכל משמר היה מיוחד לגנז [שרלנק] בכות לסכיניהן. ושל בלגה שתום. וכל זה עשו לה לקנס, דבת אהרן ממשפחתה המירה ונשאת לשר יווני, וכשמעו היוונים בימי חשמונאי טפחה בשגדלה ע"ג המזבח, וחרפה את המזבח ואמרה, זאב! זאב! עד מתי תכלה ממון ישראל, והרי לא תושיעו. וכשנכנו ישראל קנסו לכל משפחת בית אביה שנתגדלה בתוכן מרשעת כזאת, דאוי לרשע אוי לשכנו. טוב לצדיק, טוב לשכנו:

נשלמה מסכת סוכה.

הלכתא גבירתא. בללא דפרק ה'

פרק ה מ"א ב', ג', ד',. אעפ"י שכל המועדות מצוה לשמוח בהן בחג הסוכות היתה במקדש שמחה יתירה שנאמר ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים, והיו עושין בעיו"ם במקדש מקום לנשים למעלה כעין גאללעריא, ולאנשים מלמטה, כדי שלא יתערבו, ומתחילין לשמוח ממוצאי יו"ם הראשון בכל לילה ולילה אחר הקרבת תמיד בין ערבים לשמוח לשאר היום עם כל הלילה. והשמחה היא שהחליל מכה ומנגנין בכנור ובנבלים ובמצלתים, וכל אחד ואחד בכלי שיר שיודע לנגן בו ביד או בפה שהיו הלוים עומדים בכלי שיר אין מספר על מ"ו מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים כנגד מ"ו שיר המעלות ואומרים שירה. ורוקדין החסידים ואנשי המעשה באבוקות של אור בידיהן ומספקין ומטפחין ומפזזין ומסרכרין כל אחד כפי שיודע, ואומרים דברי שירות ותשבחות, ושמחה זו אינו דוחה שבת או י"ם, וזהו ששנינו החליל המשה [כשר"ש א' אינו בשבת] וששה [כשהוא בשבת], ומצוה להרבות בשמחה זו ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות וסנהדרין והחסידים והקנים ואנשי המעשה הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש, וכל העם והאנשים ונשים באים לראות ולשמוע. ומנורות זהב היו שם וד' סלים דזהב בראשיהן וד' סולמות על כל מנורה וד' בחורים מפרחי הכהונה עליהם ובידיהם כדים של שלשים לוג שהוא יחד ק"כ לוג כשנותיו דמשה רבינו ע"ה שתירתו מאירה לנצח. וממכנסי כהנים הבלויות ומהאזורים שלהם האבנטים היו קורעין ופוקעין פתילות, וכל חצירות בירושלים מאירות כהאור הזה נואף דבגדי כהונה שבלו מועלין בהן, היאיל ולכבוד קרבן היה, צורך קרבן השיב. באור דמאירה בחצירות ממילא ליכא מעילה דקול מראה וריח אין בהן מעילה ובירושלמי כאן, ואעפ"י דעכ"פ איסורא איכא, ובקושיות הוס' בפסחים דכ"ו, א', נ"ל דלא אפשר ולא מכוון הוא, ובודאי הי' מדליקין נרות אחרות לתשמיש, והא דאמרינן סוכה דנ"ג, א', דאשה בוררת חמים לאור בית השואבה, היינו שהאור בית השואבה היה כ"כ גדול עד שהנר שהדליקו היה שלא לצורך אי לא משום איסורא, והא דדייק מזה הירושלמי דאין באור משום מעילה, הרי י"ל שא"ה דברירת חמים היה לנר חולין שהדליקו, מכמ"ק, אי היה בו משום מעילה, היו זהירין ולא השתמשו או בחצירות כלל, דלמא אתא לידי מעילה, ועי' ר"ן חולין דרצ"א, א', דפוס סלאוויטא, דכל איסור הנאה אפילו ס"ר שרי באינו מתכוין, עוד י"ל דאסור רק בתשמיש שהוא סבוך לנר, דהוא כזוי לא במרוחק ממנו הרבה, ובחילוק שהכיא הרא"ש בשבת ס"ב, לענין תשמיש עראי גנאי אצל נר חנוכה, דדוקא בסמוך לנר כהרצאת מעות אסור, לא ברחוק ובכ"י בטא"ח תרע"ג וסימן הרמב"ם ס' הלכות לולב, והשמחה שישמח האדם בעשיית המצוה ובאהבת ה' עבודה גדולה היא, והמונע ממנה ראוי להפרע ממנו כמ"ש תהת אשר לא עבדת את ה"א בשמחה ובטוב לבב, והמנים דעתו ומתגאה במקומות אלו חוטא ושומה, וכמ"ש אל תתהדר לפני מלך, והמשפיל עצמו ומקל בגופו במקומות אלו הוא חגדול והמכובד העובר מאהבה כדוד מלך ישראל שאמר ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני וכתיב והמלך דוד מפזז ומכרכר עכ"ל וזאני מצאתי המקור לזה במדרש רבה במדבר פ"ד, ע"פ ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן) ונקראת השמחה שמחת בית השואבה שהיה לשמחת שאיבת מי ניסוך שבחג שאחר שקרא התרנגול בכל לילה ב' הכהנים שעמדו בשער העליון הוא הנקנור היורד מעזרת ישראל לעזרת נשים תקעו והריעו ותקעו וכן במעלה עשירית וכן בעזרה ותוקעין והולכין עד שמגיעין לשער היוצא ממזרח ושם הסבו פניהן למערב ואמרו אבותינו שהיו במקום הזה אחוריהם אל היכל ופניהם קדמה והמה משתחוים קדמה לשמש ואנו ליה עינינו, והיו שוחין בתקיעת ובהפיכת פניהם למערב עד שיאיר היום, שאז הזרו השואבים לניסוך חמים, והגיעו לעזרה וקדשו המים בכלי, שאז אין נפסל עוד בלינה: כ"ה. אין פוחתין בכל יום כב"א תקיעות במקדש וכל תקיעה הוא תר"ת, ונמנות במשנה ואין מוסיפין על מ"ח בע"ש בחג: מ"ו ז', ה'. משמרות כהונה שהיו כ"ד והיו מתחלפים לשמש במקדש בכל שבוע משמר אחת, מכמ"ק היו עובדות בשוה ברגלים בכבקבנות הרגלים לאכול בשוה הראוי לאכול בחזה ושוק דשלמי חגיגה של כל יחיד וכן עורות דעולות ראוי ודמוספי צבור ודשעירי המאת, והראוי לשרוף מקריבין אותו בשוה וכן בהילוק י"ב לחה"פ כשחל שבת ברגל, שכמלקין ומסדרין ההרש בבל שבת והמשמר הנכנס נוטל ו' והולק בצפון לחודיע שמזומנים לעבודה שצפון עיקר לשחיטת ק"ק, והיוצא ו"ו והולק בדרום ונקנס המשמר בלגה עי' במשנה, ובשבת דעצרת שיש שם ג"כ ב' הלחם שמקריבין בשבועות וחם חמץ נותנים לכל אחד חלק ממצה דלחה"פ ואומרים לו הילך מצה,

יאח כ

לקוטים

לגבי אמרי משמר שהרי ע"כ בכר היו כולן כיוסליס ואמנם בכר מילן יפה מכן הכ"מ וביאור דבריו דכוונת הרמב"ם ז"ל כדי שיתחלק שם במקדש ממש ולא יצאו מן המקדש לעיני חוץ העיר שזה דבר שהיו יכולין לעשותו בשבת וכזה אם יתאחר מי מן המשמר ליכנס למקדש יהא אחר במקומו ואולה לה הסגן הרלב"ד. ודיבוא הרי"ב הביא הוכחה להרמב"ם מל' הס"ם דאילו כבר הלב"ד דעשה מילוקם בלחם הפנים הוא בשבר התחרים לא הוגיל בל' הקינו וכו' דהקנים משמע מבני הקוטלה ולהרמב"ם ז"ל מ"ם שהוא לשוטלת הקרבן אם יתאחר מ' מן המשמר. וכל זה ברור והולרכתי לפרשו לפי שראיתי להב"ד שכתב אחר שהביא דברי הרמב"ם והלב"ד וז"ל ואיני מבין פירוש הכ"מ בדברי רבינו וגם ההוכחה שכתב הרי"ט לא ידעתי מאי היא ע"כ ומן ליב ים הסרון לי בדבריו דבודאי לפיו הסגת הלב"ד לא הבין דא"כ היה מבין הי' הכ"מ והוכחת הרי"ט ג"כ שהכל דבר ברור ואולי כי נייס ושביב עיין בהך מלחמה (ב"ל): ח הר"ב ד"ה והלונה וכו' שם גונין יכי' כ"פ רש"י אבל הרמב"ם ז"ל פי' שם בגדי כהונה (ב"ל): תי"ט ד"ה הבבנים בסיפו שוה בשוה הא פשיטא דכיון שהן שוה בשוה פשיטא דעשי ניתא ליה לאלבל מלהמתין וכגמ' ס"ק בוגינא עב מקרא ר"ל שיותר לוסב לדם דבר מועט לאלתר מזבח מרוכה לאחר זמן טיין שם בפיכ"ל והוספות: (ס"ל):

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org